

TEMPEA I, H. B. I.

RADU TEMPEA

ȘCHEILE

Copie a Jurnalei a Sec. XVIII

ISTORIA SFINTEI BESERECI A ȘCHEILOR BRAȘOVULUI

Ediție îngrijită, studiu introductiv,
indice de nume, glosar, note de
OCTAVIAN ȘCHIAU și LIVIA BOT

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

1969

66.519

ACAD. A
FILIA TASI
~~Int. 66-519~~

Int. 3840

PREFAȚĂ

La sfârșitul secolului al XVII-lea și în prima jumătate a secolului al XVIII-lea formele pe care le ia dezvoltarea culturii românești în Transilvania se îmbogățesc. Se lărgesc învățămîntul, activitatea tipografică se intensifică iar literatura începe să cunoască o diversificare tot mai mare prin crearea unor lucrări în versuri, prin tipărirea unor cărți didactice alături de cele religioase, prin impunerea treptată a unei literaturi cronicărești.

Istoriografia în limba națională este reprezentată, pentru prima jumătate a secolului al XVIII-lea, de opera unui învățat protopop al bisericii Sfîntul Nicolae din Șcheii Brașovului, Radu Tempea, intitulată *Istoria sfintei besereci a Șcheilor Brașovului*. Deși destul de săracă din punct de vedere cantitativ, are un conținut valoros prin capacitatea de selecționare a evenimentelor, prin atitudinea pe care o ia autorul față de ele, prin filtrarea lor prin prizma mentalității lui și deci a societății care o reprezintă. În felul acesta expunerea devine mai personală și mai colorată, mai vie și mai antrenantă, anunțînd, deși deocamdată timid, virtuți ale prozei ardelenе de mai târziu.

Scrierea istoriei în limba română la începutul secolului al XVIII-lea în Transilvania este de dată destul de recentă și nu se poate sprijini pe o tradiție solidă, așa cum se petrec lucrurile în Moldova și Țara Românească în acest timp. În celelalte două țări românești ne aflăm în epoca de înflorire a sorisului istoric medieval, cu adevărate monumente ale istoriografiei românești, opere care au însă în urma lor o experiență istoriografică bogată și îndelungată. În Transilvania, datorită condițiilor deosebit

de vitrege în care s-a dezvoltat cultura românească, nu se poate vorbi de o tradiție istoriografică românească la data la care Radu Tempea își înserează cronică. El a avut la îndemână o singură cronică în limba română, prima de acest fel în Transilvania, aceea a protopopului Vasilie de la biserica din Șchei, pe care a utilizat-o cu foarte puține omisiuni în propria sa lucrare. Pare să nu fi avut în mână alte cronici românești, dar caracterul operei sale, de cronică restrânsă, limitată la curtea bisericii, vădește cunoașterea de către autor a cronicilor săsești.

În timp ce vechea cronică a bisericii era mai mult un mănunchi de scurte însemnări, adeseori seci, făcute în mod stereotip pe ani¹, lucrarea lui Radu Tempea înregistrează evidente progrese, reprezentând un stadiu mai avansat al narării și înțelegerii evenimentelor. Predecesorul său era preocupat, înainte de orice, să noteze frânturi din trecutul bisericii Sfântul Nicolae, în schimb pentru Radu Tempea a scrie înseamnă să-ți pleci urechea la evenimentele contemporane și să le tălmăcești sensul².

Redactarea acestei cronici în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, într-o formă mai evoluată, se explică prin condițiile istorice care au determinat dezvoltarea tradiției culturale existente. *Istoria* lui Radu Tempea se încadrează istoriografiei românești din perioada începutului destrămării feudalismului și formează împreună cu alte câteva însemnări de cronică în limba română din anii imediat următori, capitolul istoriografiei românești vechi din Transilvania.

Din biografia lui Radu Tempea nu se cunosc prea multe amănunte. Majoritatea știrilor provin din cronică sa și doar câteva, care le completează pe primele, pot fi extrase din alte documente. Cunoaștem despre el mai multe detalii legate de funcția sa, de preocupările sale în calitate de preot, apoi protopop, întotdeauna fervent apărător al drepturilor românilor brașoveni.

¹ Vezi textul acestei cronici în *Anexe*, p. 186—198.

² I. Pervain, *Radu Tempea*, în *Istoria literaturii române*, I, Buc., 1964, p. 676—677.

Face parte dintr-o familie care va deveni renumită prin numeroasele generații de preoți învățați pe care le-a dat, dar mai cu seamă datorită a doi reprezentanți ai ei: Radu Tempea II, cronicarul și Radu Tempea V, autorul *Grămaticii românești* de la 1797.

După afirmația cronicii cum că în anul 1699 a fost adus la biserică, în locul protopopului Siicu, de curînd decedat, „popa Radul, sin Radu Tempea de la Făgăraș, căci era om de oraș, nepot de sor protopopului Staicu”³, s-ar putea deduce că familia Tempea vine din Făgăraș. Din alte documente reiese că bunicul cronicarului a fost negustor, deci că s-ar trage dintr-o familie de negustori. I s-a fixat și o descendență boierească, mult mai puțin plauzibilă, iar conform unor date de pe la 1780 „Tămpeștii” sînt olteni și munteni și nu sînt neam vechi; după altă însemnare, din 1866, părinții protopopului „Tempeanu” au venit din Țara Românească. Împăcînd părerile, Candid Mușlea, în lucrarea sa biografică asupra familiei Tempea, socotește că Tempeștii au trecut cîndva din Oltenia sau Muntenia în Ardeal și s-au așezat în Făgăraș, de unde apoi primul preot Radu Tempea a venit în Șchei, în 1699⁴.

Despre tatăl lui Radu Tempea nu mai aflăm în continuare alte știri decît că moare în 1713 în calitate de preot mai mic⁵. În acest an, fiul primului preot Tempea din Șchei, viitorul cronicar, era dascăl la biserică împreună cu Todor, fiul popii Florea. „Pentru ca să fie liniște și pace, spune cronică, să socotiră și dieconiră pe amîndoi; și ținea besereca și orașul și de treaba dascăliei”⁶.

Anul nașterii lui Radu Tempea nu ne este cunoscut. Probabil s-a născut în anul 1691, deoarece o anchetă fă-

³ Radu Tempea, *Istoria sfintei besereci a Șcheilor Brașovului*, ediția de față, p. 74.

⁴ Pentru toate aceste informații vezi Candid C. Mușlea, *O dinastie de preoți și protopopi Radu Tempea. Șase generații de preoți și protopopi din aceeași familie*. Brașov, 1939, p. 10—12.

⁵ E inexact ceea ce spune N. Iorga în *Istoria literaturii românești*, III, Partea I (*Generalități, Școala ardeleană*), ed. II, Buc., 1933, p. 161, că autorul cronicii, Radu Tempea II, ar fi fost coleg de preoție al tatălui său încă din 1723.

⁶ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 89.

cută la 1736 de magistratul Braşovului în legătură cu vizita, suspectată de autorităţi, a episcopului de Cruşedol, constată că Tempea avea la această dată 45 de ani⁷. Învăţătura şi-a ciştigat-o, foarte probabil, pe lângă biserica Scheilor, aşa cum s-a întâmplat cu majoritatea preoţilor de aici. Texte incluse sau comentate în cronică presupun cunoaşterea limbii slavone şi latine de către autorul ei, deci o pregătire de profilul învăţămîntului practicat atunci în şcolile româneşti existente pe lângă biserici şi mînăstiri.

În 1716, datorită morţii preotului Cîrstea, „oraşul“ alege pe diaconul Radu preot. În februarie a acestui an Tempea se duce la Bucureşti, iar în 16 ale lunii este preoţit acolo de Antim Ivireanul, mitropolitul de atunci al Ţării Româneşti.

Popa Radu Tempea n-a fost un om prea bogat în viaţa lui; o anchetă făcută la 1733 cu privire la averea preoţilor din oraş şi din Ţara Birsei arată că popa Radu avea doar o vacă şi cincizeci de oi, pe lângă o familie grea, deci era mult mai sărac decît protopopul Florea, de pildă, care avea patru cai, patru sute de oi, stupi, sau decît popa Stătie Grid, care avea zece cai, o vacă, boi şi două sute cincizeci de oi. E posibil ca după ce a fost făcut protopop să-i fi mers mai bine dar nu pare a fi preocupat de probleme de avere. Nu se amestecă nici în gilceville care au loc între preoţi imediat după instalarea sa, dar povestirea lor în cronică o face cu multă participare şi interes, mai ales că e vorba de un popă „jurat uniei“, Jipa, care urmăreşte ocuparea scaunului protopopial.

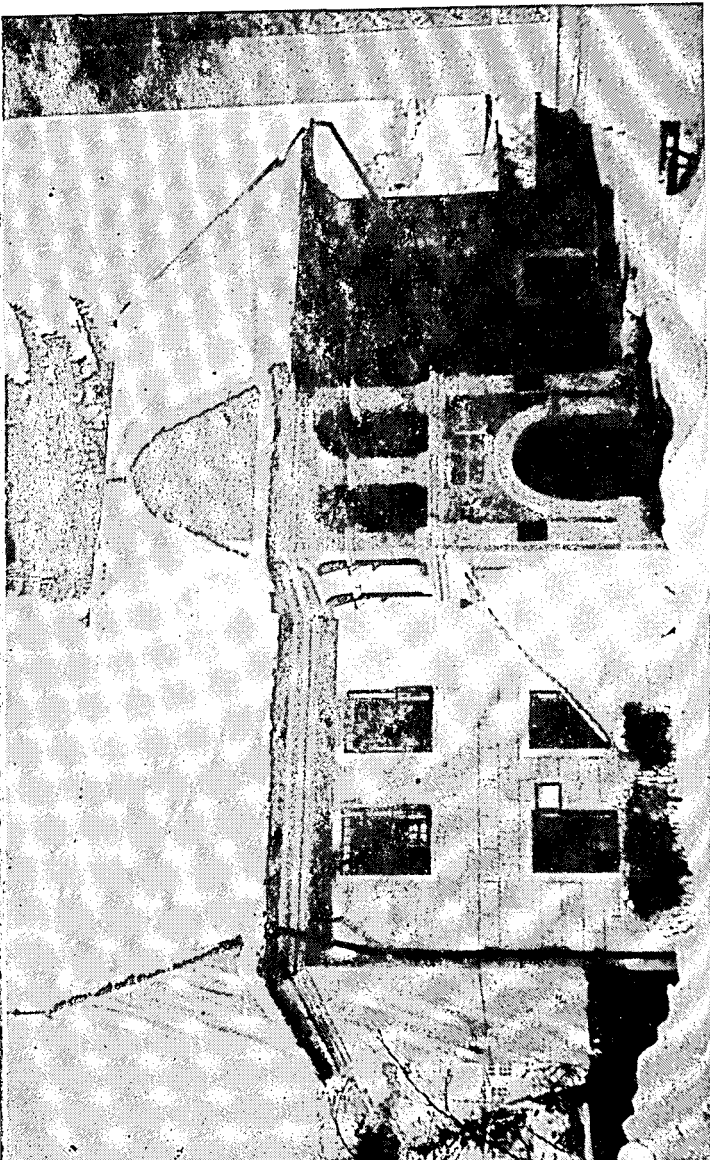
În anii 1718—1720 se abate şi asupra braşovenilor o cumplită molimă de ciumă, dar preotul Radu nu slujeşte ciumaţii; s-ar putea să se fi refugiat ca alţii.

Începînd cu anii în care se petrece unirea unei părţi a românilor cu biserica apuseană, lupta preoţilor braşoveni, ca reprezentanţi ai românilor ortodocşi din ţinutul lor şi ai negustorilor ortodocşi de alte neamuri, continuă an de an şi preotul Radu Tempea creşte în această atmosferă integrîndu-se firesc acestor stăruinţe. Aşa îl găsim în 1723, cu ocazia sosirii în ţinutul Făgăraşului şi al Birsei a episco-

⁷ C. Muşlea, *O dinastie* . . . , p. 14.

Biserica Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului a cărei istorie este prezentată de Rădu Tempea

Ciădirea vechii școli din Șcheii Brașovului, azi muzeu

pului unit Ioan Patachi, iscodind împreună cu protopopul Florea și cu doi gocimani „cu ce socoteală este venirea vlădichii“. Și pentru că episcopul unit promite că nu le va da pace „pînă la moarte“⁸ șcheienii trimit jalbă la curtea împăratului printr-un negustor cu care Radu Tempea și protopopul Florea țin legătura prin scrisori în problemele pe care le avea acesta de rezolvat pentru ei la Viena⁹.

Urmărind să slăbească relațiile românilor transilvăneni cu Țara Românească, autoritățile habsburgice procedează cu tact la trecerea bisericii din Șchei la eparhia Rîmnicului, care se afla în „țara împăratului“, iar a acesteia la mitropolia Belgradului sîrbesc, de curînd luat de nemți de la turci. Suspicioși, șcheienii trimit la 1729 pe Radu Tempea la Rîmnic să vadă întii cum stau lucrurile pe acolo, dacă sînt tot pe „așezămîntul cel vechi al legii grecești“¹⁰.

Cronica oferă în acești ani (1732—1733) și știri privitoare la șubrezenia sănătății popii Radu Tempea. Într-o scrisoare a episcopului Rîmnicului către preoții din Șchei se spune că „popa Radul este de-a pururea mai tot bolnav și neputincios“¹¹. Participarea activă a lui Radu Tempea la toate acțiunile românilor brașoveni, atitudinea lui „semeată“, cum a fost calificată de conducătorii sași ai orașului, continuarea consecventă a scrierii cronicii, sînt dovezi ale rîvnei autorului ei.

Figura cronicarului, de apărător al aspirațiilor românilor brașoveni, se conturează cu prilejul venirii la Brașov, într-o problemă oficială, a episcopului de Cruședol bănuît de autorități că ar fi venit și pentru alte înțelegeri tainice și planuri potrivnice urzite cu românii brașoveni. Printre cei care erau suspecțați de către patricienii sași ai cetății ca răufăcători, dușmani, figurează în capul listei lor, făcute pentru a o folosi la nevoie, și popa Radu Tempea¹². Episcopul venit la Brașov și deosebit de bine

⁸ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 103, 105.

⁹ Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700—1783)*, I, Brașov, 1901, documentele 33—55.

¹⁰ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 120.

¹¹ *Ibidem*, p. 135, cf. și p. 146.

¹² C. Mușlea, *O dinastie...*, p. 23—26.

primit de români, găzduit la Radu Tempea, hotărăște cu orășenii, fără de preoți să facă protopop pe Radu Tempea în locul lui Florea, care era foarte bătrîn și „văzînd popa Radu cum să iartă de protopopie și-l poftesc toți, au socotit cu ajutorii lui Dumnezeu să poarte acea grije, măcar slab de virtute era”¹³. De aici pornesc însă intrigile popii Todor, fiul protopopului înlocuit, pentru a lua el protopopia, recurgînd la insinuări făcute autorităților săsești în legătură cu vizita episcopului ortodox. Adăugîndu-se la acestea mînia „mare” pe care o avea sfatul pe popa Radu „pentru niște răspunsuri la cererea ușurării greutăților orașului”¹⁴, are loc o anchetă în legătură cu vizita episcopului, în urma căreia Radu Tempea e scos din protopopie. Sosind iar poruncă de la Rîmnicea ca popa Radu să ia protopopia, acesta încearcă să se înțeleagă cu colegul său, spunîndu-i că n-ar vrea să-și plece capul „la poalele sașilor”, că ar dori deci o rezolvare intimă a propriilor litigii. Popa Todor îl pîrăște însă degrabă și Radu Tempea e anchetat. Răspunsurile lui sînt aspre și demne: „zisese că trebile care să cuvin vlădicăi nu e bucurios să le supuie la sfat”, iar la apostrofarea ce i se face: „Să cade să fiți ascultători de noi, că ședeți pe moșia noastră, să nu fiți rebelie”, popa Radu răspunde: „Da locul caselor și grădinilor noastre cînd au venit moșii, strămoșii aici, oare vîndut-ați au dăruit-ați?”¹⁵. Nu-i pasă de plîngerile în scris cu care e amenințat că se vor face împotriva lui și după răspunsurile-i categorice mai și lovește cu toiagul în podini înaintea membrilor sfatului. Rămîne arestat apoi în tinda sfatului trei luni, pînă în octombrie 1736, după unele știri împreună cu fiul său, Radu Tempea III, pe atunci de 16—17 ani. Cronicarul însuși însă, curios, nu amintește de acest lucru¹⁶.

Eliberat, grație intervențiilor ce se fac pentru el din partea sîrbilor de la Carlovitz, își reia funcția de protopop fără a avea însă liniște pînă nu scrie o cerere de iertare către județul cetății.

¹³ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 157.

¹⁴ *Ibidem*, p. 158.

¹⁵ *Ibidem*, p. 162.

¹⁶ C. Mușlea, *O dinastie . . .*, p. 42.

În următorii șase ani ai vieții sale, Radu Tempea își vede de protopopie. Nu s-a prea mișcat de la biserică, așa cum alți preoți, dascăli sau gocimani erau mereu pe drumuri, mai ales în Țara Românească, dar și în Moldova, pentru a menține relațiile și sprijinul de totdeauna pe care le aveau acolo. Radu Tempea avea și sănătatea șubredă și e de presupus că aceasta a fost principala cauză pentru care a stat mai mult pe lângă biserică.

O poruncă în formă de circulară, trimisă tuturor preoților din Țara Birsei în 1741, subliniază atenția și grija cronicarului în calitate de protopop, pentru slăbiciunile de care suferea biserica românească mai ales la sate din pricina sărăciei și a neglijenței preoților neînvățați, dezinteresați, săraci și ei aproape ca țărani.

Anul 1742 aduce încetarea din viață a lui Radu Tempea, cronicarul și cu aceasta și întreruperea însemnărilor lui în cronică. În timp ce a scris-o găsind răgaz și dragoste pentru îndeletnicirile cărturărești, cronica fiind o primă și puternică dovadă, Radu Tempea a mai copiat, cu scrișul său îngrijit și frumos, mai multe cărți. Una dintre acestea, *Tilcul evangheliilor*, se păstrează tot în Biblioteca arhivă a bisericii Sfântul Nicolae din Brașov. Textul, la a cărei transcriere a colaborat și Nicolae ierei din București, e precedat de o „predoslovie către cititori”¹⁷, care a fost redactată cu certitudine numai de Radu Tempea. Adresându-se cititorului, cărturaul brașovean își mărturisește încă o dată grija deosebită pentru săltarea culturală a neamului său: „Acestea toate de vreme ce spre folosul tău s-au făcut, o iubitoriule de osteneală cititor, cu deadinsul cercetîndu-le, cu multă lumină de învățătură te vei lumina și cu mari daruri duhovnicești te vei îmbogăți, de vei citi cu înțelegere cele scrise în cartea aceasta”¹⁸. Litera elegantă a acestui manuscris, ca și aceea a *Istoriei* de altfel, evidențiază calitățile de caligraf ale învățatului preot, aplicația sa deosebită pentru co-

¹⁷ Vezi textul integral al acesteia în *Anexe*, p. 182—185.

¹⁸ Radu Tempea, ed. de față, *Anexe*, p. 184.

pierea textelor. Și din aceste considerente celelalte atestări făcute nu trebuie neglijate¹⁹.

Radu Tempea este, începînd mai ales cu anii 1720—1723, unul dintre personajele principale ale cronicii sale, dar, cu toate că numele său apare des în narațiuni, faptele relatate au o semnificație mult mai adîncă și nu se opresc la simpla informație asupra personalității lui. Cunoaștem aspecte din viața sa doar din evenimente și fapte care sînt în strînsă legătură cu biserica și cu viața comunității românești din Șchei.

Istoria sfintei besereci a Șcheilor Brașovului a fost alcătuită de Radu Tempea de-a lungul mai multor ani. Însemnările cronicii se opresc în anul morții autorului, 1742. Anul în care a început să-și scrie cronică s-a presupus de către unii cercetători a fi 1716, deducția făcîndu-se probabil după faptul că în acest an este hirotonit diaconul Radu Tempea, devenind preot și că după acest an însemnările cronicii devin mai ample și mai bogate în amănunte²⁰. Majoritatea cercetătorilor care s-au ocupat de cronică trec însă peste această problemă, părerea că a început s-o scrie în jurul anului 1716 menținîndu-se ca plauzibilă. Dintr-o posibilitate de datare a părții în versuri a cronicii, care pare a fi scrisă în 1727, rezultă că

¹⁹ Ilarion Ciobanu, în *Documente pentru limbă și istorie*, tom. II, Sibiu, 1897, p. 377, îi atribuie manuscrisul *Învățăturii creștinești*, ce se afla la parohul din Predeal-Bran. Profesorul Ion Colan, directorul Bibliotecii-archivă din Șchei, căruia îi aducem mulțumirile noastre pentru ajutorul dat în realizarea acestei ediții, a găsit un alt manuscris al lui Radu Tempea la mînăstirea Suzana. La indicațiile domniei-sale (cf. în acest sens și I. Colan, *O identificare greșită. Nu cronicarul Radu Tempea II, ci altcineva*, în *Mitropolia Ardealului*, an. III, nr. 11—12, 1958, p. 901—903) am renunțat la portretul pe care atît I. Lupaș cît și Candid C. Mușlea îl considerau al lui Radu Tempea.

²⁰ I. Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului. Considerații preliminare*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, I—II, 1958—1959, p. 132—133; I. Crăciun și A. Ilieș, *Repertoriul manuscriselor de cronici interne. Sec. XV—XVIII. Privind istoria României*, București, 1963, p. 381; C. Mușlea, *O dinastie...*, p. 15; Vezi și indicația bibliografică de pe coperta exterioară a originalului (Biblioteca-archivă a bisericii Sfîntul Nicolae din Șchei).

Radu Tempea va fi început să-și scrie cronică mai mult după 1716 decât înainte de acest an, partea în versuri fiind aproape de începutul cronicii.

Istoria cuprinde o perioadă lungă în paginile sale: anii începînd cu 1484 și terminînd cu 1742. Problema izvoarelor cronicarului a fost vitregită de istoricii literari, existînd și aici posibilitatea presupunerilor, din lipsă de știri precise. E cert că pentru perioada 1484—1659 Radu Tempea a folosit vechea cronică a protopopului Vasilie, care se afla în biserică, transcriind-o aproape în întregime. Pentru anii pe care i-a trăit el însuși i-au servit propriile constatări și cronică oglindește în această parte a ei calitatea de martor a autorului prin notarea aproape regulată a anilor, prin conținutul și forma expunerii.

Pentru intervalul de timp dintre anul la care se oprește cronică popii Vasilie și anii pe care-i trăiește autorul însuși trebuie să presupunem anumite izvoare. Partea aceasta din cronică se și prezintă, de altfel, cu mari intervale între anii notați, dovadă că autorului îi lipseau informații detaliate. Atîtea cîte a avut vor fi fost culese din documentele ce se găseau în număr mare în arhiva bisericii: hrisoave, izvoade, pomelnice²¹. Astfel de izvoare, folosite în mod precis de Radu Tempea, unele transcrise chiar în corpul cronicii, sînt însă suficiente ca să explice o expunere care, chiar dacă face salturi mari de la o dată la alta, conține multe amănunte care se presupun auzite sau citite de către autor. E de acceptat, deci, că un rol însemnat, mai ales pentru anii de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, îl va fi avut transmiterea întîmplărilor chiar pe cale orală în cercul preoților mai bătrîni care le-au trăit sau le-au fost martori. Nu trebuie uitat că preoții bisericii din Șchei erau oameni învățați, unii cu preocupări concrete, tradiționale de altfel, pentru viața cîrților sau a școlii, agitați de truda de a menține în bună stare așezările bisericii, de a obține drepturi în numele negustorilor români, pe care nu o dată îi reprezentau. Numeroasele intrigi dintre preoți au rămas de bună seamă și ele

²¹ Vezi și Sterie Stinghe, *Documente...*; Candid C. Mușlea, *Biserica sfîntul Nicolae din Șcheii Brașovului, I (1292—1742)*, Brașov, 1943.

înscrise în memoria celor care le-au trăit sau au fost martori la ele și nu încapă îndoială că schimbări, evenimente petrecute în jurul bisericii, sau chiar de interes mai larg, au fost însemnate pe marginea cărților de slujbă²². Cunoscînd cronica popii Vasilie, preoții care s-au perindat după el vor fi notat și ei pe marginea cărților unele fapte. De altfel însăși cronica lui Radu Tempea conține pe primele două foi libere unele însemnări ulterioare autorului. Apoi, tatăl cronicarului, primul preot Radu Tempea, a trăit el însuși anii de fierbere ai unirii cu Roma și a luat parte la acțiunile brașovenilor. Presupunînd ca izvoare cele amintite mai sus, devin explicabile și detaliile din însemnările pentru anii mai îndepărtați de cronicar.

Originalul cronicii lui Radu Tempea se găsește la Biblioteca arhivă-istorică a bisericii Sfîntul Nicolae din Șcheii Brașovului, înregistrat cu cota: 39 ms.

Manuscrisul, în chirilice, se prezintă sub forma unui volum în 8° și e, în general, bine păstrat. Îi lipsesc 11 foi în interior, foile 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 80, 81, (cf. numerotarea autorului 79, 80). La sfîrșit are urme de foi rupte. Numărul 53 e omis la numerotarea foilor de către autor.

Filele manuscrisului corespund formatului în 8°, cu excepția a șapte foi care au format diferit și par astfel a fi anexate. Cinci dintre acestea sînt însă numerotate de autor în ordinea numerotării filelor obișnuite: 30, 31, 38 pe recto al filei, 39 pe verso al filei, 38 și 64. Alte trei file de acest fel sînt nenumerotate de autor. Una dintre acestea este anexată chiar înaintea textului propriu-zis și reprezintă un hrisov de scutință de la 1720 al lui Nicolae Alexandru voievod, domnul Moldovei. Celelalte două sînt așezate în urma filei 57: prima conține răspunsul logofătului Manolache Lambrino din Țara Românească la o scrisoare a șcheienilor, iar cealaltă este o

²² Lectorul univ. I. Roman, din Brașov, care s-a ocupat în mod susținut cu descifrarea însemnărilor de pe manuscrisele ce se păstrează în Biblioteca-arhivă din Șcheii Brașovului, ne-a semnalat numeroase însemnări de acest fel. Îi aducem mulțumirile noastre.

hotărîre a gocimanilor și juraților cu privire la îndatoririle preoților. Păreră că ar fi anexe se susține și prin conținutul acestor file, acela de hrisoave, scrisori, acte și prin lipsa formulei introductive, care leagă de obicei în cronică anumite acte oficiale. Se pare că și autorul le-a simțit ca fiind anexe, așezîndu-le în text fără a le lega de relatarea evenimentelor majore, dar totuși pârîndu-i-se demne de reținut. De menționat că, cu excepția primei file dintre acestea, le-a dispus astfel încît să nu afecteze cronologia istoriei sale. Două dintre ele conțin și cîte o scurtă însemnare de cronică, dar dintre cele două însemnări mărunte numai una aparține autorului. E posibil să fi fost făcute și după depășirea anilor respectivi, profitîndu-se de locul rămas liber.

Radu Tempea a numerotat 100 de file în cronică sa. De fapt ea conține 102 file, plus hrisovul ce premerge textului *Istoriei*.

Înainte textului manuscrisului se află alte două foi libere, pe care s-au făcut mai tîrziu însemnări de către altcineva. Pe prima pagină sînt două însemnări din anii 1761, respectiv 1799, pe pagina a doua se află iscălitura lui Radu Tempea iar pe a patra sînt concentrate cîteva date cu privire la zidirea bisericii, luate chiar din cronică.

Manuscrisul are o grafie îngrijită, ușor lizibilă. Titlul este scris cu roșu și pînă la un loc și anii și unele inițiale la început de alineat. Deasupra paginilor are titlul capitolelor, uneori în formulări deosebite. Cîteva pagini, cu spații lăsate libere sau chiar pagini întregi goale, dau impresia unei intenții de completare ulterioară din partea autorului.

Semnalarea de către Nicolae Iorga a existenței unui al doilea manuscris al cronicii, deosebit de acela păstrat în biserică, aparținînd lui Andrei Bîrseanu și dăruit apoi lui N. Iorga însuși, ar isca nedumeriri la o foarte superficială înregistrare a ei²³. Avînd însă în vedere faptul că în același loc se semnalează existența a două traduceri germane ale cronicii și că mai departe se afirmă inexistența unor însemnări de cronică înaintea lui Radu Tempea la biserică din Șchei²⁴, se poate deduce că acel

²³ N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, III, p. 163, nota 2.

²⁴ *Ibidem*, p. 160.

manuscris despre care pomenește N. Iorga este de fapt manuscrisul vechii cronici, aceea a popii Vasilie, azi considerat pierdut, dar existent încă în 1874 în arhiva bisericii²⁵. Numai cronica protopopului Vasilie există în traducere germană²⁶ și N. Iorga, inexact informat, o ia drept cronica lui Radu Tempea. Originalul și singurul exemplar al cronicii lui Radu Tempea este cel păstrat azi în Biblioteca arhivă-istorică a bisericii Sfântul Nicolae din Brașov.

Manuscrisul oferă la un moment dat și posibilitatea de datare a unui fragment al său, și anume a părții scrise în versuri și intitulată: *Aici vom arăta și alte ale lui Atanasie stihuri*. Versurile:

„Săvai că-ntr-această dată,
Brașovul s-a pus în ceartă
Încă și pînă acum n-are
Cu Rîmul împreunare“²⁷.

au notat în dreptul penultimului vers citat, pe margine, anul 1727. Mai înainte, vorbind despre moartea lui Atanasie, notează tot marginal că aceasta s-a petrecut în 1713.

Rezultă din cele de mai sus că în momentul în care Radu Tempea scria în cronică versurile, se afla în anul 1727. Deși cronica continuă apoi cu hrisoave din 1701 și apoi relatează fapte din 1713 și anii următori, se vede că Radu Tempea a așezat versurile despre Atanasie la locul în care făcea istoria vlădiciei lui și trata evenimentul unirii.

Această parte în versuri a cronicii mai ridică o problemă interesantă. Faptul că unele versuri din cronica rimată din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cu-

²⁵ I. Crăciun, *Cronicile românești...*, p. 129; I. Crăciun și A. Ilieș, *Repertoriul manuscriselor...*, p. 269.

²⁶ În urma cercetărilor întreprinse în arhivele brașovene am constatat că în momentul de față se mai păstrează un singur manuscris în limba germană al cronicii protopopului Vasilie (așa numitul manuscris Albrich), în Arhiva Bisericii Negre. Despre soarta celorlalte manuscrise, menționate de I. Crăciun, nu se știe nimic.

²⁷ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 82.

noscută sub titlul *Plîngerea sfintei mînăstiri a Silvaşului* sînt identice sau aproape identice cu versuri din cronica lui Radu Tempea²⁸, sugerează cunoaşterea lor de către autorul cronicii rimate, rămas anonim, din manuscrisul lui Radu Tempea. Avînd în vedere şi constatarea că două din mînăstirile din Haţeg au fost distruse din ordinul generalului Buccov şi că la cea de a treia, la Silvaş, trăiau pe la 1772 doar doi călugări greco-catolici, care nu s-ar putea crede că ar fi scris asemenea stihuri contra unirii, părerea de pînă acum a cercetătorilor că *Plîngerea* a fost scrisă la Prislop nu se mai poate susţine²⁹. Versurile, luate foarte probabil din cronica lui Radu Tempea, ridică ipoteza scrierii cronicii rimate tot în Şcheii Braşovului, probabil de un călugăr ortodox refugiat aici de la Prislop.

Titlul pe care Radu Tempea îl dă versurilor din cronica sa creează impresia că au mai existat şi alte versuri la adresa lui Atanasie care probabil circulau în lumea ortodoxă transilvăneană, scrise de clerici neuniţi din Braşov. În felul acesta, expresia „alte stihuri“ din titlu devine mai clară: aceste stihuri sînt altele pe lîngă unele existente.

Manuscrisul conţine cîteva însemnări, de foarte mică întindere, scrise de altă mînă, în mod cert de cineva care a trăit în preajma cronicarului. Ultimele două însemnări, scrise după moartea lui Radu Tempea, s-a presupus că ar aparţine lui Radu Duma, diacul, care ar fi continuat chiar această cronică, dar al cărui text s-ar fi pierdut; parţial doar, acest text se păstrează încorporat în *Cronica anonimă a Braşovului pentru trecutul românilor din Şchei*³⁰; o altă opinie le atribuie fiului cronicarului, Radu Tempea III, dascăl din 1740 şi preot din 1742 la aceeaşi biserică, argumentînd că autorul nostru e numit „taica

²⁸ Reproducem în *Anexe*, p. 199—200 un fragment din *Plîngere* pentru ilustrarea acestei ipoteze.

²⁹ I. Pervain, *Radu Duma şi alţii*, în *Istoria literaturii rom.*, I, p. 703.

³⁰ S. Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. II, Sibiu, 1930, p. 190; I. Crăciun, *Cronicile româneşti...*, p. 134; I. Crăciun şi A. Ilieş, *Repertoriul manuscriselor...*, p. 402.

părintele protopop Radu Tempea³¹. Mai plauzibilă pare a fi prima ipoteză deoarece se bazează pe identificarea scrisului lui Radu Duma, prin compararea cu alte manuscrise lăsate de el, și fiindcă vârsta și funcția cronicarului îndreptățesc apelativul „taica“ din partea oricărui cleric mai tânăr al bisericii.

Lucrarea lui Radu Tempea a cunoscut o singură ediție, în anul 1899, aceea a lui Sterie Stinghe: *Istoria Bisericii Șchêilor Brașovului (Manuscript de la Radu Témpe)*. Publicată cu cheltuiala bisericii Sf. Nicolae din Brașov (Șcheiu) de Sterie Stinghe, Brașov, Tipografia Ciurcu et comp., 1899, 219 pag. + 7 + VI.

Ediția cuprinde în afară de textul *Istoriei* și o serie de hrisoave, inscripții ale bisericii și un cuvânt înainte intitulat: *In loc de prefață*, extrem de expeditiv și lipsit de orice aprecieri referitoare la cronică. De altfel, Sterie Stinghe a scos ediția în calitate de filolog și n-a fost preocupat decît de transcrierea textului.

Pentru exigențele actualei munci științifice, ediției lui Stinghe i se pot aduce o serie de obiecții. În privința muncii filologice depuse și raportat la cerințele și metodele vremii sale, Sterie Stinghe a lucrat conștiincios la transcrierea textului. El a dat o transcriere, în mare măsură fotografică, dar, stabilind reguli generale de redare a unui semn întotdeauna cu aceeași literă echivalentă, deformează uneori limba textului, neținînd seama de valoarea multiplă a unor semne chirilice. Conform actualelor metode de transcriere (deși un sistem unitar încă nu există), un astfel de text, mai cu seamă dacă nu are o destinație pur lingvistică, presupune o transcriere interpretativă³². Din acest punct de vedere, ediția

³¹ N. Iorga, *Istoria literaturii...*, p. 162; Mușlea, *O dinastie...*, p. 16.

³² Damian P. Bogdan, *Din paleografia slavo-română și Emil Vîrtosu, Din paleografia chirilică românească*, ambele în *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. I, Buc., 1958; N. A. Ursu, *Problema interpretării grafiei chirilice românești din jurul anului 1800*, în *Limba română*, IX, 1960, nr. 3, p. 33—46; Viorica Pamfil, *În legătură cu editarea textelor chirilice*, în *Cercetări de lingvistică*, IV, 1—2, ian. dec. 1959, p. 201—209; * * * *Principii de transcriere a textelor românești. Secolele al*

Stinghe este deci depășită. Ea mai are câteva curențe și la punerea în pagină a textului, la marcarea alineatelor și orientarea semnelor de punctuație, dispuse uneori atât de defavorabil, încât textul devine greu inteligibil. De asemenea, în probleme de tehnică a editării, i se poate reproșa lipsa traducerii textelor latine, scoaterea nemotivată din textul cronicii a hrisovului în limba slavonă de pe foile 57 și 58 și trecerea lui la apendice într-o transcriere cu caractere slavone, diferită de original, corectată. Tipărirea cu litere de caracter diferit este uneori arbitrară. Există și cuvinte omise din greșală, iar traducerea textelor slavone pretinde și ea mici corecturi. Desigur că ediția suferă azi și prin ortografia mai greoaie și uneori inconsecventă din vremea primei ei editări.

Dacă la toate acestea mai adăugăm și raritatea acestei ediții, reeditarea *Istoriei* lui Radu Tempea a devenit de mult o necesitate.

Începuturile istoriografiei românești din Transilvania au fost foarte puțin cercetate de istoria noastră literară din trecut, explorarea și valorificarea științifică a acestor opere fiind de dată mai recentă. Aceasta explică, în mare măsură cunoașterea uneori abia informativă și vagă a istoriografiei ardelenesti de către mulți cercetători.

Asupra *Istoriei* lui Radu Tempea se opresc, pe un spațiu foarte restrâns, Nicolae Iorga și Sextil Pușcariu în istoriile lor literare; I. Lupăș, într-un studiu asupra cronicarilor și istoricilor din Transilvania și Candid C. Mușlea, în cele două lucrări ale sale, deși nu-și propun discutarea detaliată a *Istoriei*, fac multe raportări la ea; tangențial o amintesc și alți cercetători mai puțin cunoscuți, discutând probleme înrudite cu cronică, sau alții care

XVI-lea—al XVIII-lea, în *Limba română*, 6, XI (1962), p. 653—660; N. A. Ursu, *Contribuția Academiei Române în domeniul editării critice a textelor vechi românești*, în *Limba română*, 5, XV (1966), p. 531—547; Romulus Todoran, *Observații asupra grafiei chirilice a unui manuscris românesc din Transilvania de la începutul secolului al XVIII-lea*, în *Studii și cercetări lingvistice*, XI (1960), nr. 3, p. 755—760; Diomid Strungaru, *Cu privire la transcrierea textelor chirilice*, în *Limba română* 2, XIII (1964), p. 145—161; Emil Virtosu, *Suprascrierea slovelor chirilice*, în *Limba română*, 2, XIII (1964), p. 120—148.

aduc contribuții minime, de mărunte date informative, luate, de cele mai multe ori, din I. Lupaș, dar mai ales din C. Mușlea³³.

Nicolae Iorga pleacă de la ideea că la biserica din Șchei nu s-au făcut înaintea lui Radu Tempea însemnări analistice și că autorul n-a găsit nimic care să-i fi servit ca model, conchizînd că adevărata cronică începe o dată cu unirea. Pînă la 1700, cronica, după N. Iorga, cuprinde știri sporadice din tradiție sau descifrate de pe odoare sau pomelnice³⁴. Cum s-a mai afirmat, N. Iorga nu cunoaște cronica protopopului Vasilie. Într-adevăr, anii unirii sînt bogat reprezentați în cronică și poate mai mult cei ce urmează acest eveniment, dar și sursele de informare erau bogate, fiind vorba de un act ce privește atît de mult pe români, iar mai apoi de propria experiență a cronicarului. Dar cu toate acestea lucrarea păstrează și în partea a doua trăsăturile caracteristice primei părți; vechea cronică reprodușă la început este modelul tratării evenimentelor pe ani.

N. Iorga împarte cronica în două părți fără o motivare convingătoare: partea întii pînă la unire și partea a doua după acest eveniment, pentru ca apoi să semnaleze jabele în versuri „atît de interesante ca manifestare scrisă a nemulțămirii unora dintre români cu tîrgul de lege făcut în 1699...“³⁵. Apreciază valoarea documentară deosebită a unor știri din cronică cu privire la relațiile cu eparhia Rîmnicului, încheind cu: „Apoi Radu-și povestește propriile daravere pînă către sfîrșit“, fără a mai tălmăci semnificația acestor „daravere“, dincolo de persoana protopopului Radu³⁶. Afirmăția lui N. Iorga, ocazionată tot de referirile la cronica lui Radu Tempea, că în Ardeal există o istoriografie care „samănă cu cea din Principate care purcede de la aceasta“, se

³³ Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române...*, p. 160—163; Sextil Pușcariu, *Istoria lit. rom.*, p. 189—190; I. Lupaș, *Cronici și istorici români din Transilvania, ed. II*, Craiova, 1941, p. X—XVII; Candid Mușlea, *O dinastie...*, p. 12—42; Candid C. Mușlea, *Biserica Sfîntul Nicolae...*,

³⁴ N. Iorga, *Istoria lit. rom.*, p. 160.

³⁵ *Ibidem*, p. 162.

³⁶ *Ibidem*, p. 163.

intemeiază în continuare doar pe un paralelism forțat: „Și aici avem o cronică în proză, scrisă naiv și fără un plan definit, o culegere de note. Și aici avem o cronică în versuri cu nuanța de plângere, de tînguire”³⁷.

Sextil Pușcariu subliniază accentele condamnatoare ale cronicarului la adresa uniților, consideră interesante și notele biografice de interes restrîns ale cronicii, nu numai ca documente ale împotrîvirii față de unire, dar și ca amănunte ce aruncă lumină asupra relațiilor românilor cu stăpînirea. Această observație, foarte valoroasă de altfel, se cere însă îmbogățită și aprofundată³⁸.

I. Lupaș menționează cu privire la cronică locul ei de piesă de „tranzitie de la istoriografia simplă, narativă, la cea pragmatică documentată”³⁹. Relatarea mai amplă a evenimentelor de către Radu Tempea, cu o anumită selectare a lor, cu luare de atitudine, depășește într-adevăr prima cronică românească din Transilvania, dar rămîne, cu toate acestea, o piesă a istoriografiei cu caracter de cronică. Pare curios faptul că deși I. Lupaș publică, în aceeași lucrare, și textul *Plîngerii minăstirii Silvașului*, nu face nici o legătură între aceasta și versurile existente în cronica lui Radu Tempea⁴⁰.

Din lucrarea biografică asupra familiei Tempea, a lui Candid Mușlea, se reține cu privire la cronică încercarea de a descifra motivele care l-ar fi putut determina pe Radu Tempea să o scrie. Dintre acestea C. Mușlea subliniază în primul rînd: tradiția de însemnare a evenimentelor existentă pe lîngă biserică, puterea schimbărilor aduse de unirea cu Roma și lupta continuă a românilor brașoveni împotriva ei, incidentele mai mari sau mai mici dintre preoți. Acestea și altele, de mai mică importanță, au constituit, într-adevăr condiții obiective pentru scrierea *Istoriei*. Cealaltă lucrare a lui C. Mușlea, *Biserica Sfîntul Nicolae din Șcheii Brașovului*, utilizează frecvent cronica lui Radu Tempea pentru descifrarea istoricului atît de bogat al acestui lăcaș de cultură și pentru evi-

³⁷ N. Iorga, *Istoria lit. rom. . . .*, p. 160.

³⁸ S. Pușcariu, *Istoria lit. rom. . . .*, p. 190.

³⁹ I. Lupaș, *Cronicari și istorici . . .*, p. XIII.

⁴⁰ *Ibidem*, p. XV—XVII.

dențierea activității desfășurate, cu atita zel, de slujitorii ei⁴¹.

În istoria literară actuală cel care a readus în atenția cercetătorilor lucrarea lui Radu Tempea a fost Ioachim Crăciun într-o prezentare biobibliografică a cronicilor românești din Transilvania⁴², reluată după cîțiva ani într-un volum mai cuprinzător⁴³. Profesorul universitar Iosif Pervain a atras atenția (pe un spațiu exagerat de restrîns, obligat de spațiul tipografic infim pus la dispoziție dar și de natura colaborării) asupra calităților documentare și literare ale *Istoriei* brașovene⁴⁴.

Istoria lui Radu Tempea cuprinde evenimentele legate de trecutul bisericii din Șchei pentru o perioadă ce depășește 250 de ani.

Partea de început a lucrării, pînă la anul 1659, este o reproducere puțin concentrată a vechii cronici a protopopului Vasilie de la aceeași biserică, o înșirare pe ani, într-o cronologie pedantă, uneori cu mari intervale, a preoților care au urmat la slujirea bisericii. Printre aceste notații, la o lectură atentă, apar însă și însemnări în care se pot recunoaște evenimente de o mare importanță sau documente ale relațiilor șcheienilor cu Țările române.

Brașovul reprezenta încă de la sfîrșitul secolului al XV-lea o piață comună pentru cele trei țări române, fiind un adevărat furnizor de produse ale civilizației materiale orașenești. Locuitorii orașelor din Principate cunoșteau Brașovul și colaborau cu negustorii și meseriașii de aici. Un rol apreciabil în aceste legături îl jucau așa numiții „bulgari”⁴⁵, în realitate românii din Șcheii Brașovului,

⁴¹ Vezi lucrările lui C. Mușlea citate înainte.

⁴² I. Crăciun, *Cronicile românești*..., p. 132—133.

⁴³ I. Crăciun și A. Ilieș, *Repertoriul manuscriselor*, p. 381.

⁴⁴ I. Pervain, *Radu Tempea*...

⁴⁵ În legătură cu originea românilor din Șchei discuțiile purtate sînt numeroase dar în lipsa unor documente precise deocamdată nu s-au tras concluzii definitive. Un lucru ni se pare totuși clar: ei nu pot fi urmașii în exclusivitate ai unei colonii bulgărești, stabilită aici la 1392, atîta timp cît pe teritoriul țării noastre există și alte localități în care Șcheii sînt prezenți în număr foarte mare. Aceste așezări sînt împrăștiate în întregul

în rîndul cărora a existat o categorie de oameni bogați cu legături permanente cu Țara Românească și Moldova. Cronica lui Radu Tempea ne sugerează chiar imaginea socială a comunității românești de aici, cînd spune că „...socotiră cei mai aleși ca să dobîndească pe mitropolitul patron bun...“⁴⁶, sau „Chiemat-au sfatul pe preoți și pe orășanii cei mai aleși, vro cincizeci, șasezeci de oameni...“⁴⁷, vorbind apoi și de o pătură de mijloc, căreia îi zice „mijlocul“ și, în fine, despre marea masă pe care o constituie „prostimea“. Conform mentalității cronicarului, pătura bogată era constituită din oameni „aleși“, „cei mai de cinste“ și desigur din această pătură făceau parte și preoții bisericii din Șchei. În stabilirea și menținerea legăturilor cu Țara Românească și Moldova, cărturarii români din Șchei au avut un rol deosebit de important. Legăturile între Țările române se fac ușor prin comunitatea românească brașoveană, și, începînd mai ales cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, circulația fețelor bisericești ortodoxe devine tot mai intensă. Vizitele episcopale, sau mai modeste, muntene sau moldovene, demonstrează că biserica din Șchei nu stătea izolată în fața propagandei religioase ci se bizuia pe sprijinul bisericii din Principate, care îmbrăca în anumite împrejurări și aspecte politice. În cadrul mutiplelor legături dintre cetatea Brașovului și Țările române în secolul al XVI-lea și cu constanță și mai departe, cartierul româ-

spațiu românesc (se găsesc și în Moldova și în vestul Transilvaniei, unde populațiile slave din sud au putut să se stabilească mai greu) și, credem, că reprezintă vechi nuclee slave, pe care românii din jur le-au numit „șchei“, adică slavi, a căror românizare a fost mai lentă, datorită, mai ales, izolării lor. Unui astfel de nucleu de mult românizat presupunem că i s-a alăturat, către sfîrșitul veacului al XIV-lea, o populație bulgărească nu prea numeroasă, care a fost repede asimilată de masa românească din Șcheii Brașovului. Între bulgarii veniți mulți erau meseriași care au fost angajați pentru diferite lucrări din cetatea Brașovului. În felul acesta ei s-au putut impune în viața economică și socială a Șcheilor, devenind oameni înstăriți, iar prin tradiție s-a reținut momentul venirii lor la Brașov. De aceea, credem, *Istoria* lui Radu Tempea notează, în primele pagini ale ei (care reproduc de fapt vechea istorie a popii Vasilie) și anul de la venirea bulgarilor.

⁴⁶ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 155.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 158.

nesc al Șcheilor își are importanța sa, ca un centru bogat, protejat de Țara Românească și Moldova, ca o comunitate ortodoxă interesată în legăturile comerciale, diplomatice și religioase dintre cele trei țări românești⁴⁸.

Preoții și anumiți orașeni din Șchei erau oameni cu carte, trimiși de multe ori de sfatul cetății ca soli în alte părți ale Transilvaniei sau la domnii români. Chiar la începutul cronicii aflăm că popa Bratu a fost cerut de rășinăreni. Cei care-l solicită vin cu „... cărți de la domnii din Sibii la domnii sfatului din Brașov și au poftit să le dea un preot de aici”⁴⁹, ceea ce dovedește că sașii sibieni aveau nevoie de un cunoscător al mai multor limbi, deci de un om învățat, date fiind numeroasele lor relații cu domnii români. Popa Iane era „protopop și la cetate scriitori”⁵⁰, popa Dobre e și el „logofăt la cetate” și sol în Țara Românească și Moldova, ca și popa Toma care „s-au dus în Țara Muntenească de s-au călugărit”⁵¹ și în mod sigur și alții⁵². Din cronică aflăm că popa Miha era om cu învățătură multă, studiasse în Țara Sîrbească și „l-au trimis în Țara Muntenească de l-au preotit”⁵³, iar cîțiva ani mai tîrziu „cinstitul sfat” îl trimite „cu solie în Țara Muntenească la măria sa Io Șerban voiievod; și l-au adus pre măria sa pre credință aici la cetatea Brașovului; și l-au priimit cu mare cinste și au făcut măria sa bună legătură și pace aici la Brașov cu domnii cetății”⁵⁴. Cronica oferă în felul acesta dovezi (și au fost amintite doar cîteva) despre existența în secolul al XVI-lea în Șchei a unor preoți învățați, folosiți de cetate în relațiile cu domnii români.

Este semnalat, de asemenea, ajutorul lui Neagoe Basarab pe lângă sfatul orașului pentru ridicarea bisericii

⁴⁸ Vezi și P. P. Panaitescu, *Inceputurile—scrisului în limba română*, în *Studii și materiale de istorie medie*, IV, 1960, p. 150—185; de asemenea *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965.

⁴⁹ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 57.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 59.

⁵¹ *Ibidem*, p. 58.

⁵² Vezi pentru aceasta și C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae*, p. 64—65.

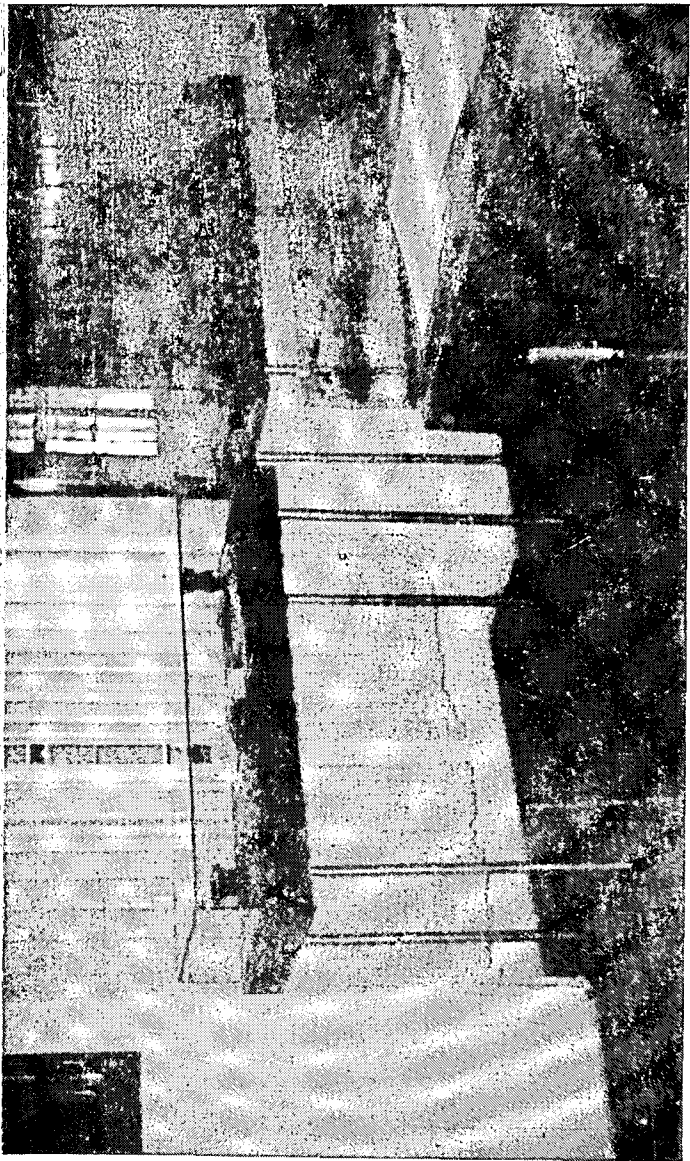
⁵³ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 58.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 60.

**PENTRU SEMNALAREA
PRIMULUI LĂCĂȘ DE ÎNVĂ-
ȚĂMÎNT ÎN LIMBA ROMÂNĂ
DE PE ÎNTREG CUPRINSUL
PATRIEI (ATESTAT ÎN 1495) S-A
PUS ACEASTĂ ÎNSEMNARE CARE
SĂ DEĂ DE ȘTIRE TUTUROR TRECĂ-
TORILOR DE PREȚUTINDENI ȘI DE
TOTDEAUNA.**

**M U Z E U L
AMENAJAT ÎN CLĂDIRIA
PRIMEI ȘCOLI ROMĂNEȘTI
POATE FI VIZITAT ZILNIC
ÎNȚRE ORELE 10-14
LUNA ESTE ÎNCHIS.**

Placa comemorativă de la intrarea în curtea bisericii
și școlii din Șcheii Brașovului

Vitrina în care este expus manuscrisul *Isoriei* lui Radu Tempea, păstrat în muzeul amenajat în clădirea primei școli românești

de piatră, la 1495, în locul celei de lemn. Cronica greșește însă, dînd prea mare crezare pomelnicelor, în fruntea cărora probabil se găsea Neagoe. În realitate el a domnit abia din 1512 și a sprijinit desăvîrșirea acestei lucrări, după ce în 1495 o ajutase domnul de atunci al Țării Românești, Vlad Călugărul, odinioară chiar pribeag prin Brașov⁵⁵.

Ne așteptam să găsim în cronică știri despre activitatea de tipograf a lui Coresi. Notița rămîne însă în genul celorlalte, foarte lacunară, tipărirea și cîștigul multor cărți sînt semnalate ca un eveniment deosebit, lauda revenindu-le, pe bună dreptate, preoților de atunci ai bisericii: „În zilele bunului creștin Herjel Lucaci, județul cetății Brașovului și ale acestor preoți, multe cărți s-au tipărit și pre limba românească și pre limba slovenească.... Și multe cărți au cîștigat acești preoți bisericești”⁵⁶.

Pentru anii 1583 și 1591 se subliniază ajutorul material dat bisericii de domnia Moldovei, Petru Cercel și Aron Vodă, îndemnați de preoții din Șchei. Cel dintîi „au ridicat tinda bisericești de piatră cu voia sfatului; și au înfrumusețat oltariul și besereca cea vechie cu toate chipurile sfinților și cu podoabe, în anul 1583” iar „de ce n-au isprăvit Pătru vodă, Aaron vodă au isprăvit și au zugrăvit și au mai înălțat și turnul în anul 1595”⁵⁷.

Într-un scurt pasaj întîlnim notarea „sculării” lui Mihai Viteazul, fără o înțelegere deosebită pentru acțiunea domnului muntean: „... s-au sculat Mihai vodă din Țara Muntenească de au trecut muntele și au aprins satele. Atunci au mers domnul Țerviș, județul din Brașov, cu protopopul Miha și au făcut pace și legătură cu Mihai vodă să nu strice ținutul”⁵⁸. După cum se vede, întreprinderea atît de curajoasă și de bun augur pentru viitorul românilor nu e comentată. De altfel, evenimentul e departe de anii cînd trăiește popa Vasilie, iar Radu Tempea n-a comentat nici el însemnările găsite în cronică veche.

⁵⁵ C. Mușlea, *Biserica Sfîntul Nicolae*..., p. 58.

⁵⁶ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 59.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 59—60.

În afară de faptul că reflectă legăturile strînse cu Țările române pe diferite planuri și calitatea de centru cultural de tradiție a Șcheilor Brașovului, în cronică popii Vasilie, în reproducerea și prelucrarea lui Radu Tempea, în ciuda notației adeseori lacunare sau seci, se citește și situația dependentă a românilor brașoveni de conducătorii sași ai cetății, semnalînd, adeseori cu indignare, amestecul sfatului brașovean în treburile bisericii. Atmosfera, uneori de gilceavă, dintre preoți, se datorește imixtiunii județului sau a colaboratorilor săi în activitatea bisericii, cum a fost cazul preotului Vilcu sau al altora de mai târziu, impuși de sfat ca protopopi.

Insemnările continuă pînă către anul 1700 cu notarea schimbării preoților, dascălilor, diaconilor, gocimanilor sau cu semnalarea certurilor dintre preoți. Neînțelegerile se ivesc, nu o dată, între preoți și orășeni, fie pentru că angajații bisericii nu-și îndeplinesc datoriile, fie pentru că fac cheltuieli prea mari. Este semnificativ legămîntul făcut la un moment dat de gocimani și jurați, prin care stabilesc aspre pedepse pentru preoții care nu-și vor face datoria: „...văzînd noi multe care s-au făcut și să fac și acum în zilele noastre. Deci, văzînd noi aceste lucruri necuvioase și temîndu-ne de vătămarea sufletelor noastre, așa ne-am legat și ne-am așezat...⁵⁹, dar tot atît de semnificativ e și faptul că autoritatea preoților i-a intimidat într-atîta pe membrii săborului încît „...aflînd preoții, s-au sfiit și n-au apucat să o iscălească, ce au rămas întru nimic“⁶⁰.

Cronica lui Radu Tempea ilustrează pentru anii dinaintea unirii aceleași strînse legături cu Țările române sau cu alte țări. Așa, de pildă, Vășii Neamțul „...s-au ridicat...cu toată casa lui și s-au dus în Țara Românească, poftindu-l și chiemîndu-l măriasa Șerban vodă ca să-i slujască casei“⁶¹. Preoții șcheieni se duc pe mai departe să se hirotonească în Țara Românească, se mută sau se călugăresc la mînăstirile de acolo. Așa au procedat și Vilcu și Vasilachi care, refuzați fiind de „părintele Ghenadie, la Bălgrad, să să preoțească“ merg „în Țara

⁵⁹ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 128.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 129.

⁶¹ *Ibidem*, p. 69.

Muntenească, la părintele mitropolitul Ștefan. Deci văzându-i și sfinția sa că nu-s destoinici, n-au vrut să-i preoțească. Deci văzînd ei aceasta sculatu-s-au și s-au dus la părintele Serafim, episcopul Buzăului, și i-au preoțit⁶². Altă dată protopopul Văsii „era dus în Țara Muntenescă pentru trebile orașului cu știrea mării sale... Țaco Davăd și cu știrea a tot cinstitutului sfat, în zilele mării sale lui Grigorie Ghica voievod⁶³ iar lui Ion dascălul și gocimanul murîndu-i și „fămeia a doua... s-au lăsat de gocimănie și, mergînd în Țara Rumânească, s-au călugărit⁶⁴. Popa Oprea merge pînă la Moscova ajungîndu-l „...oarece grije pentru chizășie și de mare nevoie i-au căutat a merge la Mosc, la stoliță. Și, înțelegînd împăratul Moscului de pravoslavia creștinătății ce se află într-acest loc, dat-au oarece milostenie sfintei besereci prin mîna popei Oprei a să aduce⁶⁵.

Prezentarea evenimentului unirii unei părți a românilor cu biserica Romei aduce cu sine participarea intensă a autorului la cele scrise, dezaprobarea profundă a părăsirii religiei pravoslavnice, simțînd-o, evident, ca pe o fisură făcută unității românilor. Radu Tempea povestește indignat manevrele episcopului Atanasie Anghel împotriva șcheienilor, pîrîndu-i în Țara Românească că s-ar fi unit. Delegația brașoveană, plecată pentru dezvinovățire, are însă cunoștințe influente, cum sînt boierii Cantacuzinești; ea trece mai întîi pe la stolnicul Constantin Cantacuzino, căruia îi arată situația reală iar acesta dă o serie de sfaturi „ca un prea învățat și filosof ce era⁶⁶ și se înfățișează apoi domnului dezmințînd „mestecăturile“ făcute împotriva lor de acel „necuvios vlădică Atanasie“.

Împotrivirea deputaților trimiși de brașoveni și făgărășeni la sinodul de la Alba Iulia, consacrat unirii cu biserica catolică, deși este notată scurt, evocă o serioasă înfruntare chiar în incinta bisericii: „Atuncea brașovenii cu Țara Birsei și făgărășenii, cu toții s-au lepădat că nu

⁶² Radu Tempea, *ed. de față*, p. 63.

⁶³ *Ibidem*, p. 65.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 70.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 71.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 73.

le vor ținea (condițiile unirii n.n.); iară ei, împingându-i de spate, i-au scos din mînăstire;⁶⁷. Împotrivirea lor este cu atît mai perseverentă cu cît se bucură de sprijinul și interesul lui Constantin Brîncoveanu și chiar al patriarhului Constantinopolului, după cum o dovedesc și scrisorile transcrise în cronică⁶⁸.

Unirea va constitui de aici înainte un adevărat leit motiv al *Istoriei*, datorită acțiunii insistente de a atrage pe toți românii la catolicism și datorită consecvenței împotriviri a brașovenilor.

În imediata apropiere a tratării anilor unirii, Tempea așează un paragraf mai dezvoltat intitulat semnificativ *Plîngerea oilor în mijlocul lupilor* și o bucată în versuri, de defăimare a primului episcop unit Atanasie, „om mojiic“, „prea lesni de-amăgit“, „neam de jos, om de soi prost“. Cronicarul condamnă în cuvinte aspre și ironice pe Atanasie, amăgit de „popii rîmlenești“ cu titluri, la fel ca și ceilalți preoți uniți, amăgiți și ei cu pierderea iobăgiei și cu privilegiile, promisiuni nerealizate. Episcopului i s-a pus îndată paznic un teolog neamț, încît nici nu s-a mai putut căi de fapta sa necugetată. Românii n-au cîștigat din unire nici un folos material, ci „trag chinuri și țipă în clește“, iar cei care s-au împotrivit au pătît „cazne“ ori au fugit peste munți, în Țara Românească.

În versuri destul de vioaie, pe alocuri cu epitele usurătoare purtînd însă pecetea aceloră bisericești, e exprimată ideea valoroasă că unirea a fost o înșelătorie pentru români:

„Așijderea pre ai lui popi,
Pre niște ponivoși, și orbi,
I-au amăgit cu nădejde
Că iobăgia ș-or pierde,
Și cum feciorii lor și ei
Vor fi nemiși, amar de ei.
Că toate cîte lor le-au zis,
Au fost batjocură și rîs...“⁶⁹.

⁶⁷ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 75—76.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 83—87.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 80—81.

Stihuitorul observă controlul iezuiților asupra episcopului unit, prin teologul de la curtea acestuia, tratându-l pe acesta cu vorbe de loc reverențioase:

„Dară Frenț, chiar ca dracul,
Ținea tot asupra-i arcul
Și nici puțină încetare
Nu-i da a nu-i sta în spinare“⁷⁰.

Neștiința este, gîndește cronicarul, una din cauzele care au dus la „plecarea“ către „unie“ a românilor: „și fiind preoții Țării Birsei într-această vreme proști și neînvățați de ajuns, le căuta să zică cum zicea el (popa Jipa, n. n.); că deși zicea vreunii carii cunoștea momelele lui cîte ceva, el dată îi sărea asupra și cu cuvinte grele îi probrăzia, atîta cît nici unui țigan nu-i cu cale a grăi cuvintele ce grăia el preoților. Apoi, deși mai era cineva și vrea zice ceva, îi căuta să tacă înaintea lui, că precum zisem, îi făcea de mascara“⁷¹.

Agitațiile și grijile provocate de vizita de propagandă a lui Ioan Patachi, episcopul unit și de refuzul pomenirii lui în biserică, evocă situația bisericii din Șchei unde se rezolvau, uneori cu gălăgie și chiar cu îmbrînceli⁷² toate păsurile și necazurile ce țineau de asupra națională și religioasă a orășenilor, toate conflictele între preoți. În astfel de prilejuri sărăcimea, prostimea, cum o numește autorul, este atrasă, prin ademenire, cînd de partea unora, cînd de partea altora.

Vizita, în aceleași scopuri, a episcopului Inochentie Micu Clain nu se soldează cu ceartă, ca aceea a lui Patachi, dar cronica nu arată nici o înțelegere pentru activitatea lui curajoasă. Cuvintele spuse de episcopul unit, care a luptat atît de dîrz pentru drepturile românilor transilvăneni indiferent de religie, la plecarea din Brașov, reproduse de cronicar, par a fi un sfat de liniștire la adresa sumeției brașovenilor ortodocși, un sfat ce-i îndemna spre mai multă chibzuială în comportarea lor față

⁷⁰ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 81.

⁷¹ *Ibidem*, p. 91.

⁷² C. Mușlea, *O dinastie . . .*, p. 34—35.

de autoritățile cărora le sînt supuși: „Pentru mine să nu aibă nime vreo bănuială, că n-am venit să supăr pe nime cu nimic, numai să zic să nu mai huliți, precum am auzit în trecutele zile de popa Todor, că știți că sînteți supt biruința acelor și căutîndu-vă în judecată nu veți umbla bine”⁷³. Episcopul venit din Blaj se referea probabil și la numeroasele conflicte ale românilor brașoveni cu conducătorii sașilor, determinate de situația lor de supuși, impuși la o serie de interdicții și impozite. Bineînțeles, negustorilor români, în plină dezvoltare și cu puternice legături în Țările române, nu le conveneau aceste condiții. Pe de altă parte intereselor lor economice vine să li se opună mereu situația de „tolerați” din punct de vedere național, realitate ce transpare și din cuvintele adresate lui Radu Tempea, cu ocazia anchetării lui, de către conducerea cetății: „Să cade să fiți ascultători de noi, că ședeți pe moșia noastră, să nu fiți rebelie”⁷⁴. Independența națională trăiește în conștiința oamenilor de atunci strîns legată de aceea religioasă și apărîndu-și religia, preoții bisericii își apărau și interesele economice, făcînd ei înșiși parte din pătura înstărită de negustori, unii foarte bogați, ai Șcheilor. Anchetarea lui Radu Tempea, pentru vorbele suflăte de popa Todor sașilor, că nu e bucuros ca aceștia să se amestece în treburile românilor și să-și plece lor capul, descrisă în cronică cu rezonanța evenimentului trăit de el însuși, este deosebit de semnificativă. Cronicarul afirmă că sașii, înțelegînd prin aceștia pe conducătorii cetății, erau de fapt mai de mult foarte supărați pe el pentru „niște răspunsuri la cererea ușurării greutăților orașului”⁷⁵. La acuza lor că românii stau pe moșie străină, le răspunde că moșii și strămoșii au plătit grădinile. De altfel și alte documente ale vremii spun același lucru: „Așijderea de avem cite o livadă, o cumpărăm în toți anii la cetate. Iară adevărata economie a noastră este în pămînt străin, vite, vii, munți, livezi, stupi, rîmători i proci”⁷⁶. Radu Tempea face la un mo-

⁷³ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 146.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 162.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 158.

⁷⁶ Sterie Sringhe, *Documente... V, Brașov, 1906*, p. 71.

ment dat următoarea remarcă: „...frații sînt trimiși în sus pentru celelalte năcazuri“⁷⁷, deci sînt pe drumuri pentru a interveni în legătură cu libertățile spre care aspirau, iar delegația șcheienilor, plecată la mitropolitul sîrbesc, a lăsat acolo o scrisoare și a spus și prin viu grai „... cum ne-am ținut cu mare nevoie de nu ne-am unit și de alte necazuri ce tragem lăcuiitorii de aici. Și prea sfinția sa de starea noastră în pravoslavie foarte s-au bucurat, iară de traiul cel strîmt cum trăim cu sașii s-au mirat“⁷⁸.

Conducătorii sfatului, exponenți ai clasei înstărite, se apărau spunînd că românii au pretenții neîntemeiate, că sînt neastîmpărați și că ei au multe de îndurat din pricina lor. Cu ocazia venirii în vizită a episcopului de Cruședol, românii sînt din nou suspectați că pun ceva la cale pentru a-și cîștiga noi libertăți iar în fruntea listei se găsea Radu Tempea, urmat de Statie Grid, care, ce e drept, era mereu pe drumuri, ba la Rîmnîc, ba la Cantacuzinești, ba la Iași sau la Belgrad, la Sibiu, la Viena și chiar la Moscova⁷⁹. După cercetările întreprinse în legătură cu vizita episcopului de Cruședol, pentru care intrigantul popă Todor „i-au adăpat din tainele noastre“⁸⁰, sașii se plîng că românii, după ce aproape un an fuseseră liniștiți, s-au adunat iar și au făcut apel la Curte. Radu Tempea nu dă amănunte în legătură cu acea anchetă și se referă mai mult la aspectele ce-l privesc direct. Susceptibilitatea conducătorilor cetății e sugerată însă și de o scurtă notație, al doilea punct al hotărîrii sfatului orașului după anchetă: „Săbor sau adunare de zece sau doazeci de oameni să nu să mai strîngă“⁸¹. Cronicarului îi pare ceva obișnuit și firesc că aveau taine ale lor, din care popa Todor i-a adăpat pe cei din sfat. Cei ce trădează interesele comunității românești brașovene sînt întotdeauna dezaprobați. Popa Todor, concurentul la protopopie al cronicarului, vedea însă altfel situația. El „... s-au unit cu sfatul și au îndărătnicit pe mulți din prostime, ca să să supuie sfatului, să nu mai umble fă-

⁷⁷ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 163.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 152.

⁷⁹ C. Mușlea, *Biserica Sfîntul Nicolae ...*, p. 189.

⁸⁰ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 159.

⁸¹ *Ibidem*.

cînd gilcevi și căutînd lucrul milei din decretul împărătesc, ce să să lase, că nu vor birui cu sful, zicîndu-le și aceasta că popii ceialalți și gocimanii și jurații sărăcesc besereca cu chieltuialele acelea și pe urmă tot nu vor isprăvi nimic, că sfulul are puterea tare și nu vor putea birui, în tot chipul vrînd să zăticnească de-a mai căuta mila împăratului⁸². Desigur că situația avea și această față dar popa Radu Tempea era dintre aceia care nu se lăsau și care mai aveau încredere în „mila împăratului“.

Conținînd date de interes restrîns în majoritatea lor, lucrarea lui Radu Tempea oferă totuși printr-o serie de însemnări mărunte posibilitatea de reconstituire, chiar și în unele detalii a atmosferei istorice a vremii în care a trăit. Paginile în care Radu Tempea dezaprobă cu atîta tărie încercările de atragere a românilor brașoveni la catolicism sau în care-și istorisește propriile conflicte, fie cu sfulul cetății, fie cu colegi de-ai lui, alternează cu informații mărunte, de mai puțină importanță în aparență, dar care conferă acestei lucrări calitatea de cronică veritabilă. Include nenumărate documente, mai ales scrisori, care vin să susțină afirmațiile cărturarului brașovean. Se reproduce o scrisoare a patriarhului Callinic, cuprinzînd aspre amenințări și blesteme la adresa celor care s-ar lua după Atanasie, „sau mai vîrtos a zice Satanasiu“ și un izvod care fixează un regulament al servirii serviciului divin de către preoți. Apoi cronica sare la anul 1710, cînd o altă mîna notează o pretinsă minune și continuă cu însemnările lui Radu Tempea, care precizează că după unire preoții Țării Bîrsei și Făgărașului se hirotonesc în Țara Românească și nu în Transilvania. Se ivește apoi iar un făcător de zavistie, Jipa, care, înțeles cu uniții, încearcă să ia prin intrigi protopopia bisericii.

Pentru anul 1718 este relatată pe larg foametea și ciurma ce au bîntuit ținuturile brașovene. Se transcrie apoi un jurămint de credință pentru legea ortodoxă al preoților și al credincioșilor români ortodocși din Țara Bîrsei și al grecilor din compania comercială, făcut în 1723 și un izvod al popii Statie, care, cu ocazia hiroto-

⁸² Radu Tempea, *ed. de față*, p. 160.

nirii sale, face un puternic legământ că nu va călca legea pravoslavnică, procedeu de curînd instituit în biserică.

Cronicarul se întoarce apoi la necazurile ce le-a făcut Jipa oraşului, începînd un nou capitol, transcriind şi scrisorile acestuia pline de intrigi şi viclenii, apoi o cerere de iertare. În capitolul următor se întrevăd diplomaticele stăruinţe ale autorităţilor imperiale de a slăbi contactul strîns al braşovenilor cu Ţara Românească, trecîndu-le pînă la urmă biserica în eparhia Rîmnicului, acum sub administraţie austriacă. Din nou sînt transcrise mai multe scrisori datînd din 1731, hrisovul lui Gheorghe Ştefan pentru milostenia ce o avea de primit biserica de la domnul Moldovei şi scrisoarea de răspuns a lui Manolachi, logofăt din Ţara Românească, conţinînd învoieli tot de natură economică; ambele relevă legăturile neîntrepruse cu Ţările române. Hrisovul lui Gheorghe Ştefan este înnoit apoi de Grigore Ghica, reprodus şi acesta în continuare.

Tradiţia vie de sporire a cărţilor, de la biserica din Schei transpare într-o însemnare a cronicii din 1731 despre alcătuirea unei tiparniţe de către dascălul Petcu Şoanul, care tipăreşte primul calendar românesc. Acţiunea lui este consemnată ca fiind un eveniment deosebit. Cronica precizează că Şoanul a tipărit acest calendar după un „izvod“ al popii Statie Grid; aşadar preoţii deţineau şi astfel de manuscrise, cu „gîciturii“, pe care însă biserica nu le accepta.

Două copii ale scrisorilor episcopului Rîmnicului pentru mai bună aşezare a treburilor bisericii sînt urmate de detalii ample cu privire la „gîlcevile“ ce s-au făcut de popa Todor. După vizita episcopului Inochentie Micu Clain, şcheienii se plîng domnilor Moldovei şi Munteniei care intervin pe lîngă generalul Valis; acesta porunceşte vlădiciei „să-şi păzească uniţii“ iar braşovenilor să le dea bună pace. Aflînd în 1735 că mitropolitul sîrbesc a obţinut de la împărat anumite privilegii pentru neamul său de lege ortodoxă, preoţii braşoveni se grăbesc să se intereseze printr-o delegaţie trimisă la Rîmnic. Se aleg doar cu cîteva obişnuite scrisori, pline de sfaturi şi promisiuni de purtare de grijă.

Istoria se termină cu reproducerea unor porunci trimise de protopopul Radu Tempea în vederea înlăturării unor neajunsuri ce persistau în special în bisericile de la sate. Urmează scurte însemnări care ni-l prezintă la 1741 și pe fiul cronicarului, dascălul Radu, devenit diacon, urmînd două informații, făcute de altă mînă, prima notînd moartea lui „taica protopop Radu Tempea“, iar a doua așezarea lui Eustatie Grid în locul celui pristăvit.

Din poruncile pe care le trimite protopopul Radu Tempea preoților Țării Birsei se vede că țărani, trudiți desigur de munca istovitoare, nu se osteneau prea mult pentru cele sfinte, odată ce nici cruce nu știau să-și facă toți, ca să nu mai vorbim de cunoașterea unor rugăciuni. Așa cum rezultă din aceeași circulară, sau din alte notații ale cronicii, comportarea multor preoți și pregătirea lor intelectuală lăsau mult de dorit. Așa, de exemplu, se poruncește: „Cele șapte taini să învățați, să nu vă paie glumă, că va fi cercare de acestea i proci. Așijderea și-alte năravuri grele, precum cei ce au nărav rău de injură orice fel de injurătură, să căutați să-i învățați și foarte să-i certați să să părăsească, ca să nu-și răpuie sufletele“⁸³. Undeva Radu Tempea se întilnește cu spiritul la fel de caustic al lui Antim Ivireanul din *Didahii*. O scrisoare asemnătoare a episcopului de Rîmnic sugerează mizeria satelor, cu biserici sărace și cu preoții aproape confundați cu marea masă de iobagi. Episcopul poruncește bunăoară: „Și sfîntul potir să nu fie spart ca să curgă sfîntul sînge, nici să fie de lemn sau de lut...“, „Sfîntul discos sau sfînta lingură să nu fie de lemn“, „Sfîntul burete să nu fie soios“, „Sfînta copie să fie de her fără plăsele, iară să nu fie cuțit“, „Sfînta precestanie de peste an să vază să fie sfărîmată și uscată frumos, iară să nu fie agnețul întreg sau muced; și să să ție în sfîntul oltari (iară nu acasă)“ etc. Mai încolo se cere ca biserica să fie îngrădită „cu bolovani, sau stobor, sau cu gard, să nu intre vite“. Preotul și diaconul „pentru cîntea darului și preoției lui să-și facă haine de postav și să poarte cizme, iar să nu fie slobod să poarte haine albe și opinci, ca să să osebească cîntea portului preoțesc de

⁸³ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 175.

oamenii cei proști, pentru ca să nu să micșoreze cinstea darului preoțesc cu portul țărănesc“ iar slujba să o facă „pe deplin“⁸⁴.

Atmosferei de misticism i se complace uneori însăși persoana cronicarului. În cronică sînt însemnate ca evenimente deosebite diferite „minuni“ sau nu uită să interpreteze în felul în care-i convine anumite pretinse „semne“. Așa, spre exemplu, în ziua sinodului de la Alba Iulia, cu ocazia unirii, „Cînd au fost cătră sară, dat-au Dumnezeu acela vînt, cît au risipit coperișurile de la toate grajdurile mînăstirei, de au rămas șute. Aceasta au arătat văduvia mînăstirei, iară cu sunetul surlilor și al trîmbițelor și al tobelor au arătat cuvîntul lui David (Psalm 9, 7), care zice: Perit-au pomenirea lor cu sunet și Dumnezeu petrece în veci.“⁸⁵.

Întregul cuprins, uneori de interes foarte restrîns și la prima vedere lipsit de importanță, alteori de interes mai larg și cu semnificații evidente, a fost tratat în fugă sau total neglijat de istoricii literari, cu toate că la o analiză ceva mai atentă i se pot găsi autentice valori documentare, lingvistice și pe alocuri chiar literare.

Ținînd seama de adevărurile istoriei transilvănene din vremea respectivă, *Istoria* lui Radu Tempea este un document valoros. Însemnările de fapte și atitudinea cronicarului față de ele pot ajuta la reconstituirea atmosferei vremii sub diferite aspecte. Acțiunile românilor brașoveni sau reacțiile lor la propaganda unirii și la dependența de conducerea săsească a cetății sînt determinate de aspirațiile clasei înstărite a românilor din Șchei, aspirații care se identifică pînă la un anumit punct cu acelea ale întregii mase românești ortodoxe. Cronica poate servi și ca instrument de cercetare a conștiinței românilor din acea vreme, în special a păturii care se ridica pe plan economic. Continuarea vechii tradiții culturale a Șcheilor Brașovului, existența aici a multor preoți și orășeni învățați, dovedesc aspirațiile acestor pături orășenești spre cultură. Legăturile atît de strînse

⁸⁴ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 137—139.⁶

⁸⁵ *Ibidem*, p. 76.

și de complexe cu celelalte două țări române, pe care cronica le sugerează mai mult decât le dă în amănunt, sînt văzute de autor ca lucruri firești și de totdeauna.

Preocuparea lui Radu Tempea, de multe ori exclusivă, pentru viața comunității românești din Șchei, dă cronicii oarecare iz regional, de patriotism local, explicabil pentru condițiile în care a trăit. Cititorul de azi al acestei lucrări rămîne cu o impresie generală de mărginire a mentalității oamenilor, peste care domnește încă puternic spiritul religios și mistic. Dar agitația șcheienilor pentru drepturi și libertăți face să se simtă ritmul susținut al ridicării unei pături românești tot mai conștiente. Se presimt transformări care vor duce în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, și mai cu seamă spre sfîrșitul lui, la importante fenomene de dezvoltare a culturii și civilizației românești din Transilvania.

A vorbi despre arta literară a cronicii lui Radu Tempea înseamnă a sublinia, în continuare, calitățile lui de narator, în primul rînd, a evidenția posibilitățile variate de redare, între care dialogului îi revine un rol deosebit, a dovedi că această lucrare constituie o pagină aleasă din literatura vremii.

Profitînd de posibilitatea comparării ei cu singurul model pe care l-a avut și l-a reprodus cu mici modificări, cu lucrarea popii Vasilie, se constată că spre deosebire de înaintașul său, la care relatarea evenimentelor se face cu mijloace destul de rudimentare, la Radu Tempea, mai ales pentru perioada la care a fost martor ocular, relatarea primește extensiune și, nu o dată, chiar tensiune dramatică. Deși continuă exemplul predecesorului său, urmărind evenimentele cronologic, Tempea scrie deja altfel istoria, cu participarea sa intimă, cu o bună doză de pasiune chiar și în pasajele, care nu angajează direct propria-i persoană!

Limba vie populară înzestreaază pe autorul cronicii, prin larga ei utilizare, cu posibilitatea unei exprimări clare, concise și mai colorate. De altfel, chiar și hrisoavele, izvoadele, scrisorile, așezate de Radu Tempea în cronică, se caracterizează în multe locuri prin forța și

vigoarea expresiei, primite din folosirea limbii vii populare, ca material turnat în expresia literară, îngrijită.

În general, cronica se prezintă sub forma unei narațiuni domoale, uneori monotone, înviorată pe alocuri de construcții sau expresii populare, care fac notația mai plastică, sau chiar de contexte care beneficiază de aspecte speciale ale stilului.

Descrierea unei presupuse minuni, într-o însemnare a cronicii, este concretizată prin comparații simple, de factură populară. La icoana la care s-a petrecut pretinsa minune „...s-au ivit o lacrămă ca o linte, tocma în coada luminii ochiului stîng, iară a doua zi... au ieșit ca un izvoarăș foarte luminat pre obrazul sfîntului chip și au izvorît pînă în ziua sfîntei învieri, cătinel; și pînă a doua zi, în luna Paștilor, foarte frumos, de au ajuns pînă pã brațele sfîntului chip... în vremea chindiei miercuri, au început din celălalt ochi drept de au izvorît așijderea; și unde au încetat izvorul era tocma ca un nastur; și izvorul era tocma ca untu de lemn curat; iară sfînta icoană era aprinsă ca un bojor și pe obraz ieșise mulți năsturași ca untul de lemn”⁸⁶.

Cînd cronicarul se oprește pentru relatarea mai detaliată a unui eveniment, povestirea capătă aspectul unui tablou de epocă. Spre exemplu relatarea înscăunării episcopului unit la sinodul de la Bălgrad: „În vreme ce au ieșit vlădica pre poarta mitropoliei, mergînd în cetate să-și ia domnia, mergea înainte mult nărod de preoți, cîte patru, cîte patru, și vlădica cu leagînul după ei și, ducînd înaintea lui praporul, au căzut din suliță jos. Aceasta arăta că s-au dus de la el blagoslovenia și au rămas în boierie. Iară după ce s-au ridicat noceagoș, i s-au închinat steagul țării și s-au unit cu alții, în glas de surle și de trîmbițe și de tobe; și, ieșind din cetate, au venit la mitropolie; acolo au arătat poncturile de mai sus scrise, care vor să le ție. Atuncea brașovenii cu Țara Bîrsei și făgărășanii, cu toții s-au lepădat că nu le vor ținea; iară ei, împingîndu-i de spate, i-au scos din mînăstire”⁸⁷. O scenă de gilceavă din biserică are trăsături pronunțat

⁸⁶ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 87.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 75—76.

dramatice: „Atuncea popa Todor, luînd cu sine mulți oameni, au mers la beserecă și s-au îmbrăcat de liturghie și au început a proscotidi; și într-aceea au venit și protopopul cu ceilalți preoți și cu gocimanii și cu jurații, zicînd popei lui Todor:

— Ce poate fi aceasta de nu ascuți să fii îngăduitori să nu pomenești pe mitropolitul Ugrovlahiei, ce pe rîmniceanul, că noi de nu vom pomeni pe rîmniceanul pînă-l vom ști că stă în pravoslavie, vlădica al uniților numai-decît va pune mîna pe noi și așa mai curînd ne vom surpa la unie.

Atunci popa Todor, ieșînd de la proscomidie cu copia în mînă, răsîndu-să și zicînd că:

— Nu tăceți să isprăvim sfînta liturghie și atunci vom vorbi!

Ceștealalți zicea:

— Să nu pomeniști de mitropolitul Ugrovlahiei!

Milostiva-sa zicea că:

— Nu voi pomeni pe rîmniceanul!

Și așa, netocmîndu-să și mare gilceavă făcîndu-se, au poruncit popa Todor unora din prostime să scoată afară pe unii din orășani carii mai stau cu cuvîntul. Și așa au ieșit protopopul și alalți preoți și gocimanii și jurații și alți cîțiva oameni dinainte⁸⁸.

Nucleul unei schițe îl găsim și în următoarea relatare: „Aflîndu-să vro șase, șapte țigani la poartă, dați la papistași, unii din negrija protopopului Florei, alții de alte năcazuri, venit-au unul de acela și au cerut voie de la protopopul Florea să-i boteze un copil, zicînd că:

— De m-am făcut eu papistaș de ce m-am făcut, muma copilului nu e papistășită și mi-e voia să să boteze aici.

Și fără de știrea celorlalți preoți (la carii venise și nu vrusese să-l boteze) au dat protopopul Florea răvășel de l-au botezat popa Petcu, de care lucru aflînd paterii multă gilceavă au făcut tuturor, pîn s-au ales că este botezat cu răvaș protopopesc. Și așa popa Petcu au scăpat și au rămas gilceava pe protopopul Florea. Și neavînd cum face, au făcut pace cu ei de le-au dat un păhar de

⁸⁸ Radu Tempea, ed. de față, p. 142

argint poleit de pol cofă și bani de s-au făcut la florini 44, ca să nu să mai amestece popii rumânești a sluji papistașilor.⁸⁹

Dialogul, pe care-l găsim pe alocuri ca o formă literară deosebită și ca un procedeu avansat al relatării cronicești literare, întărește autenticitatea faptelor povestite și potențează tensiunea întâmplărilor: Așa, de pildă, generalul cetății le ordonă preoților: „Popii rumânești din Brașov să nu mai pomenească pe nice un vlădică din carii sînt în Țara Turcului, fără numai pe împăratul nostru să-l pomenească, nici să mai asculde de ei, nici de afurisania lor... și cetind porunca au întreat: vor să asculde de acea poruncă au nu? Deci cele ce au priceput au răspuns:

— Și cum să poată fi să nu ascultăm noi de arhieriei legii noastre, nici să-i pomenim?

Zicîndu-i și aceasta:

— Dară, paterii, carii sînt în țările de supt ascultarea turcului, au nu ascultă de papa; nici îl pomenesc?

Și altele multe, la care ajungîndu-l cu vorba, răspundea că:

— La mine nu ști!⁹⁰

Și preoții iară că:

— Și noi nu știm!

Și iară au răspuns că:

— Pe luminatul împărat l-am pomenit totdeauna și-l vom pomeni, iară de arhieriei legii noastre ca să nu ascultăm, nici să-i pomenim, nici de afurisania lor a nu ne teme, nici cum nu vom putea.

Încă și altele multe s-au despotoluit ca la doao ceasuri.⁹¹

Atunci cînd cronicarul însuși este martorul ocular al celor narate, dialogul este punctat de gesturi, de tonul vocii, astfel încît portretul cronicarului se conturează pe deplin. Dirzenia, firea semeață și mîndră a protopopului, se dezvăluie mai ales cu ocazia anchetării lui de către

⁸⁹ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 160—161.

⁹⁰ Expresia a fost înregistrată greșit, probabil cu intenții ironice, de Radu Tempea.

⁹¹ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 113—114.

gospodarii municipalității, după ce „... popa Todor îndată s-au dus la sfat, spunind cum au batjocurit popa Radu pe cinstitul sfat, că au zis că nu va pleca capul la poalele sasilor și alte ce va fi vrut”⁹². Adus în fața sfatului, autorul îl transpune pe cititor într-o autentică atmosferă de anchetă, precizînd totul, cu amănunte:

„Și l-au întreat: 1

— Au așa au batjocorit cinstitul sfat?

Și de ceialalți fiind spus mai-nainte, n-au avut cum tăgădui și zisese că trebile care să cuvin vlădicăi nu e bucuros să le supuie la sfat. Cu acest cuvînt nu l-au luat în samă, zicînd:

— Au așa să grăiește cinstitului sfat, poalele sasilor?

— Cinstitul sfat, poalele sasilor?

— Au așa ne socotești pe noi ca o nimic?

Zicînd că:

— Să cade să fiți ascultători de noi, că ședeți pe moșia noastră, să nu fiți rebelie!

Popa Radu au răspuns:

— Da' locul caselor și grădinilor noastre, cînd au venit moșii, strămoșii aici, oare vîndut-ați au dăruit-ați?

Ei au răspuns:

— Ni că am lăsat de bună voie!

Și iară zicînd:

— Ni că vom vedea noi acel toiag ce ai în mîină cineți l-au dat, cum îl vei purta?

La aceasta le-au răspuns arătîndu-le și toiagul:

— Iacătă-l, de aveți putere, luați-l!

Și iară au zis:

— Ni că vom scrie noi pentru acestea și în sus și vom vedea ce sumeție ai.

Și le-au răspuns răstit:

— Scrieți măcar unde știți!

Și iară i-au zis:

— Dară nu ascultați porunca cinstitutului sfat, care am dat noi la popa Teodor, să fie protopop în locul ta-tîni-său?

Și li s-au răspuns:

— Nu!

⁹² Radu Tempea, *ed. de față*, p. 161—162.

— Și nu?

— Nu!

— Și nu ascultați?

— Nici cum!, lovind și cu toiagul în podini înaintea lor.

Atunci au zis:

— Mergi afară și așteaptă puțin!

Și curînd ieșind doi pîrgari, au dat răspuns popei lui Teodor să meargă acasă să-și caute de treabă, iară popei Radului i-au răspuns:

— Dumneata deaca ești așa sumeț și nu ascuți cinstitul sfat, vei rămînea prins aici în tinda sfatului⁹³.

Tot prin dialog este redat procedeul de vicleană diplomatie prin care stăpînirea îi face pe românii brașoveni să se supună eparhiei Rîmnicului, pentru a le slăbi relațiile cu Țara Românească: „După aceasta, nu multă vreme trecînd și mirîndu-să ce vor face cu noi, iară ne-au chie-mat ghineralul baron Tiș, aici în Brașov și după alte cuvinte ne-au întrebat aceasta, zicînd:

— Oare domnul Gheorghie Cantacuzino, care e la Craiova și vlădica, care este la Rîmnic, sînt o lege cu voi, au nu?

La aceasta, neavînd altce răspunde, am zis că sînt neuniți și o lege cu noi.

Atuncea ne-au răspuns zicînd:

— De vreme ce nu veți să vă uniți, să vă fie vlădica cel unit al Ardealului vlădică, precum mai de demult, voi să căutați să mergeți acolo la vlădica al Rîmnicului, să vă plecați, să fiți ascultători de acolo, de vreme ce e o lege cu voi și este și aceea țara împăratului vostru și veți avea pace în lucrul legii; iară de nu veți face așa, vă vom rîndui să fiți iară supt ascultarea vlădicăi lui Ioan cel unit al Ardealului⁹⁴. Remarcăm că Radu Tempea mînuiește cu deplină siguranță dialogul și acest lucru este una din culmile existente în materializarea posibilităților de expresie a limbii vechi chiar la cei mai talentați dintre cronicarii noștri.

⁹³ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 162.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 115.

Stilul în general monoton caută să iasă din stereotipie pe alocuri și prin scurte portrete, mai cu seamă morale, sugerate cu economia de mijloace a limbii vorbite. Astfel, popa Vilcu fiind „om can trufaș și slab la minte... sculatu-s-au asupra protopopului Vășii cu multă gilceavă și cu pîră, ca să să ridice el protopop⁹⁵ sau ceva mai încolo: „Iară vrăjmașul cel ce pururea este slujba a învrăjbi și a strica tocmelele cele bune, întrat-au în gîndul protopopului Vilcu cu lucruri ca acelea, care lucruri și fapte și neașezări ale acestui protopop Vilcu toate pre rînd nu le putem scrie, destul este cît am zis, că cei înțelepți pot pricepe; că acest protopop Vilcu începu a să mai întări pre obiceiile ce era învățat întru nebulnie și de la mic pînă la mare nu mai putea trăi cu dînsul, de care lucruri proaste ale lui s-au supărat tot orașul și să ispitia toți în tot chipul, și cu blîndețe, și cu rugăciunea să-l potolească. Iară el săracul le ținea toate ca o nimic⁹⁶. Jipa, „un mirean ciocoi“, ajunge protopop fiind sprijinit de cei care urmăreau catolicizarea brașovenilor, deoarece „...s-au fost și prins el acolo la săbor cu jurămînt că el va face pe toți de să vor uni, numai să-i dea protopopia lui; la care lucru cu minciunile lui și cu momemele și cu laudele lui într-un chip și într-altul mult au mijlocit în cîțiva ani ce au ținut protopopia...⁹⁷. Despre popa Oprea notează că era „om tînăr și cu fire bună“, iar diaconul Gheorghî era „om deliu și prea bețiv“.

Pagini de literatură autentică realizează Radu Tempea cu prilejul prezentării foametei și ciumei care au bîntuit ținutul Brașovului: „Într-această vară au fost multă secetă, cît primăvara era grîul cu doi florini găleata, iar deaca au văzut oamenii că nu e ploaie să să poată face bucatele de primăvară, pînă la iulie s-au suit găleata de grîu la trei florini, iar la septemvrie s-au suit la cinci florini; iar de la septemvrie, de cînd și cetatea s-au închis, s-au vîndut găleata cu șase florini și bani 60, și mălaiul tot ca grîul. Într-această vreme... sărăcimea

⁹⁵ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 65.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 67—68.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 91.

mînca turtă de in de la pioa de ulei". Imaginea se completează în rîndurile ce urmează: „Iară în Șchiai s-au început ciurma într-acesta chip: avgust 3 au murit în Ciocrac Mihai, zet șahanului Radului, care nu s-au ivit, socotind cine l-au scăldat că sînt niște gilci alte, din care tocma la septemvrie 11 au murit tot într-aceia casă o fămeie streină; și simțind puțin, n-au cutezat vecinii să untre, pînă ce au dat de știre și au trimis domnii bărbieri să vază de e ciumată au ba...⁹⁸. Seceta și ciurma au lăsat urme dureroase: „Și prin postul cel mare începu foametea a să întări și pe după Paști, că era găleata de griu florini opt, malaiu tot așa, turta de ulei bani zece; și în postul cel mare mînca oamenii sînge de vită cu tărițe și mînca rînsă; și atît să făcuse oamenii negri ca tăciunii și mieuna ca pisicii⁹⁹. Dezastrul era atît de mare încît „să întărise omorul, cît să spărease oamenii că nu va mai rămînea nimini¹⁰⁰. Există în aceste însemnări ceva specific notației gazetărești și aceasta rămîne una din trăsăturile caracteristice ale însemnărilor lui Radu Tempea.

Se simte desigur în fraza lui Radu Tempea și influența stilului cărților bisericești mai ales atunci cînd deplînge rătăcirea uniților: „Ajutați-ne a plînge pentru frații noștri, carii au rătăcit din pravoslavie, mai mulți de o mie de preoți bogați și din mireni, orbi trăgînd pre orbi, toți într-o zi căzură într-o groapă. În ce chip curva să împodobește împotriva ibovnicilor săi, așa și Atanasie, îmbrăcîndu-să în toate odăjdiile arhieresti și preoții în feloane, să uniră cu papistașii, călcînd hotarale sfintelor săboară. Închiseră ochii să nu vază scripturile, urechile lor plecară spre surle și trîmbițe și lunecară în becisnicia cea cu dobe¹⁰¹.

Aceeași influență se constată și în versurile incluse în lucrare. Cu stîngăcii inerente, dar nu fără o anumită forță a expresiei, versul se realizează prin mijloace simple, uneori chiar sugestive. Astfel, Atanasie e „ticăitul“, „pierdutu“, iar popii uniți sînt niște „ponivoși și orbi“, papa

⁹⁸ Radu Tempea, *ed. de față*, p. 93.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 95.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 74—75.

fiind personificat cu destulă imaginație în „cucă rimlenească“:

„Iară cuca rimlenească
În veci să să potolească,
Ca să nu ajungem noi
Să ne-mbătăm de-al ei hămei“¹⁰²

Desigur că prozaismul versurilor nu este salvat de cele câteva comparații dar, luate în ansamblu, versurile din cronică își au fără îndoială importanța lor ca un moment de prozodie veche românească. Însăși încercarea de exprimare rimată a ideilor și faptelor, pentru această vreme, reprezintă un element ce trebuie reținut.

Semnalarea citorva dintre fragmentele mai izbutite ale cronicii, sugerînd efortul vizibil al scriitorului Radu Tempea pentru evadarea din monotonia relatării evenimentelor în stilul cronicăresc, efort ce conferă textului pe alocuri culoare și plasticitate, ne îndreptățește să acordăm acestei lucrări un loc mai important în istoria literaturii române vechi. În nici un caz ea nu trebuie să rămînă în continuare printre lucrările minore ale acestei epoci. Locul ei este în apropierea imediată a marilor cronici românești, semnate de Grigore Ureche, Miron Costin, Radu Popescu, Constantin Cantacuzino, Ion Neculce.

Un argument puternic al valorii cronicii este limba ei. Căci impresia de satisfacție lăsată azi de lectura textului este generată de frumusețea limbii vechi, frumusețe pe care cronica lui Radu Tempea o ilustrează cu succes. Adeseori, împerecherile de vorbe vechi au sensuri arhaice și satisfacția lecturii lor o dau desigur însemnele metaforice pe care le poartă. Ca și alte texte ale literaturii vechi românești, și limba cronicii lui Radu Tempea are trăsăturile limbii populare vii și de aceea, ca și în celelalte texte vechi, moldovene sau muntene, expresia literară are pe alocuri prețioase carate autohtone. În același timp, cronica lui Radu Tempea poate sta ca mărturie a unității limbii române vechi.

¹⁰² Radu Tempea, *ed. de față*, p. 83.

Pentru ilustrarea, nu exhaustivă, a unor aspecte de limbă a cronicii, atrag atenția în primul rînd acelea specifice stilului limbii vechi populare, expresii conținînd în special cuvinte cu sensuri arhaice, sau conferind unor cuvinte vechi sensuri neobișnuite azi, traductibile doar neologistic sau printr-o perifrază care topește dulceața și farmecul vechilor construcții: „multe cărți au cîștigat acești preoți beserecei“, „s-au sculat de au mers la sfat cu cuvinte bune de au poftit să le scrie cărți la Sibii“, „au făcut măria-sa bună legătură și pace aici în Brașov cu domnii cetății“, „cerca vreme să între și la măria-sa vodă“, „cercînd vreme prin priatini“, „abia s-au plecat (s-au învoit) să meargă“, „s-au mai înglotat moartea“, „să mă facă pribeag și strein de locul acesta“ (să mă gonească), „umbla meștersugind pe preoți“ (pîrîndu-i), „era lucrul în cumpănă“, „s-au sculat cu ajutori“, „sototiră cu un cuget și cu lege“, „după ducerea (plecarea) popei lui Stan“, „căzut-au orașul, cu mic cu mare, la Văsii dascălul“, „le-au făcu așezămînt să fie patru preoți“, „multă scîrbă au petrecut de la nepriatini“, „scîrbitu-s-au părintele vlădica pre protopopul Văsii“, „și i-au dat multă certare“, „multe cuvinte grozave de certare i-au zis“, „vrăjitori și alte nepovestite lucruri“, „s-au sculat popa Vilcul de au mers la săbor în Belgrad cu multă pîră și vînzare asupra protopopului Văsii“, „și multe au umblat amestecînd ca să-l scoață din protopopie“, „neaducîndu-și aminte de zavistia ce purta el în inima lui“, „văzînd orășanii că nimic folosesc“, „sînteți sub biruința altora și căutîndu-vă în judecată nu veți umbla bine“, „ce n-au stătut lucrul așa“, „rămaseră îndoindu-să ce vor face“, „sototind că voi cădea la mare nevoie“, „nu vor avea de dînsul nice o bîntuială“, „au dat volnicie rumănilor... să trăiască cu acele rînduiele și privilegiu“, „scrisoarea mea cea de legătură de mai nainte, care cu pricepere (deliberat, conștient) călcasem“, „să fie fost ajuns (mituit) de popa Vilcul cu daruri“ etc., etc.

Aspectul viu, popular, al limbii, poate fi observat atît în domeniul rostirii cît și al construcțiilor gramaticale, dar mai pregnant în acela al lexicului: *airi, aorea, arești, bițcîn, bojor, bolte, borfe, bucate, burie, cacoslov, chîndie, cirtă, ciudă, crușșag, a ciufului, deliu, fățarie, a felelui,*

harest, henteu, de iznoavă, instanție, a avea întrebare, jirtvă, județ, măsură, mestecătură, nescar, nimurui, oltari, a se ostoi, piini, ponivos, poznate, prinsoare, procler, rînsă, sască, stobor, șut, ticăit, a zminti etc. Abundența elementelor limbii vorbite aduce cu sine și forme ale rostirii regionale: *chiezaș, chiebat-au, ceind, deșchis, înfrumușețat, a hi, pușcile, patriarș, vechie, să vază, a vorovi* etc. Acestea li se adaugă aspecte fonetice arhaice: *derept, direptate, den, făcătoriu, meșterșugind, obiceai, pîraște* etc.

Neologismele al căror număr nu este prea mare, dar dintre care unele prezintă forme interesante, se resimt fie de influența limbii latine, limbă oficială în Transilvania de atunci, folosite uneori de cronicar în forma lor latină, fie de influența limbii grecești, prin filiera cărților de slujbă. Aproape toate sînt utilizate într-o formă deosebită de cea de azi, unele și cu sens diferit: *catedră, comision* (comisie), *conferenție, a conformului* (a confirma), *confuzie* (ceartă), *decretum, deliberatum* (hotărîre), *a deșpotului* (a disputa), *gubernium, gubernat* (guvernator), *informațion* (informație), *memorial* (memoriu), *orație, perjecuție* (persecuție), *proteștelui* (a protesta) etc. Prezența unor cuvinte din limba slavonă în limba literară a epocii era o chestiune de tradiție. Pe lângă aceasta, ele au pe alocuri și rostul de a da un iz puțin pretențios expunerii: *ot* (de la, din), *sin* (fiu), *i palenu* (întreg), *i proci* (ș.a.), *zet* (ginere), *ego* (lui) și o serie de formule introductive și de încheiere folosite în acte și scrisori. Unele hrisoave provenite din Țările române sînt redactate încă în limba slavonă și pot trezi interes și ele prin formele curioase, degradate, amestecate, greșit folosite, datorită necunoașterii corecte a slavonei.

Mediul bisericesc din care provine cronică favorizează prezența multor cuvinte de origine slavonă aparținînd mai ales acestui mediu: *acatist, agneț, blagocestiv, canon, cazanie, ceaslov, dverii, hram, namestnic, obicină, ocriv, otpust, podgratie, a poftori, pravilă, pravoslavie, preces-tanie, a probrăzi, stoliță, tipic, vecernie, zapis, zvezdă* etc.

Unul din aspectele esențiale ale cronicii îl constituie însă prezența unor arhaisme, dar mai cu seamă abundența cuvintelor cu sens arhaic și popular: *acmu, adet, aspri, așezămînt* (înțelegere), *ban, baște, biruință* (stăpînire), *car-*

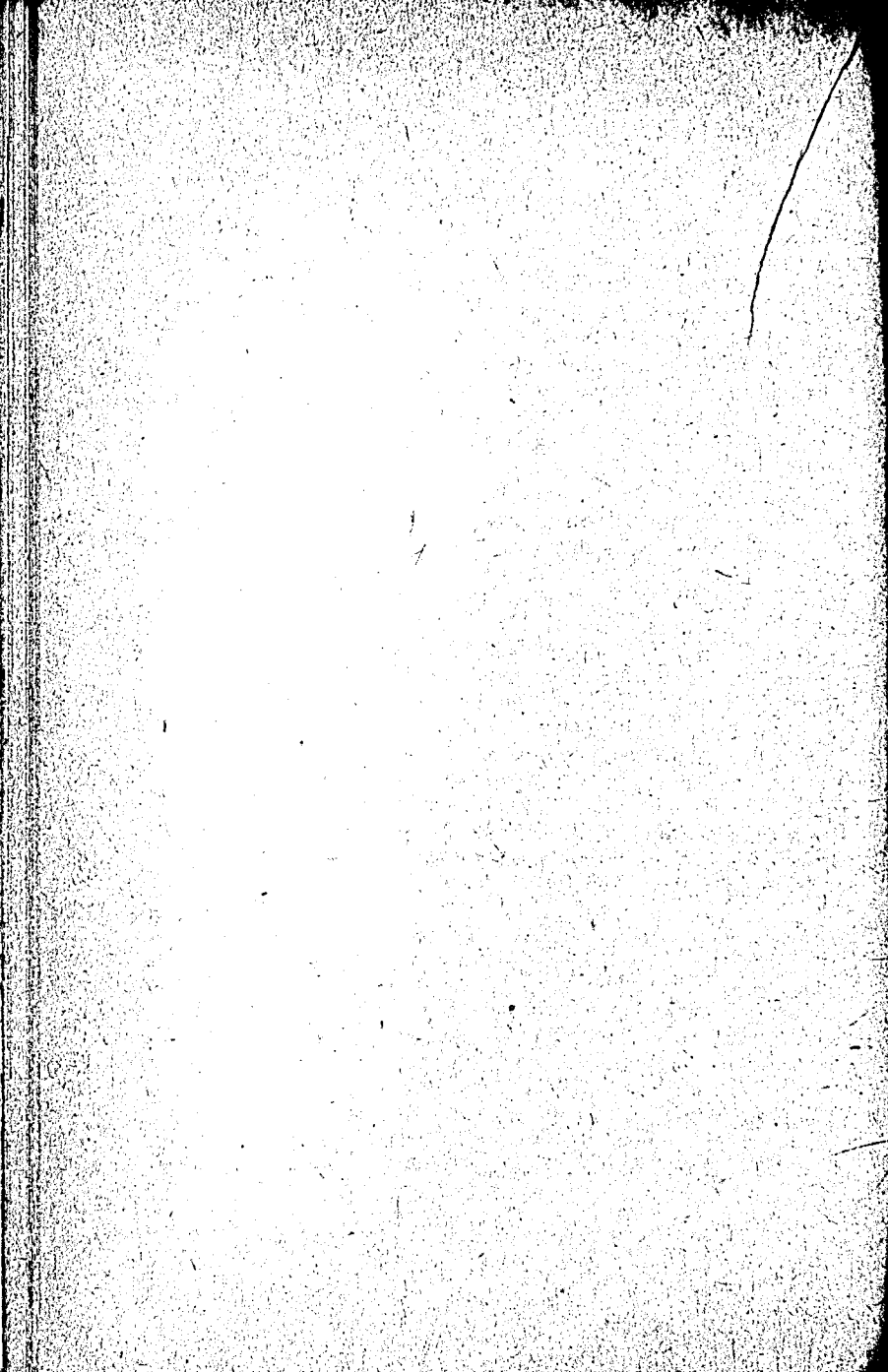
te, cercare, credință, dajde, dată, deres, fumărit, ghiliș, a globi, gociman, gorștină, a ierta, a se ispiti, a încăpea, a-l întefi, județ, left, legătură, obroc, ocriv, pașuș, pîrgari, a-l pleca, pofală, a pofți, a precepe, price, a se prileji, procreator, prost, a se scîrbi, sculă, de țară, vartă, vericare, a vîcleni, volnicie, zapus, zavistie etc. Caracterul popular și arhaic al limbii cronicii se recunoaște, de asemenea, și într-o serie de aspecte ale morfologiei și sintaxei. Fraza are în general curgerea firească, cu ritmul egal, creat de simetrii interne de construcție. Rare sînt cazurile în care ea este ostentativ studiată sau afectată.

Deși succint înșirate, astfel de trăsături ale limbii cronicii, ca acelea de mai sus, sînt un argument al valorii cronicii ca autentic document de limbă românească.

Istoria lui Radu Tempea este un izvor de fapte și întîmplări care ne pun în contact cu societatea românească activă a Brașovului, cu aspirațiile ei, văzute prin prizma unui reprezentant al clerului ortodox, aspirații și acțiuni care conțin germeii conflictelor de mai tîrziu ale dezvoltării societății românești din Transilvania. Ea este un exemplu pentru cronicarii brașoveni ce au urmat și este mai cu seamă o dovadă a continuității culturii românești transilvănene, în legătură cu care istoriile culturii și literaturii românești sugerau un gol pentru această vreme, sărind la mișcarea de răsunset a Școlii ardelenе.

Cronica lui Radu Tempea este totodată o piesă de valoare a literaturii române vechi, reprezentînd un moment important în scrierea istoriei în Transilvania și, în același timp, un document de limbă românească a primei jumătăți a secolului al XVIII-lea.

OCTAVIAN ȘCHIAU
LIVIA BOT

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Transcrierea textului cu litere latine s-a făcut după sistemul de redare interpretativă, respectându-se particularități ale limbii textului și conform normelor ortografice curente.

Interpretarea unor semne cu valori multiple s-a făcut în felul următor:

e a fost redat ca *e* sau *ie* în funcție de valoarea pe care o are și s-a transcris conform normelor ortografice actuale: *каре* = *care*, *доєрие* = *boierie*, *тае* = *taie*, *єра* = *era*, *єри* = *ieri*.

ъ s-a transcris ca *ă* cu excepția câtorva cuvinte în care are valoarea lui *î* datorită modei grafice: *оръшанин* = *orășanii*, *съ* = *să*, *пътро* = *Pătru*, *пълъ* = *pînă*, *дръс* = *brîu*, *мъиниле* = *mîinile* (mai ales că apare și sub forma *мъиниле*), *пъриле* = *pîrile*.

ѣ a fost redat *i*: *кѣлд* = *cînd*, *лѣнгъ* = *lîngă*.

ѣ a fost redat prin *în* sau *îm*, după cum se rostește și se ortografiază: *ѣтрачстъ* = *într-această*, *ѣкъ* = *încă*, *ѣ* = *în*, *ѣпартє* = *împarte*, *ѣпрєвнъ* = *împreună*.

ѣ a fost transcris în mai multe feluri datorită valorilor sale multiple: *ea* și *ia* sau *e* și *ie* conform și ortografiei curente: *мѣнтєнѣскъ* = *muntenescă*, *остєнѣлъ* = *oste-neală*, *прєотѣскъ* = *preoteasă*, *карѣ* = *care* (pentru că apar formele articulate ale acestui pronume: *carele*, *carii*), *четатѣ* = *cetatea*, *ѣцннѣ* = *aținea*, *ѣчкѣлѣ*, *ѣчкѣлє* = *acelea*, *acele*, *ѣтрачкстє* = *într-aceste*, *дєсєрєкѣ* = *beserecă* (și pentru că apare și *дєсєрєчлскъ* = *beserecească*), *филѣцѣх* *Filșteh* (mai ales că se scrie și *филѣцєх*). Conform scrierii actuale a limbii literare, nu s-a ținut seama de posibilitatea unei pronunții mai deschise a lui *e* în Tran-

silvania și în consecință nici nu s-a marcat o astfel de pronunție.

а a fost redat prin *ia, ie* sau chiar *ea*: *кiеЛтсАлѣ* = *chiel-tuială*, *чєАлДлц* = *ceialalți*, *вистєрiа* = *vistieria*, *тАлє* = *ele*, *АчкА* = *aceia* și *aceea*, *Алвє* = *aieve*, *дoлрiн* = *boierii* (mai ales că apare și sub forma *дoернє* = *boierie*), *пoршчiа* = *porunca*, *А* = *ea*.

ѣ a fost transcris de regulă prin *ia*, dar uneori și prin *ie*, avînd în vedere că, prin tradiție grafică, în poziție inițială are această valoare: *iарѣ* = *iară*, *iаѣ* = *i-au* (fost), *iартє* = *ierte* (pentru că apare scris mai ales *єртат*, *єртѣчшє* = *iertat, iertăciune*), *iартє* = *este*, *дoлрiн* = *boierii* (mai cu seamă că apare des scris *дoерпє* = *boierie*).

Ѹ și ѹ s-a transcris *u*: *вiѸ* = *viu*, *ѹндє* = *unde*.

ю a fost redat prin *iu*: *АжСторюА* = *ajutoriu* (ne-articulat: *АжСторп* = *ajutori*), *Фiюсѣс* = *fiu-său*, *однчАю* = *obiceaiu*, *сидiюА* = *Sibiul*.

о și ѡ au fost redate prin *o*: *дoЛгАрнДoр* = *bolgarilor*, *ѡАмєнiн* = *oamenii*, *oЛтАрн* = *oltari*.

Ѳ, folosit în cuvinte străine, a fost redat prin *t*, corespunzător realității rostirii, considerînd-o grafie etimologică: *кАѲєдрА* = *catedra*, *кАѲєрєс* = *cateres*.

у s-a transcris prin *i* pentru același motiv: *Лутср-гiє* = *liturghie*, *Лутiє* = *litie*.

A fost omis unul din cei doi *i*, conform ortografiei actuale, din cuvintele în care autorul a simțit doi *i* și i-a redat ca atare: *дoмнiа* = *domnia*, *дiАкoн* = *diacon*, *нєпрiАтини* = *nepriatini*, *пiАтрѣ* = *piatră*.

Formele de plural terminate în șuierătoare urmate de *i*, precum și unele forme de pronume în aceeași situație, au fost redade de asemenea conform ortografiei lor actuale, deși în text apar fără *i*: *кѣрц* = *cărți*, *тoц* = *toți*, *Лшш* = *lui-și*, *шар* = *și-ar*.

Dublarea unor consoane a fost înlăturată tot din motive ortografice: *днннАнтє* = *dinainte*, *АнАпoн* = *înapoi*.

În foarte rare cazuri apar la sfîrșitul unor cuvinte *с*, ь din cauza unei reminiscențe grafice, astfel că n-au fost notate în transcriere: *Ажшсѣс* = *ajuns*, *БєЛгрАдс* = *Bel-*

grad, *српъ* = *supt.* Din motive identice e notat de câteva ori *i* în locul lui *î*: *Римник* = *Rîmnic*, *стринскъ* = *strîns*.

Obişnuitele prescurtări ale manuscrisului au fost întregite tacit. La fel s-a procedat şi cu scăpările evidente ale autorului (de literă, repetiţii, de datare).

Textele în limbă străină din corpul cronicii au fost transcrise după normele internaţionale curente!

Trei puncte între paranteze drepte redau o omisiune a autorului, acolo unde el însuşi a lăsat loc între cuvinte pentru completare ulterioară.

Parantezele autorului, drepte în manuscris, au fost rediate prin paranteze rotunde.

În notele din subsolul textului cronicii au fost trecute observaţiile marginale ale autorului, traducerea expresiilor slavone, a textelor slavone şi latine şi notele editorilor.

Unele cifre ale textului au fost rediate prin litere.

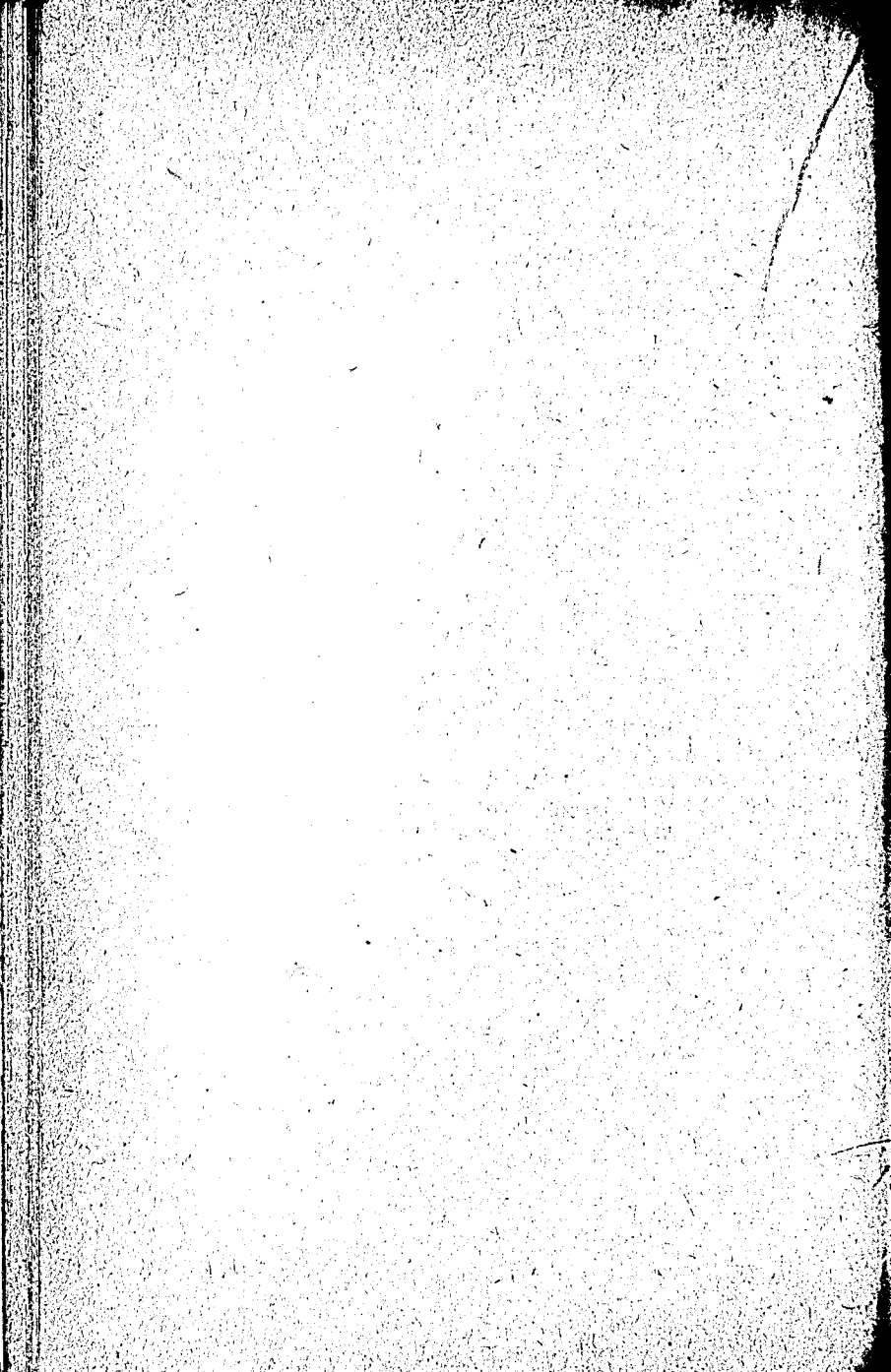
Punctuaţia ca şi regruparea textului în capitole aparţin editorilor.

Glosarul de la sfîrşit îşi propune să explice unele cuvinte cunoscute azi mai puţin sau diferite mult ca formă de rostirea lor de acum.

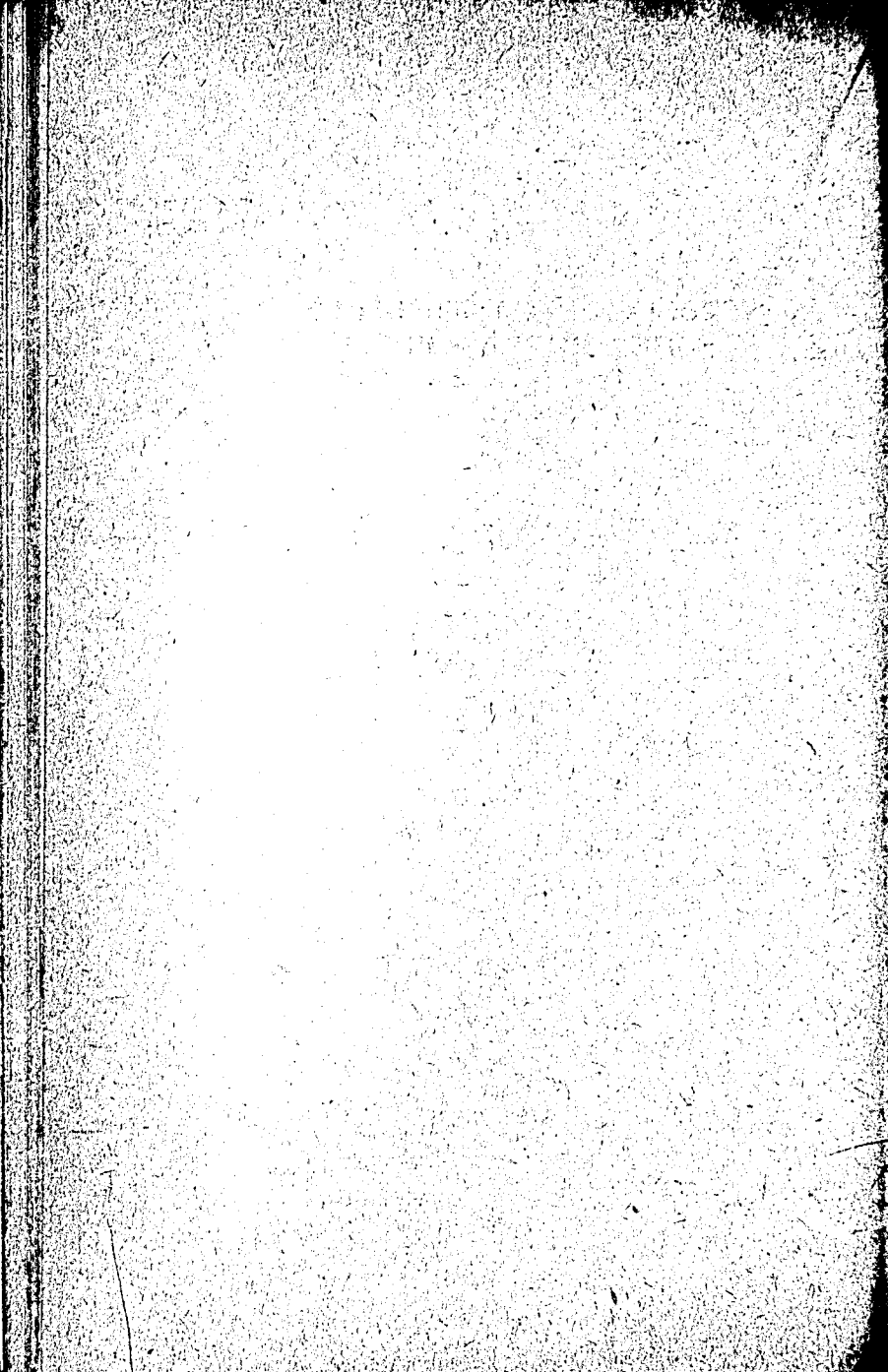
S-a dat şi un indice de nume proprii de oameni şi locuri cu paginile la care apar în cronică şi cu precizarea în paranteză a formei corecte în cazurile în care aceasta diferă mult de forma din text.

S-a omis o frază din textul cronicii, anume: „Anul 1392 (6900). Au venit bolgarii într-acesta loc, care să zice Bolgarsec“. Ea este aşezată în manuscris între titlul cronicii şi subtilul ei. Locul ei fiind nepotrivit aici, s-a renunţat la ea.

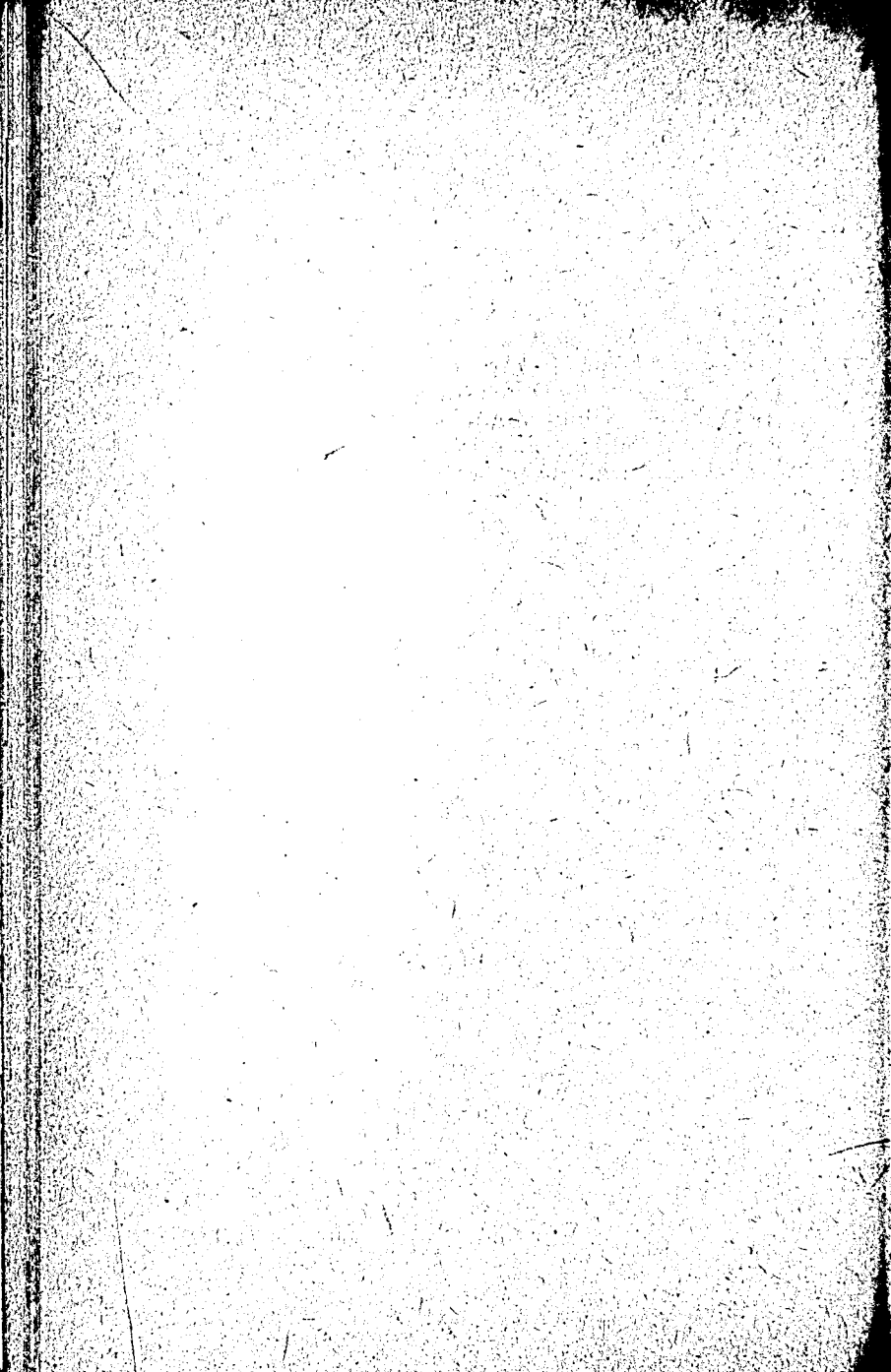
O.Ş. şi L.B.

**ISTORIA SFINTEI BESERECI A
ȘCHEILOR BRAȘOVULUI**

Spunere, precum au fost lucrul și cum au
căzut preoția la acest loc, la această sfântă
beserecă, den popa Pătru cel bătrîn pînă
la popa Constandin și la alții, cum cu lupta
trudindu-să au ținut sfînta beserecă și s-au
nevoit cu multă osteneală de au purtat
lucrurile legii de nu s-au schimbat

Fost-au cursul anilor de la Hristos 1484; iar de la Adam 6992, iar den venirea bolgarilor 92. Într-această vreme fost-au preot în Șchei la sfînta beserecă cea de lemn, pînă n-au fost ridicat șcheii beserecă de piatră, anume popa Pătru, care au preoțit pînă în moarte și l-au îngropat în besereca Șcheilor.

Iară încă fiind viu popa Pătru, venit-au oamenii din sat din Rășinari, de lîngă cetatea lui Herman, ce-i zic Sibiiul, aici la sfatul Coronei, ce-i zic Brașovul, pe numele apei ce-i zic Brașovia și au adus cărți de la domnii din Sibii la domnii sfatului din Brașov și au poțtit să le dea un preot de aici. / Deci au socotit sfatul și au îngăduit aceea pentru voia sibiianilor și l-au dat pe popa Bratu, feciorul popei lui Pătru și l-au dus în sat la Rășinari de le-au fost preot pînă la moarte acolo. Iară deaca s-au dus popa Bratul, după cîțiva ani, cînd era încă acolo popă la bătrînețe, ș-au preoțit pe fiu-său Pătru, care i-au fost numele de* popa Pătru cel bătrîn și au fost preoți amîndoi acolo.

1 r.

1495 (7003), din venirea bolgarilor 103. Căzut-au un cuget bun spre creștinii dintr-acesta loc de merșeră la cinstitul sfat cu mare rugăciune și cu mare cinste și cu rugăminte de la Io Neagoe Basarab, voievod din Țara Muntenească; și i-au îngăduit sfatul de au zidit și au ridicat besereca aceasta de piatră; și cu ajutoriul lui Neagoe voievod, lîngă aceasta s-au sculat cu ajutori și orășanii de aci, bătrîni și tineri,

* În manuscris „pe“.

bogați și săraci, mici și mari, și au isprăvit sfântul oltari și hramul și clopotnița cea vechie. Atuncea creștinii dintr-acest oraș s-au sculat de au mers iară la sfat cu cuvinte bune de au poftit să le scrie cărți la Sibii să-și întoarcă pe preotul Bratul înapoi. Ce n-au putut că n-au vrut să-l dea satul și sfatul Sibiului, ce au adus de acolo pe fiu-său, popa Pătru, aici în besereca cea noauă, care au fost făcută de piatră.

(Într-aceste vremi au fost război la Feldioară).

1528 (7036). Într-această vreme s-au înoiț și tur-nul sfatului de aici.

1541 (7049), din venirea bolgarilor 149. S-au pris-tă / vit popa Pătru și s-au îngropat cu cinste în tinda beserecei. În locul lui au rămas preot popa Toma, fiu-său; acesta, neavînd feciori, au luat lîngă sine pre un nepot de sor, căci au fost învățat de au preo-țit amîndoi. Iar popa Toma, după ce i-au murit preo-teasa la bătrînețe, s-au dus în Țara Muntenească de s-au călugărit în mînăstirea din Rîncaciog; și acolo, 1572 (7080), din venirea bolgarilor 180, s-au pris-tăvit, noiembrie 21. Rămas-au în locul lui popa Do-bre; ce n-au trăit mult, ce s-au pristăvit tot într-ace-l an, dechemvrie 13. Preoțit-au popa Toma împreună cu popa Dobre ani 25; și popa Dobre tatăl au fost popei Mihăi și au preoțit fără popa Toma ani 6; și s-au pristăvit cum scrie mai sus. Pre urma lor au stătut preoți la beserecă popa Vasilie și popa Voicul; ce n-au trăit mult nici popa Vasilie, ce au murit. În locul lui au fost popa Voicul mai mare și au adus și pe popa Iane de au fost cu sine. Atunci au venit și Miha, sin popei Dobre, din Țara Sîrbească de la învățătură. Deci n-au încăput la beserecă, căci n-au vrut să facă gilceavă între oameni și între preo-ți, ce au așteptat vreme de la Dumnezeu.

1576 (7084), din venirea bolgarilor 184. Au venit scheii de la Rîjnov și l-au poftit la sfat și la preoții de aici de l-au trimis în Țara Muntenească de l-au preoțit; și au fost preot la Rîjnov un an și cîteva săptămîni.

1578 (7086), din venirea bolgarilor 186, ghenarie 26. S-au / pristăvit popa Voicul și s-au îngropat 2 r. cu cinste supt zidul acela ce împarte boltița, că n-au vrut să-i scoată oasele când au aruncat temelia. Atuncea domnea în Țara Muntenească Mihnea vodă, iar în Ardeal Batăr Criștof; județ era aici Piter Herjel; și așa au rămas popa Iane protopop și la cetate scriitori; și au adus lângă sine și pe popa Miha.

1580 (7088), din venirea bolgarilor 188. În zilele bunului creștin Herjel Lucaci, județul cetăței Brașovului și ale acestor preoți, multe cărți s-au tipărit și pre limba rumânească și pre limba slovenească. Și mult s-au nevoit acești păstori cu turma lui Hristos și cu besereca și au îndemnat pre Io Petru voievod Dimitrie Cercel, fiul Pătrașcului vodă, domnul muntenesc, de au ridicat tinda beserecei de piatră cu voia sfatului; și au înfrumșetă oltariul și besereca cea vechie cu toate chipurile sfinților și cu podoabe, în anul 1583 (7092). Atunci au fost din ziditul beserecei cei vechi 89 de ani și din venirea bolgarilor 192. Și multe cărți au ciștigat acești preoți beserecei.

1591 (7099). S-au pristăvit popa Iane și s-au îngropat cu cinste. În locul sfinției sale au rămas popa Mihai, sin popei Dobre, protopop în besereca din Șchei. Și au fost popă mic popa Balea; ce acestuia i-au murit preoteasa și părăsind preoția s-au însurat; și, după ce s-au iertat popa Balea de preoție, au luat protopopul Mihai pe popa / Neagoslav, 2 v. care au fost din Țara Muntenească, din oraș din Floci, ca să fie lângă sine preot mai mic. În zilele acestui protopop Miha, s-au sculat Aaron vodă de la Moldova de au mai ajutat sfînta beserecă; de ce n-au isprăvit* Pătru vodă, Aaron vodă au isprăvit și o au zugrăvit și au mai înălțat și turnul în anul 1595 (7103), din venirea bolgarilor 203.

După aceea, 1599 (7106), din venirea bolgarilor 206, s-au sculat Mihai vodă din Țara Muntenească de au trecut muntele și au aprins satele. Atunci au

* In manuscris „ispărit“.

mers domnul Țerviș, județul din Brașov, cu protopopul Miha și au făcut pace și legătură cu Mihai vodă să nu strice ținutul.

1604 (7112), iară din venirea bolgarilor 212. Într-această vreme au trimis cinstitul sfat al cetății Brașovului pre părintele Miha, protopopul, cu solie în Țara Muntenească la măria-sa Io Șerban voievod; și l-au adus pre măria-sa pre credință aici la cetatea Brașovului; și l-au priimit cu mare cinste și au făcut măria-sa bună legătură și pace aici în Brașov cu domniile cetății. Și iară s-au înturnat cu cinste Șerban vodă la scaunul său în Țirgoviște.

Iară cînd au umblat cursul anilor 1605 (7113),
3 r. iară din venirea bolgarilor 213, / iulie 25, mai înainte de răsăritul soarelui, s-au pristăvit și părintele protopopul Miha, feciorul popei lui Dobre, trecînd la răpaosul cel de sus; și s-au îngropat cu cinste în sfînta beserecă. Pre urma milostivei sale au rămas popa Neagoslav. Ce nu vrea popa Neagoslav să priimească pre părintele popa Constandin, sin protopopului Miha, căci acest preot, popa Constandin, să preoțise foarte tînăr, cînd au fost de 18 ani.

Iară cînd au fost 1606 (7114), iară din venirea bolgarilor 214, într-această vreme vîzînd cinstitul sfat al cetății Brașovului și părintele Teoctist, vlădica de la Belgrad și părintele Luca, mitropolitul de Țirgoviște, sumeția popei lui Neagoslav, care era de țară din oraș de la Floci, socotiră cu un cuget și cu lege și l-au scos de aici de la beserecă și i-au zis de s-au dus la locul său. După aceea au rămas în locul părintelui Miha fiu-său, popa Costandin; iară măcară că era și tînăr, tot îi fu a purta grija beserecei.

Atuncea n-au fost și alt preot la sfînta beserecă ce au luat lîngă sine pre popa Stan. Și puțină vreme au trăit amîndoi în pace; ce apoi s-au sculat popa
3 v. Stan să fie mai mare; ce întru aceea / s-au amestecat lucrurile. Deci, vîzînd cinstitul sfat atîta val și gilceavă, socotit-au și au scos pe popa Stan de la beserecă. Și s-au dus la Făgăraș de au fost preot la un sat; și moartea lui i-au fost că l-au trăsînit într-o sură de au ars împreună cu un fiu al lui, anume

Vasilie; și așa s-au săvârșit ticăloșaste în anul 7140. Iară după ducerea popei lui Stan de aici, rămas-au protopopul Costandin singur; deci au luat pre popa Mihail de l-au ținut lângă sine.

Într-această vreme s-au pristăvit popa Manuil din Zărnești; deci au poftit satul pe popa Mihail de aici și l-au îngăduit de au mers acolo.

După aceea s-au preoțit popa Dimitrie de au fost lângă protopopul Costandin; și puțin trăindu-i preoteasa, au murit. Ce n-au trecut vreme multă și s-au iertat de preoție și s-au însurat; și au dobândit un cocon; deci au murit mirean. În urma lui a luat protopopul Costandin lângă sine pe frate-său, popa Vasilie; și au fost cu sine pînă la moartea sa. Și foarte au purtat sfinția-sa grija beserecei de cuvîntul lui Dumnezău, că și pre mulți creștini i-au îndemnat de au înfrumșețat besereca și au derescru/cile pre turn.

4 r.

1628 (7137), iară din venirea bolgarilor 237. S-au pristăvit și protopopul Costandin, noiembrie 22 și au trecut în viața ceialaltă unde însuși Hristos știe. Trăit-au într-această lume ani 42; și preot au fost ani 23.

Într-această vreme au rămas protopop Vasilie, în locul frățini-său.

Venit-au popa Mihail de la Zărnești de au fost lângă milostiva-sa, ghenarie 3, și au preoțit al doilea rînd în sfînta beserecă ani 4 și 5 luni.

1633 (7141), iară din venirea bolgarilor 241, iunie 9 zile. În zioa de sfînta Troiță s-au pristăvit popa Mihail; și au preoțit aici și în Zărnești cu totul ani 24; și s-au îngropat cu cinste. În urma milostivei-sale au fost preot mic popa Pavel, feciorul lui Vasilie diacul; și s-au pristăvit și s-au îngropat în tinda beserecei, în groăpa părinților lui.

După aceea s-au preoțit popa Gheorghi, feciorul unui creștin de aici, al Vîlcului Răchinei, nepotul popei lui Stan, care-l scoaseră de aici. /*

4 v.

* Aici se încheie reluarea cronicii popii Vasilie, vechea istorie a bisericii Șcheilor, azi pierdută. Vezi textul păstrat în limba germană, la *Anexe*, p. 186—198.

Iară cînd au fost anul de la Hristos 1659, de la Adam 7167 februarie 25, s-au pristăvit protopopul Vasilie, fratele părintelui Costandin, fiul popei Mihai; și s-au îngropat în sfînta beserecă cu cinste. Popa Gheorghii au rămas preot după aceea, care era nepot popei lui Stan, care-l scoaseră de aici. Ce puțină vreme au trăit și s-au pristăvit, martie 10, într-acei an.

1659. Sculatu-s-au creștinii de aici și au adus din Zărnești pre popa Smadul la această sfîntă beserecă, cu voia cinstitului sfat și cu voia sătenilor de acolo, de fu protopop. Și tot într-acei an s-au sculat Ion, feciorul Florei Corbei, să să facă popă, fără voia orășanilor și fără a părintelui protopopul Smadul. Și au mers în Țara Rumânească și au venit nepreoțit; deci au mers la Belgrad și tot au venit nepreoțit. Iară văzînd orășanii că nu va putea fi sfînta beserecă fără de preoți, ca să nu să știrbească slujba sfîntei besereci, căzut-au orașul, cu mic, cu mare, la Văsii dascalul, sin Stanciul Hoban, care era dascal la sfînta beserecă și i-au zis să să preotească și cu multă rugăminte l-au plecat; și i-au purtat orașul grija de i-au isprăvit de toate trebile pe la domni. Deci gă-
5 r. tîndu-să Văsii dascalul să meargă la preoție, / trimis-au orașul și pe Ion, sin Florei Corbea gocimanul, însă cu multă rugăminte l-au luat Văsii dascalul lîngă dînsul. Și au mers amîndoi și s-au preoțit la părintele Sava, mitropolitul din Belgrad, și pentru rugămintele orașului au preoțit și pe Ion, sin Florei gocimanului, împreună cu Văsii dascalul.

1659 (7167), mai 17. Și au venit amîndoi preoți în sfînta beserecă a Șcheilor Brașovului.

Și într-această vreme mai înmulțindu-să creștinii aici în Șcheii Brașovului și fiind popa Radu, sin Băilă, de aici din Șchei, preot la sate în multă vreme, într-acea lipsă a orașului de preoți, s-au prilejit și molitva-sa aici; și, fiind cei trei preoți aici, nu-l îngăduia, însă protopopul Smadul și cu popa Ion, iară popa Văsii și cu o samă de oameni de oraș merseră la măria-sa județul Herman Mihai; și mă-

ria-sa le-au făcut așezămînt să fie patru preoți să păzească sfînta beserecă și orașul.

Anul 1659, iar de la Adam 7167. Într-această vreme fiind omor de ciună aici în Brașov, pristăvitu-s-au protopopul Smadul; și l-au îngropat în tînda beserecei cea mare înaintea ușei clopotniței, cu cinste. Și tot pre acea vreme au murit și preoteasa popei lui Ion, sin Florei gocimanului; deci au rămas la această sfîntă beserecă trei preoți: popa Văsii Hoban și popa Radu Băilă și popa Ioan Corbea.

Tot într-acest an ce scrie mai sus /, 1659 (7167), 5 v. au rămas popa Văsii protopop cu voia domnilor, anume: Mihai Herman, velic județ și Mihai Golcimid, star sud și cu voia a tot cinstitul sfat al Brașovului, și cu voia a tot orașul.

După aceea s-au sculat Vîlcul, sin popei Gheorghî, care era nepot popei lui Stan, care l-au scos de aici, și au umblat la cinstitul sfat să-i facă deres ca să să preoțească aicea. Deci văzînd Vasilachi, sin protopopului Vasilie, că umblă Vîlcul să să preoțească, fiind el mai mare și mai de bună rudă, sculatu-s-au și el să să preoțească. Deci au îngăduit cinstitul sfat și au mers amîndoi la părintele Ghendie, la Belgrad, să să preoțească. Deci văzîndu-i sfîntia-sa că sint tineri și neînvățați, datu-le-au multă certare și n-au vrut să-i preoțească, ce au venit acasă nepreoțiți. După aceea au mers iar amîndoi în Țara Muntenească, la părintele mitropolitul Ștefan. Deci văzîndu-i și sfîntia-sa că nu-s destoinici, n-au vrut să-i preoțească. Deci văzînd ei aceasta sculatu-s-au și s-au dus la părintele Serafim, episcopul Buzăului, și i-au preoțit. Și au venit, 1668 (7176), amîndoi preoți în sfînta beserecă, octomvrie 23. După aceea popa Ion Corbea, fiind văduv și tînăr, s-au iertat de preoție și s-au însurat. Deci au rămas iar patru preoți și anume: protopopul Văsii Hoban și popa Radu Băilă și popa Vasilachi, sin protopopului Vasilie, și popa Vîlcu, / sin popei Gheorghî. 6 r.

Preoțit-au popa Radu Băilă într-această sfîntă beserecă 7 ani și cîteva săptămîni și multă scîrbă au petrecut de la nepriatini. Precum au spus unii,

cu vrăjitori și cu alte nepovestite lucruri sau să zic otrăvi, l-au fost scos din minte de n-au fost știind când ce să cade a sluji, pînă ce ș-au făcut obșteasca datorie.

1669 (7177). S-au pristăvit popa Radu Băilă în dumineca Tomei; și fiind siriman, neavînd prilej să dea adetul sfintei besereci pentru groapă, sculatu-s-au popa Vilcul și cu popa Văsilachi și Pătru Marcea cu doi sau trei oameni și n-au îngăduit să-l îngroape în sfinta beserecă, ce l-au îngropat în curtea besereci. Mai preoțit-au popa Vasilachi încă un an și jumătate; și au preoțit cu totul ani 8 și luni 9.

1671 (7179) septemvrie 8. S-au pristăvit popa Văsilachi și l-au îngropat în sfinta beserecă cu cinste. Deci, rămîind protopopul Văsii și cu popa Vilcul, ziseră orășanii că le-ar mai trebui încă doi preoți în locul celor pristăviți; și vorovindu-să acești doi preoți ziseră că vor ținea orașul cum l-au ținut și mai nainte vreme doi preoți.

Într-această vreme s-au sculat popa Staicu, sin Stoicăi Staicul de aici, fiind preot la sat la Turchiș, și cu cîțiva orășani de-ai lui și au mers la măriasa judul Țaco Davăd ca să-l îngăduiască să fie /
6 v. preot aici la sfinta beserecă. Deci înțelegînd protopopul Văsii și cu popa Vilcul merseră și ei la măriasa județul și nu-l îngăduiră și multă gilceavă să făcu între preoți și între orășani. După aceea să avusese cu protopopul Văsii; și, luînd mită de la popa Staicu, au mers amîndoi la măriasa județul și cu cîțiva orășani și l-au îngăduit de au încăput popa Staicu preot la sfinta beserecă, fără de voia protopopului Văsii, în anul cel mai sus semnat.

Văzînd aceasta protopopul Văsii cum popa Vilcul l-au viclenit și s-au făcut mai mare decît sfînția-sa, fiind pe acele vremi popa Oprea, sin Roman de aici din Șchei, preot la Satul-lung și acest popă Oprea era nepot de sor preotesei popei lui Văsii protopopul, sculatu-s-au protopopul Văsii și au luat pre popa Oprea lîngă sine și au mers la măriasa județul Țaco Davăd și cu mulți orășani de cinste. Deci văzînd

măria-sa pe popa Oprea om tânăr și cu fire bună, îngăduit-au măria-sa pre voia părintelui protopopului și pre voia orașului și au încăput popa Oprea preot la această beserecă în zilele măriei-sale județului Țaco Davăd, 1671 (7179), dechemvrie 23. Deci înmulțindu-să preoții și fiind iară patru preoți la această sfântă beserecă, anume: protopopul Văsii și popa Vilcul și popa Staicu și popa Oprea /.

7 r.

Deci, fiind popa Vilcul om can trufaș și slab de minte, 1673 (7181), sculatu-s-au asupra protopopului Văsii cu multă gilceavă și cu piră, ca să să ridice el protopop. Și neputînd încăpea, fiind într-acea vreme săbor mare în Bălgrad, protopopul Văsii era dus în Țara Muntenească pentru trebile orașului cu știrea măriei-sale județului Țaco Davăd și cu știrea a tot cinstului sfat, în zilele măriei-sale lui Grigorie Ghica voievod, pre acele vremi s-au sculat popa Vilcul de au mers la săbor în Belgrad cu multă piră și vînzare asupra protopopului Văsii, zicînd că adecă au fugit în Țara Muntenească și cum că nu ascultă de părintele vlădica Sava și de săbor. Deci crezînd vlădica și săborul cuvintele lui cele deșarte, făcut-au carte de la craiul [...] și a sfinției sale vlădicăi Savei și a săborului, ca să fie protopop aicea la sfînta beserecă. Deci viind aici, prilejitu-s-au de au venit și protopopul Văsii din Țara Muntenească și, înțelegînd de acele lucruri, mers-au la măria-sa județul Țaco Davăd de i-au spus; și măria-sa i-au zis să meargă să-și păzească scaunul său. Deci, fiind gilceavă între dînșii, avut-au întrebare și înaintea cinstului sfat; deci și cinstul sfat au dat poruncă ca aceea protopopului Văsii să meargă să-și păzească scaunul și sfînta beserecă, ca și mai-nainte; și cărțile de protopopie ce adusese popa Vilcul i le-au luat și i-au dat multă certare zicîndu-i să să lase mai mic. /

7 v.

După aceea tot umblînd popa Vilcul cu scrisori la vlădica, scîrbitu-s-au părintele vlădica pre protopopul Văsii și au scris cărți cu rău la* măria-sa cra-

* In manuscris „de la“.

iul asupra protopopului Văsii. Deci, văzînd măria-sa județul Țaco Davăd și cu tot cinstitul sfat meștersugurile popei Vilcului, chiematu-l-au înainte dimpreună cu toți preoții sfintei besereci și multe cuvinte grozave de certare i-au zis, cît și de aicea au vrut cinstitul sfat să-l scoată; și l-au pus și la închisoare în multă vreme. Iar protopopului Văsii i-au dat poruncă să meargă să-și păzească sfînta beserecă. După aceea le-au făcut cinstitul sfat pace și au dat porîncă popei Vilcului să meargă cu oameni buni la protopopul Văsii să-și ceie iertăciune. Deci au căzut cu oameni buni la sfînta beserecă înaintea protopopului Văsii și s-au rugat să-l ierte și l-au iertat.

Țimplîndu-să într-aceea vreme de au venit părintele vlădica Sava în sat în Vlădeni de au sfințit sfînta beserecă ce s-au făcut acolo, poruncit-au să meargă protopopul Văsii și cu popa Vilcul acolo. Deci au mers protopopul la măria-sa Țiimîn Deadrij, județul, și au cerut învățătură: merge-va au ba? Deci măria-sa i-au zis să meargă; și au trimis și pre popa Oprea cu dînșii, să vază de va fi acolo vreo gilceavă între dînșii. Văzînd părintele vlădica
8 r. cum au umblat popa Vilcul cu povești deșarte / și cum protopopul Văsii este om drept, deci au avut protopopul cînte și socotînță și, întorcîndu-să vlădica înapoi, dat-au poruncă popei Vilcului să fie mai mic și protopopul Văsii să fie mai mare, cum au fost.

1675 (7183). Chiemat-au vlădica pe protopopul Văsii în Belgrad la săbor. Deci protopopul au mers că știa că-i sînt lucrurile așezate toate. Iară popa Vilcul, știind pre protopopul acolo, sculatu-s-au de au trimis carte cu multă pîră și povești deșarte la vlădica și la săbor, care carte au încăput în mîna protopopului, ce i-o a luat vlădica cu sila. Și, după ce i-o a luat, mult val au făcut protopopului împreună cu săborul. Deci viind protopopul Văsii acasă, trimis-au vlădica cărți după dînsul la măria-sa județul Țaco Davăd și la cinstitul sfat și la orășani să nu priimească pre popa Văsii să fie protopop, ce să fie popa Vilcul protopop, pînă va veni vlădica

aicea în Braşov. Atuncea măria-sa judeţul Țaco Davăd, velic, și Simon Deadrih, judeţul cel bătrîn, și cu tot cinstitul sfat, deaca cetiră cărțile, pricepură meștesugurile popei Vilcului și dederă poruncă protopopului Văsii să-și păzească scaunul și protopopia ca și mai-nainte vreme.

1675 (7184). Într-același an au venit și părintele vlădica Sava aici în Braşov cu mare scîrbă asupra protopopului Văsii; și multe au umblat amestecînd ca să-l scoată din protopopie / și să puie pe popa Vilcu. Deci s-au strîns orășanii toți, mici și mari, și au mers înaintea mării-sale județului Țaco Davăd, velic județ, și a mării-sale Simon Deadrih și a tot cinstitul sfat și nicicum n-au îngăduit pe altul să fie protopop, făr pe popa Văsii Hoban, care era și mai-nainte; așîderea și cinstiții domni ai sfatului n-au îngăduit ca să fie pe voia părintelui vlădicăi. Văzînd părintele vlădica Sava aceasta, să duse de aici scîrbit; și iară rămase părintele Văsii protopop la această sfîntă beserecă cu voia a tot cinstitul sfat și cu voia a tot orașul. 8 v.

După ce au murit protopopul Văsii Hoban, fiind gocimanii beserecei Pătru Marcea și Văsii Neamțu, strînsu-s-au săbor preoții împreună cu tot orașul. Preoți era popa Vilcu, popa Staicu, popa Oprea și aduseră și pe popa Văsii, sin Comșa Răuț din Tohan. Deci popa Vilcul, sin popei Gheorghii, fiind mai bătrîn decît ceialalți preoți, după rînduiala de mai-nainte să socotiră și așezară ca să fie popa Vilcul protopop, mai mult socotînd orășanii că să va potoli gilceava din beserecă și dintre preoți. Iară vrăjmașul, cel ce pururea îi este slujba a învrăjbi și a strica tocmelele cele bune, întrat-au în gîndul protopopului Vilcu / cu lucruri ca acelea, care lucruri și fapte și neașezări ale acestui protopop Vilcu toate pre rînd nu le putem scrie, destul este cît am zis, că cei înțelepți pot pricepe; că acest protopop Vilcu începu a să mai întări pre obiceiile ce era învățat întru nebunie și de la mic pînă la mare nu mai putea trăi cu dînsul, de care lucruri proaste ale lui s-au 9 r.

supărat tot orașul* și să ispitia toți în tot chipul, și cu blîndețe, și cu rugăciune să-l potolească. Iară el săracul le ținea toate ca o nimic.

Deci, văzînd preoții ceialalți și gocimanii împreună cu tot orașul netocmirea lui, strînsu-s-au cu toții, și mic, și mare, și bogat, și sărac, s-au ridicat asupra lui cu deadinsul zicîndu-i sau să să lase de năravurile lui, sau să fie lipsit și de protopopie și de preoție dintr-acest oraș. Iară el ticălosul nădăjduia întru beție, care nimic nu i-au folosit. Deci, văzînd orășanii că nimic folosesc, mers-au cu dînsul la judecată la cel ce era atuncea județ, Draut Gheorghii, în multe rînduri și nu putea isprăvi ceva. (De care putem zice să fie fost acest județ ajuns de protopopul Vîlcul cu daruri). Iară Ion dascalul, (care și preot și gociman au fost), fiind fost dus în Țara Rumânească și viind iarăși aici, merseră la judecată cu protopopul Vîlcu iarăși la acel mai sus zis județ; și, 9 v. văzînd că nimic isprăvesc, / pus-au dreptate și au scos judecata de la județul la cinstitul sfat, la cei ce să timplase judecători; și așa rămase protopopul Vîlcul de mare rușine înaintea sfatului, că-i ieși judecata să fie lipsit dintr-acest loc și de protopopie și de preoție. Iară el nici așa s-au lăsat, ce-și lungi judecata la măria-sa crai, fiind pe acea vreme crai Apafi Mihai. Deci sfatul nu-l îngădui să meargă la crai, ce-i ziseră să meargă înaintea vlădicăi și a săborului celui mare rumânesc al Țării Ardealului. Și alese sfatul și orașul pe Ion dascalul Corbea să meargă să să întrebe cu el; și mergînd la săbor au dus toate faptele lui scrise cu mari mărturii, deci alese și săborul cum au ales și sfatul. Iară el nici așa nu să așeză, ce să jălui la măria-sa crai, zicînd că numai cu îndemnarea lui Ion dascalul au fost lucru de l-au scos, arătîndu-și faptele lui cele rele a fi bune. Atunci măria-sa crai au trimis dieci aici în Brașov și au jurat tot orașul și dintr-acelea dovedind craiului că graiurile lui sînt deșarte, l-au lipsit de tot. Și s-au pristăvit leat 1682, noiembrie 30.

* În manuscris „la tot orașul“.

După ce scoaseră pe protopopul Vilcul de aici, socotiră cu voia a tot oraşul şi puseră pe popa Staicu protopop şi aduseră preot pe popa Siicu, sin protopopului Văşii Hoban din Turchiş. / Şi, luînd pildă^{10 r.} de la mînăstirea Belgradului, rînduiră să fie la această sfîntă beserecă patru preoţi juraţi şi doi gocimani juraţi şi zece oameni bătrîni tocmiţi la fire, cu frica lui Dumnezeu, iară juraţi. Să fie gocimanii de a purta grija beserecei şi preoţii cu cei zece de a lua sama gocimanilor, aşijderea şi preoţii să-şi dea sama înaintea gocimanilor şi a celor zece juraţi de ce le va fi intrat în mină de ale beserecei. Puseră şi diacon pe Cîrstea, sin protopopului Staicu, şi aşezară așa, cum murind gocimanul, să puie unul din cei zece şi în locul lui să aleagă alt orăşan tocmît la fire. Murind preot, să puie din feciorii de orăşani de cei vechi de loc; şi gîlceville preoţilor şi ale ȧercovnicilor şi ale juraţilor şi ale dascalilor asupra săborului să fie. Şi să legară cu mare şi groaznică afurisanie. După ce făcură acest obicei, să făcuse aşezare bună sfintei beserecei şi n-avea gîlceavă nici de o parte, ce era preoţii numai de a învăţa şi de a îndemna pe creştini cătră spăsenie sufletească.

Într-această vreme fiind gocimani la această beserecă Pătru Marcea şi Văşii Neamţu şi fiind toate ale sfintei beserecei pe seama acestor doi gocimani, luîndu-le / în samă de la cei mai-nainte de dînşii^{10 v.} gocimani, încă pînă trăia protopopul Văşii Hoban, pînă nu murise gocimanul Comşa Răuţ, s-au adunat preoţii şi cu orăşanii şi au fost numărat oarece milostenie de bani ce s-au fost strîns din ceptul beserecei, de la acei creştini de Dumnezeu pomeniţi, ale căroro nume s-au scris la pomelnicul beserecei. Între acei bani au fost şi nişte galbeni de aur. După aceea, murind gocimanul Comşa Răuţ şi fiind în locul lui Văşii Neamţu, trecînd doi sau trei ani, s-au ridicat Văşii Neamţu cu toată casa lui şi s-au dus în Ţara Rumânească, poftindu-l şi chemîndu-l măriia sa Şerban vodă ca să-i slujască casei. Într-aceea rămase gociman singur Pătru Marcea şi era unii din

orașani știind ce are sfînta beserecă, precum era Ion dascalul, care și preot fusese, și alții, că încă nu s'au așezase să fie și zece jurați lîngă gocimani; deci făcură iarăși socoteală sfîntei besereci. Socotind toate pe rînd ajunseră și la bani; și numărînd banii căutară și galbenii și nu-i găsiră nicăiri; și întrebînd de galbeni începură a să goni de la cesta la cela; și nimic folosind rămaseră asupra lui Pătru Marcea să-i plătească și i-au plătit. Și rînduiră pe Ion dascalul Corbea să fie gociman în locul lui Văsii

11 r. Neamțu. /

Într-această vreme au murit și gocimanul Pătru Marcea și puseră în locul lui pe Comșa Inașul. Iară după cîtăva vreme, ducîndu-să Ion dascalul și gocimanul în Țara Rumânească pentru trebile sale, dat-au o samă din odoară pe sama protopopului Staicu, despărțindu-le într-o ladă și într-alta; pus-au într-o ladă și mai mică o samă de arginturi împreună cu catastiful și cu alte scrisori vechi ale sfîntei besereci și hrisoave și rămaseră pe mîna protopopului Staicu. Și, trecînd cîtăva vreme, au venit Ion dascalul și gocimanul din Țară și, întrebînd ce socoteală făcutu-s-au au nu și nefiind făcută, s-au făcut, ceînd pe rînd toate; și le aduseră; iară lada ce zicem că au fost cu catastiful nu s'au află, fiind perită, de care lucru multă socoteală s-au făcut împreună și mare jale și preoților și juraților și la tot orașul pentru acea pagubă. Deci, socotîndu-să cum, au ales cu sufletele lor preoții și gocimani și jurații ca să plătească acea pagubă protopopul Staicu; și au plătit.

Într-aceea vreme, murind lui Ion dascalul și gocimanul și fîmeia a doaua, ieșit-au înaintea preoților și a juraților de ș-au dat sama precum s'au cade și

11 v. s-au lăsat de gocimănie și, mergînd în Țara / Rumânească, s-au călugărit. Și au pus gociman pe Stoica Postăvariul.

1685, septembrie 29. S-au pristăvit și popa Văsii Răuț.

[...] S-au pristăvit și gocimanul Comșa Inașul și puseră pe Ion Buburuzea.

Într-această vreme au ajuns pe popa Oprea oarece grije pentru o chizăşie şi de mare nevoie i-au căutat a merge la Mosc, la stoliţă. Şi, înţelegînd împăratul Moscului de pravoslavia creştinătăţii ce să află într-acest loc, dat-au oarece milostenie sfintei besereci prin mîna popei Oprei a să aduce. Deci fiind popa Oprea la acea cale, războlitu-s-au protopopul Staicu şi au murit. Într-aceasta sosind şi popa Oprea, 1691, fost-au rînduit să fie protopop; şi rînduiră pe diaconul Cîrstea preot şi pe frate-său Tudor, diacon. Acest diacon, puţin trăind, au murit la Bucureşti. Într-această vreme nefiind vlădică în Ardeal, aleseră săborul pe Teofil; şi viind pe la Braşov, luat-au cu sine pe protopopul Oprea şi pe popa Siicu şi au mers în Ţara Rumânească, după obicei, de s-au hirotonit. Iară protopopul Oprea, mai-nainte de hirotonia vlădicăi bolnăvindu-să, au venit acasă şi au murit, 1692, avgust 5, rămîind acea milostenie ce dedese împăratul Moscului / nedată 12 r. sfintei besereci.

1692, octomvrie. Viind vlădica Teofil pe aici au rînduit împreună cu tot oraşul pe popa Siicu să fie protopop şi au preoţit pe dascălul Florea, sin Todoran Băra. Într-acest an, iunie 8, s-au mai înălţat şi cei 9 stîlpi care ţin tinda cea mică şi turnul*. / 12 v.

* Foile de la 13—21 lipsesc în manuscris.

ISTORIA VLĂDICĂI ATANASIE*

Numai ce au făcut părintele vlădica Teodosie o carte cu mare și înfricoșată afurisanie ca și de preoție să fie oprit, care s-au cetit într-azul tuturor, în mijlocul beserecei, asupra celor trei preoți, anume: protopopul Siicu i popa Văsii i popa Florea, (alegînd după cuvintele celor ce pîrise pe popa Cîrstea, numit în acea legătură), de care lucru ei neștiindu-să vinovați și amestecați la unirea acelu nevlădică, cu dragoste o au priimit. După aceea, făcîndu-să mare săbor aici în Brașov și întrebînd ispravnicii sfintei besereci, cei mai sus ziși, ca să mărturisească tot omul cine ce știe de preoți și neafîlîndu-să cineva să mărturisească pentru dînsii măcar cu un cuvînt cum că sînt uniți, atuncea gocimanii cu tot orașul, văzînd cum preoții nu sînt vinovați în dogmele acelu nevlădică, s-au sculat și au făcut carte la părintele vlădica Teodosie și la măria-sa vodă și la acei doi boieri de mai sus ziși, cu mare rugăciune, făcîndu-le știre de toate întîmplările și rugîndu-să să ierte pe preoți să fie la cîntea lor și la slujba ce au fost mai-nainte.

Timplîndu-să și acele sfinte și dumnezăiești zile a săptămîinii cei mari, a sfintelor chinuri a domnului Hristos, trimisu-s-au aceste scrisori prin unul din orășani, anume Avram, zet răposatului Ion Bubu-ruzea care și gociman aici au fost. Atuncea văzînd părintele Teodosie și măria-sa vodă și alalți cinstiți

* Inceputul istoriei vlădicăi Atanasie lipsește; titlul este al nostru, dar identic cu indicația autorului deasupra unor file.

boieri scrisorile orășanilor și a tot săborul și cunoscînd adevărul, cum n-au fost preoții mestecați la unire, / s-au milostivit părintele vlădica Teodosie și cu măria-sa vodă de i-au iertat și le-au trimis blagoslovenie într-acesta chip: să fie iertați și slobozi la toată slujba preotească, ca să poată griji creștinii de sfînta cuminecătură într-acele sfînte zile; iară cît va trece sfînta și luminata zi a învierii, ei iară să fie opriți de a mai sluji cele preotești, pînă vor merge de față înaintea părintelui vlădicăi Teodosie și a mării-sale lui vodă, să-și dea seama. 22 r.

Deci, trecînd sfînta zi a învierii, cînd au fost luni după duminica Tomei, sculatu-s-au protopopul Văsii Hoban și popa Văsii Grid și popa Florea, împreună cu jupan Stoica gocimanul și, în locul gocimanului Gheorghii, au fost Pătru, sin popei Pătru, și alți jurați ai sfîntei case: Radu Șoanu, Dumitru Brăilă, Dan Căzan. Și au mers cu toții înaintea părintelui vlădicăi Teodosie, mărturisind de față de toate întîmplările. Bucuratu-s-au părintele Teodosie de preoți văzînd dreptatea lor, dîndu-le blagoslovenie și multe învățături sufletești. Atunci s-au tîmplat de n-au fost măria-sa vodă la scaun, că au fost mers pînă la Potlogi. Iară cînd au fost aprilie 24, au venit și măria-sa vodă la scaun. Deci mai-nainte au mers preoții cu orășanii la dumnealui stolnicul Costandin Cantacuzino și la dumnealui spătarul Mihai Cantacuzino, arătînd și către dumnealor tot adevărul și toate întîmplările, de care dumnealor foarte cu cuvinte de întărire și de folos sufletesc le-au arătat, aducîndu-le aminte în multe chipuri cum au fost și mai-nainte răzvrătiri între limbile cele / tirane; și mai multe învățături aducîndu-le, mai virtos dumnealui stolnicul, ca un prea învățat și filosof ce era. După aceea cerca vreme să intre și la măria-sa vodă. 22 v.

Cînd au fost duminică dimineța, aprilie 30, au intrat și la măria-sa vodă, spuînd mării sale de toate întîmplările și mestecăturile ce au fost scornit de acel necuvios vlădică Atanasie, de care lucru văzînd măria-sa vodă cum că scrisorile ce au fost

trimis ai streini de mai sus ziși numai pentru pizma au făcut acea vânzare necuvioasă și fără știrea orașanilor. Deci învățându-i și măriu-sa vodă de ajuns și întărindu-i cu cuvintele, ș-au luat ziua bună de la măriu-sa și, luând blagoslovenie de la părintele Teodosie și carte, s-au întors la Brașov.

Anul 7208, ot Hristos 1688, al bolgarilor 308, octomvrie. S-au pristăvit protopopul Siicu și rămase în locul milostivei sale popa Vasilie Grid protopop. Deci aduseră în locul celui pristăvit pe popa Radu, sin Radu Tempea de la Făgăraș, căci era om de oraș, nepot de sor protopopului Staicu. Acesta fusese mai nainte la această sfântă beserecă dascal ani patru și diacon iar ani patru. Deci s-au fost preoțit și au fost preot în Săcele cu popa Petcu un an și la Făgăraș an unu i palenu. Deci prin voia orașanilor și a preoților au venit aici.

Deaca au venit vlădica Atanasie la scaun în Belgrad, vlădicit-au în pravoslavie vro 3 ani și mai
23 r. bine, și / aceia can mestecat, precum ați auzit.

Iar la 1701, martie 18, s-au dus vlădica Atanasie la Beci, întru împărăția lui Ignatie Leopold, și mergînd la cardinalul, adecă la ispravnicul papei, acolo cu voia lui au lăpădat și au călcat pravoslavnicu lege grecească, întru care botezat și hirotonit fusese cu jurămint. Deci întii l-au hirotonit diacon, apoi pater, apoi vlădică papistaș, care de el să știe și de cine-l va pomeni; și așa au venit în Belgrad.

ANUL 1701, IUNIE 4, ÎN SÎMBĂTA RUSALIILOR.
PLÎNGEREA OILOR DIN MIJLOCUL LUPILOR

Veniți toți fiii beserecei răsăritului, preaosfințit patriarș, sfințiile voastre părinți arhiepiscopi și călugări și cei întru Hristos toată ceata catolicească. Ajutați-ne a plînge pentru frații noștri, carii au ră-tăcit din pravoslavie, mai mulți de o mie de preoți bogați și din mireni, orbi trăgînd pre orbi, toți într-o zi căzură într-o groapă.

În ce chip curva să împodobește împotriva ibovnicilor săi, așa și Atanasie, îmbrăcîndu-să în toate odăjdiile arhieresti și preoții în feloane, să unirà cu papistașii, călcînd / hotarale sfintelor săboară. Închiseră ochii să nu vază scripturile, urechile lor plecară spre surle și trîmbițe și lunecară în becisnicia cea cu dobe. Zice Ieremia: Vai lumii de zmințeală, că nu poate fi să nu vie zmințeală, iară mai vai prin care vine zmințeala (Apocalipsa 13, stih 11 i 12). Vrînd lumina a să amesteca cu întunerecul, să făcu tot întunerec; sarea s-au împuțit, păstorii s-au făcut lupi, preoții au călcat legea, rănitu-s-au păstorii cu neînțelegerea și s-au risipit turma; începutu-s-au între noi rumperea credinței, arătară-să fiii perirei, venit-au la noi sfîrșitul, sculatu-s-au a doaua hiară cu doauă coarne ca de miel și le ridică asupra răsăritului să rumpă dafinul și să facă război cu sfinții și să dea semne și boierii căroră să vor închina ei. Zice Zaharia, 2, stih 6, 7: Oh! oh! fugiți de la pămîntul crivățului, la Sion scăpați. 23 v.

Iată cu voia lui Dumnezeu au rămas preoții de la Brașov și de la Făgăraș, împreună cu beserecile din ținutul Birsei, din fetele Sionului, care nu ș-au stricat logodna de cătră mirele său Hristos și grecii din Ardeal și unii din rumâni.

ARĂTAREA ȘI SEMNUL CE S-AU FĂCUT ÎN BELGRAD

În vreme ce au ieșit vlădica pre poarta mitropoliei, mergînd în cetate să-și ia domnia, mergea înainte mult nărod de preoți, cîte patru, cîte patru, și vlădica cu leagînul după ei și, ducînd înaintea lui praporul, au căzut din suliță jos. Aceasta arăta că s-au dus de la el blagoslovenia / și au rămas în boierie. Iară după ce s-au ridicat noceagoș, i s-au închinat steagul țării și s-au unit cu alții, în glas de surle și de trîmbițe și de tobe; și, ieșind din cetate, au venit la mitropolie; acolo au arătat poncturile de mai sus scrise, care vor să le ție. Atuncea brașovenii 24 r.

cu Țara Birsei și făgărășanii, cu toții s-au lepădat că nu le vor ținea; iară ei, împingându-i de spate, i-au scos din mînăstire; deci au priimit și aceasta. Cînd au fost cătră sară, dat-au Dumnezău acela vînt, cît au risipit coperișele de la toate grajdurile mînăstirei, de au rămas șute. Aceasta au arătat văduvia mînăstirei, iară cu sunetul surlilor și al trîmbițelor și al tobelor au arătat cuvîntul lui David (Psalm 9, 7), care zice: Perit-au pomenirea lor cu sunet și Dumnezău petrece în veci.

Intr-aceste întîmplări s-au fost făcut jalbă și la curtea împărătească, protesteluind că nu vor ținea la vlădica, nici vor asculta, precum să va cunoaște dintr-această parie a diplomei ce avem latinește, făcută atunci:

Noi, carii sintem păzitori cărților și celor scrise în cărți care să află la besereca Belgradului, care este în Țara Ardealului, dăm știre tuturor, cui să cade a ști, cu această carte a noastră, precum noi am luat scrisoarea a marelui împărat al Romei și craiul domnului domnului Leopold, din mila lui Dumnezău ales împărat al romanilor, în toată vremea avgust Țarei Nemțești și Ungurești și Bohemieii

24 v. crai i proci / pre partea cinstiților preoți, adecă: popa Vasilie, popa Cîrstea și popa Florea, Stoica Postăvariul, Gheorghii Vătaf, gocimanii ai rumânilor, cari să țin de legea grecească, șezînd lîngă cetatea Brașovului, care să chiamă Bolgarseg, popa Stan din Făgăraș, popa Aldulea din Zărnești, popa Ion din Tohan, popa Staicu din Rîjnov, popii din ținutul Birsei și cei din ținutul Făgărașului, lîngă aceștia Ștefan Șafrangiu, Sava Policianu, Zota al Lucăi, grecii fiind în compania grecilor în Brașov, și Ladislaus din Făgăraș și alții, carii să țin de legea grecească, în locul tuturor au venit aceștia, aducînd o carte albă, dinafară pecetluită cu pecete direaptă a Ardealului, roșie fiind, carea cu cînstete, cum s-au căzut, și cu plecăciune o am luat, în care era scrise aceste cuvinte:

Noi, Leopold, din mila lui Dumnezeu ales împărat al romanilor, în toată vremea avgustu Țării Nemești și Ungurești și Bohemiei crai i proci.

Credincioșilor noștri și cinstiților purtători de grije și păzitori tuturor cărților și celor din cărți, carii să află la besereca eparhiei Belgradului, carii vor vedea această carte, mila noastră cea împărătească și crăiască cu voi.

S-au spus la măria noastră numele cinstiților preoți: popa Vasilie, popa Cîrstea, popa Florea, Stoica Postăvariul și Gheorghi Vătaful, / gocimani rumânilor, care să țin de legea grecească, șezînd lîngă Brașov, unde să zice Bolgaria; lîngă dînșii popa Stan din Făgăraș, popa Pătru și popa Aldulea din Zărnești, popa Ion din Tohan, popa Staicu din Rîjnov, Ștefan Șafrangiu, Sava Policeanu, Zota al Lucăi, neguțătorii greci din compania grecilor din Brașov și Ladislaus din Făgăraș, care au fost cu numele tuturor celor șezători în ținutul Țării Birsei și la Făgăraș, ori popi ori alții, carii țin de legea grecească și cum că au ei niște cărți în care arată cum că s-au pus împotriva, cum că ei nu vor ținea de puncturile vlădicăi al rumânilor, care să chiamă Atanasie, nici vor sta la acelea ce au legat el; care cărți, precum zic ei, să să fie aflînd supt pază la besereca Belgradului din Țara Ardealului, precum este obiceiul și este cu cuviință. Pentru aceea voauă vă poruncim foarte tare, cum veți lua această carte a noastră, îndată să căutați acolo unde e locul de țineți cărțile și să le scoateți să să citească; și să scrieți parie, să o dați cu pecetea mînăstirei la mîna acestor oameni ce scrie mai sus, numai să căutați să nū fie vreo înșelăciune la aceasta; iară într-alt chip să nu faceți.

Data în cetatea Belgradului, anul 1701, iunie 29.

Care poruncă împărătească, cu adîncă ascultare, precum ni să cade, am nevoit să o plinim; și am căutat toate scrisorile și protocoalele eparhiei noastre. Deci pe / urmă am găsit niște cărți împărătești și crăiești de milă, în care mai ales am aflat scriînd cum că s-au pus împotriva celor mai sus zise, care

carte a împăratului este scrisă latinește într-acesta chip:

Noi, Leopold, din mila lui Dumnezeu ales împărat al romanilor, în toată vremea avgust Țării Nemțești și Ungurești și Bohemiei crai i proci.

26 r. Cu aceasta dăm întru pomenire și facem știre tuturor, precum cinstiții preoți popa Vasilie, popa Cirstea, popa Florea, Stoica Postăvariul și Gheorghii Vătafu, gocimanii, carii țin legea rumânească, șezînd lîngă cetatea Brașovului, unde-i zic Bolgaria și popa Stan din Făgăraș, popa Pătru și popa Aldulea din Zărnești, popa Ion din Tohan, popa Staicu din Rîjnov, adecă popii ce s-au spus că sînt din ținutul Țării Bîrsei și din Făgăraș și Ștefan Șafrangiu, Sava Policeanu, Zota al Lucăi, neguțătorii greci din compania grecilor din Brașov și Ladislaus din Făgăraș, șezători fiind în ținuturile ce s-au zis, cu toți ceialți oameni și popi carii țin de legea grecească, carii șed lîngă Brașov sau lîngă Făgăraș, sau cei ce țin de compania grecilor, în numele și în locul tuturor, de față ni s-au spus înaintea noastră, protesteluinđ într-acesta chip: precum ei cu toții au văzut și au cunoscut din sfînta diploma noastră, făcută / cu milă crăiască, precum făgăduim că nu vom măriă noastră pre cineva, care sînt supt ascultarea noastră în Țara Ardealului, în lucrul legii a turbura, s-au [...]; ce încă mai tare cineși în voia sufletului lui să să ție; care milă a noastră ei cu mare plecăciune și și cu bucurie o au priimit și o au sărutat.

Iară dăjdiile ce să vor rîndui, care fieștecăruia să vor pune după putința lor, le vor da și le vor plăti și toate slujbele țării ca cu un umere, ca și pînă acum așa și de acum înainte vor purta. Iară puncturilor, care lor de vlădica Atanasie s-au pūs înainte, nu să vor lipsi nici vor ținea de ele nici într-un chip; și cu papistașii cei din Ardeal, precum au făcut vlădica al lor, niciodată să vor zice uniți. Încă și puncturilor și legăturilor și unirei care au făcut rumânii ce să ținea de legea grecească cu besereca papistă-

șască, ei să pun împotriva și în legea cea veche grecească, precum s-au ținut în beserecele Răsăritului, nu numai că vor ținea tare, ce încă pînă vor fi, cum au ținut și părinții lor, într-acei chip și ei vor sta și nici cum să vor lăsa. Iară pe popii, carii, puncturile cele date de vlădica Atanasie, cel mai sus zis, au voit a le priimi și cu legea papistășască s-au unit, pre unii ca aceia nu-i vor ținea păstori și învățători sufletelor lor și nu vor asculta de ei de nici unele. Apoi și pe nemșii Raț Ștefan din Chișfalve și pe Mihael Pui de acolo, cum să fie ei / ispravnici beserecei rumânești care ține de legea grecească, nu-i vor ținea nici îi vor asculta; că ei acea isprăvnicie fără voia și știința lor o au luat. Afară dintr-acestea, au fost adus ei niște donații date de la măriia-noastră, precum ei împotriva tuturor puncturilor care-s scrise mai sus au proteșteluit înaintea tuturor sftenicilor împărătești, precum ei de vlădică vlădică ce scrie mai sus și de preoții carii s-au unit cu papistașii, adică de slujba și de învățătura lor, nu să vor ținea, nici vor asculta și de isprăvnicia lui Raț Ișfan și a lui Mihael Pui încă nu vor asculta; și s-au lepădat de dînșii de tot.

26 v.

Carii s-au și întărit cu adevărată cartea noastră și s-au pecetluit cu pecetea cea de judecată cu ceară roșie.

Dată în cetatea noastră Belgradu, iunie 27, anul 1701.

La sfîrșitul cărții aceștia din dereapta era scrise aceste cuvinte:

Cetită și întărită și afară dată prin itelimeșter Șaroși Ianoș, al sfintei mării împărătești în Ardeal, mai mare logofăt.

Era într-acei loc, unde să oade, această carte pecetluită cu pecetea împărătească.

Și noi acum așa acele cărți ce au poftit și aici s-au găsit cu care ei au proteșteluit, le dăm fără lipsă, fără adăogere, cum și mai înainte am zis dintr-o slovă pînă într-altă, întregi supt pecetea minăstirei noastre. Socotind sufletește și adevărat să le dăm,

27 r. precum să cade, după dreptate și după / obiceiul le-
gii țării.

Dată în luna iulie 7, anul 1701.

Și cetindu-să au fost deopotrivă cu acele cărți
de taină, înaintea celor scriși mai sus.

Această carte este latinește mai pe larg încă, cu
pecetea mînăstirei Belgradului; și stă la beserecă în
Șcheii Brașovului.

ARĂTA-VOM ȘI ALTE
ALE LUI ATANASIE STIHURI

Simțit-au și Ardealul mare,
De la papa turburare,
La anul peste o mie
Șapte sute, oh, urgie.
Și unul cînd purta cîrma
A vlădiciei și turma
O îndirepta ticăitu,
Atanasie pierdutu,
Pentru că el fiind fost
Neam de jos, om de soi prost,
Popii rîmlenești au găsit
Om prea lesni de-amăgit.
Unui om mojic în lume
I-au dat tituluș de mărime
Și deaca va muri i-au spus
C-a hi cu Hristos în ceri sus, /
Numai el să priimească,
Credința papistășască
Și să crează cum că este
Papa fără de poveste
Cap văzut chiar peste toate
Cîte sînt supt ceruri, gloate.
Așijderea pre ai lui popi,
Pre niște ponivoși și orbi,
I-au amăgit cu nădejde
Că iobăgia ș-or pierde
Și cum feciorii lor și ei
Vor fi nemiși, amar de ei.
Că toate cîte lor le-au zis

27 v.

Au fost batjocură și ris,
Că acea cinste le-au făcut
Numai pînă ce au avut
A să lipsi de Răsărit
Cu blestăm, cu jurămînt.
Iară apoi a lor cinste,
Cu care voi să spui cuvinte,
Căce vlădicăi îndată
I-au pus un cacoslov vartă,
Nime cu dînsul să n-aibă
A vorovi de vro treabă, /
De nu va fi Frenț* să vază
Ce lucru au de așază,
Care cît au fost săracul
Vlădica viu, știi, ca dracul,
Acesta dintr-a lui casă
N-au lipsit de a lui pază.
Că pururea el, săracul,
Vlădica asupra-și arcul
Văzîndu-l, punea cugetare
Să facă cumva scăpare
La munteni, să să căiască
De legea papistășască.
Dară Frenț, chiar ca dracul,
Ținea tot asupra-i arcul
Și nici puțină încetare
Nu-i da a nu-i sta în spinare.
Prost însă din ceastă lume
Au trecut, cu mare greime**,
Covîrșit de mari năcazuri
Și obosît de marazuri,
Acest vlădică săracul,
Ce-i umpluse papa sacul
De titulușuri înalte,
Găunoase și deșarte. /
La moartea sa cu greu bocet
Striga pre Hristos și cu răcnet

28 r.

28 v.

* Acest Frenț era logofătul lui Atanasie, neamț de neam; pe acesta după Atanasie vrea unii să-l puie vlădică și-i zicea că e teolog (n.a.).

** La anul 1713 avgust (n.a.).

Și frații lui n-avea voie
Să-i știe de-a lui nevoie,
Că de Frenț avea pază,
Pre ai săi el să nu vază,
La sfârșit ca să le spuie
Să fugă de a lor rîie.
Supt acest vlădic Ardealul
L-au împresurat amarul,
De au făcut rumânii unire
Cu Rîmul spre a lor peire.
Că nu numai sufletește
Trag chinuri și țipă în clește,
Ce și trupește, dobîndă
N-au cîștigat cît o ghindă.
Săvai că-ntr-această dată,
Brașovul s-au pus în ceartă,
Încă și pînă acum* n-are
Cu Rîmul împreunare.
Mulți însă din mireni, cazne
Au pățit atunci și rane,
Carii s-au ridicat cu price,
29 r. Legea să nu li să strice. /
În Sibii nărod mulțime
Purta obezi cu greime,
Alții de goană și de frică
Au fugit fără nimică
La munteni căutînd răpaos
Vieței lor și adaos.
Hristoase adevărate,
Cerescule împărate,
Pre Andihrist din mîndrie
Surpă-l cu a ta tărie,
Și să nu-i dai lui putere
A putea plini ce cere.
Tu pentru noi din nălțime
Te-ai născut om deplin pre lume,
Cu tatăl și cu duhul sfînt
Ești de o ființă cuvînt.

* 1727 (n.a.).

Pre tine noi te știm frunte
Și cap lumii prea de cinste.
Ție cu prea plecăciune,
Îți facem închinăciune;
Iară cuca rîmlenească
În veci să să potopească,
Ca să nu ajungem noi
Să ne-mbătăm de-al ei hămei. /

29 v.

Copie:

Callinic, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop Țarigradului și a toată lumea patriarh.

Cinstiților clirici și alți smeriților preoți din Țara Ardealului, cinstiților boieri și neguțători și alți blagosloviți creștini, carii vă aflați întru acea parte de loc și după pravoslavie sinteți supuși prea sfintei săborniceștii și apostoleștii beserecei noastre a Răsăritului, întru Domnul iubiților fii umereniei noastre, dar fie voauă tuturor și pace, și milă de la Dumnezeu atotțiitoriu și Domnul nostru Isus Hristos, iară de la noi milostivă și blagoslovenie și iertăciune.

De vreme dară ce ne-au arătat noauă prin scrisorile sale preasfințitul mitropolit al Ugrovlahiei, preacinstitul și exarhul laturilor, întru duhul sfânt iubitul nostru frate și întocmai slujitori, chir Teodosie, cum că mai în trecuta vreme au hirotonit întru acea nemernicie episcop pre oarecarele anume Atanasie, ce s-au ales și s-au psifisit de acolo de clirosul și preoția de acolo ca să păstorească duhovnicește și să socotească arhiereste pre creștinii care să află acolo ai beserecei Răsăritului, după cea din ceput obicină. Carele Atanasie încă mai nainte, pînă a nu lua hirotonia arhierescului cin, să arăta cu mare fățarie cum că crede și ține drept dogmele beserecei Răsăritului, iară după ce au luat hirotonia au arătat altă fire împrotivnică, ce avea el ascunsă în inima lui, scriind la preasfințitul mitropolit al Ugrovlahiei și zicînd multe streine și făr de cale beserecei Răsăritului și împotriva pravoslavniciei

noastre credințe și lepădînd desăvîrșit îmbrăcămîntea cea cu chip de oaie, arătatu-s-au aieve lup mincători de sînge în mijlocul oilor lui Hristos. Și să silește a junghia și a pierde turma aceea și de tot a o surpa în rîpe și în adîncări; și să nevoiește în tot chipul cu rele deprinderi a scoate pre creștini din cea de moșie a lor blagocestivă dogmă și a-i întoarce spre streine și pozmate închinăciuni beserecei Răsăritului, carele noi, ca niște împrotivnice ce sînt beserecei noastre, le lepădăm și pîn la moarte le gonim, ca niște împrotivnice și de suflet vătămătoare și perzătoare, ce n-au nice o asemănare și împreunare cu noi, păzînd noi curată și lămurită pravoslavia noastră și țîind cu adevărat și întemeiat curata și lămurita credință, ceea care Domnul nostru Isus Hristos ne-au dat și sfinții și dumnezăieștii apostoli ne-au învățat și cei preacuvioși sfinți părinți ai sfințelor și a toată lumea soboară au întărit și n-am schimbat nici odinioară, nici am scăzut, nici am adaos, nici măcar o cirtă din cele curate dogme ale credinței noastre, nici priimim vreuna mai noaună, că cele mai noaună sînt eresuri și rele socotele ale unuia și ale altuia, și în sfînta besereca noastră loc n-au înoiturile, ce precum zice domnul nostru Isus Hristos: Oile mele, glasul mieu ascultă, iară după cel strein nu urmează, așa și noi ca cum adevărat sîntem oi ale Hristosului nostru și pre dînsul numai cunoscînd păstori noao și cap și începători și săvîrșitori beserecei noastre și nu pre altcineva, om de lume, numai glasul lui ascultăm, la dînsul sîngur urmăm și o singură credință avem nedespărțită vechie și noao, că unul este Hristos ieri și astăzi, însuși este și în veci; și una singură este credința sa, nici vechindu-să, nici despărțindu-să, ce pururea crescînd și întinerind cu dumnezăiescul său dar; iară afară de noi, cîți alții iubesc și poftesc mai noao, aibă-le ei-și.

Acestate scriindu-ne preasfințitul mitropolit al Ugrovlahiei, că au cunoscut din scrisorile acelu Atanasie cum că mulți alții din pravoslavnici au dat în știre sfinției sale de ale viclesugului acestui Ata-

nasie deprinderi și cum că turbură pre creștini și să silește a-i întoarce spre dogme streine, judecat-am și am aflat, nici într-un chip a fi, fără numai a-l goni din turma lui Hristos pre mîncătorul de singe acela, lup cu praștia duhului sfînt. Derept aceea scriem și adevărăm săbornicește, împreună cu cei ce de față s-au aflat preasfinți arhieriei și preacinstiți întru duhul sfînt iubiții noștri frați și dimpreună slujitori, / ca acel rău gînditori și amăgitori rău Atanasie, sau mai vîrtos a zice Satanasiu, caterisit să fie și dezgolit de toată arhieriasca slujbă și orînduială și scăpat și scos din arhierescul cin și lipsit de dumnezăiescul dar, neavînd nice o voie de a să îmbrăca cu arhieriasca podoabă și arhieriască slujbă a săvîrși, ca un caterisit și făr de preoție; și unul din cei proști cunoscîndu-să și de cătră toți lepădat și gonit. Iară carii ar cuteza a să îmbrăca cu dînsul, au a sluji împreună, au ca pre un arhieriu a-l cinsti, au mîna a-i săruta, sau blagoslovenie și sfîntenie de la dînsul a priimi, sau venit besericesc a-i da lui, însă preoți de vor fi, oprîți să fie de toată slujba preoției, ca niște părtași celui nepărtatec și nebăgători de seamă de oprire; și afurisiți să fie de la Dumnezău, ca niște vinovați celui desăvîrșit cateres; iară mireni, de vor fi tineri sau bătrîni, ciți neascultînd de besereasca poruncă, împreună următori să vor arăta ajutori vicleanului acestuia, afurisiți să fie de la Dumnezău și blăstămați și neiertăți și după moarte nedezlegați și cartea lor cu Iuda și procopseală să nu vază; și afară de besereca lui Hristos, nepriimindu-să în beserecă, sau sfînțindu-să, întru grea legătură și afurisanie să fie; pînă ce să vor lepăda de vicleanul acesta într-alt chip să nu fie.

Leat 1701, avgust 5.

Al Iracliei Neofit, al Kizicului Gavriil, al Comidiei Partenie, al Halchidonului Gavriil, al Iconiei Antim, al Evriposului Callinic, al Derconului Nicodim, al Priconisului Mitrofan, al Agatopoleos Roman. Teodosie, mitropolitul Ugrovlahiei.

La care preot va veni această carte, să o cetească la beserecă, să auză tot săborul, iară cine nu o va
30 v. ceti, ce va sta împotrivă, să fie afurisit. /

După ce văzură cum să amestecă lucrurile.

Izvod. De rînduiala slujbei, precum să va sluji la sfînta beserecă a Șcheilor Brașovului, ce este hrămul sfîntului Nicolae, făcătoriul de minuni, duple cum s-au socotit și s-au așezat cu mijlocul săborului, precum semnează în jos, anume: fiind protopop Văsii Hoban i popa Văsii Grid i popa Cîrstea, sin protopopului Staicu, i popa Florea, sin Todoran al Bărăi, i gocimanul Stoica Postăvariul i Gheorghii Vătaful, gocimanul, i Davăd Corbea, ciaușul spătăresc din Ugrovlahia, Dumitru Brăilă i Dumitru Nona i Necula Răuț i Radul Șoanu i Florea Sasul i Văsii Ghispod.

Aceasta încă vom să știți de ce s-au rînduit cu izvod. Temîndu-ne să nu ne supere alte obiceiuri străine la sfînta beserecă, s-au rînduit acatistele, adecă al prea sfîntei Născătoarei de Dumnezău și al sfîntului Nicolae, să ne fie de pază și de ajutori și așa am tocmit și am așezat să fie tocmită și așezate în veci, începîndu-să din anul 7208, martie, 22:

1. Polunoștnița să să cetească în toate zilele.

2. Catismele să să cetească în toate zilele într-aur.

3. Canoanele să să cînte în toate duminicile și la toate praznicele.

4. De miruit să miruiască la toate zilele ce va scrie tipicul.

5. În toate vinerile să să facă acatistul Precestei.

6. În toate miercurile să să facă acatistul sfîntului Nicolae.

7. În toate zilele să să facă paraclisul Precestei, îndată după ce sfîrșește vecernia și zice tropariul, să nu dea otpustul, ce să înceapă: Gospodi uslyși molitvu moi*; și așa după sfîrșitul paraclisului să dea otpusul; și începînd la paraclis să tragă clopotul cel mai mic, să știe nărodul de paraclis.

* Doamne, auzi rugăciunea mea (sl.).

8. Cînd va merge preotul să pricestuiască, ducînd sfintele taini cu frică, să fie cu petrafirul în grumaz și sfeșnicul cu luminare aprinsă și înaintea sfeșnicului un copil cu un clopoțel mic trăgîndu-l; și așa fieștecare creștin, după cum îl va ajunge firea să stea cu smerenie, pînă ce va trece preotul cu sfintele taini.

9. Alte slujbe cîte sînt rînduite și tocmite de sfinții părinți să nu lipsască.

10. În toate duminicile să citească tilcul Evangheliei de acea zi sau alte cazanii ce va socoti preotul.

11. În toate zilele să cetească patima sfintului, să fie de cunoștința nărodului.

12. La hram să scoată icoana sfintului Nicolae din oltari.

13. În toate duminicile și la praznice să tragă clopotul cel mare la Axion.

Iscăliînd toți cei mai sus numiți, s-au pus în vistiari. /

31 r.

Acestea iscăliîndu-să, s-au pus în sicriu.

Anul* 1710, aprilie 7, făcîtu-s-au minune dumnezăiască peste fire în vinerea cea mare lîngă sfintele Paști, la** icoana domnului nostru Isus Hristos cea mare, de la dverile cele mari. De acea vineri sara s-au ivit o lacrămă ca o linte, tocma în coada luminii ochiului stîng, iară a doua zi, în simbăta cea mare, au ieșit ca un izvoraș foarte luminat pe obrazul sfintului chip și au izvorît pînă în ziua sfintei învieri, cătinel; și pînă a doua zi, în luna Paștilor, foarte frumos, de au ajuns pînă pă brațele sfintului chip și pînă în miercurea Paștilor au stătut tot într-un chip. Iară cînd fu la prepolovlenia praznicului, în vremea chindiei, miercuri, au început din celălalt ochi drept de au izvorît așijderea; și unde au încetat izvorul era tocma ca un nastur; și izvorul era tocma ca untul de lemn curat; iară sfînta icoană era aprinsă ca un bojor și pe obraz ieșise mulți năsturași ca untul de lemn. /

31 v.

* Pe pagina 31 v. textul e scris de altă mină.

** În manuscris „că“

După aceasta au domnit vlădica Atanasie în vlădicie. Pă la anul 1713, avgust 8, au murit.

Rămas-au după aceea Ardealul fără de vlădică mai bine de cinci ani. Și tot socotind pe cine vor alege, n-au mai putut să aleagă. Unii zicea și vrea să puie vlădică pe un Frenț, neamț de neam, care fusese logofăt la Atanasie, fiind învățat puțin și rumânește. Alții zicea, și mai pe urmă tot aleseră, pe un pater, Poatochi Ianoș, fiind atunci pater în Făgăraș, fiind fost el de neam rumân, din sat din Patac, despre Țara Ungurească de sus, zicînd el că va lăsa cele papistășești și să va întoarce la toate obiceiurile beserecei grecești. Și luînd de chieltuială s-au dus la Beci și la Roma, umblînd vreme de vro cinci ani pîn-au venit. Într-atîta vreme ce au fost popii fără de vlădică, n-au putut avea atîta greutate cîtă au avut de cele șapte luni ale lui Atanasie, care l-au zăbovit părintele Teodosie pîn l-au vlădicit.

După vremea ce s-au unit Atanasie cu popii Ardealului și au rămas Țara Birsei și Făgărașul neunit, cîți preoți au tribuit nu s-au mai preoțit la Atanasie, ce s-au preoțit tot în Țara Muntenească, numai da și lui Atanasie cite ceva cinste și dăjdile, iar de alte au fost în pace.

Anul 1713, ghenarie 26. S-au pristăvit popa Radu Tempea, fiind preot mai mic; deci rînduiră orășanii pe diaconul Ion, sin popei Pătru Cărăușu, să fie preot; și s-au preoțit la București. Acesta fusese cîțiva ani dascăl aici / și doi ani diacon. Într-această vreme, de cînd să dieconise popa Ion, era dascăl la

32 r.

această sfință beserecă Todor, sin popei Florea și Radu, sin popei Radu Tempea. Pentru ca să fie liniște și pace, să socotiră și dieconiră pe amîndoi; și ținea besereca și orașul și de treaba dăscăliei.

Anul 1716, februarie 6. S-au pristăvit popa Cirstea, sin protopopului Staicu. Și în locul milostivei sale alese orașul pe diaconul Radu să fie preot. Și s-au preoțit în București într-acest an, februarie 19, în duminica pravoslavnică, de vlădica Antim. Într-această zi, aici în Brașov, au schimbat orășanii pe gocimani: pă Stoica Postăvariu și pe Dumitru Brăillă Albeț și au așezat în locul dumnealor alții, anume Pătru Vătaf și Petcu Șetrari.

Anul 1717, ghenarie 6. Sara, la zece ceasuri, s-au pristăvit și protopopul Vasilie Grid; și în locul milostivei sale s-au preoțit diaconul Todor. Atuncea, după rînduială, au așezat orășanii împreună cu domnii ca să fie popa Florea protopop, după rînduiala cea din bătrîni, căci era mai bătrîn, să fie protopop Țarei Birsei, precum și alți protopopi. Ce însă n-au putut ținea Țara Birsei de protopopie, fără numai aici în Brașov, pînă la anul 1724, mai unu, căci după pristăvirea protopopului Vasilie Grid s-au sculat Jipa, sin ego, fiind el de mai-nainte jurat uniei, era și ispravnic eparhiei / Aromsechiului, în lucrul pro-32 v. topopiei pus de vlădica Atanasie.

Deci, așezîndu-să popa Florea să fie protopop, înțelegînd Jipa de aceasta și vrînd el să meargă la scaun la Belgrad, zicea că va să dea samă pentru niște trebi care au fost în sama tătîni-său (că și mai-nainte, după ce să unise vlădica Atanasie, tot pe el îl trimitea tată-său, nu vrea să trimiță preoți cînd avea nescăi trebi, doară că să temea să nu să înșale vreunul întru unie, sau ca el să dobîndească acolo ceva vază și cunoștință, să facă ceea ce au și apucatu-să a face). De această mergere a lui știind protopopul Florea și orășanii (și neaducîndu-și aminte de zavistia ce purta el în inima lui) i-au zis să spuie acolo la scaun cum s-au timplat lucrurile și cum s-au așezat de oraș și de domni, ca să fie popa Florea protopop și fără de zăbavă va trimite și

protopopul Florea cinstea ce li să cade. Iară el vicleanul avusese nădejde să-l rinduiască orașanii să fie popă în locul tătini-său și să ia și protopopia. Fiind el un mirean ciocoi și orașului și beserecei nimic slujise, nici îl poftea cineva, mai virtos pentru unie, că tot să știa, dară nu să ivise pre ales. Deci, mergînd el la notareșul și la pater teolog Gheorghii Regai, că acela era ispravnic săborului și alți protopopi mari, cu carii să știa și să cunoștea de mai-nainte, și spuind la aceia multe minciuni și pîri și zicînd că sasii s-au sculat de au pus / protopop și n-au dat știre săborului și alte cuvinte deșarte, deci aceia (nefiind vlădica venit, că era la papa) i-au dat carte ca să fie protopop și aici în Brașov și în toată Țara Bîrsei.

33 r.

Atunci mergînd și protopopul Florea pînă la notareșul protopopul Ionașcu Monea, în Vineție, în Țara Oltului, ca să-i dea știre de lucrurile acestea, fiind și el ispravnic în locul vlădicăi, (că mai virtos el cu popii Țării Oltului alesese pe acest pater Poatochi Ianoș să fie vlădică), deci notareșul îi spuse cum că au făgăduit Jipei. După aceea socotindu-să și el că fără de cale lucru ar fi, fiind Jipa un mirean ciocoi, să fie protopop la un oraș ca acesta, deci au venit aici în Brașov. Atuncea veni și Jipa de la Belgrad cu ispravă de protopopie; și făcîndu-să mare zarvă și multă gîlceavă, zicînd tot orașul că lor Jipa să fie protopop nu le trebuie, nici îl vor priimi, deci să socoti notareșul cum va îmblînzi nărodul, că foarte striga toți asupra-i pentru lucrul acesta și zise să fie popa Florea protopop în Brașov numai, și la sate să nu să amestece, iară Jipa să fie protopop la sate, și în Brașov să n-aibă a porunci. Deci fiind ai noștri can slabi de socoteală, (nu stătură împrotivă tare precum au stătut împrotiva strîmbătății în vremea cînd să sculase popa Vilcul să fie protopop peste protopopul Văsii Hoban, cum arată la listul 7, 8, 9, care adusesse cărți de la vlădica Sava și de la crai pentru să fie protopop și tot n-au putut nici cu acelea), îngăduiră să fie lucrul așa și nu știa că acel

33 v.

Jipă ca un viclean, ca să / tragă și Țara Bîrsei la

unire, l-au pus pe el protopop, precum s-au fost și prins el acolo la săbör cu jurământ că el va face pe toți de să vor uni, numai să-i dea protopopia lui; la care lucru cu minciunile lui și cu momelele și cu laudele lui într-un chip și într-altul mult au mijlocit în cîțiva ani ce au ținut el protopopia, cît numai Dumnezeu nu i-au lăsat, că-i plecase mai pe toți, că-i luase frica din vorbele lui cele cu mari laude; și fiind preoții Țării Bîrsei într-această vreme proști și neînvățați de ajuns, le căuta să zică cum zicea el; că deși zicea vreunii carii cunoștea momelele lui cîte ceva, el dată îi sărea asupra și cu cuvinte grele îi probrăzea, atîta cît nici unui țigan nu-i cu cale a grăi cuvinte ce grăia el preoților. Apoi, deși mai era cineva și vrea zice ceva, îi căuta să tacă înaintea lui, că precum zisem, îi făcea de mascara.

Izvesno da budet i sea, jako i iherei iže šut vo strana Bersi neprovolisa sovsem serdcem da budet protopopa iže ot nas Bolgari izbranu, niže protivu Žipi stasa niže reša tokmo slovo jedino. Jako i ot nas vo prot izbranu egda prišel est vovesi so ini prežde protopopi togda so zlimi slovesi javise ko sim jerejem jakože mi ot nich slišachom*. / 34 r.

Și într-acestea au rămas lucru și au ținut protopopul Florea protopopia în Brașov numai, și Jipa au ținut pe la sate, pînă au venit vlădica Poatochi Ianoș, care să zice vlădica Ioan, și după aceea încă vro șapte, opt luni, pînă după ce am trimis pe jupan Criștof la Beci; și atunci de acolo au venit vlădicăi poruncă ca să nu să mai atingă de cei neuniți cu nice o poruncă. Și atunci au lipsit și Jipa de isprăvnicia protopopiei Țărei Bîrsei, cum arată la listul 43. / 34 v.

* Să fie cunoscut și acestea că și preoții care se află în Țara Bîrsei n-au permis cu toată inima ca să fie protopop acela care de noi, bulgarii, a fost ales, nici n-au stat împotriva lui Jipa, nici n-au zis nici un singur cuvînt. La fel și de noi alesul ca protopop, cînd a venit cu toți alții dinainte protopopi, atunci cu cuvinte rele au apărut către acești preoți, așa cum noi am auzit de la ei (sl.).

Anul Domnului 1718. Fiind în cetatea Braşovului judeţ măria-sa Gheorghius Draut şi în Şchiai fiind protopop popa Florea Băran şi popa Ion, sin popei Pătru Cărauşu, şi popa Radul, sin popei Radul Tempea, şi popa Todor, sin protopopului Florei, era şi gocimani la sfinta beserecă a Şchiailor Pătru Vătaf şi Petcu Şetrariu, luna iulie 25, s-au început a muri de ciumă în Braşov, şi într-acesta chip s-au tîmplat că murind în Săcui, înlăuntru, în vro doauă, trei sate de ciumă, fost-au mers un sas din cetate mă-sari la scînduri într-acolo şi viind acasă, numaidecît au murit. Deci nesimţindu-să de acea boală, mers-au rudele şi l-au grijit de s-au îngropat cum le era obiceiul; şi dintr-acela s-au umplut rudele şi au început a muri unul astăzi, altul mîine şi deşi cunoştea ce boală e, ei tot o acoperea şi să tăgăduia, pînă ce au ciumat şi o sască a cantorului în curtea beserecei sasilor. Acela, îndată cum au priceput, au dat veste şi trimiţînd domnii, l-au închis să nu iasă; aşjderea deci unde s-au mai preceptat i-au închis, pîn la septemvrie 1.

Deci, îngrijindu-să domnii, s-au sfătuit să iasă din cetate şi tot aţîţindu-să pîn la septemvrie 27, au ieşit; şi septemvrie 28, duminică, s-au închis cetatea. Deşchisu-s-au şi luni, septemvrie 29, de au mai ieşit cine au vrut ca un ceas, doauă. Dintr-această zi s-au oprit şi de-a merge sasii la beserecă şi de a trage clopotele după obicei, numai ce bătea de trei ori în clopotul cel mare, de cite trei ori în zi. / Iară moarte prea mare n-au fost, numai doi-trei de zi şi cinci-şase şi unu, pînă nu s-au ostoit, au murit, [...]. Aceste au fost în cetate, iar de îngropat nu s-au îngropat la beserecă, din ceas ce s-au priceput, ce i-au dus cioclii din jos despre Blumina într-o başte şi acolo i-au îngropat. Iară porţile tot s-au deşchis, dară nu ieşia, nici intra nimini, numai ce scotea sacii cu bucate şi-i punea înaintea porţii şi să da îndărăt; şi așa mergea morarii de lua bucatele şi le măcina; şi cînd le ducea aşjderea făcea, că nemţii sta cu puştile asupra unora şi altora să nu să amestece; ce vorovea de departe cine ce avea cu

cineva, și de două sau trei ori în săptămână să deschidea.

Într-această vară au fost multă secetă, cît primăvara era grîul cu doi florini găleata, iar deaca au văzut oamenii că nu e ploaie să să poată face bucațele de primăvară, pînă la iulie s-au suit găleata de grîu la trei florini, iar la septemvrie s-au suit la cinci florini; iar de la septemvrie, de cînd și cetatea s-au închis, s-au vîndut găleata cu șase florini și bani 60, și mălaiul tot ca grîul. Într-această vreme de la noiembrie pîn la [...] sărăcimea mînca turtă de in de la pioa de ulei; turta la ghenarie 8 s-au dat cu opt bani și unii avea și cîte puțin mălai de mesteca, iar alții goală o mînca.

Iară în Șchiai s-au început ciurma într-acesta chip: avgust 3 au murit în Ciocrac Mihai, zet șahanului Radului, care nu s-au ivit, socotînd cine l-au scaldat că sint niște gilci alte, din care tocma la septemvrie 11 au murit tot într-acea casă o fâmeie streină; și simțind puțin, n-au cutezat vecinii să untre, pînă ce au dat de știre și/au trimis domnii 35 v. bîrbieri să vază de e ciumată au ba, care cum în urmă s-au spus, să fie luat oarece bani, să zică că nu e de ciună; și așa au zis. Deci, auzînd vecinii așa, au intrat și o au grijit și s-au îngropat cum să cade, cu preoți, doi slujind. Deci dintr-aceea iar s-au umplut vro cîțiva, ce n-au prea murit într-acea parte de oraș, făr vro cincisprăzece de toți pîn la ghenarie, la februarie 1, 81. Iar septemvrie 1718 au murit pe Tocile vro trei, patru, carii temîndu-să, i-au îngropat acolo pe unde au putut noaptea pe ascuns; și-ntr-aceea s-au întins colea, colea, de tot au murit unul de zi, aorea doi, trei, aorea cinci, șase, pîn la ghenarie 1 pîn la șapte, opt de zi, pîn postul Crăciunului s-au suit cu puțintei de pe Cacova, ce au murit și acolo; pînă la ghenarie 1, de toți au murit [...], dară au murit copiii mai mulți, că cei mari mai mulți s-au întors.

Iară cînd au fost septemvrie 16, dat-au de la sfat poruncă, cum tot omul să auză și să știe că le-au dat voie tuturor să meargă, cine încătrăo va putea

pînă nu să închide vremea, că începuse și în Brașovechi a muri și în Blumina. Pîn s-au ostoit vor fi murit șasăsprăzece mii în tot Brașovul.

Deci au poruncit aici la Șchiei cum să caute să puie oameni ciocli, carii, unde s-ar simți că au murit, să meargă numai ei să-l îngroape în curtea sau în grădina unde va muri; iar alt nimini să nu să afle din rude acolo, ci unde vrea muri îi oprea să nu iasă din casă sau din curte cei rămași. Numai această poruncă nu o prea ținea, ce tot ieșea, dar noaptea mai cu samă să ducea cei ce putea unde avea treabă. Deci, tînjind oamenii căci nu lasă să-i îngroape la beserecă la locurile lor, le-au zis să afle o grădină în care să-i îngroape. Și pîn la noiembrie 10, tot pe unde au putut i-au îngropat. Apoi, de multă supărare și rugăminte au îngăduit domnii de au

36 r. închis locul de la Slon în sus spre / Ciocrac și acolo să îngropa, zicînd că nici domnii nu pot îngădui să să îngroape la locurile lor și pentru nemți, că zicea că de vor scoate vrun om din groapă mort de ciumą și peste trei, patru ani, dintr-acela încă să vor ciuma și alții.

PENTRU PREOT DE CIUMAȚI

Multe cuvinte și gilcevi făcîndu-să și de aceasta asupra preoților, căci nu-i slujesc nici merg să-i cuminece, (măcară că de cum s-au simțit în vro trei săptămîni toți s-au pricestuit) mers-au la domni și întrebînd ce vor face, că ce știu ei vremea cît va ținea și măcar că sînt cuminecați, tot le trebuie preot să fie cînd va trebui și să-i slujască la moarte și ceind pe unul din preoți, zis-au domnii că de vor vrea vreunul de voie bună să slujască, să nu să amestece cu alalți preoți nici cu alți oameni sănătoși, ce să șază deosebi și să fie de acea slujbă. Această vorbă auzind preoții, nu putură, nici vrură să fie așa osebit de alți preoți și de alți oameni, că vrea sluji toate preoții toți; ce nu-i îngăduiră domnii pe toți și văzînd și domnii că oamenii cer preot

și pe preoții ce să află a-i sili să slujască nu pot, zis-au că vor căuta pe altul; și atunci ziseră preoții că alt preot de aieri nu vor aduce, ce să îngăduiască domnii să facă pe unul din dascalii ce să afla preot. Și îngăduiră și domnii; și îndesindu-să care va fi, să lăsară orășanii de ei și aduseră pe popa Petcu, sin popei Petcu ot Turchiș, și au fost de treaba ciu-maților.

Și murea în postul Crăciunului cînd și cînd cîte doi, trei și să rînduise* cu porunca sfatului patru ciocli de aici din Șchei de la octomvrie 1, 1718, carii lua de lună șapte florini unul. Și într-acea/stă 36 v. ciună s-au chiețuit de la sfînta beserecă mai mult de florini o mie cu cioclii, că deaca s-au mai înglotat moartea, s-au mai pus și alți doi și cu scînduri și cuie și săpi ce au tribuit și cu o sumă de bucate ce s-au împărțit săracilor pe ascuns, neștiind ei. Iar dinaintea Crăciunului s-au început pe Tocile omor foarte tare, cîte zece, cincisprăzece pe zi, pînă după Bobotează. Apoi s-au mai potolit, de murea cinci, șase de zi, pînă cătră Paști. Și prin postul cel mare începu și foamețea a să întări și pe după Paști, că era găleata de grîu florini opt, mălaiu tot așa, turta de ulei bani zece; și în postul cel mare minca creștinii sînge de vită cu tărițe și minca rînsă; și atît să făcuse oamenii negri ca tăciunii și mieuna ca pisicii.

1719, aprilie 25. După Paști iar s-au întărit ciuna de murea de zi zece, cincisprăzece pîn la Rusalii. Iar în postul Simpietriului s-au încins a muri cîte douăzecișicinci, treizeci și mai bine de zi; atunci și în cetate și în Blumîna și în Brașovechi să întărise omorul, cît să spărease oamenii că nu va mai rămînea nimini.

Într-acest an s-au făcut bucatele bune și s-au ieftinit de au venit la trei florini după secere; numai oamenii murea pe la cîmp, la fînuri și la secere și pîn munți.

* În manuscris „rînduire“.

Intr-această ciumă au murit și popa Ion Cărăuș, 1719, iunie 18; și mai în urmă au murit și Staicu dascalul, zet ego, sin diaconului Tudor.

37 r. După aceea, de la iulie 25, pe la agust, s-au mai incetat moartea, că cine și ciurma să întorcea și pîn la septemvrie 10 s-au ostoit ciurma de aici. Și la Crăciun s-au deșchis beserecile și s-au deșchis și drumurile / și au început oamenii cei fugiți a să aduna. Și cei morți de această ciumă din Șchei s-au găsit, care s-au știut, trei mii, iar în cetate și în Blumîna și în Brașovechi patrusprăzece mii.

Intr-acest an au murit de ciumă în toate satele Țării Birsei și în toată Țara Muntenească și în Moldova și mai în toată Evropa. La începutul aceștii ciume, foarte curînd să umplea oamenii unii de alții, pîn cînd au început a să ostoi; iar deaca au început a să ostoi, nu să umplea ca întii.

Intr-această ciumă poruncise domnii de osebise case în care strîngea pe cei betegi, de-i ducea acolo cu sila dărăbanții, în cetate, în Brașovechi, în Blumîna, în Șchei. Și deaca s-au ostoit ciurma au umblat cioclii prin toate casele de au scos paturi, straie, perini și alte borfe în care zăcuse ciurmații și le strîngea la un loc și le ardea.

Pisa azū mnogo gréšnyi rabū moego vlādūki Hristu erei Radul, synū erei Radul Tempea ot svia-taia crukovū ot Skei Brašovskumū*.

După aceasta, la anul 1721, iunie 25, s-au pristăvit și preotul Petcu, care au slujit ciurmații. Și în locul lui au rămas popa Statie, sin protopopului Vasilie Grid, septemvrie 15, care protopop Vasilie Grid s-au fost pristăvit la 1717, ghenarie 5; și în locul sfinției sale s-au preoțit popa Teodor, sin protopopului Florei, precum arată la listul[...]

1722, februarie 11. S-au făcut diacon Gheorghii,

* Scris-am eu, mult păcătosul, robul stăpînului meu Hristos, popa Radul, fiul popei Radul Tempea, care mă aflu la biserica din Șcheii Brașovului. (sl.).

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or letter. The text is dense and covers most of the page, with some lines starting with large, decorative initial letters. The script is characteristic of 18th-century Romanian or Hungarian cursive. The document appears to be a formal communication, possibly a petition or a report, given the structured nature of the text and the use of honorifics or specific terminology. The ink is dark, and the paper shows signs of age, including some staining and wear at the edges.

Documentul prin care românii din Șcheii Brașovului se leagă că nu vor părăsi niciodată credința ortodoxă (p. 38 r.)

sin protopopului Florei, can fără voia orășanilor, mai în silă, la București*!

37 v.

Noi, cei ce sîntem fii adevărați ai sfintei săborniceștii și apostoleștii besereci ai Răsăritului, carii ne aflăm șezători în Schei, lângă cinstita cetate a Brașovului, unde-i zic Bolgaria și cu alți preoți împreună cu gocimanii orășani, bătrîni și tineri, de la mic pînă la mare; și noi alalți preoți și alți oameni rumâni, carii lăcuim în satele Țarei Birsei, care să țin la Brașov; și noi neguțătorii greci din compania grecilor din Brașov, carii mai jos anume ne vom iscăli.

Noi cu toții am văzut și am cunoscut din sfînta diplomă a prealuminatului împărat Leopold, din mila lui Dumnezeu ales împărat al Romei, al Țării Nemțești și Ungurești și al cehilor crai, iproci, precum s-au milostivit înălția sa de au dat volnicie rumânilor, carii să țin de legea grecească în Țara Ardealului, sau să unească cu una din cele patru legi ce sînt primite în Ardeal, sau să rămîie în legea lor, care au avut și să trăiască cu acele rînduiele și privileghii, cu care pînă acum au trăit în pace, dîndu-și numai dăjdile, care fieștecăruia după putere li să vor pune. Care milă împărătească și crăiască, cu adîncă plecăciune, precum ni să și cade, o am priimit și o am priitat, la care spre noi milă, precum și la alte tocmele și rînduiele ce s-au dat de prealuminatul împăratul Leopoldul, au iscălit țării și iubitoriul de Hristos Caroli, alesul împărat al Romei, Țării Nemțești și Ungurești și al cehilor crai, iproci, iproci. Care volnicie cunoscîndu-o noi, cest rînd de oameni, cari pînă acuma nu ne-am unit nici cu una din cele patru legi ce sînt priimate în Ardeal, nefiind siliți de nimini, numai din dumne-

* Cele două izvoade care urmează sînt anexate aici fără nici o formulă de introducere în text. Cronologic, aici ar fi trebuit transcris și hrîsoful de scutintă de la 1720 al lui Nicolae Alexandru voievod, domnul Moldovei, așezat în manuscris înaintea textului cronicii. Noi l-am reprodus în Anexe, p. 179—181.

zăiască rîvnă, de nou ne-am strîns și ne-am adunat cu toții în sfînta și dumnezeiască besereca noastră, încredințîndu-ne și întărîndu-ne pe temelii credinței noastre cei adevărate, ale dumnezeieștii și apostoleștii besereci grecești a Răsăritului, precum ne-am învățat și am luat de la sfinții și dumnezeieștii apostoli și de la purtătorii de Dumnezău părinți, care au întocmit și au așezat la cele sfînte șapte săboară, așa precum ține sfînta besereca Răsăritului pînă astăzi și precum au ținut părinții noștri și noi pînă astăzi, întru cetași chip și de acum înainte să ținem și să credem, fără de scădere și fără de adăogare, fiind plecați și priimitori blagosloveniei și dumnezeescului dar a preasfințiților patriarși ai Răsăritului și dumnezeiești blagoslovenii a preasfințitului mitropolitului al Ugrovlahiei, de unde blagoslovenie și dar de preoție am luat și vom să luom noi și besereca noastră, întru care ne-am născut prin sfîntul botez, întru care trăim, întru care ne luminăm, prin care credem și nădăjduim iertare de păcate și viața de veci să dobîndim. Și oricine ne-ar întreba, cu glas mare mărturisim că noi sîntem fii adevărați ai sfîntei săborniceștii și apostoleștii besereci grecești a Răsăritului și pre acea credință vom să stăm neclătiți în veci. De care sfîntă credință nici sabie, nici focul, nici închisoarea, nici sărăcia, nici nevoia, nici foamea, nici goana, nici moartea să nu ne poată despărți. Întru această credință cu tot sufletul nostru, cu o gură și cu o inimă ne legăm toți cu înfricoșat jurămint înaintea lui Dumnezău, dreptul judecători, zicînd: Așa să ne ajute Dumnezău, tatăl, fiul, duhul sfînt, un Dumnezău adevărat, maica sfîntă Precesta și sfinții apostoli și toți purtătorii de Dumnezău părinți sfinți, carii au fost la cele a toată lumea șapte săboară și cele sfînte patru posturi, precum noi pînă la ceasul morții noastre vom ținea cu dreptate toate dogmele legii pravoslavnice grecești, care crede și ține maica noastră besereca Răsăritului. Și nici de voie nici de nevoie nu ne vom uni cu nici una din cele patru legi ce sînt priimate în Ardeal, nici ne vom muta-

într-alte dogme, ce singură legea grecească, carea pînă acum am ținut, vom ținea și de acuma (cum am zis fără de adaogere și fără de scădere), și după cum am cunoscut că avem volnicie de la prealumi-nații și preamilostivii împărați, și pentru ca să nu cădem supt afurisiunile sfinților părinți.

Iară carele din noi, ce am voit de ne-am legat la acestea, va îndrăzni a-și călca făgăduința aceasta și jurămîntul, care noi nesiliți de nimini am făcut, unul ca acela să fie afurisit și blestemat de domnul Hristos și de maica sfîntă Preceastă și de treisute-optsprăzece părinți sfinți, carii au fost în Nichea la întîiul săbor, așijderea și de alte sfinte săboare și de toți sfinții lui Dumnezeu. Partea lui să fie cu spurcatul Iuda și cu afurisitul Arie, să-l înghiță pămîntul de viu ca pre Satan / și Aviron, să-l 38 r. ajungă cutremurul lui Cain și bubele lui Ghiezi; să fie casa pustie și muierea lui văduvă și feciorii lui săraci; lacrămile cele de folos să nu să șteargă de pre fața lui în veci și fața lui Dumnezeu să nu o vază, ce să moștenescă focul nestins în veci. Încă și de la împreunarea beserecei noastre să fie scos și să meargă să să afle cu acei ce ș-ar alege a să uni. Încă și cine ar ști pre unul ca acela, care după făgă-duința aceasta s-ar muta din dogmele noastre și l-ar tăgădui, și acela să fie supt tot blestemul ce scrie mai sus.

Și, pentru mai adevărata credință, întărim car-tea aceasta cu pecețile și cu iscăliturile noastre, ca să să crează în tot locul și ori la ce judecată.

Leat 1723

Și sînt iscăliți toți preoții și creștinii din Brașov și din toată Țara Birsei și grecii din companie.

IZVODUL ZAPISULUI POPEI LUI STATIE

Precum să să știe că întîmplîndu-să pristăvire preotului Petcu și lipsind sfintei beserece și orașu-lui preot, s-au adunat dumnealor orășanii cu preoții la un loc și socotind și cercînd vremea acestui lucru,

cu voia lui Dumnezeu și a dumnealor, m-au poftit pe mine să fiu preot în locul preotului celui pristăvit. Și avînd eu pe frate-mieu Jipa dezlipit de legea noastră a Răsăritului, pentru aceea socotind sfinția lor preoții și toți orășanii ca nu cumva, unindu-mă cu alții, să fac vreo pagubă sfintei case sau orășanilor vro pacoste sau zăduf, chiebatu-m-au cinstitul săbor înainte și mi le-au dat toate înainte cite mai jos să vor scrie anume, întrebîndu-mă putea-le-voi ținea, ca să fie și de mine bine și ca să slujesc cu dreptate lui Dumnezeu și creștinilor.

Eu m-am făgăduit cu toată inima și cu tot sufletul meu cum că mă voi ținea de toate cele ce place lui Dumnezeu și voi sluji creștinilor cu dreptate; și cu jurămînt pe sfîntul prestol și pe sfînta evanghelie, mă jur înaintea înfricoșatului Dumnezeu cum că aceste puncturi ce scrie mai jos, care de dumnealor mi s-au dat înainte, le voi ținea, adecă:

1. Întii: cu inimă curată și cu tot sufletul să slujesc lui Dumnezeu, în legea pravoslavnică grecească a Răsăritului, întru care și preoție am luat, iară într-altă lege sau dogme streine nici cum să nu mă înstreinez, ori în ce lucru cit de mic, care nu-l primește besereca Răsăritului.

2. A doaua: de frate-mieu Jipa cu totul să fiu lipsit, la nici un lucru sau amestecătură să nu mă amestec cu el, nici vorbă sau taină a preoților sau a orășanilor sau a sfintei case să nu-i spui lui, nici în judecăți sau la nescai scrisori sau iscălituri să nu dau în mîna lui, însă de dînsul sau de alți uniți cu totul să mă depărtez și să mă păzesc ca de foc, știindu-l că este de tot strein de legea și de besereca noastră.

3. Să fiu ascultători de preoții cei mai bătrîni și să slujesc întru toate la sfînta beserecă și la oraș, după cum este obiceiul sfintei besereci și al orașului acestuia; și la sfat, ca preotul ce e mai mic și să fiu mai mic și plecat sfînțiilor-sale preoților; și obiceiul și și învățătura sfînțiilor sale să învăț și să păzesc.

4. De s-ar tîmpla a fi aici moarte de ciumă, eu să fiu preot pe treaba ciumaţilor, fiind eu preot mai mic, ca să nu să facă alte mai multe gilcevi. Iară trăind ei şi fiind alt preot după mine mai mic, la această rînduială va fi preotul acela.

5. Şi de alte lucruri proaste să mă feresc: de beţie, de sumeţie; numai să fiu preot smerit şi blînd, purtîndu-mă cum place lui Dumnezeu şi oamenilor; sfînta beserecă să păzesc, de la slujba sfîntei besereci să nu lipsesc, să nu fiu pregetători, ce să fiu slujitori cu blîndeţe şi cu dreptate ori spre fieştece creştin cît de prost; şi din obştea sfînţilor-sale preoţilor să nu lipsesc şi taina sfînţilor-sale afară să nu o dau.

La acestea mă leg eu cu tot sufletul şi pentru mai mare credinţă pus-am şi chiezaş pe dumnealui naşul Dumitru Nan şi pe dumnealui unchiul Sava Marcea, rugîndu-mă dumnealor şi făgăduindu-mă cum că voi ţinea cele bune şi care plac lui Dumnezeu.

Iară de m-aş întoarce la alte lucruri slabe de nimic şi de aş călca aceste legături, care m-am legat de bună voia mea, la mina sfînţilor-sale preoţilor şi a gocimanilor şi a juraţilor şi a tot oraşul, sau de m-aş uni cu frate-mieu Jipa ori la ce lucru, sau de m-aş muta într-altă unire streină, care nu priimeşte besereca Răsăritului, de tot să fiu lipsit de la sfînta beserecă şi de toată slujba oraşului şi să n-aib credinţă la nici o judecată.

Scris-am cu mîna mea şi m-am iscălit mai jos cu mîna mea ca să să crează în tot locul; şi o am dat cinstitului săbor să fie în pază în vistieria sfîntei besereci.

Anul 1721, septemvrie 25

Eu, popa Statie, sin protopopului Vasilie Grid / 38 v*

* La foaia 38 autorul a numerotat 38 pe recto al foi şi 39 pe verso, deci în continuare paginaţia filelor nu corespunde cu cea a autorului.

Anul 1723. Fiind în Braşov preoţi protopopul Florea Baran şi popa Radu, sin popei Radu Tempea şi popa Todor, sin protopopului Florea şi popa Statie, sin protopopului Vasilie Grid, iunie 20, au venit în Ardeal şi vlădica Ioan Potochi, umblînd vreme de vro cinci ani în Beci, în Roma şi la Zagrab, unde s-au şi vlădicit de nişte arhieriei uniţi. Şi umblînd din loc în loc pînă la avgust 6, au intrat în Făgăraş cu mare pofală. Însă avgust 5, fiind fost venit el pînă în Simbăta de Jos, acolo au chiebat pe făgărăşanii şi, grăindu-le multe cuvinte cu blîndeţe, i-au rugat să-i iasă înainte preoţii îmbrăcaţi de marginea oraşului, să-l ducă cu cinste pînă la beserecă, iară ei nu vor avea de dînsul nici o bîntuială, ce vor avea bună pace. Însă era umblînd cu multe cuvinte, acoperind lucrul uniei, notareşul protopop Ionaşcu din Vineţie. Cînd au fost avgust 6, în ziua de Preobrajenie, să aflară toţi protopopii Ardealului în Făgăraş; poruncise şi căpitanul din Făgăraş ca tot omul să iasă înaintea vlădicăi, iar care nu va ieşi va fi birşag cu florini doisprăzece. Deci, pînă a ieşi preoţii şi oamenii, sosi şi vlădica în tîrgul Făgăraşului. Şi, aşteptînd acolo, merşeră din Făgăraş îmbrăcaţi cu evanghelia şi cu crucea; şi acolo în mijlocul tîr-tîrgului să apucară protopopii de îmbrăcarea pe vlădica în toate odăjdiile arhierieşti şi-i puseră mitra în cap şi-i dederă în mină cîrja cea de argint şi şezu pe un scaun. Atunci se sculă un pater teolog, 39 r. Gheorghie Regai, şi începu a-i face / orăţie latineşte, cu multe cuvinte de laudă. Deci, grăind şi vlădica puţine cuvinte întru întoarcerea laudei lui, să sui în henteu singur şi viind pînă înaintea beserecei iară îi puseră scaun şi şezu. Atunci să puse şi notareşul protopopul Ionaşcu din Vineţie în pragul pridvorului beserecei şi începu a-i face orăţie rumâneşte, cu multe laude. Deci, sfîrşind, începu iarăşi vlădica a face oarece cuvînt de mulţămită şi de învăţatură după ritul lui cel papistăşesc; şi deaca isprăvi, intrară în beserecă. Şi acolo şezînd nu în strană, ce pe un soaun, începu a-i face laude de bună venirea

un pater prepojit, ungurește. Și acesta isprăvind, începu popa Toma liturghia, fiind gata.

Deci, după ce isprăvi liturghia, scoase vlădica donațiile lui de la papa și de la cei ce-l vlădicise și începu a citi donația ce avea de la papa, în care multe lucruri a trebilor lor arăta și zicea cum noi, Inochentie, sluga slugilor lui Hristos, cu voia și cu știrea fiului nostru, luminatului împărat Carolus, am rînduit pe besereca Făgărașului să fie mitropolie Țării Ardealului și mumă tuturor besericilor din Ardeal celor unite. Atunci răspunse și vlădica și zise să știe toți cum măria-sa, (că așa i să zicea), nu e venit să fie vlădică ereticilor, nici shizmaticilor (adecă noao celor neuniți). Atunci protopopii uniți, pârîndu-le bine, răspunseră că ei priimesc acelea toate și le sărută; iară făgărășanii, văzînd cum s-au înșelat de i-au ieșit înainte / și l-au priimit în beserecă, nu știa ce vor răspunde, ce tăcură; și așa să duse vlădica la gazdă și chiemînd protopopii acolo, i-au ospătat.

39 v.

Mai nainte de venirea vlădicăi în Făgăraș, înțelegînd și noi brașovenii, cu voia tuturor (afar de Tănasi Zaraf), am trimis pe protopopul Florea împreună cu popa Radu Tempea și cu gocimanii Pătru, Radu Pădure și Radu Duma, cu multe daruri, ca să vază și să înțeleagă cu ce socoteală este venirea vlădiciei. Și văzînd toate precum au fost și auzînd, socotitu-s-au și au dat instanție vlădicăi pentru aceste doauă trebi:

1. Să ne dea pace în lucrurile legii precum am avut la vlădica Atanasie, deaca s-au unit pîn acum.

2. Să lase protopopia Țărei Bîrsei preotului celui mai bătrîn, care va fi în Șcheii Brașovului (că o luase Jipa cu înșelăciune de la săbor deaca au murit tată-său, nefiind vlădică în țară și o ținea cum arată listul [...]). Iară alte porunci den cele de afară ascultăm și să-i dăm și dăjdile, precum și lui Atanasie.

Atunci vlădica stînd oarece la gînd, n-au răspuns alt, fără numai zise: „Să mergeți acasă și să fiți pe pace că iată sînt bolnav, precum mă vedeți, iară

deaca mă voi îmbărbăta, voi veni și eu pînă acolo și voi vedea preoții și oamenii cum să află; și precum va fi mai bine vom așeza toate, numai să pomeniți pe luminatul împărat, căci ne-au scos din robia turcilor și să pomeniți și pe mine“. / Atunci răspunse protopopul Florea că am pomenit pe luminatul împărat și pînă acum și vom pomeni și de acum. Iară gocimanul Pătru încă zise că: „Vom pomeni măriata, pomeni“. Iară preoții văzînd aceasta tăcură pînă a veni aici la Brașov. Și viînd la Brașov, fiind a doaua zi duminică (și preoții fiind în oraș după slujbele creștinilor, că mulți să pricestuaia, fiind sfîntul post), să strînseră jurații la gocimanul Petru fără de nice un preot i spuîndu-le cum au fost lucrurile, să sfătuiră bătrîinii toți ca să-l pomenească pe vlădică în beserecă; și, fiind vremea sfîntei liturghii, spuseră și protopopului cum au ales ei; deci, socotîndu-să protopopul și cu alții ce nu era din jurați, ziseră că: „Va fi rău de-l vom pomeni“, ce numai să nu pomenească pe nimini la acea sfîntă liturghie pînă vor socoti ce vor face.

Viînd vremea la Vo pervih pomeni gospodi*, nu pomeni pe nici un arhiereu. Aceasta auzînd, popa Todor strigă tare, făcînd mare gilceavă cum de nu pomenească pe arhierii pravoslavnici, ca și pînă acum, „au doară cei ce au fost înaintea vlădicăi v-ați unit și veți să pomeniți pe cei streîni de besereca răsăritului?“ și altele multe zicînd.

Într-aceea s-au adunat cu toții și socotiră că de vor pomeni pe vlădică în beserecă, ne vom surpa la unie, fiind și alții din orășani, afară din cei ce făcuseră sfatul acela. / Atunci au șezut protopopul împreună cu cei ce fusese în Făgăraș și scriseră carte la vlădică, cum că nu să priînesc dogmele mării sale de nime, nici să va pomeni în besereca noastră vlădică unit, fiind noi de legea cea veche grecească, și cum că într-alte porunci vom fi ascultători, iară în lucrul legii sau a-l pomeni nici cum. Atunci vlădică s-au umplut de otrava mîniei, ne-

* Întii pomenească pe domnul. (sl.).

știind ce va face. După aceea, trecînd puțină vreme, am mai trimis doi orășani ca să vădă ce va mai zice, da-ne-va pace în lege cum ne-au dat vlădica Atanasie? Atunci au răspuns că de i-am umplea o casă cu galbeni, pace nu ne va da pînă la moarte, că așa este jurat papei.

Deci, văzînd și aceasta, trimis-am la măria-sa guvernatul Corniș Jigmon, jeluind ce vom face. Iară măria-sa ne-au răspuns, zicînd că trebuie să mergem la vlădica și să ne rugăm, că tot ne va da pace. Deci, văzînd și aceasta, trimis-am și la măria-sa ghineralul grof de la Kenihzeh și măria-sa același răspuns ne-au dat. Deci, neștiind noi ce vom face, strînsu-s-au preoții împreună cu orășanii, vro cincizeci de oameni, spuind tuturor cum umblă lucrurile. Și atunci socotiră cu toții că într-alt chip nu vor putea sta, ce să cercăm curtea împărătească. Aceasta voind toți, (afară de Tănasi Zaraf și de Dumitru Țarălungă și de Manole Drăgan, că era cești doi bolnavi, fiind și aceștea jurați) / socotiră ceialalți și pentru chieltuială ca să să dea din vistieria beserecei și să să caute de lucrul acesta. Atuncea mult stătură la socoteală, pe cine ar trimite la treaba aceasta. Și nu să află cineva din orășanii noștri om să știe limbile ce trebuia pe acolo și să știe locul și rînduiala curtenirei domnilor. Cînd au fost mai apoi, aleseră pe un neguțători strein, anume Cristof Voicu de la Murășvașarhei, care să însurase și să așezase aici; luase pre o nepoată de fată a Florei Sasului, cel ce fusese jurat sfintei besereci. Deci acesta, avînd trebile neguțătoriei sale, nu vrea să meargă, iar mai în urmă, prin multe rugăciuni ale preoților și ale orășanilor, abia s-au plecat să meargă. Și jurîndu-le pre sfînta evanghelie în sfîntul oltari, precum va căuta cu toată osirdia de lucrurile legii și nu va zminti ceva și precum că și chieltuiala ce i să dă va chieltui cu direptate și vicleșug nu va face. Deci prin socoteala tuturor i s-au fîgăduit și simbrie lei o sută (măcar că în urmă, viind din Beci și jeluind că multă pagubă au avut casa

41 r.

lui, zăbovind acolo vreme de un an și jumătate, i s-au mai dat încă lei doauă sute).

41 v. Anul 1724, februarie 21. Luînd de chieltuală, au purces la cale. Deci mergînd în Beci și dînd instanție cu jalbă la curtea împărătească, la domnii ce trebuia, îndată au trimis curtea împărătească vlădicăi poruncă ca să nu să atingă de cei neuniți / nici cu o poruncă, de vreme ce nu vom să ne unim, / ce el să-și păzească și să poruncească uniților. Atunci spuind și de besereca Făgărașului, cum după o săptămînă deaca au venit au luat chieile beserecei și au pus la vartă pe preotul Toma și pe gocimanul de acolo pentru niște odoară ale beserecei, care pînă nu i le-au dat și acele nu i-au slobozit și cum că acea beserecă n-au fost unită, ce o au luat în silă, făr de dreptate.

42 r. Aceste lucruri înțelegînd, dōmnii curții i-au zis să aștepte pînă cînd să va face conferenție și atunci să vor da acele lucruri înainte și vom vedea ce vom face. Deci, viind vremea pe la iunie, s-au făcut și conferenție (adecă divan mare). Atunci lucrul acesta nu s-au putut da înainte, ce iară i-au zis domnii să mai aștepte căci cătră toamnă iar să va face conferenție și atunci îi vor isprăvi. Și toamna conferenție nu s-au făcut, nici cătră Crăciun, nici cătră Paști. Tot l-au ținut cu cuvinte, zicînd că-i vor isprăvi și besereca li-o vor toarce. Cînd au fost iar la iunie 1725, s-au făcut conferenție și s-au dat și acest lucru al beserecei înainte; și cunoscînd domnii cum este lucru, vrea să li-o întoarcă, cunoscînd că li s-au luat făr de dreptate, nefiind fost unită. Atunci un nemiș, anume Kasoni, din Țara Ardealului, fiind acolo, ca un procator au stătut pentru văldica și au protesteluit pentru beserecă, zicînd că nu e zidită cu știrea împăratului în pămîntul împăratului, iar de e zidită cu știrea împăratului, să aducă acele diplome în care să arate cum Costandin vodă, cînd au zidit acea beserecă /, au avut voie împărătească și atunci să și-o ție ei precum și mai înainte; și nu că era zidită făr de știrea împărătească, ce numai ca să mai lungească lucru. Și neaflînd

Criștof de unde lua acele, fiind Costandin vodă perit, cine știa de unde să le caute? Deci au socotit și au pus de au căutat la cămara împărătească copia acelor diplome, cu multă cheltuială; și, neștiind anul întru care s-au început lucrul beserecei, nu le-au putut afla. Într-aceea stînd lucru, au venit jupan Criștof la Brașov, rămîind judecata luată în sus*.

Deci, anul 1728, ghenarie 15. Stînd orășanii în gilceavă cu Criștof pentru florini o mie, ce-i dedese împrumut, cu multe cuvinte abia s-au împăcat și i-au lăsat de osteneală lui lei trei sute, iară ceialalți să-i dea cu dobînda lor de cînd au venit de la cale; și i-au dat toți și au făcut scrisoare de păciuire unii la mîna altora.

1727; octomvrie 19. Au murit și vlădica Ioan al rumânilor uniți din Ardeal, care s-au fost chieamat cînd au fost pater Poatochi Ianoș.

1732, iunie 15. Au venit Ioan Clain vlădică uniților din Ardeal, care s-au numit Inochentie. /

42 v.

* Anul 1725 s-au aflat că s-au început zidirea beserecei în Făgăraș (n.a.).

AICI VOM ARĂTA PUȚIN DIN NĂCAZURILE CE AU FĂCUT JIPA ACESTUI ORAȘ

Anul 1723, octomvrie 25. După venirea vlădicăi, înțelegînd părintele Daniil, mitropolitul Ugrovlahiei, de lucrurile Jipei, sin protopopului Vasilie Grid, cum este el unit de demult și cum umbla meșterșugînd pe preoți, (avînd protopopia Bîrsei afară din Brașov, cum scrie listul [...], de era lucrul în cum-pănă ca să-l supuie uniei), socotit-au și au trimis poruncă cu grea și groaznică afurisanie Jipei și casei lui, încă și altor creștini carii vor intra în casa lui sau vor șede să mănînce sau să bea cu el, care poruncă înțelegîndu-o noi, cu toții ne-am ferit de el și de casa lui și am păzit porunca arhierelui nostru. Cu aceasta văzînd el vicleanul cum s-au rușinat, sculatu-s-au și s-au dus la stăpînu-său, vlădica, jeluindu-și lucrul. Scris-au vlădica la gubernatul, ceînd diaci crăiești, să trimiță aici să jure oamenii, să vază cine l-ar fi pîrît și cum este lucrul afurisaniei lui. Și i-au dat diaci și au venit aicea în Brașov în ajunul Crăciunului, 1723, dechemvrie 24, cînd mulți creștini era gata să să pricestuiască. Atunci pe mulți creștini bătrîni au pus acei diaci la jurămînt, pentru niște cuvinte ce lătrase Jipa că s-au grăit cînd vrea unii să pomenească pe vlădica în beserecă, cum scrie listul [...] și pentru Jipa, cine l-ar fi pîrît de l-au afurisit, și scriînd cele ce s-au spus,

43 r. s-au dus. /

Cînd au fost anul 1725, ghenarie 7. Iară prin lucrarea vlădicăi au adus acest Jipă alți diaci și au mai pus pe preoții toți la jurămînt și pe alți oameni

bătrâni, pre carii i-au fost spus el, ca la treizeci de oameni, tot pentru lucrurile ce s-au zis mai sus, mai aducînd și alte lucruri de blestămățiile lui la întrebarea aceea; și luînd în scris cele ce s-au mărturisit, s-au dus.

După aceea, fiind fost tocmnit acest Jipă o casă a beserecei de lîngă podgratie, ca să o cumpere de la gocimani, fostu-s-au tocmnit să dea banii pînă în doi ani, (care tocmire s-au fost făcut prin multă mijlocire a gocimanului Pătru, că-i era cumătru, pre care el cu momellele lui îl plecase la acea bună spre el voire), măcar că n-au fost jurații toți la acea voință. Deci orășanii, văzînd atîtea năcazuri care face el tuturor și cum că ziua trecuse în care are să dea banii, au vrut să-l scoată; și multă gilceavă am tras cu el și judecată în cîteva rînduri și la sfat, cit s-au ridicat judecata de noi de la sfat la Sibii. Acestea văzînd el, mai dusu-s-au la vlădica și socotindu-să, au trimis jalbă la gubernium cu șuplicat, care cuprindea aceste cuvinte:

Anul 1726, iunie

Măria-ta grof gubernator al Țării Ardealului și măria-voastră gubernium crăiesc, domni milostivi / 43 v.

Și fără de voia mea îmi caută să supăr pe măriile voastre, de multe ori cu plecate pîn la pămînt înștanțiile mele, pentru nevoile și perjeouțio, adecă greutățile care în toată vremea pătinesc și port asupra-mi de multă vreme, pentru căci sînt drept cătră sfînta unie, care năcazuri să vor vedea din cărțile de jurămînt care s-au făcut la anul 1725, ghenarie 7, și să vor cunoaște cîte am pătimit de la shizmatici pentru căci sînt unit; și pătinesc de multă vreme în toate zilele, pînă în ceasul de acum, care mai bucuros sînt a muri decît a trăi în supărările acestea și să zic mucenie de viu. Că acești shizmatici din Șchei au făcut aceasta de m-au afurisit mitropolitul din Țara Rumânească, pentru care lucru nici astăzi poci să țiu măcară o slugă sau o slujnică, nici cutează cineva din uliță să între în casa mea, fără cînd vin de cei uniți. Și acum n-au putut să mai gîndească alte asupra mea ce de mare pizmă și

44 r.

uriciune ce au asupra mea, vor să mă scoată dintre ei. Și cu tot gândul lor și cu toată puterea umblă să ia casa mea de la mine și să mă scoată și din oraș și să mă facă pribeag și strein din locul acesta. De care lucru nu să aude în vremea aceasta de alții. Că într-această țară necum să nu poată ședeă alte legi în moșiile lor, ce văz că și jidovii au slobozie să aibă lăcașul lor și să trăiască, numai cu mine singur vor să facă aceasta, cum și pînă acum multe ca / acestea au făcut fără de pildă sau fără de număr, nu pentru alt, numai căci sînt drept la sfînta unie. Că alt n-am greșit nimurui. Pentru care lucru cu numele cel sfînt al lui Dumnezeu mă rog măriilor voastre să faceți măriile voastre bine și milă să porunciți cu tărie, care poruncă să fie cea de pre urmă și stătătoare la cinstitul sfat al Brașovului supt a căruia mină și ascultare sînt toți shizmaticii din Brașov cu popii împreună și ascultă toți de porunca dumnealor; să nu-i lase să-mi facă mai multe năpaste și să nu mă scoată din casa mea și de supărările ce-mi fac ei să mă apere ca de la dușmanii sfîntei unii. Că, de ar fi după voia lor, ei într-un ceas m-ar prăpădi cu toți ai miei.

Într-acesta chip de nu veți face măriile voastre milă cu mine, eu cu biata fâmeia mea și cu copiii miei voi ajunge la un năcaz, care va fi și este mai rău decît moartea.

Pentru acestea iarăși cu mare plecăciune plec ticăloasă și nevoiase fața mea înaintea măriilor voastre, ca să poci găsi leac milostiv înaintea feței și grației măriilor voastre, care grație a măriilor voastre în ceriu cu blagoslovenie să răsplătească măriilor voastre Dumnezeu.

Mic și plecat al măriilor voastre slugă la ținutul Brașovului, supt protopopia uniților,

44 v.

Grid Jipa /

După aceasta dîndu-i cinstitul gubernium o carte să o aducă aici la cinstitul sfat (în care pusese și acest șuplicat al lui) cu care carte porunca cinstitului sfat ca foarte cu deadinsul să caute și să-i

îndrepteze lucrurile lui, ca să nu aibă acel om mai multă supărare. Deci, cetindu-să și neaflînd cînstitul sfat pricină aleasă din vorbele ce pîrise el, i-au zis că de ar avea nescai mărturii pe acelea ce pîraște, ar putea face și certare celor vinovați. Iară el zicea că va aduce mărturii acele jurămînturi care s-au făcut la anul 1725, ghenarie 7. Însă vrînd cînstitul sfat să facă întru ceva voia gubernatului, arătînd noi zapus de tocmala casei, ceream judecată să-l scoată din casă, căci ziua în care să prinsese să dea banii trecuse. Atunci cînstitul sfat au făcut deliberatum cum el tot să ție casa și banii să-i dea la Sent Mihai (că judecata era la iunie 1). Iară nedînd banii la zi, să iasă din casă. Atunci noi, temîndu-ne să nu ia el bani de la nescai pateri să dea la zi, am pus bani de judecată și am luat la Sibii; și așa au rămas lucru și n-am mers pînă la 1727, avgust 30, socotînd că doară Dumnezeu va face judecată cu vrăjmașul legii părinților lui mai în pripă.

1728, ghenarie 2. Avînd și altă treabă la Sibii, am sorocit pe Jipa la crai-birău și n-au mers. Cînd au fost la februarie 26, au venit și a adus de la acei diaci cărțile cele ce făcuse cînd au / pus pe 45 r. preoți și pe orășani la jurămînt. Și iară chiemîndu-ne la sfat, au dat acele înaintea și n-au putut găsi domnii nice o vină noauă, ce au rămas el cu rușine. Și ceînd noi dreptate pentru casă, să-l scoată de vreme ce n-au mers după soroc, deci domnii iară i-au mai dat zi șase săptămîni, nedînd banii precum ieșise judecata, să iasă din casă. După aceea, văzînd el la ce rămîne, ne-au chiebat la județul, la măriia-sa Ștefan Filșteh, zicînd că el își prepune că noi l-am pîrit de l-au afurisit și noi îl ținem într-acea legătură. Deci și pentru aceasta neavînd el mărturii, iară au ieșit cu rușine.

Apoi, cînd au fost la 1728, martie 10, dusu-s-au la frați și foarte plîngînd și zicînd că lui încă îi pare rău de ce au făcut, ce numai el să va întoarce la pravoslavie și va merge la vlădica și va pleca capul, doară îl va ierta. Într-acest an, aprilie 2, s-au dus în Țara Muntenească; și n-au mers la București, ce

au șezut la Deal la Cernătești și au pus pe niște neguțatori ca să-i vorbească vlădicăi pentru el; și tot așa au șezut acolo la Deal pînă la mai 4. Deci, necutezînd să dea față cu vlădica, au fugit și de acolo peste Olt la Craiova. Deci iar au venit aici în Brașov, iulie 8; și, iulie 8, iară au ieșit de aici și au mers la Cîmpulung. După aceea, cercînd vreme prin priatini, au intrat la părintele mitropolitul; și destule certări dîndu-i, l-au dat pe sama unui duhovnic ales. Și, spuînd el ce va fi spus, iată l-au / iertat, trimițînd carte pentru lucrul lui, care cuprindea acestea:

Daniil, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit a toată Ugrovlahia, preacinstit și exarh Plaiurilor.

Din darul și mila ce ni s-au dat de la sfîntul și de viață începătorul duh, prin gura sfinților săi apostoli, zicînd: Căroră veți lăsa păcatele, lăstate vor fi lor, și căror veți ținea, ținute vor fi, drept aceea viînd cătră smerenia noastră și acest om, anume Jipa, feciorul popei Văsii din Șcheii Brașovului, carele de multă vreme, prin mărturiseala a multe obraze de cînte, gocimani și alți neguțatori de acolo, s-au mărturisit cum că la doi dejghinați arhieriei din Ardeal s-au supus lor și din învățăturile beserecei Răsăritului s-au depărtat, la care smerenia noastră ca un păstori ce avem datorie pentru turma cea cuvîntătoare ce ni s-au încredințat, întîi pentru mîntuirea lui l-am oprit și l-am lepădat de la beserecă, ca pe un mădulari netrebnic, și pe toată casa lui. Apoi el, cunoscîndu-și greșala, au căzut cu multă rugăminte și așa l-am dat pe seamă de duhovnic bun de cînte și de învățătură și singur au mărturisit cum că nu s-au depărtat de besereca Răsăritului, mărturisind înaintea icoanei lui Hristos și s-au prins înaintea Domnului și mîntuitorului nostru Isus Hristos cum că va ținea toate tainile beserecei Răsăritului și alte învăță/turi ce învață sfinții părinți, blestemînd cu gura lui toate eresurile apusului, luîndu-și canon de la duhovnic

(să cetească într-un an de doasprăzece ori canonul sfântului Andrei și vinerea și miercuria într-un an să nu minince, luni și miercuri și vineri să facă câte patruzeci de metanii de zi, să cetească psalmii de la 11 cap. Bože priidoša*, într-un an în toate zilele câte o dată). Ce de va ținea precum s-au mărturisit și va face canonul ce i s-au dat, să fie iertat și blagoslovit. Iară de nu va ținea și vom înțelege că să mai amestecă în faptele ce au mai făcut și în lucrurile beserecești, au aci în Brașov, au afară, atuncea mai supt greu blestem să va supune și va ră-minea legat în veci.

Derept aceea vă înștiințăm pe toți preoții de la Brașov și pe dumneavoastră juraților ai beserecei și pe alți pravoslavnici creștini, să fie priimit la beserecă și el și toată casa lui și prinoasele lui, ca un creștin bun și adevărat; și în casele voastre să aibă voie a intra, așjderea și voi în casa lui; și să-l aveți de acum înainte la evlavie, ca și Domnul Dumnezeu să priimească sufletele voastre întru împărăția sa.

Derept aceea i s-au dat această carte de credință la mîna lui.

Septemvrie 1, leat 7237, 1728

Daniil, mitropolitul Ugrovlahiei /

46 v.

AICI VOM SEMNA IN CE CHIP S-AU SUPUS
EPARHIA ACEASTA A ȚĂREI BİRSEI
LA EPISCOPIA RÎMNICULUI

Anul 1724, mai 20. După ce au venit pe noi acel năcaz pentru Jipa, precum mai sus arată, fost-au trimis Kenihzeh, ghinerariul cel mare din Sibii, poruncă la baron Tiș, ghineralul cel de aici din Brașov, întru care zicea așa: „Popii rumânești din Brașov să nu mai pomenească pe nice un vlădică din carii sînt în Țara Turcului, fără numai pe împăratul nostru să-l pomenească, nici să mai asculte de

* Dumnezeu a venit (sl.).

el, nici de afurisania lor. (Socotind că de vom zice că nu vom asculta, nici îl vom pomeni, Jipa va fi slobod și iertat a untra în casa oricui și oricine în casa lui).

Deci, viind porunca, au trimis ghinerariul la județul Ștefan Filșteh și au chemat județul pe protopopul Florea i popa Radu i popa Tudor i popa Statie și au luat și doi pîrgari; și așa au mers cu toții la ghinerariul și cetind porunca au întreat: vor să asculte de acea poruncă au nu? Deci cele ce au priceput au răspuns: „Și cum să poată fi să nu ascultăm noi de arhieriei legii noastre, nici să-i pomenim?”. Zicîndu-i și aceasta: „Dară, paterii, carii sînt în țările de supt ascultarea turcului, au nu ascultă de papa, nici îl pomenesc?” Și altele multe, la care ajungîndu-l cu vorba, răspundea că: „La mine nu ști!”; și preoții iară că: „Și noi nu știm”. Și iară au răspuns că: „Pe luminatul împărat l-am pomenit totdeauna și-l vom pomeni, / iară de arhieriei legii noastre ca să nu ascultăm, nici să-i pomenim, nici de afurisania lor a nu ne teme, nici cum nu vom putea”. Încă și altele multe s-au despotoluit ca la doao ceasuri. Atunci au zis ghinărariul: „Dar de județul ascultați?” Și au răspuns că: „În lucrul de afară ca de niște stăpînitori ai locului ascultăm, iară în lucru legii nici cum”. Atuncea iar au zis județului să poruncească, (fiind gata hîrtie și cerneală), să scrie preoții cum că acea poruncă o ascultă sau că nu o ascultă și să să iscălească și să o trimiță la ghinărariul cel mare; apoi va face ce va ști. Și așa am șezut și am scris într-acest chip:

După o luminată poruncă ce ne-au venit de la marele și cinstitul măriasa ghinerarul, ca niște mai mici robi de la inimă și de la suflet, dăm răspuns așa:

1. Pre luminatul și puternicul nostru împărat, care-l avem după Dumnezău milostiv stăpînitori și pînă acum l-am pomenit și de-acum îl vom pomeni.

2. Iară pe vlădica din Țara Rumânească îl pomenim și-l vom pomeni, că de acolo am luat darul preoției și blagoslovenie de acolo am priimit și vom

priimi; și poruncile legii cele sufletești vom să ascultăm cum și pînă acum.

3. De legăturile și de afurisania arhierilor de la carii ne-am hirotonit, nu putem să nu ne temem. Și iscăbind toți preoții, s-au trimis. /

47 v.

După aceasta, nu multă vreme trecînd și mirîndu-să ce vor face cu noi, iară ne-au chemat ghirneralul baron Tiș, aici în Brașov și după alte cuvinte ne-au întreat aceasta, zicînd: „Oare domnul Gheorghie Cantacuzino, care e la Craiova și vlădica, care este la Rîmnic, sînt o lege cu voi, au nu?” La aceasta, neavînd alt ce răspunde, am zis că sînt neuniți și o lege cu noi. Atuncea ne-au răspuns zicînd: „De vreme ce nu veți să vă uniți, să vă fie vlădica cel unit al Ardealului vlădică, precum mai de demult, voi să căutați să mergeți acolo la vlădica al Rîmnicului, să vă plecați, să fiți ascultători de acolo, de vreme ce e o lege cu voi și este și aceea țara împăratului nostru și veți avea pace în lucrul legii; iară de nu veți face așa, vă vom rîndui să fiți iară supt ascultarea vlădicăi lui Ioan cel unit al Ardealului.” Deci, neavînd ce mai răspunde, am făgăduit să fie așa, numai să avem pace de vlădica celor uniți.

Atuncea, trimițînd carte pentru această treabă la părintele episcopul al Rîmnicului, chiar Damaschin, ca să vedem ce va zice, răspunsu-ne-au că și acolo acea poruncă este ca să nu fie mai mult ascultarea lor de / mitropolitul Bucureștilor, ce să fie ascultători de mitropolitul Belgradului sîrbesc, care-l luase de curînd nemții de la turci. Deci, stînd noi la mirare de acest lucru, cum va cădea pe urmă, ca să nu ne zmintim, ne-am mai dat îndărăt pîn la vreme de doi, trei ani, pînă s-au pristăvit și părintele Damaschin, episcopul Rîmnicului, anul 1725, dechemvrie 5. După aceasta, rînduind pe chir Ștefan, egumenul Govorei, să fie episcop, trimis-am și la sfinția sa cu întrebare de rînduiala aceasta, ce și sfinția-sa așijderea au răspuns. Deci, netrecînd vreme de doao luni, s-au pristăvit, neluat hirotonia epis-

copiei. Iară diplomă împărătească i să scosese, ca să fie episcop, care diplomă cuprindea aceste cuvinte:

Noi, Caroli, din mila lui Dumnezeu ales împărat al romanilor, pururea avgust al Ghermaniei, al Hispaniei, al Hungariei, al Bohemiei, al Dalmației, al Șclavoniei și al Serbiei crai, dux al Austriei, dux al Burgundiei, al Stiriei, al Carintiei, al Carniolei, al Virtinbergăi, al Sileviei de sus și de jos, mai mare
48 v. Hapsburgului, al Tirolei / și al Goriței iproci.

În știre facem și dăm întru pomenire cu aceasta tuturor căroră să cuvine, după ce bunătatea milei lui Dumnezeu atîta au ajutat armelor noastre, care au fost chiemate la răzmirița cea trecută, care prin turci au fost scornită și numai pentru neamurile cele supuse noao s-au fost făcut, cît afară de crăiia Serbiei și Banatul Timișvarului și Valahia, dincoace de Olt, au adaos la puterea noastră.

Pentru aceea cu acea arătare bună a inimii și milă care avem cătră iubitul nostru nărod iliricesc și pentru vrednicia și slujba care au arătat cu credință și cu tărie cătră avgusta casa noastră și acum și în trecuta vreme și în vremile cele mai dinainte foarte bine purtîndu-să. Cu aceea și osîrdnicului, credinciosului, iubitului nostru Moisi Petrovici, arhiepiscopul și mitropolitul beserecei Răsăritului de ritul grecesc, între altele și această putere cu milostivire i-am dat ca să poată să aleagă și să numească episcopi și egumeni de ritul lui, pînă la altă rînduială a noastră și la acele părți acum de iznoavă dobîndite, după vechiul obicei al nărodului; care, după aceea deaca va fi această alegere cu plăcerea noastră întărită, la locurile și hotarăle după obicei, /
49 r. slujba episcopiei sale, cu slobozenie și cu vrednicie să poată sluji. Și de vreme că zisul arhiepiscop și mitropolit, încă mai dinainte cu cîteva luni, cu smerenie au arătat noauă pre credinciosul nostru Ștefan al mănăstirei Govorei egumen, (sau cfardiari), după moartea așijderea a cinstului Damaschin la locul Rîmnicului, care este în Țara noastră Rumânească dincoace de Olt, de care s-au zis mai sus

și la județele care țin de acolo, cum că din trei aleși el au fost întâi ales de episcop, rugînd împreună precum să cade cu suplicație, ca nu numai să întărim această alegere cu prea mare autoritate a noastră chiesaro crăiasă, ce să poruncim și acelora tare, cărora este trebuincios, ca alesului Ștefan la slujba episcopiei sale, în tot chipul degrab să-i fie spre ajutori și să facă ca să-l aibă toți oamenii ai ritului grecesc episcop Rîmnicului. Și lui toți lăcitorii ai stăpîniei sau ai eparhiei sale să-i facă vrednică și cuvioasă plecăciune și ascultare la acelea care să țin de judecata lui cea duhovnicească.

Pentru aceea noi, după plecat suplicațiunea lui și după informațiunea de la directorul cel mare al nostru din Valahia, înțelegînd și văzînd credința, dreptatea inimii lui, învățătura și alte bunătăți, pre acest Ștefan de mai sus numit îl întărim cu aceasta cu preamiloștivire / la acel loc al Rîmnicului, care 49 v. mai sus s-au zis, și la județele care țin de acolo, rînduit și așezat episcop. Și cu aceasta voia noastră este ca îndată după ce va face jurămînt noao, după obicei de credință și de smerenie la chiverniseala slujbei episcopiei, pînă va fi el împreună cu obștea eparhiei și ritul lui cu credință și cu plecăciune cătră avgusta casa noastră, să să lase să meargă și să să înalțe. (Adecă să să așaze la scaunul lui). Și toți lăcitorii de supt stăpînirea lui, ai beserecei Răsăritului, ritul grecesc, cu plecăciune să-l cunoască episcop cu mărturia aceștii cărți iscălite cu mina noastră și cu pecetea noastră chiesaro-crăiască întărită, care s-au dat la cetatea noastră, Viena, la luna lui octomvrie 15, anul 1726.

Țările noastre, ai romanilor 15 și șpanilor 23, iară Hungariei și Bohemiei în 15.

Carolus Evghenie Asabaudia

Ioanes Franțescus Comes a die Srihștain

Ferdinantus Iozefus arex Ucron

Frațescus Mateas Cooper

Antonius Leonhardus Frai Așinștain /

50 r.

Acest părinte chir Ștefan ipopsifios, făcînd după obicei jurămînt ca să fie cu credință împăratului, s-au fost așezat în scaun la Rîmnic. Iară arhieru nu s-au hirotonit, fiind mitropolitul Belgradului la Beci pentru alte trebi. Și fără de zăbavă s-au prîstăvit la anul 1727, avgust 20. Precum zicea unii, să fie fost otrăvit din jețul în care au șezut în bescerecă.

Dintr-aceasta cunoscînd cum că au făgăduință și stare bună, am mers unii din noi la măriasa ghenaralul cel mare, grof Tiș, ceind carte de așezămîntul acesta. Ne-au zis că „Acum nu e episcop acolo; iară deaca să va face, veniți și v-om da”. Iară cînd au fost la anul 1728, ghenarie 2, iară am mers la domnul Martinus Ruj, secretariul cel împărătesc, și la măriasa ghenarariul grof Tiș, și ne-au dat carte, care cuprindea aceste cuvinte:

Copia:

In habitatores suburbii Valachici Coronensis, ab aligvot proxime retroactis annis, dum victrilibus Majestatis Cesarea armis captacis alutana Valachia augustissimo accessit, dependentiam suam in spiritualibus areverendissimo Episcopo in eadem Valachia
50 v. austriaca ordinato tenere, / ad instantiam presentem indubitatam fidem facio.

Cibinii, 20ma januar, ano 1728.

51 r. L.S. de Tige.* /

Non est circa hoc negotium ad separatum folium necessaria renovatio priorum, sed pie de functi Praedecessoris mei Excelentissimi, qvondam Domini

* Copie:

În fața prezentei instanțe depun drept mărturie incontestabilă că locuitorii suburbiei valahice brașovene, de cîțiva ani încoace, de cînd Valahia olteană, în urma predării armelor înfrînte, s-a raliat augustei sale majestăți imperiale, în ce privește problemele spirituale, se țin de episcopul numit în aceeași Valahie austriacă.

Sibiu, 20 ianuarie, anul 1728

L.S. de Tige

Generalis Comendantis de Tige, resolutio, 20ma januarij. Anii 1728 vi. Inhabitoribus suburbiij Valachici Coronensis concessa, per totum a me vigore presentium confirmatum, ita quidem, ut Illi omnino suam in spiritualibus a Reverendissimo Domino Episcopo in austriaca Valachia ordinato dependentiam haud secus quammmodo, etiam de incept immutabiliter habeant. Incujus roboris fidem hanc decretationem manum meam subscriptam et sigillo meo munitam extrado.

Cibinii, 12 mai, Ano 1730.

L.S.

F. P. Vallis* /

51 v.

Anno 1731, ghenarie 6^{**}. Într-această zi, prăznuind Bogoiavlenia Domnului, după sfânta liturghie, s-au creștinat un prunc de aici din oraș, de om prost; și acest prunc s-au numit Ioan. Dară au fost foarte ciudă că pînă la brîu au fost om deplin, dară din șolduri în jos picioare n-au avut și degetele mînăi drepte au fost lipite. Și într-această zi au fost cald ca vara, cît mulți din copii era cu cămășile. / 52 r.

Deci, avînd noi și aceea scrisoare de la măriasa ghinăralul grof Tiș, pînă nu făcusem cestă de la măriasa ghineralul Valis, au fost trimis de aici popa Radu pîn la Rîmnic, cînd au venit părintele

* Nu este cazul, în legătură cu această problemă, a se așeza pe un alt plan înnoirile necesare înaintașilor, ci a se situa pe același plan cu o hotărîre luată, conform legii, de defunctul meu predecesor, de cel mai nobil general comandant de Tiede, din 20 ianuarie, anul 1728. Locuitorilor suburbiei brașovene li s-a dat o asemenea permisiune, lucru confirmat de mine prin mărturia celor de față, încît aceștia, în ceea ce privește problemele spirituale, nu numai să se găsească în jurisdicția reverendisimului domn episcop, numit în Valahia austriacă, dar chiar și în continuare și neîntrerupt să se găsească sub această jurisdicție. Pentru confirmarea acestei puteri dau acest decret scris cu propria-mi mînă și întărit cu sigilul meu.

Sibiu, 12 mai, anul 1730

L.S.

F. P. Vallis

** Pe foaia 52 r. textul este scris de altă mînă.

Inochentie episcopul, după ce s-au hirotonit la Belgradu sîrbesc, ca să văză cum stau lucrurile pe acolo. Și văzînd că stau tot pe așezămîntul cel vechi al legii grecești, la anul 1729, ghenarie 1, au mers și protopopul Florea cu gocimani Tănasi și cu Radu Duma la Sibii și acolo s-au întîlnit cu părintele episcopul; și înaintea tuturor s-au spus de măria-sa ghinărarul cum că de acum pe sfinția-sa episcopul Rîmnicului să-l avem vlădică și sfinția-sa să poarte noao de grije.

Iar la anul 1729, iulie 15, trimis-au părintele episcopul un preot, anume Gheorghii, ca să ia dintr-această eparhie poclonul vlădicesc; și au luat de un preot taler împărătesc unu. Iară preoții care da dajde cu satul, (precum era în Zărnești preoți prea mulți și în Tohan), aceia au dat jumătate. Și au dat de tot satul o vadră de vin și o găleată de ovăs și un caș, care le plătea cu florini doi. Acestea într-această eparhie n-au mai fost, ce numai da florini unu unguresc un preot într-un an și ocriv protopopului; acestea era poclon într-un an.

53 v. Mai nainte de aceasta, făcînd noi de multe ori știință părintelui mitropolitului al Ugrovlahiei, chir Daniil, pentru aceste întîmplări, iară sfinția-sa foarte ne contenea, lăudîndu-să cu / cateres noao ca să nu ne supunem episcopului de Rîmnic. Ce n-am avut într-alt chip cum face, măcară că întru venirea vlădicăi lui Potochi Ioan, temîndu-ne ca nu cumva vreunii din noi sau din preoții de sate să-și schimbe firea, să să plece la unie, fost-am făcut o carte cu tare legătură și cu groaznică și înfricoșată afurisanie de ne vom dezlipi de arhierii Țării Ugrovlahiei și de nu vom primi pîn în veci blagoslovenia lor, care carte, iscăliind toți, s-au pus în vistirul sfintei besereci a Șcheilor Brașovului. Și așa au rămas eparhia Țarei Birsei supt ascultarea episcopiei Rîmnicului pînă vor sta și aceia în pravoslavie. Iar de i-am simți umblînd altele, ne vom lipsi, cum și de ardeleni.

La anul 1729, noiembrie 20, văzînd diaconul Gheorghi că frate-său popa Todor de la avgust s-au bolnăvit și nu să poate îndirepta, sculatu-s-au cerînd iertăciune de la oraș și zicînd că va să să preoțească și va sluji la Stupini și la Simpietriu, că de la dieconie nu are chieltuială de ajuns. Deci, tăcînd oame-nii, oarece i-au răspuns, i-au zis să fie iertat, să-l grijască Dumnezeu. Atunci, ispitindu-l pentru loc de așezămînt unde va avea să șază, zise că va șede la casa lui, (care i-o cumpăraseră socru-său de la Iania Grecum, care casă au fost mai nainte a protopopului Văsi Burcoiul). Deci, văzînd orășanii că de să va preoți și va / șede la casa lui să va 54 r. face gilceavă între preoți, (măcar că lui îi era nădejdea, de va muri frate-său, să rămîie el preot aici la această beserecă, că-și făcuse carte de la județul să fie el cînd va fi schimbare, fără știrea preoților și orășanilor, încă de cîțiva ani mai nainte, de care lucru nădejde nu e) și căci îl știa că nu e om cu direptate, că încă fiind în chilie dascal și țîind chieile beserecei strîngea banii și de pe clopote; și aceasta văzînd cei ce să afla că nu spune la socoteală banii ce au luat dirept, au tăcut și au lăsat pe socoteala sufletului lui și apoi l-au jurat ca să fie cu direptate în toate ale beserecei. Deci, puînd unii la scrisoare cîți morți au murit în rîndul lui și de la cine ce au luat, cînd ș-au dat sama de doi ani, aflatu-s-au tăgăduiți banii jumătate; și aceasta fără untdelemnul și făclii ce lipsea din beserecă. Știînd orășanii, au socotit că să va amesteca și în slujbele preoților ces-

torlalți și nu va fi bine și nu l-au îngăduit. Iară după ce au trecut Crăciunul, anul 1730, ghenarie 20, plîngîndu-să el tare la oraș ca să-i dea ceva simbrie de la beserecă sau de la oraș deaca nu-l lasă să să preoțească și să șază la casa lui, atunci s-au milostivit preoții și peste scrisul ce au fost avut toți diaconii, scrisul prescurilor, și peste doisprăzece florinți ce-i da de cînd l-au scos din chilie, să-i mai dea de an florini trei, să fie cinsprăzece și să-i ia la Paști.

54 v. Și i s-au făgăduit și orășanii să-i dea simbrie de casă potronic unu sau trei, patru, cine ce să va îndura. Și i-au dat într-acel an, iar pentru aceea tînjea unii din orășani cînd era să dea simbrie și dascălilor cum era obiceiul, / iară la anul al doilea zicînd în beserecă el însuși că va să iasă la simbrie, i s-au răspuns de unii că nu i să va da. Căci și cînd s-au dieconit au fost fără voia a mai mulți, știindu-l om deliu și prea bețiv; și i-au fost spus gocimanii că de să va și face diacon, iar simbrie de la beserecă, cum au luat alți diaconi mai nainte, el nu va lua; și au fost bucuros. Și așa mai-nainte, la 1729, februarie 3, au fost făcut o carte de au despărțit niște oameni din Aromsechi, iscălind însuși numele preoților ot Brașov.

Anul 1730, april, 12. Doamna Ancuța, fata lui Costandin vodă Brîncoveanul, fămeia lui Nicolae Ruset, velic logofăt, s-au pristăvit aici în Brașov și o au dus de o au îngropat la mînăstirea lor la Urez, în Țara Craiovei. Fiind boieriul ei pribeag cu Manolachi cluci mai dinainte aici, au fost venit și ea de pe la avgust și au lăsat din zestrile ei să să dea o coronă de aur ou pietri, care zicea că plătește patru, cinci pungi de bani, sfintei besereci aceștia, ca să să învoiască besereca și să să mai lărgească cu acea chieltuială, lăsînd epitrop pe acest lucru pe cumnatu-său, Manolachi cluci, ca să-i poarte de grije de lucru. Și pe urmă n-au dat corona, ce au stricat un left și au făcut alte scule și au împărțit la Urez unde o a îngropat și la pateri; iar beserecei

noastre au dat o cruce de aur și niște inele de aur cu diamanturi, preț florini o mie ungurești. /

55 r.

La anul 1731, martie 28, s-au aflat un hrîsov (la un sas din cetate) al sfintei besereci, pentru milostenie ce au avut să ia de la domnii Țării Moldovei, pentru cheltuiala ce să va face la praznic la hramul beserecei, care este scris într-acest chip:

Vo ime otica i syna svetago dycha troice edinosuštinæ i nerazdelimæe.

Se azî rabî vladiki moemu gospodaboga i spasa našego Isusa Hrista i troičeskyi istinyi poklonikî Io Georgie Ștefan voevod, božieju milostiju gospodarŭ zemli moldavskoi, ože gospodstva mi blagoproizvolich našim vlagym proizvoleniem, čistim o světlim serdcem i ot vseș naše blagochotemię i ot boga pomoštię kupiože i sŭ sovĕtom gospodstvami i sŭ blagoslovenie četiry svetitelei moldavskich kir Ge-deon, archiepiscop i mitropolit Sučavski i Kir Anas-tasie, episkop Romanskyi i Kir Ioresta, episcop Chușskom i kir Savi, episcop Rŭdŭucskom porevno-vach gospodstvo mi blagim dĕlam i našim prežde počivši gospodari iže pomilovaše i ukrepiše světię cŭrkŭvi i monastiry. Tĕmže i gospodstvomi ot boga danago steženie dadochom i pomilovachom světaę cŭrkov sŭ štie bliz grada Brașovskago u zemli ugorskoi ōto se ș zovet Škiai ideže est chrama erchie-racha i čudotvorca Christova Nikolsa iže est sŭzdana ot osnovanie o pokoinago Petra voevod rekomyi

In numele tatălui și al fiului și al sfintului duh, troiță de o ființă și nedespărțită.

Iată eu, robul stăpînului meu, Domnul Dumnezeu și mintuitorul nostru Isus Hristos și adevăratul închinător al treimei, Io Gheorghe Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, de la domnia mea am binevoit cu a noastră bunăvoință, cu inimă curată și luminată și de la a noastră toată bunăvoință și de la ajutorul lui Dumnezeu, împreună și cu sfatul domniei mele și cu binecuvîntarea a patru ierarhi moldoveni: chir Ghedeon, archiepiscopul și mitropolitul Sucevei și chir Anastasia, episcop de Roman și chir Iorest, episcopul Hușilor, și chir Sava, episcopul Rădăuților, am rîvnit domnia-mea către lucruri bune

Cerčel i nesoveršema. A potom soverši eę ego milostĩ Aron voevoda i pamet radi sotvori toe svetie monastir crüküvi višepisanim obrok ot milosti svoeju i inii gospodari takožde chotemiju svoemu sotvoriše toe svetoe crüküvi milostĩ. Togo radi iimy vyděšte osnovanie svetie crüküve ot pravoslavnych gospodari zemli našei sotvorichom i gospodstva mi toe svetoi crüküvi običnoi obrok ot goda do goda da imaet ot nas po osim triset aspry dabudet tyi penezi na praznik vo chram svetie crüküvi i prichodeštım putie po tyi penezi dastü se im gospodstva našego po tri sta aspry. Takožde i svetini vaše sveštени vü toi svetoi crüküvi probivašti voprosaem vas. Jako da ne budem i my zabveni ot milostiva vašä pred gospodum bogom i da imaiti milostise bogu o zdravie gospodstva mi i gospoždy gospodstva mi i za otpuštenie gręchov dědom i pradēdom i roditelem gospodstva mi i da napišite nas viš svetii pomēnik i vü božestvenyi žertvenik. A toe vüse više pisamnin običnoi obrok da est ot nas

și cãtre ai noștri dinainte rãposași domni, care au miluit și au întãrit sfințele biserici și minãstiri.

Tot astfel și domnia mea am dãruit și am miluit cu de la Dumnezeu datã avere sfința biserică, care se știe lingã orașul Brașovului, în Țara Ungureascã, ce sã chiamã Schei, unde este hramul arhiereului și făcãtorului de minuni al lui Hristos, Nicolae, care este ziditã din temelie de cãtre rãposatul Petru voievod numit Cercel, și neisprãvitã. Iar dupã aceea a sfișit-o Aron voievod din mila lui și pentru pomenire i-a făcut acelei sfințe biserici sus scrisa danie de la mila sa; și alți domnitori la fel dupã voința lor au făcut acestei sfințe biserici milostenie. Pentru aceea și noi, vãzind temelia sfinței biserici de la domnitorii pravoslavnici ai țãrii noastre, a făcut și domnia mea obișnuita danie acestei sfințe biserici, din an în an sã aibã de la noi cite opt mii de aspri; și sã fie banii aceia la praznicul hramului sfinței biserici; și celor care fac cãlãtoria pentru acești bani sã li se dea de la domnia noastrã cite trei sute de aspri.

La fel și pe sfințiile voastre, preoții aflãtori la acea sfințã biserică, vã rog sã nu fim și noi uitãți de milostiva voastrã inaintea Domnului Dumnezeu și sã aveți milostivire de la Dumnezeu pentru sãnãtatea domniei mele și a doamnei domniei mele și sã ne scrieți pe noi în sfințul pomelnic și la dumnezeusul jertfelnic.

Și aceastã toatã orînduitã danie mai sus scrisã, sã fie

svęteži crüküvi nepokolebimo mikotizę na věki. A po našim životy i gospodstvovanie egože gospodü bogü izberet byti gospodariu zemli našei moldavskoi da naučit vi gospodü bogü da počteti i da ukrepiti sei blegi obiçai svętoe crüküve. Kto eliko gospodü blegü nastavit ego, togoi gospodü bogü da počtet i da sochranit vü gospodstvi ego milostü. A na to est vęra naša gospodstva vyše pisanago ty Io Georgie Stefan voevod, božieiu milostiju gospodarju zemli moldavskoi i vęra vüsich holëroch našich vęra pana Štefana Bouchla, velikogo dvornika dolněi zemli i vęra pana Vasilia, getmana i parkalaba Suçavskago i vęra pana Dabiži, velikago vornika višněi zemli i vęra pana Kiriak Sturzi, i Ion Chübüşeskul, parkalabo de Chotinski i vęra pana Epifanie Bychnaş i Kostantina, parkalabove Nemecki, i vęra pana Goi, parkalab Romanskich i vęra pana Elia Šepteliça, postelnika i vęra pana Grigoria Rusula, spügarę i vęra pana Nekulai Mogylde, çarnika i vęra pana Solomon Barladęi, velikom vistiernik i vęra

de la noi sfintei biserici neclintită în veci. Şi după viața noastră și domnirea noastră, pe cine Domnul Dumnezeu îl va alege să fie domnitor pămîntului Moldovei noastre, să vă învețe Dumnezeu ca să cinștiți și să întăriți acest bun obicei al sfintei biserici, pe cine cum bunul Dumnezeu îl va povățui, pe acela bunul Dumnezeu să-l cinstească și să-l păzească în mila domniei sale și la aceasta este credința domniei noastre, aceea mai sus scrisă.

Io Gheorghe Ștefan voievod, cu mila lui Dumnezeu domnitor al Țării Moldovei și credința tuturor boierilor noștri și credința domnului Ștefan Buhlea, marele vornic al Țării de Jos și credința domnului Vasile, hatman și pîrcălab al Sucevei și credința domnului Dabița, marele vornic al Țării de Sus și credința domnului Chiriac Sturza și a lui Ioan Hăbășescu, pîrcălabul de Hotin și credința domnului Epifanie Bihnaș și a lui Costantin, pîrcălabul Neamțului și credința domnului Goia, pîrcălabul Romanului și credința domnului Elia Șeptilici, postelnic și credința domnului Grigorie Ruzula, spătarul și credința domnului Neculae Mogildea, ceașnicul și credința domnului Solomon Barladean, mare vistiernic și credința domnului Stamatia, stolnic și credința domnului Darie Corobîț, comis și credința domnului Hrisocola, medelnicer și credința a tuturor boierilor noștri ai Moldovei mari și mici.

Și pentru mai mare tărie și întărire a acestor mai sus

pana Stamatie Stolnika i vera pana Daria Karabye,
komisa; i vera pana Chrisokola, medelničara i vera
vūsich boiar našich moldavskich velikich i malich
i nabolše krepost utverzdenie tēmīyše pisanym ve-
lēli est my našemu vernom i počennomu bolerim
panu Ionasko, velikomu logofet pisati i naša pečat
privesiti ku semu istinomu listu našemu.

Ot Ias vū lēt 7164, sp. 5 din

Io Georgie Ștefan vovoda

56 r.

Pisal Konteș/

57* Anul 1731, mai 6

Ano mundi 7239

RĂSPUNSUL CĂRȚII CARE AU TRIMIS GOCIMANII
ȘI JURĂȚII NOȘTRII LA MANOLACHI, VELIC LOGOFĂT

Ai noștri de binevoitori, dumneavoastră gocima-
nilor și juraților și alți orășani bătrâni ce vă aflați
lăcuitori la besereca din Șcheii Brașovului, sănătate
și tot binele rugăm dumneavoastră de la Dumnezeu
să vă trimiță.

O scrisoare a dumneavoastră ce ne-ați trimis
ne-au venit și cu bucurie am luat-o și scrisese dum-
neavoastră am înțeles. Pentru un om al dumnevoas-
tră de aciia, ce s-au întâmplat de au murit și ră-
mîindu-i oi 1000, cu toții ați socotit cum ați putea
face ca să rămîie aceste oi pe sama sfintei besereci.
Numai pentru rîndul oieritului ziceți dumneavoastră
să aducem aminte măriei-sale lui Vodă ca doară să
va milostivi măria-sa să aibă și acestea pace de oierit.
De aceasta acum alt răspuns nu avem a da dum-
neavoastră fără de cît întru întii trebuiește să să
izbrănească acest lucru la un chip și să să așaze de
acolo și să să facă carte cu mărturii adevărate cum

scrise, am poruncit noi credinciosului și cinstitului nostru
boier, domnului Ionașcu, marele logofăt, să scrie și să atirne
pecetea noastră de această adevărată foaie a noastră.

În Iași, în anul 7164, aprilie, 5 zile

Ion Gheorghie Ștefan voievod

A scris Conteș

* Urmează două foi nenumerotate de autor.

că aceste oi la moartea acelu om le-au lăsat sfintei besereci. Și într-acestaș chip să trimiteti carte cu mărturiile acelea aici și vom spune măriei-sale lui Vodă cum este pricina și măria-sa, ca un domn bun și milostiv, socotim cum că va face aceasta fără de îndoială; numai dară acum de această vreme de oierit nu e, văcărit nu e, pînă la toamnă este cităva trecere de vreme și atunci mai naintea oieritului vom avea înștiințare de la dumneavoastră și vom arăta și cartea cea iscălită cu mărturiile; și într-acestaș chip vom înștiința pe măria-sa vodă și socotim că să va face ispravă. Aceasta și fiți dumneavoastră sănătoși.

Mai 6, 7239

Al dumneavoastră bun voitori
Manolache Lambrino, velic logofăt

Deasupra era scris:

La ai noștri de binevoitori, dumnealor gocimaniilor și juraților sfintei besereci din Șcheii Brașovului, cu multă sănătate să să dea. /

57 r.

Acestea n-au fost sfatul dumnealor pentru că au fost murit cineva și să lase oi 1000 beserecei, ce socotea că vor scoate carte pentru oi pînă nu mersese preoții să-și înoiască cartea ce au de iertatul la oi ot [...] de oierit, iar după aceea mergînd preoții, li s-au înoit cartea și vorba cea scrisă de dumnealor au rămas jos. /

57 v.

Anul 1731, iunie 11.

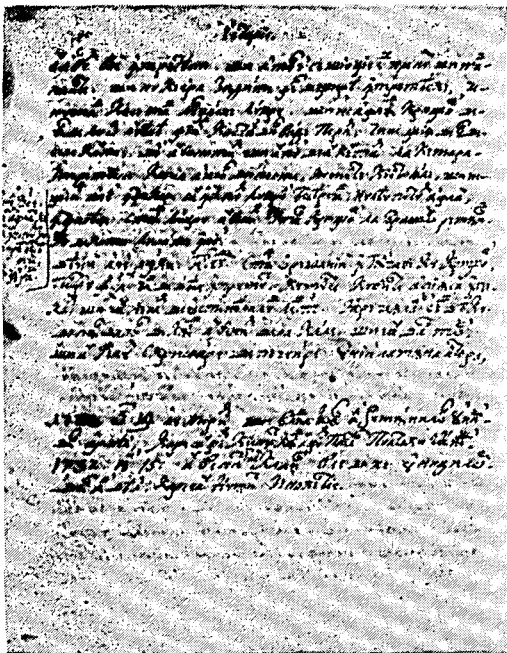
Noi, carii ne-au rînduit Dumnezău la sfînta și dumnezăiasca casa sfînției sale, la besereca din Șcheii Brașovului, care este uspenia maicăi Preceste și hrumul lui sfîntul Nicolae, noi gocimani cei bătrîni, dimpreună cu gocimani care i-au rînduit acum, la anul 1731, care ne scriem anume: gociman bătrîn Pătru Vătafu, al doilea Tănasi Vasilie, gociman la acest număr acum, gociman mare Radu Pricop, al doilea Petcu Inășoi; jurați: Radu Pădure, Stan Mihai Munteanul, Dumitru Nan, Pătru Buburuzea, Ion Șohanul, Costandin Dan, Radu Duma, Necula Răuț.

Care noi nesiliți de niminea, de a noastră bună-voie am încredințat această carte ca să fie de mare credință înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor cui li să cade a ști, precum văzînd noi multe care s-au făcut și să fac și acum în zilele noastre. Deci, văzînd noi aceste lucruri necuvioase și temîndu-ne de vătămarea sufletelor noastre, așa ne-am legat și ne-am așezat, precum viind sfintei case vreo greutate, sau vreunui din noi pre dreptate, au de la preoți, au de la alți oameni, să avem a sta cu toții pînă la moartea noastră pre dreptatea legii noastre.

Iară care va vedea dreptatea și nu va sta lingă ceialalți, unul ca acela să nu vază fața lui Hristos și de unul ca acela să nu să aleagă nimic, nici de casa lui, nici de copii lui în veci. Care va călca această legătură și care dintre noi va scoate cuvînt din săbor între streini, unul ca acela să fie supt blestămul ce scrie mai sus și să aibă parte cu Iuda și cu spurcatul Aria; de care am otărit, care cuvinte să grăiesc în săbor, nicidecum să nu spuie nici muierei lui, nici tătini-săi, nici mîni-sa, niți vecinului său; și cînd să va strînge săborul, precum să va alege așa să va da afară fieștecui, numai cuvîntul săborului unde se va grăi acolo să rămîie; pentru care otărim și legăm, că mai nainte vreme era unii carii scotea cuvîntul din săbor.

Iară acuma noi, carii ne-au rînduit Dumnezeu, așa am așezat și am hotărit acest lucru cum de acum înainte între noi în săbor să nu fie de care aducem aminte. Și pentru rîndul preoților carii va rîndui Dumnezeu, nicidecum în țintirimul beserecei să nu poruncească, ce să poruncească gocimanii și jurații care poartă grija de toate cele ce trebuiesc sfintei case, numai preoții să-și păzească slujba patrahirului și cărțile și slujba beserecei.

Și pentru rîndul protopopului care va fi și ce i să va da în samă să slujască în beserecă: odăjdii, candelile, cărți și alte cite-s de treaba slujbei de toate, că i s-au dat să aibă a da samă, pînă într-una. Că ne ajunge ocară cită ne-au ocărit popii și ne-au batjocurit în tot chipul, precum au vrut; ajunge-ne

Pagina 42 v. din manuscrisul *Istoriei* lui Radu
Tempea, cuprinzînd și o notă originală
a autorului

Anno 1730. circa febr. 20. Episcopus -
 sub manu et sigillo remissis prohem. et sic
 de factis Decretis mei Praedecessoris
 Reverendi Domini Generalis Antonii de Tere-
 siphani, 20. Januarii. 1728. et In Actis
 omnibus. Leonij Beaufis Secretis Sacrae
 Romanae auctoritate presentium Imperatorum
 et quidem. ac Filii omnino tam in Cardinalibus
 et Reverendissimis Dominis Episcopis in archiepis
 et aliis Ordinibus dependentibus huiusmodi
 quam modo. etiam de his que immutaverunt
 Insuper sub manu filium hanc Decretorum
 mentem meam sed scripturam et sigillo meo
 munusculum exiit. Ceteris 12. m. 1730.

(LS) FL. Vallis.

Insuper sub manu filium hanc Decretorum
 mentem meam sed scripturam et sigillo meo
 munusculum exiit. Ceteris 12. m. 1730.

Anno 1730. circa febr. 20. Episcopus -
 sub manu et sigillo remissis prohem. et sic
 de factis Decretis mei Praedecessoris
 Reverendi Domini Generalis Antonii de Tere-
 siphani, 20. Januarii. 1728. et In Actis
 omnibus. Leonij Beaufis Secretis Sacrae
 Romanae auctoritate presentium Imperatorum
 et quidem. ac Filii omnino tam in Cardinalibus
 et Reverendissimis Dominis Episcopis in archiepis
 et aliis Ordinibus dependentibus huiusmodi
 quam modo. etiam de his que immutaverunt
 Insuper sub manu filium hanc Decretorum
 mentem meam sed scripturam et sigillo meo
 munusculum exiit. Ceteris 12. m. 1730.

Cel de al doilea document in limba latină repro-
 dus de Radu Tempea în Istoria sa

Pagina 59 r. din manuscrisul Istoriei lui
 Radu Tempea

1731. а҃р҃хито а҃раи-
тупографїи Пѣхшолѣ
дѣлѣ, мѣху жѣдѣ
нубѣзѣ Никонѣ шн-
д Пупѣрѣ Ннѣ. Кѣмѣдѣ
рѣдѣ дѣтѣ Ннѣ мѣхѣ
дѣо дѣтѣ дѣнѣ жѣсѣвѣнѣ
жѣсѣдѣ жѣдѣ нѣво дѣнѣ
дѣнѣ Пѣ дѣтѣ. и дѣтѣ-
тѣдѣ Вѣсѣрѣ Пѣво-
сѣдѣнѣ Ннѣ пѣдѣнѣ

Insemnarea (p. 61 r.) în care se vorbește de activita-
tea tipografică a lui Petcu Șoanul

1728. Anul B. 341. Către în Timpul din vreme
 ne fetea că Tpo Sept. ca. 12. 3. 1728.
 un lincea Tuptaxa și sînd, mîle Ammarelle amîle
 și sînd și Tpo și cu Tpo și cu sînd și sînd
 și sînd și sînd

Urmări.

Alina Tărbună Uia Tărbună Tărbună

un dîbrupt an și sînd și sînd și sînd

1732. și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd

1732. și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd

și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd
 și sînd și sînd și sînd și sînd și sînd

Pagina 66 r. cuprinzînd începutul capitolului: Istoria pentru gilceville ce s-au făcut de popa Todor

la vremea bătrînețelor noastre, după slujba noastră ne batjocuresc și ne pîrasc pre la județ și ne fac rușine, de care de-acum înainte noi tot săborul, dimpreună cu orașanii, acesta lucru mai mult nu-l îngăduim nicidecum, de care au noi, au în urma noastră, pre care va alege Dumnezeu gocimani și jurați, dimpreună cu orașanii, văzînd că nu umblă popa precum nu să cade, și nu va sări la creștini la cuminecat și la alte tîmplări ce le-ar veni, năpaste, pe dreptate și să slujască cum poruncește Dumnezeu, și supuși orașului, cu știrea arhiereului și cu știrea judecătorului acestuia loc să i să ia noria și să să puie alt preot în locul lui pentru sumeția lui, / și să puie pe care va fi ascultători, cu frica lui Dumnezeu și ascultători de toți ca să nu moară creștinii negrijiți și necuminecați. 58 r.

Și noi, care ne-au rînduit Dumnezeu la acest număr de ani, poftim și ne rugăm dumnezevoastră, cinstiți frați întru Hristos, care veți rămînea sluji lui Dumnezeu, vă poftim și vă îndemnăm, precum veți vedea acest așezămînt de la noi.

Dumnezeu și darul duhului sfînt să vă lumineze pre cît veți putea mai mult și mai bine să întăriți iar nu să slăbiți; că și noi ca niște oameni păcătoși, pre oît ne-au ajuns mintea am făcut și am așezat; că și noi de valurile lumii aceștea fiind cuprinși, dumnezevoastră pre oît veți putea mai tare să întăriți. Și, păzînd dumnezevoastră acest așezămînt, precum am așezat noi, Dumnezeu să vă ajute înzecit să așezați; și la ziua județului drept să vă plătească osteneala; și să fiți de ajutori săracilor ori la ce, și pîn la moarte să stați lîngă sfînta casă a lui Dumnezeu, ca să nu să pîgubească, ce cît veți putea să siliți să să adaogă.

Aceștea s-au fost sfătuit cei mai sus numiți, însă aflînd preoții, s-au sfiit și n-au apucat să o iscălească, ce au rămas întru nimic. /

Anul 1731, aprilie 17. În sîmbăta Paștilor, la două ceasuri după ce s-au făcut ziuă, aici în Brașov, în Șchei și în cetate pe cîteva sate au ploat ploaie roșie cum ar fi sînge și strîngîndu-o în păhară au fost roșie, 58 v.

numai cît n-au fost sînge, iară asemenea. Aceasta socotim că este semn unii vărsări de sînge pre locurile acestea, pentru ale noastre păcate, de care milostivul Dumnezău cu mare mila sa să ne apere și să ne păzească.

Anul 1731, mai 20. S-au început a umbla prin sfînta beserecă cu bițînul sfîntului mormînt al domnului Hristos de la Ierusalim, prin abia priimînța orașului.

Anul 1731, iulie 25. S-au gătit popa Tudor i chir Radul Duma și au mers la Moldova cu chieltuiala sfîntei besereci, pentru doară ar putea înoi hrISOVUL cel ce să scrie izvodul aici mai sus, cum că au avut sfînta beserecă de an să ia 8000 de aspri de la domnii Moldovei; și la avgust 24 viind, au adus un testament care scrie într-acesta chip: /

59 r.

Io Grigorie Ghica voievod, božiju milostiju gospodarŭ zemli Moldovskoi*, în numele tatălui și al fiului și al sfîntului duh, troiță sfîntă de o ființă și nedespărțită.

Iată eu robul stăpînului meu, domnului Dumnezău și mîntuitoriul nostru Isus Hristos, Io Grigorie Ghica voievod, cu mila lui Dumnezău domn Țării Moldovei, bine am vrut domnia-mea, cu a noastră bunăvoire, din curată și luminată inimă și din tot sufletul nostru, aducîndu-ne aminte nu numai de domnii ceia ce au fost mai-naînte pomenire întru bunele lor fapte, ce mai vîrtos că nimica în lume mai bun omului întru toată osteneala ce să ostenește în lume supt soare, fără numai pomenirea faptelor bune și milosteniile ce ar face întru viața sa; și mai ales că sfîntele besereci ce sînt lăcașuri dumnezăiești n-au vrut Dumnezău să să chivernisească cu alt mijloc, ce numai cu milosteniile a pravoslavnicilor creștini.

Viind dară înaintea domniei mele rugătorii noștri, preoții de la sfînta beserecă ce este lîngă cetatea Brașovului din Țara Ungurească, care se numește

* Din mila lui Dumnezeu, domn Țării Moldovei (sl.).

Șchei, unde este hramul arhiereului lui Hristos, Nicolae, făcătorul de minuni, care este zidită din temelie de răposatul domn al Țării Moldovei, Petru Vodă. Și ne-au arătat un testament de miluirea ce au avut sfînta beserecă de la răposatul Gheorghie Ștefan voievod, în care scrie că au miluit sfînta / 59 v. beserecă cu opt mii de aspri, și trimisului ce va veni să ia acei bani încă să i să dea trei sute de aspri. Și tîmplîndu-să de s-au fost rătăcit acel hrisov de la beserecă, neavînd preoții nimic la mîna lor, nici mila aceasta despre alți domni nu s-au mai urmat. Iară acmu, vrînd dumnezău de s-au aflat acel hrisov și viînd rugătorii noștri, preoții, de l-au arătat domniei-mele, cu aprinsă inimă i-am priimit și văzînd domnia-mea temelia sfîntei besereci de pravoslavniciei domni ai țării noastre, socotit-am domnia-mea împreună cu tot sfatul nostru și cu blagoslovenia a patru a țării noastre sfîinți arhierei: chir Antonie, arhiepiscop și mitropolit Sucevei, și chir Daniil, episcop Romanului, și chir Misail, episcop Rădăuților, și chir Ghedeon, episcop Hușilor, și din toată vrerea și pofta noastră, din agonisita ce ne-au dăruit Dumnezău, dat-am și am înoit și am miluit și de la domnia mea și am făcut obroc sfîntei besereci ca să aibă a lua pre tot anul din banii ocnei noastre cîte opt mii de aspri, ca să fie acei bani la praznicul hramului sfîntei besereci. Și trimisului de acolo ce va veni la acești bani, încă să i să dea cîte trei sute de aspri.

Iară rugătorii noștri, preoții de la acea sfîntă beserecă, să aibă a ruga pre milostivul Dumnezău pentru sănătatea / domniei mele și a doamnei noastre și a fiilor noștri și pentru iertarea păcatelor noastre și a părinților și a moșilor, strămoșilor noștri și să-i scrie la sfîntul pomelnic să să pomenească neuitat. 60 r.

Iară acel mai sus pomenit obroc ce am făcut sfîntei besereci să aibă a lua pe tot anul nelipsit la luna lui septemvrie.

Derept aceea și după a noastră viață și domnie, în urma noastră pre cine Dumnezău va milui a fi domn într-această țară a Moldovei din fiii noștri sau

dintru alt neam, poftim ca să nu surpe această pu-
țină milă, ce mai virtos să-l îndemne Dumnezeu a
cinsti și a întări acest bun obicei și miluirea sfintei
besereci, ca și Dumnezeu să-l cinstească și să-l pă-
zească pre dînsul întru domnia sa cu milă. Și spre
aceasta este credința domniei mele cei mai sus scris,
Grigore Ghica voevoda și credința prea iubiților fii
ai domniei mele, Scarlat voevoda și Matei voevoda
și Grigore voevoda și credința tuturor boierilor noș-
tri: Costantin Ruset, vel vornic de Țara de Jos și
Ion Niculcea, vel vornic din Țara de Sus și Sandul
Sturzea, hatmanul-pircălab de Suceavă și Iamandi,
vel postelnic și Iordachi Cantacuzino, vel spătar, și
Costachie Razul, vel ban și Iordachi Ruset, vel pă-
harnic și Andriaș Ruset, vel vistiarnic și Vasilie Stur-
zea, vel stolnic și Aristarh, vel comis și Enachi, vel
medelnicer și toți boierii noștri* a Moldovei mari
și mici.

Și pentru mai bună întemeierea și întărirea a
celor mai sus scrise, am poruncit credinciosului și
cinstitului boierului nostru, dumisale lui Darie Do-
nici, vel logofăt, ca să scrie și să lege a noastră pe-
cete la acest adevărat hrisov al nostru.

U Ias, vleat 7239, avgust 11, 1731 avgust 11.

61 r. Io Grigorie Ghica Voevoda /

1731. Au început a face tipografie Petcu Șoanul,
dascalul, lucru care el nu văzuse nicăiri și au tipărit
niște calendare în care au pus niște lucruri a zo-
diilor, cine cînd să va naște cum va fi, care izvod
l-au luat de la popa Statie. Ce acele gicituri bese-

61 v. reca pravoslavnică nu le priimește./

IZVODU CĂRȚII CE AU TRIMIS PĂRINTELE EPISCOPU LA PROTOPOPUL DIN SLOVĂ ÎN SLOVĂ

Cucernice protopope chir Florea, iconomul sfin-
tei besereci a Brașovului, milostivă și blagoslovenie
îți trimitem.

* Textul continuă pe pagina 62 r., foaia 60 fiind adău-
gată ulterior.

Te înștiințăm că pentru mai bună așezare lucrurilor bisericești și a tot săborul și pentru odihna bătrînețelor mele am socotit și am rînduit pe cucernicu popa Statie, care să fie ispravnic împreună cu milostiva ta la toate judecățile bisericești și lucrurile protopopești, orce feli ar fi, tot depreună să fiți. Iară la judecăți să fie depreună cu milostiva voastră gocimanii i jurații și să faceți catastih pentru toate judecățile cu pricinile lor, dînd și cărți de judecată la mîinile celor ce-i veți judeca. Și acel catastih să va vedea și de noi, pentru mai buna îndreptare.

Aceasta și fii blagoslovit.

februarie 24, 1732

Și iscălitura părintelui episcop / 61 v.*

La anul 1732, februarie 24, au venit de la părințele episcopul - Rîmnicului aceasta scrisoare, că mai-nainte puțin, cu un Iermoni Vartolomei, trimis aici spre cercarea lucrurilor protopopului, au fost chemat pe popa Statie acolo, puind pricină că va să-i dea în samă niște cărți trioade, molitvenice i ceasloave. Și deaca au mers acolo, nu știm printr-a cui vorbă și îndemnare s-au fost socotit episcopul și au fost scris poruncă de lipsirea protopopului Florei din protopopie și cum rînduiește pe popa Statie protopop. Ce la aceasta oarecum s-au temut popa Statie că nu să va priimi cel mai mic să fie mai mare și căci cînd s-au preoțit i s-au fost dat înainte toate rînduielele care să le ție, adecă să fie preot mai mic, să nu să scoale peste ceialalți, ce să / slujască cu toată osîrdia. Și încă i s-au arătat cum au fost obiceii pînă acum între preoți să-l ție; și de s-ar tîmpla să fie ciumă întru zilele ce va fi preot mai mic, să fie milostiva sa datori a le sluji și cu jurămînt pre sfîntul prestol, pre sfînta evanghelie s-au încredințat și așa s-au priimit. Și de acestea puțin fiindu-i sfială, n-au vrut să ia cărțile protopopiei, ce și acele ce să legase cu preoții și cu orașul

* Pe pagina 61 v. textul e scris de altă mînă.

uitându-le deocamdată, au luat această isprăvnicie ca să nu poată protopopul isprăvi nimic fără milostiva-sa. Și dînd cartea protopopului și altă carte orășanilor, tot într-acesta chip au citit. Și întrebîndu-i pe orășani Iermoni Vartolomei ce socotesc, iar gocimanii și cîțiva jurați, nepricepînd ce va să să facă în urmă, zis-au că priimesc acea poruncă, așa să fie, neșezînd la vorbă cu preoții și cu alți orășani; de care lucru înțelegînd și preoții, nu au îngăduit, ce au dat înaintea orașului în beserecă ce să lucrează. Și înțelegînd orășanii din mic pînă în mare, nu îngăduiră să calce pe ceialalți și mare gilceavă și turburare s-au făcut în două, trei zile.

62 v. Atuncea gocimanii și jurații, luînd sama lucrului cu adevărat, au scris părintelui episcopului cum / că, de socotește să dea ajutoari protopopului, să rînduiască pe unul ce este lîngă protopopul, iară să nu cu această isprăvnicie să să strice rînduiala preoților, ce să vie pe rînd din treaptă în treaptă, așteptînd de la Dumnezeu vreme; încă și pentru nescăi greșale ale protopopului, ce s-ar afla să-l certe și să-l învețe cum să să ție de acum înainte, iară acel lucru, să-l scoată din protopopie, să rugară tare să nu-l facă.

Și pe aceasta scirbindu-să episcopul, n-au priimit răspuns pînă la 1732, mai 25!

Cu această isprăvnicie a papei lui Statie, mare pizmă și uriciune au intrat între preoți, care să nu îngăduie Dumnezeu să să mai facă. Măcar că popa Statie tot rămase în ceea ce au fost mai mic și jos, iară de s-ar fi apucat cineva cu judecată, era să lipsească după cum avea legătură; iară de l-ar fi lăsat, era judecata nici într-un chip din strana care este să nu să suie mai sus pînă la moarte căci au călcat pe ceialalți și strică obiceiul cel bun al beserecei; ș-au uitat de popa Vilcul, ce pînă în urmă

63 r. poate că tot așa va petrece. /

Anul 1732, iulie 16. Au venit carte la orășani de la episcopul Rîmniceului într-acesta chip:

Cinstiților și întru duhul sfânt iubiți fii sufletești ai smereniei noastre, dumneavoastră gocimaniilor de la besereca cea mare de ritul grecesc din cetatea Brașovului și dumneavoastră neguțătorilor și tuturor orășanilor, tuturor de obște de la Dumnezeu sănătate și tot fericitul bine poftim să vă dăruiască, iară de la smerenia noastră milostivă arhierească și blagoslovenie vă trimitem.

Cinstită scrisoarea dumneavoastră, ce ni s-au trimis mai în trecuta vreme, cu evlavie o am luat și cite scrieți dumneavoastră toate am înțeles, pentru popa Statie de acolo, carele s-au fost rînduit de noi ca să fie lîngă protopopul, împreună purtători de grije la toate lucrurile beserecești. De vreme ce arătați cum că este obiceia fieștecăre dintre dînșii de acolo din preoți să nu să suie altul mai sus în treaptă, nici să iasă mai înaintea celui mai vechi cu cîntea, care vedem că ziceți dumneavoastră că această rînduială ar fi trebuit și ar trebui să dea mai întii popei Radului, de aceasta veți ști dumneavoastră că noi înțelegînd cum că milostiva sa popa Radul este de-a pururea mai tot bolnav și neputincios, am socotit că nu va priimi nici va putea să poarte grija / aceasta de vreme ce neputința boalei îi stă împotrivă. Iară acum, de vreme ce ne scrieți 63 v. dumneavoastră așa și ne poftorește și milostiva-sa însuși popa Statie, poate să rămîie milostiva-sa popa Radu într-această rînduială.

Numai întorcîndu-să măria-sa directorul nostru dintr-această călătorie, ce este acum iar la Sibii, atuncea veți ști și dumneavoastră că este să mergem și noi la Sibii la măria-sa, avînd trebi. Ce atunci va veni acolo și milostiva sa, popa Radul și popa Statie pînă la noi și cu altcineva din dumneavoastră din gocimani, una pentru vederea, alta am vorbi și cu măria-sa directorul pentru mai bunul așezămînt al beserecei. Și așa cu acea venire vom așeza lucrul cum va fi mai bine, cu bună rînduială.

Iară pentru protopopul Florea, veți ști dumneavoastră că s-au găsit multe lucruri necuvioase fă-

cute de dînsul, afară din pravilă, că au dat voie la a patra cununie și au slobozit de s-au luat țigan cu rumâncă și rumâncă cu țigan; și încă numai atita, ce au fost făcut și citeva scrisori de porunci în care ne-au fost iscălit pe noi pentru multe lucruri ce i-au fost pofta. Care la aceasta alt mai mult nu răspundem fără cît dumneavoastră înțelepți sînteți; puteți socoti numai pravila ce va răspunde pentru unii ca aceia, carii fac iscăliturile arhierilor, spre unele

64 r. ca acestea; care încă o scrisoare dintr-aceea / au încăput și în mîna noastră. Ce pentru unele ca acele, cînd va fi venirea dumneavoastră la Sibii, atunci vom vorbi cu gura pentru toate.

Iară pentru o copie cu citeva puncturi de legătura popei lui Statie, ce s-au fost făcut și aceea luîndu-o la mîna noastră, toate le-au văzut, ce noi de aceasta n-am știut nimic de mai-nainte vreme. Iară acum și noi, văzînd așa, zicem că cu cuviință este să să ție acele toate.

Aceasta și fiți blagosloviți.

Din Rîmnic, 1732, iulie 14.

Tuturor întru pravoslavie, de obște rugători de Dumnezeu

64 v. Inochentie, episcopul Rîmnicului /

Anno 1731.

Inochentie, milostiu božiju, episcop rymničskii, milostivelor voastre cucernicilor preoți i diaconilor din eparhia smereniei noastre, milostivă și blagoslovenie vă trimitem.

Cu aceasta vă facem în știre că am socotit pentru așezămîntul și întocmirea sfințelor besereci ca să să ia sama la toate sfintele besereci pentru lucrurile cele sfințite, să să vază la fieștecare beserecă cum să cinstesc de preoții beserecii, după cum poruncește sfînta pravilă să să cinstească casa lui Dumnezeu, întru care însuși stăpînul nostru Isus Hristos lăcuiește și să proslăvește și pre sine însuși jirtvă fără de singe pe sfîntul prestol prin mîinile preotului tatălui sfînt să aduce, pentru iertarea păcatelor sale și a tot nărodul creștinesc, la care orînduială și

cercare iată că s-au rînduit cîviosul (cutare) cu bună încredințare cătră noi și cu frica lui Dumnezeu să fie purtători de grije la aceasta, să vadă cu ochii vasele beserecești.

1. Sfîntul antimis să fie cu sfinte moaște, pe sfîntul prestol.

2. Și sfîntul potir să nu fie spart ca să curgă sfîntul sînge, nici să fie de lemn sau de lut, ce să fie de argint poleit cu aur, sau de cositori.

3. Sfîntul discos sau sfînta lingură să nu fie de lemn.

4. Și sfînta zvează să nu fie de ceară, ce să fie toate precum mai sus s-au zis, de argint sau de cositori.

5. Sfîntul burete să nu fie soios.

6. Sfînta copie să fie de her fără plăsele, iară să nu fie cuțit.

7. Sfînta precestanie de peste an să vadă să fie sfărîmată și uscată frumos, iară să nu fie agnețul întreg sau muced; și să să ție în sfîntul oltari (iară nu acasă).

8. Pre sfîntul prestol să să ție sfînta pricestanie și sfînta evanghelie și sfînta cruce și liturghia, iar alte cărți să nu să mai puie.

9. Și să nu slujască sfînta liturghie fără luminare la sfîntul prestol și la proscomidie.

10. Și sfînta teplotă să nu să puie rece în sfîntul potir, ce să fie caldă.

11. Și să nu îndrăznească preotul să slujască sfînta liturghie cu agnețul care va fi beșicat nici cum, ce să fie întreg.

12. Și păhăruțele de soedinenie să nu iasă din sfîntul oltari.

13. Așijderea și alte odoară ale sfîntei besereci dinlăuntru să să vadă. Și să fie toate iscusite după cînstea sfînteniei.

14. Și să nu fie sfintele cruci căzute de pe beserecă.

15. Și podgridia beserecei să nu fie căzută.

16. Și besereca să fie îngrădită bine cu bolovani sau stobor, sau cu gard, să nu între vite să calce morminturile creștinilor.

17. Și fieștecare preot să să cerce de acest al nostru credincios trimis, să-l vadă cum slujește sfânta liturghie și toată orînduiala sfintei besereci și cum blagoslovește sfintele taini.

18. Și să să vadă toate cărțile pe care face slujba sfintei besereci.

19. Și la fieștecare preot și diacon să să caute să aibă carte de hirotonie de la arhiereul lor.

65 r. 20. Și fieștecare preot să aibă carte de duhovnicie de la arhiereul locului. / Iară care nu va avea carte de duhovnicie și de hirotonie nu va avea blagoslovenie nici să duhovnicească, nici să slujască sfânta liturghie, pînă nu va veni la noi să-și ia carte și blagoslovenie.

21. Și fieștecare preot și diacon să să rază puțintel în vîrful creștetului, care închipuiește cununa de spini a Domnului Hristos, iar să nu îndrăznească a sluji sfânta liturghie fiind neras în vîrful creștetului, după cum poruncește sfînta pravilă, capul 53, listul 44.

Și iară poruncim fieștecare preot și diacon pentru cîntea darului și a preoției lui să-și facă haine de postav și să poarte cizme, iar să nu fie slobod să poarte haine albe și opinci, ca să să osebească cîntea portului preoțesc de oamenii cei proști, pentru să nu să micșoreze cîntea darului preoțesc cu portul țărănesc.

Lîngă acestea vă dăm iarăși mare poruncă preoților și diaconilor să citiți psaltirea la beserecă întru auzul a tot nărodul. Iară să nu să citească în taină nicidecum. Că vericare preot sau diacon să va afla că citește psaltirea în beserecă în taină, acela să va canoni de la noi cu canon beserecesc. Așijderea și toată slujba sfintei besereci să o faceți pe deplin. Și sfintele canoane să să cetească pe rînd (cînd nu să vor cînta), iară nu cite doao odată. Și în toate duminicile și la sfintele sărbători, să nu treacă să nu slujască sfînta liturghie sau cazania. Iară în cele-

lalte zile, cînd nu va sluji sfînta liturghie, sã sã citeascã ceasurile la beserecã în toate zilele, cu apostolul și evanghelia, nici cum sã nu rămîie besereca fãr ceasuri (și alte porunci și învățaturi beserecești, care vi s-au dat în cărțile de protopopie, în toate județele, de toate sã fiți purtãtori de grije, sã împliniți precum acolo învață).

Și iarã vã dãm poruncã fieștecãruia preot și diacon sã aveți învăța de rost cele sfînte șapte taini beserecești, sã puteți da rãspunsul cînd vã vom întreba, cã mare cercare va sã fie pentru aceasta.

Și pentru toate cele însemnate aici sã fiți cu mare grije, cã acestea spre folosul și învățatura voastrã v-am arãtat. Ce sã nu fiți nebãgãtori de samã, ca sã puteți dobîndi dar și rãsplãtire bunã de la Dumnezeu. Și de veți pãzi și veți înmulți aceste talanturi, care vi s-au încredințat, sã credeți cã veți auzi acel dulce glas al lui Hristos Dumnezeu: Slugã bunã și credincioasã, preste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune, întrã în bucuria domnului tãu, al cãruia dar și milã rugãm ca sã fie cu milostivele voastre cu toți și fiți blagosloviți. /

65 v.

1732, anul B* 341, septembrie 30. S-au pristãvit diaconul Gheorghii, sin protopopului Florea, sîmbãta la 7 ceasuri și rămase besereca fãr diacon, mãcar cã și acesta de multe ori chemîndu-l preoții sã sã îmbrace, sã fie la slujbã, nu vrea, ce cînd vrea el.

* B = de la venirea bulgarilor în acel loc.

ISTORIE PENTRU GÎLCEVILE CE S-AU FĂCUT
DE POPA TODOR, ȘI DE VENIREA AICI
A VLĂDICĂII AL UNIȚILOR

1732, avgust 24. Șezînd popa Todor în strana care spune cazania la muieri și împărțind anafora, așa deodată s-au surpat piatra în jos fără de veste.

1732. Moisi, mitropolitul Belgradului sîrbesc, au ieșit din Beci cu niște pateri și cu cărți împărătești în care poftea papistașii să priimească sîrbii să ție calendariul cu ei și să pomenească pe papa în toate beserecile sîrbești. Ce pînă a să strînge boierii și arhierii să să socotească de aceasta, au dat răspunsul cei ce s-au aflat cum că nici cum aceea nu vor face, 66 r. cu capul odată. / Într-acest an au venit și vlădică uniților Ioan Inochentie Clain.

Și la octomvrie 7 au venit de la măria-sa poruncă la protopopul Florea, zicînd că după ce cu mila lui Dumnezeu au venit, s-au adunat în Sîmbăta cu toți protopopii, septemvrie 19. Au socotit pentru lipsa clirosului să să dea de la tot protopopul galbeni 3, care să aibă a-i strînge de la preoți pînă la noiemvrie 15, iar mai în grab să trimiță tot protopopul galbini 2, rămășița la zi. La acestea i s-au răspuns că de vreme ce săborul Ardealului s-au unit și s-au lepădat de noi, nu are cu noi nice o treabă, că noauă s-au rînduit vlădică de ritul nostru în țara împăratului și ce este vlădicescă acolo ascultă. Și să știe cum că noi uniți nu ne vom numi în veci.

Octomvrie 23. S-au strîns preoții Bîrsei la săbor și, multe vorbind, s-au scos și cartea cea de legătură

din anul 1723 și s-au cetit, ca să înțeleagă toți ce legătură avem, să o ție și s-au mai întreat: „Ținu-să de legătura aceea?” Și au răspuns că să țin. Atuncea au luat popa Todor acea carte, să o mai cetească.

1732, octomvrie 29, duminică. S-au strîns preoții de loc și gocimanii și jurații și au dat popa Todor înainte, zicînd: „Să știți că episcopul Rîmnicului, căci poartă inel, / este unit și nu să cade să-l mai ^{66 v.} pomenim, ce să pomenim pe mitropolitul Ugrovlahiei“. La care cuvinte i s-au răspuns tot săborul să mai lăsăm, să vedem, că vom trimite și vom cerca și de va fi așa noi cu toții ne vom lipsi de acolo; iară milostiva sa nici într-un chip n-au suferit, ce pe toți i-au pobrăzuit; și neștiind ce să facă, ziseră să pome-nească pe mitropolitul; și l-au pomenit într-acea zi. Iară a doaua zi, fiind protopopul de rînd, au pomenit iar pe rîmniceanul; și atunci, cum au dat otpustul, n-au îngăduit să dea anafora, ce au sărit cu mare gîlceavă asupra tătîni-său zicînd: cum de nu să ține de vorba de ieri, ce iară pome-nește arhieriei uniți și fără de lege; și multe cuvinte de acestea făcîndu-să în beserecă, au ieșit popa Todor zicînd că de vor mai pomeni pe rîmniceanul, nu va mai veni la beserecă. Și așa mirîndu-să toți ce vor face, tăcură într-acea săptămînă. Iară cînd au fost duminică, noiembrie 5, era popa Statie de rînd și după utrene au chiebat popa Todor pe nărodul în chilie; mijlocul și prostimea au mers toți, iar preoții și gocimanii și jurații n-au mers; și au scos niște scrisori și le-au cetit înainte, în care arăta cum că tată-său protopopul și cu alți preoți și gocimanii / și ^{67 r.} jurații sînt uniți toți numai într-ascuns ca să nu să priceapă încă de demult, din venirea lui Potochi, zicînd: „Că eu acum iată vă spui și vă zic, de nu veți sta în rînduiala legii, care ați fost pînă acum, păcatul meu să nu fie, că tată-miei și cu ceștealalți v-au așezat și, cînd vă veți pomeni să cunoașteți, va fi tîrziu“. Atuncea nărodul, crezîndu-l, foarte s-au scîrbit și s-au turburat pe ceștea preoți și mare

gilceavă au făcut și între aceste multe zărvi, zicea unii să pomenească pe mitropolitul Ugrovlahiei, alții zicea bă, ce să nu pomenească pe nici unul, pînă se va alege lucru.

Atuncea popa Todor, luînd cu sine mulți oameni, au mers la beserecă și s-au îmbrăcat de liturghie și au început a proscotidi; și într-aceea au venit și protopopul cu ceilalți preoți și cu gocimanii și cu jurații, zicînd popei lui Todor: „Ce poate fi aceasta de nu ascuți să fii îngăduitori să nu pomenești pe mitropolitul Ugrovlahiei, ce pe rîmniceanul, că noi de nu vom pomeni pe rîmniceanul pînă-l vom ști că stă în pravoslavie, vlădica al uniților numaidecît va pune mîna pe noi și așa mai curînd ne vom surpa la unie“. Atunci popa Todor, ieșînd de la proscomidie cu copia în mînă, răsîndu-să și zicînd că: „Nu tăceți să isprăvim sfînta liturghie și atunci vom vorbi!“ Ceștealalți zicea: „Să nu pomenești pe mitropolitul Ugrovlahiei!“ Milostiva-sa zicea că: „Nu 67 v. voi pomeni pe rîmniceanul“. Și așa, netocmîndu-să / și mare gilceavă făcîndu-să, au poruncit popa Todor unora din prostime să scoată afară pe unii din orășani carii mai sta cu cuvîntul. Și așa au ieșit protopopul și alalți preoți și gocimanii și jurații și alți cîțiva oameni dinainte. Atunci popa Todor s-au apucat și au slujit liturghia și cu sfintele daruri în mîini au pus blestem asupra celora ce zicea să nu pomenească pe mitropolitul Ugrovlahiei pînă vor cunoaște lucrul mai bine.

Atuncea să pornise cei ce au ieșit din beserecă să meargă să spuie la județul; ce într-aceea dată nu s-au dus, ce s-au întors și isprăvindu-să liturghia, au intrat în chilie și ei, și mult nărod și au chemat și pe popa Todor să mai vorbească să vază ce va să fie și această zarvă și n-au vrut să vie, ce închizînd besereca au luat chieile și s-au dus cu ele acasă; și au trimis în doao rînduri orășanii să dea chieile beserecei, ce n-au vrut; iar sara la vecernie le-au adus.

De această gilceavă au fost înțeles și ghinărariul Șram și au chemat a doaua zi pe popa Todor acolo

și pe preoți și gocimani și cîțiva orășani și au dat poruncă să nu mai pomenească pe mitropolitul Ugrovlahiei, ce pe rîmniceanul ca și pe ceștealți cum sinteți așezați acolo. Milostiva-sa au răspuns că nici într-un chip nu să va lăsa de-a / nu pomeni pe 68 r. mitropolitul Ugrovlahiei și iar i-au zis că „deaca nu, voi trimite un car și te va duce pînă la hotarul țării să mergi acolo, apoi pomenește pe cine știi;“ și așa au ieșit. (Măcar că popa Todor zicea să fie zis ceștea că ei sînt catolici și să țin de Rîmnice. De acestea zicîndu-le, unii au răspuns că n-au zis că sînt catolici papistași, ce catolici greci ce țin legea cea vechie grecească. Apoi zicîndu-le căci „ați mers la ghinărariul de ați pîrit“, ei cu jurămînt s-au lepădat că n-au mers, ce cu poruncă i-au chiebat și n-au zis că sînt sau vor fi catolici ca ei). Și așa mare netocmire fiind, că nu mai credea nimini din orășani, încă și din sasi, că nu s-au unit.

Și așa șezură și scriseră de acestea știință și la mitropolitul Ugrovlahiei, ce răspuns n-au dat fără prin cuvînt. Și trimiseră pe popa Statie și pe Radu Duma și pe Enachi Stama la părintele episcopul Rîmniceului și la măriia-sa Gheorghie Cantacuzino, sin Șerban vodă, la Craiova, jeluind de acestea, care gilcevi s-au făcut. Iară pînă a veni trimișii, dechemvrie 9, au luat popa Todor voie de la tată-său protopopul și au început vecernia sîmbătă sara; iară deaca au ieșit, au intrat în chilie preoții și gocimanii și jurații și au chiebat și pe popa Todor și l-au întreat pe cine va să pomenească. El au răspuns / că 68 v. nu va pomeni pe nici unul anume; și îi răspunseră că de nu va pomeni pe rîmniceanul, să nu slujească, pînă va veni răspuns; și n-au slujit.

Dechemvrie 13. Au venit trimișii și au dat cărțile înainte, în chilie, în care scria episcopul opreală de tot cateres popei lui Todor. Iară popa Todor n-au așteptat să auză, ce noaptea au fugit în Țară.

Dechemvrie 15, duminică. S-au cetit cărțile în beserecă, de cateres, adecă de oprirea preoției, cu mare blestem și afurisanie, de va îndrăzni să-și blagoslovească măcar masa, sau cei ce vor mai lua

blagoslovenie de la el. Venit-au într-aceea zi carte și de la mitropolitul Ugrovlahiei, cu multe învățături, ca să trăim în pace și în dragoste și vrajba, care nu place lui Dumnezeu, să nu fie între noi și blagoslovenie. Cetitu-s-au cartea cea de cateres popei lui Todor de Vășii dascalul, frate-său, cu mare poftă, (căci și cu el avusese multă gilceavă, temîndu-să că va fi scris și pîrît la socrul-său, protopopul Ionașcu, în Vineție și el va fi spus vlădicăi al uniților, cum mai jos să va vedea). De aceasta mulți s-au întristat, iar unii zicea: „bine e bine“.

69 r Dechemvrie 22. Au venit carte de soroc de la vlădica al uniților ca pînă în cinsprăzece zile popa Todor să să aple la săbor, să-și dea sama de ce au hulis sfînta lor unie, cu birșag florini 66 de nu va merge; că să dusesse în Țară, căci îi zisese unii / că vor să-l ferece în fier și să-l trimiță cu nemți la Rîmnic și pentru aceea au fugit.

Într-acest an, la ziua nașterii Domnului, nu știm dintr-a cui nebagare de samă, au căzut o luminare din sfeșnic și au ars icoana Precestei despre barbă pin buze spre nas, la partea dreaptă.

1733, ghenarie 2. Văzînd ghinărariul că au fugit popa Todor, au pus doi nemți vartă să păzească pe preoteasa să nu fugă, căroră să le dea de mîncare și de băut și doi duce la unul de zi. Iar ghenarie 6, luînd neguțători în chizășie, s-au luat varta, pînă să va face nunta unii copile ce avea, care o au dat după Toader Nan. Și deaca au trecut nunta s-au lepădat chizași și o au luat socru-său, protopopul, în chizășie.

1733, ghenarie 25. Au venit aici în Brașov vlădica al uniților și i s-au dat în cetate gazdă și alt ce i-au trebuit. Iară sara la vecernie au trimis un popă al său și un diacon, zicînd că va măria-sa vlădica să vie mîine, să facă liturghie în besereca noastră; și după otpust, ieșînd preoții și cîți orășani s-au aflat, au intrat în chilie și li s-au dat cuvîntul înainte. Și cu toții au răspuns să ierte măria-sa că în besereca noastră nu va face liturghie cu voia
69 v. noastră, că noi nu sîntem uniți; poate să / facă în

silă, fără de voia noastră. Și s-au dus trimișii cu acest răspuns. Iară a doua zi, fiind adunați la un loc preoții și toți orășanii, (că înțelesese de sara și să turburase toți), au venit trimișii de sara cu cuvînt ca acesta, zicînd că măria-sa vlădica nu va face liturghie deaca nu voim, numai ar vrea să știe ceasul, să vie numai să asculte liturghia noastră. Și fiind liturghia isprăvită, ziseră orășanii că a veni în beserecă oricine, nu pot opri. Atunci trimișii ziseră că fără aceea chiamă măria-sa preoții cu cîțiva orășani acolo la gazdă; și mergînd, multe s-au vorovit. Iară întîia pricină a venirii măriei-sale zise că este pentru popa Todor, că are judecată, căci le-au hulit sfînta unie și nu grăise nimic pentru dînsul (numai pentru episcopul Rîmnicului); ce nefiind aici, au lăsat. Și iară zise că are porunca marelui director, ghinerali Valis, și nu va mai îngădui pe episcopul Rîmnicului ca să judece orice judecată beserească care s-ar afla în Țara Bîrsei, nici să mai ia dajdea de la preoți ca pînă acum și cum că Brașovului va da pace, iară pe Țara Bîrsei zicea că de astăzi înainte pui mîna, nevoindu-să să dezlipească celelalte besereci de aceasta. / La acestea toate s-au răspuns 70 r. măriei-sale că nu vom putea priimi acele date înainte că noi avem vlădică de ritul nostru în țara împăratului, cu știrea și cu cartea mai marilor directori ai țării și, ce sînt dăjdiile preotești și alte rînduiale vlădicești acolo ascultă. Și i-au mai zis să fie îngăduitori pînă după Paști; și viind episcopul Rîmnicului la Sibii va fi și măria-sa și vom merge și noi și atunci vom vedea cum va rămînea lucru. Și au îngăduit așa să fie.

Iar ghenarie 27, sîmbătă, degrab au venit vlădica la beserecă și au găsit pe preotul proscomidind și, închinîndu-să după obiceiul său, au șezut într-un scaun ce-i adusesse deosebi; și l-au tras în mijlocul beserecei de au șezut, că nu i s-au dat strana cea vlădicească. Iară preotul au slujit sfînta liturghie după obicei, ca și într-alte zile și au blagoslovit după obicei, nelăsînd loc nimic de-a zice cele arhieresti.

Iară după otpust, vrînd să iasă, au grăit zicînd: „Pentru mine să nu aibă nime vreo bănuială, că n-am venit să supăr pe nime cu nimic, numai vă zic să nu mai huliți, precum am auzit în trecutele zile de popa Todor, că știți că sînteți supt biruința altora și căutîndu-vă în judecată nu veți umbla bine.“

70 v. Și așa s-au dus la gazdă. /

Februarie 16. Au fugit preteasa popei lui Todor cu doi copii în Țară. Și îndată au chiebat ghinărariul pe protopopul, înteeîndu-l unde e preteasa tare, și neputîndu-și da sama, au vrut să-l puie în vartă, la arest; ce l-au lăsat numai să fie în cetate, iară afară nici cum să nu iasă. Și au șezut cu călugărul la besereca grecilor, pîn la martie 2 și apoi l-au slobozit în chizășie.

Februarie 17. Au chiebat ghinărariul pe popa Matei din Turchiș, întrebîndu-l tare pe unde au trecut preteasa popei lui Todor și prinzîndu-să cu capul că nu știe, l-au lăsat. Deci popa Matei, văzînd că să descoapere lucru că milostiva sa îi purtase grija de trecut, au fugit și popa Matei cu preteasa cu copii cu tot în Țară, pe unde au putut.

71 r. Într-acestea ne-am socotit cu toții și de toate am jeluît măriei-sale lui Grigorie Ghica voievod, domnul Moldovei și măriei-sale lui Costandin Nicolae voievod, domnul muntenesc și măria-lor au scris cărți la ghinărariul Valis, cu rugăminte ca să ne dea pace precum au și ai lor pace în țările acelea. Și trecînd Paștile, am mers la Sibii și am dat cărțile și ne-au dat răspuns bun de pace. / Și vlădicăi i-au dat poruncă să-și păzească uniții, iar nouă să ne dea pace. Cu aceste cărți au fost trimiși popa Radul Tempea și Radu Duma și Gheorghii Hirs. Iară de vrea putea cuprinde să ia judecata și dăjdiile, cu greu ar fi fost a rămînea întregi.

1733, mai în 13. În ziua de Rusalii, văzînd orășanii că popa Todor au lipsit, protopopul nu poate alerga în oraș, numai popa Statie mai tare, s-au socotit și au ales pe Ion dascalul, sin popei Ion Leu din Tîrlungeni și l-au trimis la episcopul Rîmnicului și l-au preoțit. Iunie 13 au venit preot, așezîndu-l

să ia jumătate, ca un preot de ceștialți. Și s-au făcut cinci preoți.

Într-acestea, prin domnul Grigorie voievod, s-au făcut pace popei lui Todor și au venit și s-au dus la episcopul la Craiova și s-au luat iertare și blagoslovenie; și au venit și popa Matei. Dat-au popa Todor zapis cu mare tărie la preoți și la orășani cum că nu să va mai scula asupra nimurii cu nice o gîlceavă, iar nepăzind făgăduința, să fie lipsit de la beserecă. /

71 v.

În zilele protopopului Florei Baran și popei Radului, sin popei Radu Tempea și popei Todor, sin protopopului Florea și popei Statie, sin protopopului Vasilie Grid și popei Ioan Leu și a gocimanilor Radu Pricop și Petcu Inașul, anul 1733, iulie 9, zile luni, la 7 ceasuri, s-au pus temelia paraclisului, care s-au făcut pentru treaba ispovedaniei, întru hramul Blagoveștenilor Precestei, care s-au făcut prin îndemnarea și purtarea de grije a popei Radului, sin popei Radu Tempea. Iară cu ajutoriul creștinilor din oraș și a neguțătorilor streini, carii sînt scriși în catastif, anume cine cu cît s-au îndurat și pe ce s-au chiel-tuit toate, să vor arăta acolo; care catastif să pune în vistiariul beserecei, ca să să știe.

De aceasta încă n-am putut a nu înștiința pe cei ce în urma noastră va rîndui Dumnezeu slujitori la această sfîntă casă că din dragostea dumnezeieștii dreptăți mai mult iară și din îndemnarea părinteștii duhovniciei, a unui fiu duhovnicesc al popei Radului, cel zis mai sus, s-au făgăduit 200 de zloți ca să fie de treaba acestui paraclis. / Și acea sumă avînd în mîină, strîns-au pietri, cărămizi, var, năsip, lemne și alte ce trebuia. Vrînd din anul trecut să înceapă, sculatu-s-au din gocimani și preoți (pre carii Dumnezeu să-i ierte) și au stătut împotrivă zicînd că ce n-au fost să nu fie și zicînd că nu trebuie să începem ce n-au fost fără știrea cinstitului sfat. Deci, văzînd așa, mers-au la măria-sa Ștefan Filșteh, velic județ și i-am spus; și măria-sa ne-au zis să mergem la cinstitul sfat. Și am mers, și dîndu-le știre ce vom să lucrăm, ne-au răspuns că vor veni cinci, șase

72 r.

72 v. pîrgari și vor vedea ce vom să lucrăm și atunci ne vor da răspunsul ales. (Socotind noi că va fi în puterea lor, precum mai înainte cînd s-au zidit besereca). Venit-au șase pîrgari și le-am arătat și au văzut ce lucru vom să facem; și atunci am mers și noi la sfat și așa ne-au răspuns că n-au putere să ne dea voie să lucrăm cît de puțin afară din besereca cea mare, numai înlăuntru putem lucra ce vom vrea. Poate să aducem diplomă împărătească și atunci vom lucra ce vom vrea. Atuncea, văzînd cum umblă lucrurile, scris-am cu rugăminte la măria-sa Grigorie Ghica voievod în Moldova și măria-sa au scris aici la măria-sa comîndir-ghinerari Vallis, rugîndu-l pentru slobozenia aceasta. Atunci măria-sa ghineriul Vallis au trimis un ofițir din Sibii aici la ghinărariul Șram și, chiemîn/du-ne pe noi acolo, ne-au întrebat ce poftim și voim să lucrăm la beserecă; și noi am spus că cu o milostenie ce au lăsat doamna Ancuța să lărgim besereca cea mare și să o înoim, precum am arătat mai înainte și vom să facem acum mai înainte sacristia, adecă casă de taină, ce este paraclisul. Și așa au trimis pe acel ofițir și ne-au întrebat de unde și pînă unde vom să ieșim cu lărgitul beserecei, și cît va să fie sacristia; și măsurînd, au scris în hîrtie la ce loc cît am vrut noi să ieșim; și iscălînd, s-au pus în vistiari, numai de la acel trimis iar de la ghinărariul nu au dat, zicîndu-ne că putem lucra ce vom vrea, iar cine ne-ar opri, să dăm știre.

Pîn s-au isprăvit acestea au venit avgust și au rămas lucru jos. Cînd au venit primăvara, iară satana, nedormind de a zăticni lucrurile cele bune, au intrat în inimile ispravnicilor beserecei și chiemînd pe popa Radul i-au zis, măcară că acum și voie a lucra orice vom vrea am luat, dară tot să mai lăsăm să vedem cum vor mai fi vremile și pînă vom face ispravă cu darul doamnei Ancuței să gătim ce trebuie și ne vom apuca de vom lucra odată toate. Și li s-au răspuns că nu va mai fi întîrziere, ce toc-mind meșteri să va apuca de lucru. După aceea, iarăși vrînd să zăticnească lucru au mai zis: „Dară

bine că te vei apuca de lucru, dară de chieltu/ială nu ai de ajuns, și vei începe și nu vei isprăvi“. Și popa Radu le-a zis că: „Nădăjduiesc la Dumnezeu și la mila mamei Preceste și voi să mă apuc cu cât am, nădăjduind că dumneavoastră nu veți lăsa lucru neisprăvit“. Atuncea dumnealor i-au răspuns că nu vor ajuta nici cu un ban. Auzind acestea le-au zis că: „Nici vă voi supăra, că voi ruga pe alți creștini și cine cu ce să va îndura vor ajuta“, precum au și ajutat oameni de oraș și streini, unul cu un zlot, altul cu doi, altul cu mai mulți, unii cu un galben, altul cu doi, altul cu mai mult, cine cu cât Dumnezeu i-au năstăvit; și s-au zidit precum să vede, ajutorind mai mult mila mamei Preceste decât puterea vrăjmașului prin organele lui.

73 r.

1733, avgust 11. Au chemat la sfat pe toți preoții Țării Birsei cu poruncă împărătească și i-au întrebat: 1. Uniți sînt au shizmatici? 2. Unde s-au popit? 3. Cîte muieri au avut? 4. Cîți cai au? 5. Cîte vaci? 6. Cîte oi? 7. Cîți stupi? 8. Cîți porci? Și scriind s-au trimis în sus și nu știm ce va fi pricina. /

73 v.

Anul 1733, noiembrie 27. Au fost trimis popa Stati și Gheorghii Hirs la Moldova, la Costandin Vodă și au înorit hrisovul de la Grigorie Vodă, care avem să luom 8000 de aspri pentru praznicul hramului și făcuse și preoților carte de 400 de oi iertate de gorștină, adecă de oierit; și atunci s-au pus și acestea în hrisov.

Anul 1734, martie 23. Am scris cu toții la părințele Inochintie, episcopul Rîmnicului, pentru ca neputînd veni, să dea preoților voie și blagoslovenie ca să tîrnosim paraclisul care s-au zidit în anul trecut, să putem sluji sfînta liturghie. Și trimițînd blagoslovenie să tîrnosască preoții, au trimis și antimis sfîntit cu sfînte moaște; și la aprilie 21, în duminica Tomei, s-au făcut malavecernie și vdenie sara și duminică s-au făcut tîrnosania, precum s-au așezat să să facă, de popa Radu și popa Todor și popa Statie și popa Ioan și sfînta liturghie. Și din-

tr-acea zi s-au început a sluji sfînta liturghie, cînd
74 r.* au fost trebuința. /

1734, avgust 5. Vășii dascalul, sin protopopului Florea, fiind chemat de neguțatori să fie preot la Făgăraș, ș-au luat iertăciune de aici; și mergînd s-au preoțit la Rîmnic la părintele Inochientie. Într-acesta chip văzînd că preoțiră pe popa Ion și el rămase și nici diacon să fie nu-l aleseră, atunci, prin îndemnarea tătîni-său, s-au sculat o samă de oameni de mijloc zicînd că nu-l vor lăsa să să ducă, să rămîie besereca fără dascali, ce să-l facă diacon și să rămîie aici. Iară jurații și ceialalți preoți toți nu-l priimiră, să nu pață cu el ca și cu frate-său, diaconul Gheorghii, (măcar că acesta altă fire arăta), iar mai mult puînd pricina căci ține fata notareșului unit, să nu să amestece lucrul întru ceva de ale unei. Însă tătîni-său și mîni-sa foarte fiindu-le voia să nu iasă de aici, în multe chipuri au pus pe unii, alții, la vorbă, de cei ce s-au zis mai sus (după ce ieși să să preotească), cu plîns. Și așa merse protopopul cu acei cîțiva oameni la județul și așeză lucru să fie diacon; și scriseră după el să se dieconească numai, ce pînă au ajuns cartea, îl preoțise. Iară ceștea preoți și gocimanii și jurații, înțelegînd, iară scriseră că nu le trebuie diacon; și viînd aici începu protopopul a umbla cu daruri la măriia-sa județul să fie preot aici în locul tătîni-său, iară tată-său să

75 r. să lase de preoție de tot. / Și județul Ștefan Filșteh au îngăduit să fie șase preoți. Ceștea, preoții și gocimanii și jurații, nu îngăduiră, ce multă ceartă făcîndu-să, pînă și înaintea județului, zicînd că nu le place, nici vor îngădui să să mai înmulțească preoții, că apoi nu vor avea hrana, fiindu-le hrana numai de la epetrafir. Atuncea scriseră și să jeluiră la părintele episcopul, și veni răspuns așa:

Milostivelor voastre preoților de la besereca Șcheilor Brașovului și ai smereniei noastre iubiți fii

* Pagina 74 v. e goală.

sufletești, și dumnealor gocimanilor și juraților, mi-
lostivă și blagoslovenie.

Scrisoarea ce ne-ați trimis ne-au venit, pentru
popa Vasilie, cum că nu va să meargă la Făgăraș,
socotind să rămie acii la Brașov, care noi după
cum ne-ați scris, nu numai că i-am poruncit să
meargă la Făgăraș, ce încă l-am oprit de tot darul
preoțesc, să nu fie slobod a sluji acii la besereca
Brașovului, fiind noria altor preoți. Iară la Făgăraș
i-am dat blagoslovenie la noria lui să fie slobod la
toată rînduiala preoțească să slujască, după cum veți
vedea scrisoarea lui, care aici o am închis. Ce după
cum este porunca noastră, acii la besereca de la
Brașov, să nu i să dea nici epetrafir, nici să slu-
jască sfînta liturghie nici la altă rînduială / preo- 75 v.
țească să nu fie, slobod nicidecum, nici parte din
venitul beserecei să nu să dea nici cum nimic, ce
să-și meargă la beserecă unde l-am rînduit, după
cum s-au rugat cînd l-am hirotonit dinpreună cu
dumnealor neguțătorii de la Făgăraș. Iară să nu să
ispitească a umbla cu înșelăciune, că în urmă unde
va cădea nu să va putea scula lesne. Așijderea și
pentru alte cele ce veți avea ale obștii și ale sfîntei
besereci de acolo de la Brașov, totdeauna vom fi
cu osîrdie, ca să petreceți întru liniște și întru
odihnă.

Aceasta și fiți blagosloviți.

Din Drăgășani, 1734, septemvrie 21.

Tuturor întru pravoslavie, de Dumnezău rugători
Inochentie, episcopul Rîmnicului

Văzînd popa Vasilie și ai lor lucrul, stătură; ce
bolnăvindu-să popa Văsii pîn la dechemvrie, s-au
mai îmbărbătat și așa s-au sculat și s-au dus la Fă-
găraș. /

1735, februarie 1. S-au pristăvit episcopul Rîm- 76 r.
nicului, chir Inochentie.

1735, februarie 16. S-au așezat gociman mare
Petcu Inașu și gociman mic Radu Dumei; era Radu
Pricop gociman bătrîn; era și jurați: Ion Șoanu,
Stan Munteanu, Pătru Bubuza, Costandin Dan,

Necula Răuț, Mogoș Vasilie, Radu Jorga, Stoica Manole, Gheorghi Hirs.

Sculatu-s-au popa Ion cu aceștia cu toți și cu alții, ceind să ia parte drept ca alți preoți; și pentru aceasta multe cuvinte făcându-să, i s-au făgăduit, dar nu știm ce fel de dreptate vor face ceialalți preoți.

1735, avgust. În sara Preobrajeniei s-au pristăvit popa Ion și i s-au dat din toate ce i s-au făcut ca și celorlalți preoți, pînă la 6 săptămîni, cum au fost obiciaiul. /

76 v.

Anul 1735, iunie 29 zile. S-au auzit cum că părintele mitropolitul Belgradului sîrbesc, mergînd la prea-luminatul împărat Carolus, au dobîndit niște milostive privileghii neamului sîrbesc și a tot neamul de lege grecească ce să află supt biruința împăratului, cu care privileghii acest părinte Vichientie Ioanovici multe lucruri au îndireptat în părțile acelea. De care lucru auzind și noi, ne-am socotit cu toții împreună și am ales dintre noi pe acești trei frați: chir popa Statie i chir Radu Duma, gociman, i chir Gheorghi Hirs și cu carte de la săbor au mers la preasfinția sa purcezînd, avgust 6. Și dînd scrisoarea și spuînd și din gură de toate cum ne-am ținut cu mare nevoie de nu ne-am unit și de alte năcazuri ce tragem lăcuitorii de aici. Și preasfinția-sa de starea noastră în pravoslavie foarte s-au bucurat, iară de traiul cel strîmt cum trăim cu sasii foarte s-au mirat; și de pe decretum ce are ne-au dat parii cu pecete împărătească și alte cu pecețile cămărașilor celor mari, din care una este aceasta.

77 r.

Scris-au și nouă într-acesta chip: /

Vichentie, cu mila lui Dumnezeu pravoslavnic arhiepiscop și mitropolit Belgradului și a tot nărodul creștinesc, care să află supt biruința prealuminatului și nebiruitului împărat al Rîmului și al împărăteștii și crăieștii lui mării sfetnic. Așijderea a mării sale împărătești și crăieștii rînduitorilor reghementuri cătanelor ilirico-rașianilor, sîrbilor, mai mare protector.

Cu această a noastră arhipăstorească și deschisă scrisoare tuturor fiilor Ierusalimului ai legii grecești ai sfintei beserecei noastre a Răsăritului, neamurilor, care să află acum și de acum înainte, pravoslavnicilor creștini, în crăirea Ardealului, în ținutul Birsei, întru pomenire și ținere neschimbată înainte punem. Pentru precum trimișii de la voi deplin puternici, cinstit preot Eustatie Gridovici, jupinul Radu, gocimanul și jupan Gheorghe Hirs, carii au venit cu numele vostru al tuturor, precum a cirosului așa și a politiei pravoslavnicilor și noao cu plecăciune înainte au arătat, precum multă îngreuiare fără de măsură și nevoi pătimiti, / așijderea și de eparhia Rîmnicului cea văduvă de episcop și cum cu ce socoteală și frica aceluia prea înalt sînteți încungiurați și cu creștinească și călduroasă osirdie lîngă a voastră blagoceștie a trăi și a muri doriți. De acestea luminat arătîndu-ne, încă și aceasta înțelegînd, precum mai în trecuții ani, fiind episcop Atanasie, care întru început pre sine s-au arătat fii beserecei pravoslavnice a legii grecești și păstori oilor aceeași besereci, după aceea cătră besereca cea rîmlenească și catolicească s-au uniāt și cu voia sa s-au lipit, dintru care nu alt, fără numai risipire și neașezare s-au făcut și mari chieltuiale ați avut.

77 v.

Însă cu pururea fericita pomenire a chiesariceștii și crăieștii măririi a lui Leopold, sila aceluia nici cum n-au poftit și voauă cu milostivire chiesaricească și crăiască scrisoare au dat cum ca în pace fieștecare nărod pre la beserecile sale să viețuiască. După aceea fiind comendir ghineral Tighe, pentru această treabă v-au dat scrisoare; după aceea fiind la Sibii comendir ghinărari Valis și măria-sa o au confurmuluit aceea treabă, adecă să fiți supuși la episcopul Rîmnicului. / Și acum, neștiind cum și ce om să va rîndui, stătători au nestătători va fi prin dogmatele și pravila sfintei beserecei grecești, vă îndoiiți. Noi iarăși cu a tot nărodului cu milostivire de la fericita pomenire care ni s-au dat privileghii de la împărații Rîmului mai-nainte, așijderea și acum cu bună norocire împărățind

78 r.

chiesaricească și crăiască mărire a milostivului nostru monarh, a doaua oară cu bună voia sa au întărit, nedespărțit ținându-să, supt care privilegii amindouă părțile, preotești și mirenești, nărodul, care să află în legea grecească, care sînt cuprinși și ținuți supt biruința chiesariceștii și crăieștii lor măriri.

78 v. Derept aceea, carele să va pune de iznoavă episcop în eparhia Rîmnicului, de va vrea să calce jurămîntul și legătura sa, care i să va da prin sfințenie și nu o ar ținea și prin vreo osebită a sa voe s-ar uni cu besereca catolicească a Rîmului, s-ar supune și pre voi pravoslavnicii ar vrea să vă despartă de la besereca și legea grecească fără de voia voastră, noi cu puterea milostivirei, a privileghiului, / cu obște după pofta voastră, arhiepiscopiei și mitropoliei Belgradului, care este în Serbia, vă împreunăm și vă priimim și pre voi în lucrurile și în iurizdecțiile [...] a beserecei, după cum ni s-au dat de la purtătorii de Dumnezău sfinții părinți noauă. Și după noi carii vor rămînea namestnici, supuși vă avem. Și pre voi după puterea privileghiului celui de obște al nărodului, precum și alt nărod, care sînt supt eparhia noastră și supt acest privilegium trăiesc în rînduiala besericească, în toate cu mîna de ajutori și apărare cu destoinicie pentru voi, purtători de grije a fi cu toată inima, făgăduim.

79 r. Și după noi, carii vor fi arhiepiscopiei și mitropoliei aceștia a scaunului nostru namestnici, așa cu mîna de ajutori, și cu purtare de grije pentru voi pentru toți neclătit a să ținea recomandăluim, pentru care noi și namestnicii noștri datoare, plecăciune la poruncile noastre întru cele duhovnicești rînduiele a să ținea de la voi totdeauna, precum de la clirici așa și de la mireni, nădăjduim neclătit a avea și totdeauna iurizdecției noastre cei duhovnicești / plecîndu-vă, vă priimim.

S-au dat la arhipăstoreasca și mitropolitansca a Belgradului, care e în Serbia rezidenției.

Anul 1735, avgust 27 de zile

(L. P.)

Vichentie Ioannovici / 79 v.*

4. Știință să fie că rumânii, măcelarii de boi, mai-nainte tăia miercuri și sîmbăta cîte un bou de zi; de la vreme i-au oprit de miercurea și i-au lăsat numai sîmbăta, de tăia cîte un bou, apoi i-au oprit să taie doi inși un bou sîmbăta, adecă unul să taie un bou într-o sîmbătă și într-alta nu.

5. Și, nefiind orășanii pe acasă, că era la cules și alții la alte trebi duși, au rămas lucru pînă vor veni și strîngîndu-să, să vază ce vor mai face.

1735, dechemvrie 5. Au sosit aici un vlădică sîrb Nicanor Proin, episcopul Cruședolului, trimis de la părintele mitropolitul Belgradului, Vichentie Ioannovici, cu patent împărătesc și cu pașuș de la mărirea sa ghinerariul Valis, ceind oarece ajutori pentru un reghement nou ce au lăsat împăratul ca să facă naționul de rital grecesc. / Înaintea acestui vlădică 82 r. i-au ieșit preoți și mireni, cîțiva pîn la Cotlea și la Vlădeni și l-au adus cu cinste, trîgînd clopotele pînă ce au intrat în beserecă. Și așa au mers la gazdă la popa Radu, căci protopopul Florea n-au vrut să-l găzduiască. Și a doaua zi, dechemvrie 6, au cetit cartea mitropolitului de ajutoriul reghementului nou și așa, luîndu-și oamenii sama, au început a vorbi ce vor face. Și socotiră și strinseră cine ce au vrut să dea, căci silă sau sumă nu cerea, numai cine din bunăvoie ce va vrea să dea. Și socotiră cei mai aleși ca să dobîndească pe mitropolitul patron bun și deară cine ug 4, cine 3, cine 2, cine 1, cine 1 zlot, cine 2, cine 3 iproci; să făcură ugi 100, că ce nu să ajungea au pus de airi. Și la dechemvrie 29

* Foile 80 și 81 lipsesc. (Conform numerotării autorului: 79 și 80).

au ieșit de aici trăgînd clopotele și petrecîndu-l cu
82 v. cinste* /.

Iară pînă au fost vlădica aici, prin socotința
orășanilor, au popit pe popa Petcu Șoan, dechem-
vrie 14, 1735.

Deci stătură orășanii la vlădica cu multe cuvinte,
ca să lase preoții făcioarele, luminările ce să aduc
în beserecă la colive sau la paraclis, să fie pe sama
beserecei, pentru care lucru, chiemînd preoții și
dîndu-le înainte, multe cuvinte s-au făcut. Deci în
urmă neîngăduind preoții să ia luminările, n-au
avut cum face, ce au făgăduit să dea ceară oca 15 pe
83 r. an; și așa au rămas să fie. /

* Urmează o parte a paginii liberă.

PENTRU POPA RADUL II TEMPEA

1735, dechemvrie 17. Fiind vlădica aici, să socotiră orășanii, fără de preoți, împreună cu vlădica, pentru protopopul Florea ce vor face, căci foarte slăbise de bătrînețe și nu putea fi de nice o slujbă. Și așa fiind, orășanii cei mai aleși, ca la treizeci, chemară pe protopopul Florea și pe popa Radu și pe popa Tudor și pe popa Statie și pe popa Petcu înaintea vlădicăi. Fiind fost toți de față, zise vlădica către protopopul: „Cum socotești frate, iată ești slab și nu poți sluji și vor rămînea jos trebile berecei și ale creștinilor?“. Și-i răspuse: „Eu văz că nu poci, ce cum vei socoti și sfinția ta“. Și iar zise vlădica: „Eu socotesc să rînduim pe altul, deci pe care socotești?“. Și răspuse: „Că eu aș socoti popa Radu să poarte grija aceasta“. Deci întrebă vlădica și pe preoți și pe orășani și toți aceea răspunseră. Deci, văzînd popa Radu cum să iartă de protopopie și-l poftesc toți, au socotit cu ajutoriul lui Dumnezeu să poarte acea grije, măcar slab de virtute era. / 83 v.

Și la dechemvrie 18, slujînd vlădica liturghia cu alți preoți și diaconi, au hirotonit pe popa Radu cu milostive protoprezviter Brașovului și la toată Țara Birsei, dîndu-i blagoslovenie să puie bedrenița și cîrja tolag de păstorie și să știură așezați. Ce n-au stătut lucru așa, căci nu dedese știre mai-nainte și la domni. Iară după aceea, mergînd protopopul Radu cu cîțiva orășani la măriia-sa județul Ștefan Filșteh și spuindu-i cum au fost lucru, măriia sa priimi și fără zăbavă să duse județul la gihilș nedînd carte

protopopului, nici luînd ceva dar, cum ştia ei că e obiceiul.

Atuncea păind rău protopopului Florei, prin îndemnarea fiilor şi a fetelor, veni în doao, trei rînduri la vlădica, jeluind să-i lase venitul protopopiei pînă va trăi, iar grija să poarte popa Radu şi să să numească. Ce vlădica îi răspunse să ierte că doi protopopi nu lasă, numai unul, că-i va ajunge venitul ce i să cade ca unui preot de ceialalţi şi să să odihnească; care venit i s-au şi dat şi i s-au făgăduit de preoţi că pînă va trăi tot i să va da şi i să vrea da şi de popa Radu dintr-ale protopopului ce i s-ar

84 r. fi căzut. /

Aceasta văzînd, popa Todor s-au sfătuit cu mămă-sa şi cu surorile să nu lase lucrul acesta jos, ce începură a umbla pe la domnii toţi cu feliori de feliori de cuvinte, jeluind scoaterea din protopopie, care de bună voie (sau de slăbiciunea bătrîneţelor) o lăsase. Acestea şi altele prea mult luînd sfatul întru înţeles şi avînd mare minie pe popa Radu pentru nişte răspunsuri la cererea uşurării greutăţilor oraşului, care le-au dat cînd s-au dat înlăuntru şi paria decretului împărătesc, măcar că nu singur au fost, ce cu cinci, şase gocimani şi juraţi, la care toţi într-un chip au răspuns.

1736, iară acum, ghenarie 20. Chiebat-au sfatul pe preoţi şi pe oraşanii cei mai aleşi, vro cînzeci, şasezeci de oameni şi pe unii i-au pus de au şi jurat cum de ce-i vor întreba să spuie adevărul, puind pricină că au poruncă de la măriia-sa comindir-ghineral. /

84 v. Şi întrebările acestea au fost:

1. Cine au chiebat pe vlădica aici?
2. Cu ce treabă au venit?
3. Cine i-au ieşit înainte?
4. Cine l-au găzduit?
5. Cine l-au ținut de chieltuală?
6. Cîți bani i-au dat de ajutoriul reghementului?
7. Cîți preoţi au hirotonit?
8. Cîți bani au dat de hirotonie?
9. Cine din neguţători i-a chiebat la slujbă şi l-au ospătat şi ce i-au dăruit?
10. Cliricii care s-au hirotonit sveşteniţi mai avut-au au ba?
11. Clopoţel la liturghie în vremea schimbării sfintei taini mai fost-au au nu.

Și nu numai aici ce în tot ținutul Birsei au ispitit i proci.

Pentru că întru chiemarea aceea pe popa Todor l-au băgat întâi în sfat, ținându-l ca doao ceasuri și ce va fi vorbit nu știm, numai să cunoaște că i-au adăpat din tainile noastre. Acestea maghistratul puind scris de toate cine ce au feleluit la întrebările lor, nu știm ce le-au făcut. Poate cum vor fi vrut ei le-au înoit și le-au așezat și le-au trimis la măriasa directorul. Și ce răspuns vor fi luat nu știm, numai ca cum ar fi fost un înșelători vlădica, așa l-au vijgăluit. Și toată isprava ce au isprăvit întru nimic o au socotit.

1736, februarie 11. În casa județului Crestel Pal, star, fiind însuși de față și Criștof Neidel funogiul și pîrgari Andreaș Aniter, Andreaș Prejmireanul, notareșul / Martin Clozius, Șeipner, Criștof Zivolt, 85 r. Gheorghi Henec, chiebat-au pe gocimanul Radu Duma și pe Pavel Moisi și au dat această poruncă:

1. Popa Radu protopop să nu fie, ce numai să fie tot popa Florea.

2. Săbor sau adunare de zece sau doaozeci de oameni să nu să mai strîngă.

3. Bani de la oameni să nu mai ceie pentru nice o chieftuială.

După aceea au chiebat pe popa Todor, dîndu-i poruncă să caute să poarte el de grija protopopiei în locul tătîni-său. Și el priimi și să apucă a purta și rămase lucru pe el, și popa Radu tăcu.

1736, april 27, marți după Paști. Cetiră și carte de la sfat cum că așa au ales și au așezat cinstitul sfat, popa Todor să fie purtători de grije protopopiei în toate lucrurile, în locul tătîni-său și toți să asculte de el și preoți și mireni; cine nu va asculta să fie birșag. De aceasta mirîndu-să toți ce va să fie, să făcu multă gîlceavă între toți și rămaseră îndoindu-să ce vor face, căci sfatul îi dede blagoslovenie cu atîta tărie, nime să nu-i stea împotrivă ori la ce judecăți beserecești ar fi. Ș-au uitat de zapisul ce au dat cum scrie la listul 70. /

85 v.

1736. Însă și aceasta să știe că pînă s-au lucrat acestea în Brașov, de la ghenarie 7, era trimiși de aici de cîțiva orășani și preoți din cei mai dinainte la Sibii, la măriasa ghinerar grof de Valis, să stea la comision cu domnia cetății, popa Statie, Radu gocimanul Duma, jupan Mogoș, chir Gheorghii Hirs și Pavel Moisi. Și au dat înainte la comision jalbele orașului nostru, care s-au scris în memorial, cele scrise la listul 80. Dat-au și acea diplomă împărătească, care au avut orașul nostru făcută de la împăratul Leopold, din anul [..]. Și acestea toate nu s-au luat în samă; întii decret, adecă diploma vechie, zicînd că nu s-au publicăluit și de la gubernium căci au fost ascunsă de atunci de frica sasilor pînă acum, 1735, dechemvrie (și au fost așa, căci atunci îndată s-au fost scornit crușagul, adecă la anul 1703; și celelalte toate biruind cu dările, nu am luat nici un răspuns bun, numai am luat voie să mergem

86 r. la preainălțata curte împărătească)/

La toate acestea popa Todor s-au unit cu sfatul și au îndărătnicit pe mulți din prostime, ca să să supuie sfatului, să nu mai umble făcînd gilcevi și căutînd lucru milei din decretul împărătesc, ce să să lase, că nu vor birui cu sfatul, zicîndu-le și aceasta că popii ceialalți și cu gocimani și jurații sărăcesc besereca cu chieltuialele acelea și pe urmă tot nu vor isprăvi nimic, că sfatul are puterea tare și nu vor putea birui, în tot chipul vrînd să zăticească de-a mai căuta mila împăratului.

1736, martie 28. Aflîndu-să vro șase, șapte țigani la poartă, dați la papistași, unii din negrija protopopului Florei, alții de alte năcazuri, venit-au unul de acela și au cerut voie de la protopopul Florea să-i boteze un copil, zicînd că „De m-am făcut eu papistaș de ce m-am făcut, muma copilului nu e papistașită și mi-e voia să să boteze aici;” făr de știrea celorlalți preoți (la carii venise și nu vrusese să-l boteze) au dat protopopul Florea răvășel și l-au botezat popa Petcu, de care lucru aflînd paterii multă gilceavă au făcut tuturor, pînă s-au ales că este botezat cu răvaș protopopesesc. / Și așa popa Petcu au

86 v. botezat cu răvaș protopopesesc. / Și așa popa Petcu au

Tezaurul de la Cuprinzind

Handwritten text in a cursive script, likely a ledger or account book. The text is densely packed and covers most of the page. It appears to be a list of items or transactions, possibly related to a church or a specific estate, given the title. The script is somewhat faded and difficult to read in many places.

Pagina 94 v. cuprinzind o parte din Obligatia popei lui Todor

1741. ма 3. Ca пpи...
 Авдеев. н. 7. Ca пpи...
 пpи...
 ма 18. 9. Ca пpи...
 ма 18. 11.

1742. Ян. 4. Ca пpи...
 ма 18. 11. 9. Ca пpи...
 ма 18. 11. 9. Ca пpи...

1742. Ca пpи...
 ма 22. Ca пpи...
 ма 22. Ca пpи...

1742. ма 11. Ca пpи...
 ма 11. Ca пpи...
 ма 11. Ca пpи...

1742. ма 22. Ca пpи...
 ма 22. Ca пpи...
 ма 22. Ca пpи...

Ultima pagină (101 v.) din manuscrisul Istoriei lui Radu Tempea, cu însemnări făcute de altă mână

scăpat și au rămas gilceava pe protopopul Florea. Și neavînd cum face, au făcut pace cu ei de le-au dat un păhar de argint poleit de pol, cofă și bani de s-au făcut la florini 44, ca să nu să mai amestece altă dată popii rumânești a sluji papistașilor.

1736, mai 15. Au ieșit popa Todor la toate satele și ș-au cetit cartea de la sfat de isprăvnicia protopopiei; și văzînd porunca că cu birșag să va globi cine nu va asculta de el, au adaos și altă carte de au pus pe preoți și pe gocimani de s-au iscălit, adecă cum că ei totdeauna rămîn ascultători de porunca sfatului. Și ei de frică au iscălit toți. /

87 r.*

1736, iunie 8 zile. S-au pristăvit și protopopul Florea, protopop fiind ani 19 și 5 luni, iară cu totul au fost preot ani 43, luni 8. Iar popa Todor nu să lăsă de protopopie, ce tot să ținu cu puterea sfatului.

1736, iunie 15. Au venit carte de la părintele Climent ipopsifios al Rîmnicului cum popa Radu să fie protopop, iar popa Todor să nu să mai amestece. Iar sfatul nu îngădui, ce ziseră tot popa Todor să fie și-i scria încă și de la mitropolitul ca să meargă împreună cu ipopsifios acolo; ce să temu și nu vru să meargă, nelăsîndu-l sasii nici răspuns să scrie.

1736, iulie 16. Viind carte de la părintele Climentie ipopsifios al Rîmnicului la popa Radu, întru care zicea: „Iată că a doaua oară-ți poruncesc să cauți să porți grije de lucrurile protopopiei, de pocolonul și alte ce să cad catedrei noastre, că și popei lui Todor i-am poruncit să să lase de ce s-a apucat că nu va umbla bine“. Și fiind amîndoi preoții în oltari și doi jurați numai, au întreat popa Radu pe popa Todor zicînd: „Cum socotești, vei să te lași de slujba protopopiei? Că iată ce-mi scrie părin/tele ipopsifios?“ Milostiva sa au răspuns: „Că nu știu, că nu va să mă lase cinstitul sfat“. Popa Radu au zis: „Că n-aș fi bucuros a pleca capul la poalele sasilor“ (adecă trebile care să cad arhiereului). Atunci popa Todor îndată s-au dus la sfat, spuînd

88 r.

* Pagina 87 v. e goală.

cum au batjocurit popa Radu pe cinstitul sfat, că au zis că nu va pleca capul la poalele sasilor și alte ce va fi vrut. Și așa sfātuindu-să ce vor face, cînd au fost avgust 2, au chemat pe amîndoi preoții și cu cei doi jurați la sfat și foarte tare întrebînd de este așa, osebi întrebîndu-i, pe urmă chemînd și pe popa Radu, n-au tăgăduit.

1. Și l-au întreat: „Au așa au batjocurit cinstitul sfat?” Și de ceialalți fiind spus mai-nainte, n-au avut cum tăgădui și zisese că trebile care să cuvîn vlădicăi nu e bucuros să le supuie la sfat. Ce acest cuvînt nu l-au luat în samă, zicînd: „Au așa se grăiește cinstitul sfat, poalele sasilor? Cinstitul sfat poalele sasilor? Au așa ne socotești pe noi ca o mimic?”

2. Zicînd că: „Să cade să fiți ascultători de noi, că ședeți pe moșia noastră, să nu fiți rebelie!”. Popa Radu au răspuns: „Da' locul caselor și grădinilor noastre, cînd au venit moșii, strămoșii aici, oare vîndut-ați au dăruit-ați?” Ei au răspuns: „Ni că am lăsat de bună voie”. /

3. Și iară zicînd: „Ni că vom vedea noi acel toiag ce ai în mîină cine ți l-au dat, cum îl vei purta?” La aceasta le-au răspuns arătîndu-le și toiagul: „Iacătă-l, de aveți putere, luați-l”.

4. Și iară au zis: „Ni că vom scrie noi pentru acestea și în sus și vom vedea ce sumeție ai”. Și li s-au răspuns răstit: „Scrieți măcară unde știți!”

5. Și iară i-au zis: „Dară nu ascultî porunca cinstitului sfat, care am dat noi la popa Teodor, să fie protopop în locul tătîni-său?” Și li s-au răspuns: „Nu”. „Și nu?” „Nu”. „Și nu ascultî?” „Nici cum”, lovînd și cu toiagul în podini înaintea lor. Atunci au zis: „Mergi afară și așteaptă puțintel”. Și curînd ieșînd doi pîrgari, au dat răspuns popei lui Teodor să meargă acasă să-și caute de treabă, iară popei Radului i-au răspuns: „Dumneata deaca ești așa sumeț și nu ascultî de cinstitul sfat, vei rămînea prins aici în tinda sfatului”.

Și au rămas prins pîn la octomvrie 24, nici cum mai chemîndu-l înainte, măcară că de a doaua zi

au mers orășanii și într-alte rînduri rugîndu-să cu feliori de cuvinte. Ce li s-au răspuns că nu-l vor ținea, numai să dea scrisoare la sfat cum că să roagă să-l ierte de ce au greșit și cum că de acum înainte va fi ascultători de cinstitul sfat și supus ca și părinții. Ce aceasta n-au cutezat da pentru mitropolitul, pînă nu-i va veni răspuns; / că făcuse știre de întîmplarea aceasta, și căci știa că frații sînt trimiși în sus pentru celelalte năcazuri; pentru care lucru acum nimic înaintea popei Radului n-au adus. Iar pe urmă s-au cunoscut că aceea le-au fost durerea și, căci nu știa rîndul judecăților țării, n-au protesteluit să ia la Sibii sau la gubernie, ce așa au rămas prins. 89 r.

De acestea făcîndu-să știre mitropolitului Serviei și fraților care era acolo și întîmplîndu-să și pe acolo foarte mari gilcevi între arhieriei, n-au vrut mitropolitul să scrie aici la sfat nimic pînă i-au venit din Beci aghentul sîrbilor la Carloveț, că acolo era și mitropolitul și săborul; și așa aghentul au scris aici la sfat prietenește, pofîndu-i să sloboaze pe popa Radu. Și, avînd și cîțiva din orășani înștiințare de aceasta, au mers cîțiva la noul județ, Samuil Erbert, ca cum s-ar ruga să-l ia în samă pînă va fi vreo întrebare și căci frigul să întărise. Și așa l-au slobozit, octomvrie 24. Și deaca au ieșit ș-au căutat de slujba preoției, ca și mai-nainte, iară întru ale protopopiei nimic nu s-au amestecat, ce era pe sama popei lui Teodor și cu puterea domnilor stăpînea și porunca. Iară popa Radu n-au avut pace pînă n-au dat suplicat, că iară vrea să-l prinză, căci că făgăduise orășanilor / că va da, cînd mersese de să rugase de l-au slobozit. Și după zece zile deaca l-au scos, au dat într-acesta chip: 89 v.

Prea cinstitului și de Dumnezeu învrednicitului domnului domnului Samuil Erbert, marele județ al cinstitei cetăți a Brașovului și a toată Țara Bîrsei și al preacinstitului gubernium al Țării Ardealului sfetnic, cu plecăciune mă închin.

Cu această smerită a mea scrisoare, cu umilință mă rog bunătății măriei-tale, ca unui domn milostiv

dăruit de Dumnezeu. De vreme ce nime din oameni nu este fără de greșală, și eu ca un om de am greșit măriei-tale ou cuvîntul sau cu nepriceperea mea, mă rog să aib iertăciune. Și eu încă voi fi în toată vremea rugători către Dumnezeu pentru îndelungate zile și multă sănătate și bunăstare a măriei-tale, întru scaunul cu care milostivul Dumnezeu te-au dăruit, și rămii rugători pururea pentru sănătatea măriei-tale

90 r.

ierei Radu Tempea din Bolgarsec /
(Paria)

Anul 1736, octomvrie 24 zile

Acestea făcîndu-să, era trimiși de aici popa Stație și Radu Duma, gocimanul și Gheorghî Hîrs, de la mai 31 la Belgrad, cercînd lucrurile, că era acolo să fie comision împărătesc pentru împărechierile ce să întîmplase, precum am zis și socotind că vor putea isprăvi acolo ceva pentru greutățile orașului. Ce n-au putut, că n-au fost avut domnii acei comisii poruncă la aceasta, mai ales fiind de altă țară și căci și acolo s-au aflat protivnici noaui.

Într-această vreme, fiind adunat acolo la Carloveți săbor de arhieriei, pus-au jalbă înainte ai noștri pentru popa Teodor și înțelegînd isprăvile lui și văzînd și zăpăsul lui, care-l dedese de obște la oraș cînd l-au iertat de cateres episcopul Inochentie al Rîmnicului, cum arată la listul 65; aceste văzînd săborul, i-au făcut judecată într-acesta chip scriind:

Vichentie, cu mila lui Dumnezeu pravoslavnic arhiepiscop a tot nărodul creștinesc care să află supt biruința mării împărătești și mitropolit al Belgradului și al chiesariceștii și crăeștii lui mării sfetnic.

De vreme ce s-au înștiințat preaosfințitul săborul nostru pentru sfînta săbornicească beserecă a sfîntului Nicolae, / întru de Dumnezeu mîntuitul oraș Bolgarsec, precum ierei Teodor cu îndemnarea drăcească au uitat frica lui Dumnezeu și împotriva săborniceștii și apostoleștii besereci au îndrăznit și cu puterea magistratului Brașovului ș-au luat lui-și

cinstea protopopiei și pe cucernicul protopop chir Radu au pus în prinsoare, precum și pînă astăzi rabdă prinsoarea, fiind acel protoprezviter, chir Radu, după înștiințarea pravoslavnicului săbor, bărbat plin de frica lui Dumnezeu și de credință, după sfînta legea creștinească și de bunătățile care să cuvin cinului preoțesc mărturisit. Pentru aceasta cu blagosvenia noastră arhiepiscupească și mitropolitanască, prin mijlocirea domnului arhiereului Nicanor Meletievici, pravoslavnic episcop și după alegerea și voirea de obște, precum și acelor duhovnicești, așa și ai politiei pravoslavnici care să află în numitul oraș și cu toată protopopia aceea cătră besereca sfîntului Nicolae, după chipul obicinuit și după pravila sfîntă s-au pus că să fie protoprezviter la orașul Bolgarsec și la alte sate și besereci care să cuvin cătră protopopia aceea.

Pentru aceea poruncește-să de la preasfințitul, pravoslavnicul săbor al arhieriei, cu aceasta / a 91 r.
arăta, precum celor duhovnicești, așijderea și celor mirenești de tot cinul și vrednicia pravoslavnicilor, că popa Teodor, nu numai pentru acel lucru fără de lege ce au făcut pentru cinstitul protoprezviter Radu și împotriva pravilei sfîntilor apostoli și a sfîntilor părinți, ce și pentru a lui risipire și neținerere a scrisorii ce au făcut de legătură, întru care așa s-au legat că nu va face nice o protivnicie au confuzie, precum preoților așa și celorlalți; iară de ș-ar călca legătura sa, nici într-un chip nădejde de iertare să n-aibă, precum aici legătura lui urmează și luminat glăsuiește deaca e așa cu adevărat.

OBLIGAȚIA SAU LEGĂTURA LUI POPA TEODOR

Adecă eu, popa Teodor, care mai jos mă voi iscăli, dat-am scrisoarea mea la mîna tuturor preoților de la besereca Șcheilor din Brașov și dumnealor gocimanilor și juraților. Pentru că cunoscîndu-mi eu greșeala ce am făcut cu neajungerea minții mele, de am făcut zarvă și turburări între preoți și gocimani

și între nărodul și creștinii de acolo și cunoscându-mi greșala mea, am căzut la toți de obște cu rugăciune, ceindu-mi iertăciune; și mă leg cu acest încredințat / al meu zapis cum că de acum înainte, măcar cît de puțin, nu voi mai greși, nici voi face nici unele împotriva preoților sau dumnealor gocimanilor și juraților. Iară de aș mai face vreo împotrivire vreunora dintre acești mai sus numiți ai sfintei besereci, atunci să fiu lipsit de tot de la acea sfintă beserecă și nici într-un chip nădejde de iertăciune să nu mai aib, încă și de la arhieriei noastre să mă canonesc cu sfinta pravilă, precum va fi voia sfințiilor sale.

Și pentru credința am iscălit mai jos să să crează.
Iulie 1, 1733.

popa Teodor, sin popei Florea

Și de vor fi acestea toate precum și mai sus s-a zis cu adevărat așa, pentru mai-nainte zisul popa Teodor, ca un însuși de sine chiebat și nesilnic și a sa legătură fără de nice o pricină blagoslovită sau nujdă, călcători și risipitori s-au făcut, nici cum să-l cunoașteți în loc de protopop și blagoslovenie de la el nicum să nu luați. Iară acest popa Teodor nici cum să nu puie epetrafir pe sine și nimic la cele preotești să nu să amestece sau să îndrăznească, pînă nu va sta înaintea pravoslavnicului săbor al preasfinților arhieriei și loc de răspuns va lua. Poate fi că să va învrednici și milei, cu socoteala preasfințitului săbor. / Iară de să va mai umfla cu protivnicia lui și nu să va mai arăta cu plecăciune cătră preasfințitul săbor, atunci să fie proclat întru protivnicia sa cea drăcească și afară din sfinta beserecă, ca un călcători cei de Dumnezău date puteri săborniceștii și apostoleștii besereci și cinstea lui să fie cu toți risipitorii sfintei beserecei lui Hristos.

Iară pentru cucernicul protoprezviter al pravoslavnicilor creștini, chir Radul, la chiesariceasca și craiasca mărire, la instanție unde să va cuveni, cu toată osîrdia vom sili și vom cere milă, ca să fie slobod din harest; și după aceea, de mai-nainte avînd

dumnezăiasca sfințire, ca un vrednic de cinul propopiei să fie învrednicit.

Iară celor neplecați și protivnicilor și nesîlnicilor, să judece județul cel drept, Domnul Dumnezău, în zioa cînd va veni întru slava sa.

Data la Petrivarodinșani, noiembrie 26, 1736.

Smeritul mitropolit al Belgradului și a tot nărodul arhiepiscop, care să află supt biruința prealuminatului împărat, și a lui împărăteștii mării sfetnic

(L.S.)

Vichentie Ioannovici

Smeritul episcop al Temișvarului și al arhiepiscopiei mitropolitansca dinpreună ajutători

Nicolai Dimitrievici / 92 v.

1736.

Această copie, precum este vidimuluită din cuvînt în cuvînt, după porunca preasfințitului arhiepiscop al Belgradului și al împărăteștii mării sfetnic, dimpreună cu săborul celor 10 arhieriei pravoslavnic și cu ceialalți precuvioși părinți a tot sfințitului cliros, în mijloc și eu smeritul glăsuiesc, cu mîna mea și cu pecetea.

Judecății duhovnicești întii șezători și propovednic cuvîntului lui Dumnezău

Simeon Hristian (L. S.)

Arhieriei au fost aceștea: cei din sus doi, al Bacicăi, al Seghedinului, al Egarscului, al Crăieștii, al Croației.

În Petrivarodinșanț, dechemvrie 9, 1736 / 93 r.

1739, april 2. Au venit un călugăr de la Sfetagora aducînd cu sine o cruce, al căria lemn mărturisit că este din crucea Domnului Hristos și au umblat la neguțatori de au făcut osfeștenie cu ea. Și au cerut milostenie cu voie, fără voie, să-i dea fieștecare 10, 15, 20, de ugi, că 1 sau 2 nu vrea să ia.

Fără această mult s-au nevoit să puie episcop să-umblescutie pentru Sfetagora în beserecă în toate dumineci și-i luase osebi pe cîte unul și-i și făgăduise episcopii sfintei besereci, iar apoi pe urmă alții n-au primit. Numai au făcut cutie și umblă în cetate la neguțatori vinerea, în tîrg, la bolte și prin cămări; dau cine ce vor.

1739, mai 6. Am ieșit cu litie și cu acel lemn din crucea Domnului Hristos și au făcut o sfeștanie înaintea crucii cei de piatră, care o pusese căpitan Ilie Birt la anul [...]; și toți creștinii cîți s-au aflat au sărutat acel sfînt lemn. /

OBLIGAȚIA POPEI LUI TODOR

Scrisoarea aceasta întru înștiințare să fie tuturor cui să cuvine a ști, precum să să știe că eu, popa Teodor, cel mai jos iscălit și cu pecetea mea am întărit, întru trecutele vremi am făcut multă turburare și gilceavă asupra clirului și a nărodului, pentru care gilceavă, socotind că voi cădea la mare nevoie, am fugit cu toată casa mea în Valahia turcească. Și trecînd cîtăva vreme, văzînd că caz la lipsă, am căzut cu mare rugăciune la preoți și la orășani și făcînduli-să milă m-au iertat, dînd eu și scrisoare preoților și orășanilor, foarte întărită, precum nu voi mai face de acele gilcevi în toată viața mea, după cum arată scrisoarea mea, cea dată dintr-acea vreme, care să află în mîna săborului și la listul 89 are copie.

Iară cînd au fost la anul 1736, mutîndu-să din lume tată-mieu, protopopul Florea și după rînduiala beserecei noastre ridicîndu-să la acea spiță popa Radu, din pofta orașului și cu voia săborului și a mea, prin blagoslovenia preasfințitului episcop Nicanor, care era trimis de mitropolitul sîrbimei pentru multe trebi aici. Iară după ce s-au dus acest episcop din orașul nostru, fiind eu îndemnat de vrăjmașul / diavol, cu neajungerea minții mele, am început în tot chipul a meșterșugi împotriva preoților și a

orășanilor. Și* am început mai virtos împotriva acestui protopop Radu, care, din nedirepte pîrile mele și din multă zavistie, au încăput acest protopop la arești și din instrumentul meu l-a ținut maghistratul Brașovului la arești luni trei; și m-au pus pã mine să fiu protopop fără voia săborului și a orășanilor, (care aceste gîlcevi ale mele au pricinuit sfintei besereci și orășanilor multă chieltuială, care pã direptate ar fi toate eu a le plăti, dar din sacul lipsei mele acum nu-mi este cu puțință); care lucru văzînd preoții și orășanii această nebunie a mea, au dat știre soborului arhieresc de supt stăpînirea chezariceștii împărății. Și socotind acei sfințiți arhieriei (și văzînd și scrisoarea mea cea de legătură de mainainte, care cu nepricepere o călcasem, după canoanele sfintei besereci mi-au trimis carte de cateres ca să fiu de tot oprit de preoție pînă cînd voi merge să stau înaintea sfintului sobor. Dară cu sumeție eu nebăgînd seamă, am umblat cu multe meșteșuguri, turburînd besereca și orașul, cu sila să fiu iarăși în rînduiala preoției; și într-acestași chip au trecut la mijloc vreme de un an și jumătate. Și văzînd că cu această împotrivire nu hăsnuesc nimic, căzut-am în multe chipuri la sfinția-sa protopopul Radu și la ceialalt preoți, așijderea și la gocimani și la jurați și la toți orășanii, cu lacrimi rugîndu-mă ca să li să facă milă să scrie la soborul arhierilor ca să mă / ierte, să fiu iar la rînduiala preoției ca să nu 94 v. piei și sufletește și trupește. Și văzînd ticăloșia casei mele, s-au plecat ca să scrie arhierilor ca să mă ierte.

Însă pentru aceasta eu iarăși mă leg întru acesta chip: ca de acum înainte (viîndu-mi blagoslovenie ca să fiu întru rînduiala preoției) nici cum în treaptă mai sus, adecă a protopopiei, să nu fiu slobod a mă ridica, ce să fiu la scaunul care sînt acum pînă la moartea mea. Și iarăși nici cu un cuvînt cît de mic să nu fiu împotriva nici măcar la un copil, nici să port cuvinte de la unii la alții ca să să pricinuiască

* De aici încolo, pînă la p. 97 v., e alt scris.

vreo gilceavă; nici mai mult de ce mi s-ar veni par-tea să nu mă tinz, făcînd vreo strîmbătate în veni-tul preoțesc; nici cu minie preoților sau orășanilor să nu le vorbesc, nici cuvintele mele ce aș zice împotriva preoților sau a orășanilor să nu aibă cre-dință nicăiri, ci întru toate să fiu blînd, smerit, ne-mînios, păzînd numai rînduiala preoției după rînduiala beserecei Răsăritului. Iar de s-ar mai tîmpla cu nebunia mea a mai face între preoți sau între orășani nescar gilcevi, sau aș mai grăi nescar cu-vinte împotrivnice sau altceva din cele ce scriu aș mai greși, cu un cuvînt, zic, ori în ce m-aș zminti, măcar la un orășan cît de mic, atunci deodată, fără nici un fel de judecată, să fiu lepădat de tot de la sfînta beserecă și din cinul preoției mele și nici într-un chip nădejde de iertăciune să nu aib, ci toată afurisania și pedeapsa arhierescă de iznoavă să cază pã capul mieu. Încă și de la mărirea împărătească să fiu globit cu florinți cinci sute; și dintru această gloabă să fie doauă părți împărătești și o parte a beserecei și ce ar cheltui la gilcevi de iznoavă să aib

95 r.

Și, pentru mai mare și adevărată credință lîngă iscălitura, mea, pusu-s-au chezași și alte persoane, oa-meni de omenie, care să vor iscăli mai jos, ca de aș mai cădea ori în ce pricină de care scriu într-această scrisoare, să aibă a da sama împreună cu mine.

Pentru aceasta am dat această scrisoarea la mîna preoților și a tot orașul, ca să să crează în tot locul și la fieștece judecată.

Luna martie 3, anul 1739.

Al stăpînului Isus Hristos rob, care supt mila sființiei sale să fim păziți despre toată răutatea și întăriți spre slujba sfîntei a Răsăritului besereci, spre folosul sufletesc și trupesc, pînă la săvîrșitul vieții mele.

(L. S.) Az mnogo greașnic* erei Teodos, sin protopopului Florea, u Șchei al tuturor plecat și smerit.

95 v.

(Chizașii au dat scrisoare osăbită.) /

* Eu mult păcătosul (sl.).

1739, ghenarie 15. Văzînd popa Teodor că cu sila domnilor maghistratului nu poate să-și ia cîntea oare au pierdut, în doao, trei rînduri s-au dus la Ugrovlahia, la părintele mitropolitului și la boierii cei mari și la măria-sa Costandin vodă; spus-au ce au știut, ce nimic nu i-au putut folosi. Într-aceasta, neavînd cum mai face, au scris în doauă rînduri carte de rugăminte la protopopul și alți preoți și la gocimani și la tot orașul și a doaua însuși ceînd voie de la protopopul, o au cetit. Deaci au început oamenii a grăi între sine: „ce vom face și cum vom așeza acest lucru“; și într-acea duminică nu s-au putut așeza.

Februarie 18, Nedelia bludnago sina*. Deacii, văzînd și aceasta, au început prin tîrg, au început a lua pe unul, pe altul cu vorba, cu rugăciuni, prinzîndu-să că cele ce au făcut nu va mai face; și aceasta nu i-au ajuns, ce au început a umbla noaptea prin case, la cei de frunte și la cei de mijloc, așijderea rugîndu-să. Cînd au fost în duminica brînzei, sara, după isprăvirea slujbei, s-au sculat nărodul asupra preoților și a gocimanilor și juraților cu mare rugăciune, cum să nu între în post neiertat; și așa văzînd a mulțimei cerere, i s-au făgăduit iertăciune și să fie priimit în slujba și treapta preoției, care au fost adecă al doilea după protopop, prinzîndu-să și făgăduindu-să că pînă va trăi nu să va ridica protopop, nici în viața protopopului Radu. (Nici de l-ar chiema Dumnezeu mai nainte). / La acea cu multe legături tari și jurămînt 96 r. prinzîndu-să, au dat scrisoare la săbor și s-au pus în vistiari, care scrisoare are copie și aici, listul 93. Și dîndu-să cărți de rugăminte la arhieriei sîrbești, că de acolo era caterisit, adecă oprit de preoție, rugîndu-să cu toți să-l ierte, s-au dus la părintele Nicolae, mitropolitul Temișvarului și, fiind preasfinția sa la Arad, la lazaret, că vrea să meargă la Beci cînd au ajuns popa Todor acolo, cu doauă zile au fost ieșit din lazaret și s-au întors deșert, într-acel

* „Duminica fiului rătăcitor“ (sl.)

- an, la iunie, iar auzind că au venit vlădica Nicolae, au cerut iar cărți de la săbor și i s-au dat după forma dintii și s-au dus și l-au priimit bucuros, numai căci i-au dat poruncă să aștepte pînă va mai veni aici un răspuns și să se întoarcă, că vrea să adevereze de este de tot iertat și priimit, căci scrisorile cu care au mers întii popa Teodor zicea că le-au trimis cu poștea după vlădica Nicolae, dar nu i-au fost mers și pînă a-i trimite de aici cum că cu adevărat de toți e priimit și iertat, au pus niște deșarte cuvinte înainte, zicînd că ar avea treabă pînă la Varodin; și așa s-au dus la Carloveț la părintele
96. v. Arsenie, patriarhul / Epecului, scriindu-și singur carte cu numele preoților și gocimanilor și altor orașani de cererea iertării. Prea fericitul patriarh l-au crezut și i-au dat slobozenie și iertăciune de oprirea preoției și l-au blagoslovit ca să fie în rîndul preoției ca și mai-nainte; și au venit și cetîndu-să cartea s-au slobozit să slujască. Acestea înțelegînd vlădica Nicolae cum l-au mințit, au trimis altă carte să fie îndoit oprit, pînă va merge să stea înaintea săborului și au rămas pînă aproape de Crăciun. Deci văzînd că într-alt chip nu să poate, iar au cerut cărți de la preoți i gocimani și jurați i proci. Și i s-au dat cu rugăminte să se mai ierte și acum, iscăliînd și pecețile puînd ca doazeci, treizeci de oameni și, a treia zi de Crăciun plecînd, s-au dus la vlădica Nicolae și mult pedepsindu-l de cele ce-l ciufuluise, l-au iertat să fie precum prea fericitul patriarh l-au fost iertat. 1740, februarie 16, sîmbăta brînzei, au venit, și duminecă cetîndu-i-să cartea, s-au îngăduit să slujască ca și mai-nainte. Numai nu
- 97 r. știm ținea-va făgăduința care au dat. /
- 1740, martie 28. Fiînd gătite din anul trecut, s-au așezat și s-au pus tîmplele noauă în besereca Șcheilor, făcute cu chieltuiala unor creștini, iară mai mult cu a chir Tomei Gheorghi Moldoveanul, gine-rele răposatului dumnealui gocimanului Petcu Șetrariu, la care cu sfeatnicele cele mari doao, la lucrul lemnului s-au chielțuit florini 316 și cu zugrăvitul cu aur peste tot, florini 914. Zugrăvitu-s-au în

anul trecut besereca cea mare toată, că făcuse și podul mai-nainte, cu cheiltuiala dumnealui chir Enachi Stama, cum arată această pisanie*. /

97 v.

Anul 1740, noemvrie 1. După ce s-au lăsat dascalul Pătru de dascălie, căci îi murise fămeia, s-au rînduit dascal Radu, sin protopopului Radu Tempea, cu alegerea preoților și a gocimanilor și a altor orășani.

Noiemvrie 30. Ceind și pe dascalul Necula Cimpulunganul să să ducă să să facă preot, să fie la Cimpina, s-au socotit preoții și cu gocimani și cu alți orășani să nu-l lipsească de aici, căci slujise dascălia bine de vro șapte ani. Și l-au trimis la București și s-au făcut diacon și să ție și dascălia. Și i s-au făgăduit de la preoți scrisul prescurilor, cum au avut și alți diaconi și la Paști să-i dea nume de florini 12 și orășanii de la beserecă pe an florini 30, cum au dat și popei Ion Cărăuș și popei Radu și popei Teodor cînd au fost diaconi, care altor diaconi n-au [...]**.

99 r.

1741, ghenarie 6. La sfîntul săbor al osfeșteniei cei mari după rugăciunea ce să cade, scoțînd și sfintele icoane la rîu, cînd au fost să să întoarcă, sfînta icoană a Domnului Hristos și a Precestei și a sfîntului Nicolae, tot plecîndu-să au venit, pînă s-au pus în sfînta beserecă la locul lor.

Februarie 15. În duminica pravoslavnică întii în post, făcîndu-să obicinuită litie, iar așijderea s-au pleoat, tot nărodul vâzînd și cutremurîndu-să. /

99 v.

1741, februarie 8. /

PORUNCA CARE S-A TRIMIS ÎN ȚARA BÎRSEI

Copia

Milostivelor voastre preoților și altor pravoslavnici creștini, carii vă aflați lăcuitori în Țara Bîrsei, împreună cu toate păzite de Dumnezeu familiile milostivelor voastre și ale dumneavoastră, ca unor frați și fii ai pravoslavnicei beserecei Răsăritului, tutu-

* Foaia 98 (cf. numerotarea autorului 97) e nescrisă.

** Foaia ruptă.

ror pace, sănătate și spăsenie sufletească de la milostivul Dumnezeu rugăm și poftim.

Alta, vă facem înștiințare ca să dați și milostivele voastre știrea tuturor pravoslavnicilor creștini de obște, precum, după porunca Domnului Hristos și după învățătura sfinților apostoli și după așezământul sfinților părinți, carii au întocmit și au întărit sfânta pravilă, vă poruncim și noi:

1. Tot creștinul, cu mic cu mare, în toate duminicile să se aplece la sfânta beserecă de trei ori în zi, mai ales și cu deadinsul în sfântul post.

2. Din sfântul post tot creștinul, cu fâmei, cu copii, cu slugi, cu slujnici, pînă la copilul de 10 ani, nici unul să nu rămîie neispovedit și necuminecat, încă și copiii de la doi, trei ani să-i aducă să-i cuminecați.

3. Care creștin la beserecă nu vine și va rămînea neispovedit și necuminecat, nici sfînta anaforă la Paști să nu le dați ce să-i scrieți anume să ni-i dați înainte.

4. Sfînta anaforă la sfîntele Paști cu vin să nu le mai dați precum s-au făcut rînduială și aici la noi și în Țara Rumânească, că s-au oprit cu tărie, ce numai cum să dă anafora; că știți porunca sfîntei pravile că în nădejdea Paștilor, care nu e alt' dar fără anafora, să lasă mai mulți de nu să ispovedește, 100 r. nici să cuminecă, (poate la vreo nevoie de moarte). /

5. Preoții în cîrciume să nu între, nici airi să se îmbete, nici în beserecă să se aplece beți.

6. Preoții să aibă grije în toate duminicile a tot anul și la sărbători sfînta liturghie și cazanie să nu lipsească. Și de acum înainte, în toate duminicile sfîntului post să tocați mai de vreme și să spuneți mai-nainte să vie toți creștinii și sara, ca și dimineața și la sfînta liturghie. Și să le spuneți cîte o cazanie de la Mărgărit după vecernie, sau din „Poucenie“, de cele de peste an, care veți socoti că trebuiesc spre îndreptare, măcar cît de scurte, de nu popa, dascalul.

7. Tatăl nostru, crezul, zece porunci, încă să le spuneți totdeauna și cum să-și facă sfânta cruce, bine, drept să știe toți; că neștiind, oînd va fi întrebare, să vor pedepsi și ei și milostivele voastre, de nu veți învăța.

8. Și pentru nunte să le spuneți, să știe, să n-aibă mai mult nădejde că să vor cununa după amiaz sau noaptea, că preoții de acea slujbă la acea vreme sînt opriți, că fiind taină sfîntă, una din cele șapte, trebuie să să cunune dimineața după sfînta liturghie, nemîncăți, nebeuți. Iar care preot va îndrăzni a face această nebulie va fi lipsit de preoție.

9. Alta, să dați în știre celor ce vor veni la căsătorie să învețe să știe „Tatăl nostru“, „Credeul“ și „Poruncile“ și să-și facă sfînta cruce, bine, drept, căci care nu va ști, nu veți fi slobozi să-i logodiți, nici să-i cununați pînă nu vor învăța să știe bine și pînă nu vor făgădui că vor păzi și celelalte porunci ale legii și cum că nici o duminică de la beserecă nu vor lipsi și cum că nici un post nu-i vor trece neispovediți și necuminecați cît vor trăi. Și pînă nu să vor ispovedi să nu îndrăznească a cununa pe nime că veți cădea supt canon beserecesc /. 100 v.

10. Cele șapte taini să învățați, să nu vă paie glumă, că va fi cercare de acestea i proci. Așijderea și de alte năravuri rele, precum cei ce au nărav rău de înjură orce fel de înjurături, să căutați să-i învățați și foarte să-i certați să să părăsească, ca să nu-și răpuie sufletele.

Și așa ascultînd și păzînd acele drepte porunci și învățături, care și mai nainte le-ați avut, să vă spășiți toți; pentru care și acum de nou, avînd noi poruncă tare de la preafericitul patriarh și de la alți pravoslavnici arhieriei cu mare tărie să să fie legea și pravila, ca nu cumva, nepăzînd și neascultînd cineva poruncile sfîntei besereci, să cază supt blestemul sfîntilor părinți.

Aceaste acum și mila marelui Dumnezeu să vă fie de întărire i pază.

OSEBIT PREOȚILOR

Iar milostivele voastre și de altă învățături folosite spre spăsenia creștinilor, care știți că sinteți datori să nu vă leniți, ce în toată vremea și în tot locul și în tot ceasul să învățați, să dojeniți / pe fii, pe frați creștini, însă cu blîndețe, ca să nu să rătăcească și căzînd la pocăință, pe toți să primiți, canonînd cu socotință după puterea lor. Și nici unul să nu rămîie necuminecat, măcar fie în ce greșală ar fi, numai să făgăduiască părăsire și întoarcere.

Și această foaie să o cetiți în postul mare de trei ori și al Crăciunului de trei ori și în cele doao cîte o dată, și în tot anul aceasta să faceți și să o puneți bine, că va fi cercare și cine nu o va avea în grije să va canoni, că s-au dat această poruncă la toate beserecile. L. S. Protopop Radu Tempea

Și din preot în preot la beserecă să rămîie, să
101 r. să afle. /

1741, mai 31. S-au pristăvit popa Petcu Șoan puțin bolînd!

Anul acela, iunie 7, s-au rînduit diaconul Necula să fie preot și Radu dascalul, sin protopopului Radu, să fie diacon; și la iulie 9, la București, s-au hirotonit preot diaconul Necula și au venit.

1742, ghenarie 4, la șase ceasuri după amiaz. S-au pristăvit și preotul Teodor și s-au îngropat în ziua Botezului cu mare cinste și cu mulți preoți.

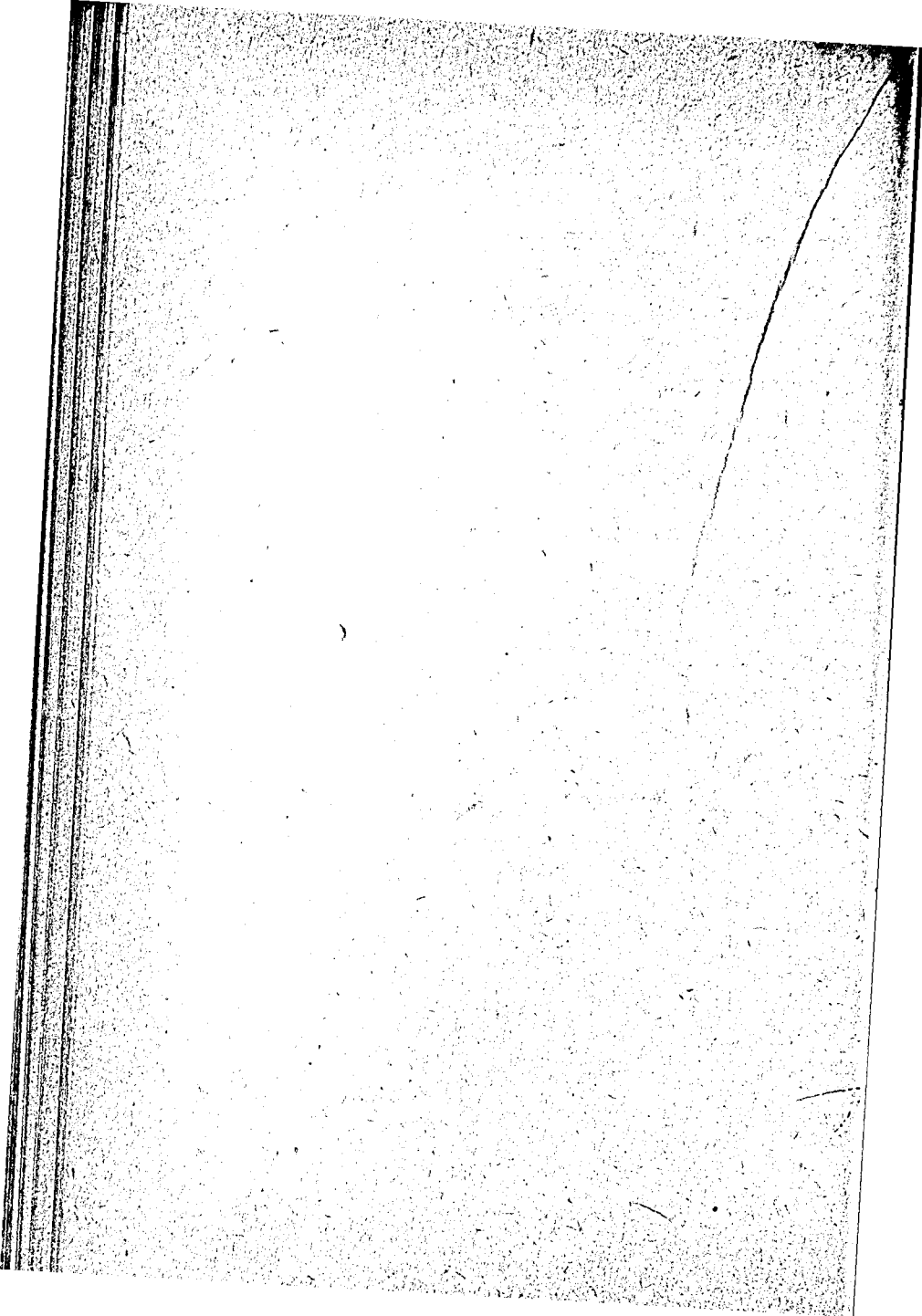
1742, ghenarie 24. S-au rînduit să să facă preot Radu, sin protopopului Radu, în locul celui pristăvit; și s-au hirotonit în Țara Sirbească la prea fericitul patriarh Arsenie, martie 22; și au venit la simbăta lui Lazar.

1742*, mai 14, la unsprăzece și jumătate ceasuri din zi. S-au pristăvit taica părintele protopop Radu Tempea și s-au îngropat în 16 zile.

1742, mai 23. Strîngîndu-să orășanii și făcînd sobor, au așezat pă părintele Eustatie Gridovici protopop în locul celui pristăvit; și s-au hirotonit la
101 v. Carloveț de fericitul patriarh [...] /

* De aici pînă la sfîrșit e alt scris.

ANEXE

IZVOD. PARIA

Milostiju božiu Io Nicolae Alexandru voevod i gospodī nū vsei zemli Ugrovlchskoe davat gospodstvo mi siju povelenuju gospodstva mi.*

Tuturor șcheilor de la Brașov, ca să fie volnici cu această carte a domniei mele de să aibă aici în țara domniei mele a ținere oile lor cîte vor avea și să le pască de toamna pînă primăvara la Sfintu Gheorghie, cînd și le duc ei ța munte în Țara Ungurească, ori pe moșie domnească, ori boierească, ori călugărească, ori megieșască; și să n-aibă nici o opreală de nimenea, numai și ei să aibă a-și păzire vitele, să nu strice nescai pîini sau livezi, sau alte bucate ale cuiva; și pentru adetuț moșiei unde-și vor băga oile în baltă, să aibă a să tocmi cu stăpînul moșiiilor, după cum le va fi obiciaiul; și cînd i-ar lovi vreme grea de iarnă primejdioasă, să aibă a-și băgare oile în baltă ori pe a cui moșie s-ar întîmpla și să n-aibă nice o opreală de nimenea, numai să aibă a-și dare oieritul domnesc după obiciaiul lor, de oaie cîte bani 10 și de numărătoarea oilor, de turmă po bani 10.

Iară de alte de toate să fie în pace și ciobanii carii vor avea pe la oile lor, fiind oameni streini din țara lor, încă să fie în pace de vel seamă și de toate dăjdile și orînduielele ori cîte vor ieși peste an de la vistieria domniei mele în țară, de nici unele nici un val și nici o bîntuială să n-aibă, după cum scrie și hrisovul răposatului Antonie vodă și hrisovul răposatului Costandin vodă Brîncoveanul și hrisovul răposatului fratelui nostru Ion vodă, care

* Cu mila lui Dumnezeu, Io Nicolae Alexandru voievod și domn a toată țara Ugrovlahiei, dă domnia mea această poruncă a domniei mele (sl.).

le-am văzut domnia mea la mînile șchelior. Așijderea și pentru vitele lor de oi și de berbeci, care vor fi ale lor bucate de casă, cînd vor vrea să și le ducă la casele lor în Țara Ungurească, de acelea să nu dea vamă.

Și care dintr-acești șchei ar ținea stîni vara pe munții carii cumpără de pre la boieri, de vor face tot cașcaval iar nu brînză, acel cașcaval de-l vor vinde în tîrg în Cîmpina, au la Văleni, sau măcar în ce tîrg, să-și dea vama; iară făcînd tot brînză și vor vrea să o ducă la casele lor în Țara Ungurească, de aceea să nu dea vamă.

Și pentru turmele de oi ale lor, cînd vin primăvara de la cîmp și trec la munte, să aibă a da vameșilor cîte un miel de turmă și să-și ia răvaș de seamă, să-și treacă oile cu pace și pe cîți cai vor avea la turmă, să aibă a dare de cal po bani 2, iară de s-ar tîmpla vrănora dintr-aceștia a le fi oile șchioape sau betege, au vor fi apele mari de nu le vor putea trece în sus și le vor tunde aicea în țară la Breaza au la Comarnic, sau măcar oriunde s-ar întîmpla, acea lîină de vor vrea să o ducă la casele lor în Țara Ungurească, să dea vamă de povara de cal bani 40, după obicei. Iară pentru pieile oilor ce le vor muri de iarnă aici în țară, vrînd să-și ducă la casele lor în Țara Ungurească, de acelea să nu dea vamă, însă care vor fi din bucatele lor, iară nu de la alții luate ca să facă meșteșug, să nu dea vamă.

Și pentru șcheii carii țîn stîni în muntele Buceciului și în muntele lui Leaotă, în hotarul Dimboviței și-și vor pogori bucatele lor de le vor vinde, de acele bucate cum să vor tocni cu neguțătorii; de vor da vamă cei ce cumpără, șcheii să aibă pace, iară de nu vor da vamă cei ce cumpără, atunci să dea vama șcheii. Și în ce județ să vor vinde acele bucate, la tîrgul acela ce va fi într-acel județ, să dea vama. Numai șcheii să poarte grija să facă știre vameșilor, ca să știe de la cine vor lua vamă.

Și pentru buțile cu vin care-și duc de la viile lor de aici din țară la Cîmpina și din Cîmpina pun vinul prin burie de-l duc în Țara Ungurească, să aibă a dare vamă de calul împovărat cu vin, cîte bani 10, iară de bute să nu dea nimic. Iară de nu vor fi vinurile din viile lor, ce vor fi luate de la alții, să aibă a-și dare vama după obicei.

Și pentru vitele lor de boi și de vaci ce au în Țara Ungurească și și le aduc de le pasc pre pământul țării și iar le duc înapoi, acelea însă să aibă pace de ierbărit.

Așijderea și pentru șcheii, carii cară pește cu carul de la baltă au de prin târguri și-l duc în Țara Ungurească, să aibă a dare vamă de carul cu pește 70 și de calul împovărat cu pește câte bani 7, iară mai mult nu.

Și de fumărit încă să aibă pace, după cum au avut ei obicei și cărți de la răposatul Șerban vodă și de la alți răposăți domni, iară mai mult val sau bîntuială, afară din obiceiurile ce s-au zis mai sus, să nu aibă.

Așijderea și pre urma domniei mele pre care va alege domnul Dumnezeu a fi domn și stăpînitori țării aceștia încă îl poftim și-l rugăm, întru numele Domnului și mîntuitorului nostru Isus Hristos ce este întru troiță slăvit, ca să întărească cartea aceasta și să o întărească pre tocmelele și așezămînturile ce s-au zis mai sus, ca și ale domniei sale mile și derese încă să fie bine cinstite și în samă ținute; și domnul Dumnezeu să-l ție și să-l păzească întru a sa domnie cu lină pace și fericită viață.

Și am întărit cartea aceasta cu tot sfatul cinstiților și credincioșilor boierilor celor mari ai divanului domniei mele, pan [...], velic ban i pan Radul Popescu, velic vornecu i pan Iordachie Crețulescu, velic logofăt i pan Dumitrachi Ramadan, velic spatar i pan Grigorie, velic vistiari i pan Manolachie, velic cluci i pan Ianachi Stama, velic postelnic i pan Neculae Ruset, velic păharnic i pan Matei Crețulescu, velic stolnic i pan Costandin Băleanul, velic comis i pan [...], velic slugeri i pan Barbu Merișanul, velic pitari și ispravnic, Costandin Văcărescul, velic logofăt.

Și s-au scris cartea aceasta în anul al doilea din domnia a doaua, aici în orașul scaunului domniei mele în București, de Anghelachi, logofețel ot Tîrgoviște, meseța noemvrie 15, leat 7228.

Io Nicolae Voievod

Iordachie Crețulescu,
velic logofăt proctoh
Costandin Văcărescul
velic logofăt proctoh

PREDOSLOVIE CĂTRĂ CITITORI

Cititoriul cel blagocestiv și iubitori de osteneală la citania scripturilor întru Domnul să să bucure și să să înțeleptească.

Tot lucrul cel de folos, blagocestivule cititori, ca să fie bine priimit sau obicinuit a să lăuda, de vreme ce firea omenească măcară că și pohtitoare este la cele de folos, iară căci pe jos să tîraște și la cele de jos este plecată prin dragostea celor pămîntești pentru aceia a vedea celea ce sînt de folos și a le privi nu poate, și de multe ori și lucrul cel de laudă pentru răutatea cea sămănată întrînsa prin păcat de șarpele cel de mult a-l priimi voiește, cătră aceasta de vreme ce cele bune să dobîndesc cu anevoie, întru care toate faptele cele bune trebuiește să să puie, precum filosofii cei creștinești adeverează, decît alte, cu mult mai vîrtos împărăția ceriului care cu anevoie este și nevoitorii o apucă pre ea și la dînsa a merge calea strîmtă este și cărarea cu năcazuri, pentru aceea zic că cu mult mai vîrtos este cu anevoie și grea.

În ce chip dară să va mîntui cineva, adecă va dobîndi împărăția ceriului, nefiind botezat în numele tatălui și al fiului și al sfîntului duh, după cuvîntul Domnului și cum să va boteza nefiind credincios și cum va crede nefiind învățat și cum va învăța neavînd dumnezeiasca scriptură și cum să va lipi cu osîrdie de citania dumnezeieștilor cuvinte, neștiind lauda acestora. Pentru aceasta cu adevărat în tipografia cărți de învățatură și îndemnătoare spre credință și spre fapte bune să dau. Pentru aceasta în predoslovii să laudă și să pune înainte marele lor folos pentru îndemnarea cătră osîrduitoarea citanie. Pentru

aceasta și cu mare stradanie pentru mai lesne înțelegerea să îndreptează și cu mare și bună tocmeală să așază, dintre care și această carte, plină de darul lui Dumnezeu, ca mai curînd să o priimești și mai cu dragoste să o cinstești și să o citești, o cititoriule, această laudă întrînsa priimește.

Și întii cine ar fi făcătorii acestora cărți, să știi, căci că la evanghelii au fost singuri evangheliștii Mateiu, Marcu, Luca Isaii, (avînd sfîntul Ioan și apocalipsul său mai pre urmă pus). Iară tilcuiitoriul acestora au fost la evanghelii sfîntul Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei, iară la apocalipsis au fost tilcuiitori sfîntul Andrei, arhiepiscopul Chesariei de la Capadochia și alți purtători de Dumnezeu părinți. Pentru aceea cuvios lucru au fost socotit sfîntia sa Zaharia Copetenskii, preacuviosul arhimandrit al sfintei lavre Pecersca, de le-au de pe elinie pre limba slovenească după cum au fost tilcuite de acei sfînți bărbați și întru cel de obște folos l-au dat în tipar, care mai pre urmă și preosfințitul arhipăstoriul nostru, Chir Teodosie, mitropolitul Ugrovlahiei, văzînd că ar fi de mare folos de s-ar scoate pre limba rumânească, ca să să împărtășească și neamul nostru cel rumânesc acestor lumini ce le-au descoperit dintru acele adînci taini dumnezeiești acei sfînți bărbați, poruncit-au sfîntiei sale părintelui Damaschin, episcopul Buzăului, de l-au scos de pre slovenescul dialect, precum au fost așezat de pre cel grecesc, pre limba noastră cea rumânească, precum să vede, așezînd mai pre urmă și catalog pentru mai lesne aflarea lucrurilor dintrînsa, împodobit precum să vede în cel slovenesc și cu cuvînt de învățătură al sfîntului Efrem la preobrajenie, de aceasta cum că fiul lui Dumnezeu Isus Hristos este Dumnezeu adevărat și om adevărat. Așijderea și cu cazania dumnezeiescului Zlatoust de puterea cea dată de Hristos prin duhul sfînt întocma tuturor apostolilor; și l-au închinat celui ce să numește pre sine și este alfa și omega, lui Hristos Dumnezeului nostru, căruia ne rugăm ca celui ce este singur întru adevericuine fără de greșeală, să ierte întunecările întunecatei noastre minți și îndrăzneala că ne-am tins la un lucru ca acesta ce este mai presus de noi.

Pentru care dumnezeiesc lucru și noi smeriții preoți de la sfânta beserecă din Șchiaii Brașovului, avînd multă și mare dorire dumnezeiască ca să putem dobîndi o lumină ca aceasta, deci întru pribegia boierilor, cînd au luat cătanele pe Nicolae voievod din scaun din București, am aflat și noi oarece vreme de prilej că am găsit tîlcul acesta adus de un boier, călugăr monah, Dosotei, de la sfînta minăstire a părintelui Antim, care au fost mitropolit după părintele Teodosie din București.

Deci prin mijlocirea părintelui Climent, care au fost arhiepiscop la Oldrii (fiind și sfinția sa pribeg atuncea aici în Brașov), ni s-au dat de am scris eu, erei Radul Tempea, pînă la coale 113 și milostiva sa preotul Ioan Cărăușu au scris coale 13 la apocalipsis.

Deci întîmplîndu-să a să duce pribegii de aici de la Brașov, rămasu-ne-a lipsă coale 101 de nu pliniseam, pentru care lipsă mai multă întristare aveam. Deci iarăși părintele Climent Oldrianul, văzînd dorirea noastră spre lucrul acesta, deaca s-au întors iarăși în București, pus-au cu a sfinției sale cheltuială de ni s-au scris pe unde aveam lipsă (adecă coale 101) și ni le-au trimis de am plinit închinîndu-le sfintei aceștia besereci și am pus și eu cel mai sus numit cele scrise de mine și le-am adunat la un loc și am plinit cartea precum să vede și le-am dăruit și eu sfintei aceștia besereci a Șchiailor Brașovului întru vecinica pomenire a noastră și a părinților noștri în zilele milostivei sale protopopului Flore Băran i popa Radul, sină popei Radul Tempea i popa Teodor, sină protopopului Florei i popa Statie, sină protopopului Vasilie Grid și a gocimanilor Petru Vătaf și Petcu Șetrari, în anul 7230 (1721), noiembrie 25.

Acestea toate de vreme ce spre folosul tău s-au făcut, o iubitoriule de osteneală cititori, cu deadinsul cercetîndu-le, cu multă lumină de învățătură te vei lumina și cu mari daruri duhovnicești te vei îmbogăți, de vei ceti cu înțelegere cele scrise în cartea aceasta, că scris este în cartea aceasta de zice: fericit este cel ce citește și cel ce ascultă cuvintele proorociei aceștia și păzește cele ce sînt scrise în cartea aceasta, că vremea este aproape. Pentru aceasta priimește această carte cu dragoste și o cuprinde cu osîrdie și o procitește cu înțelegere și ia aminte cu

deadinsul cele ce sînt scrise întrînsa și pre sfinții bărbați
purtătorii de Dumnezeu părinții noștri Teofilact arhiepiscopul
Bulgariei și Andrei arhiepiscopul Chesariei de la
Cappadochia, carii la acestea s-au ostenit cu înaltă lucrare
de laudă cu cinste și te spăsește în Domnul și pentru
noi te roagă.

Al blagocestiei voastre pohtitor de vecinicele bunătăți

erei Radul, sină erei Radul Tempea
ot staraia țircov ot Șchei Brașov

La anul 1721

(din *Tilcul evangheliilor*, copiat de Radu Tempea, Brașov 1721.
și Nicolae ierei, București 1719)

CHRONIK
VON POPE VASSILIE

(1392—1633)

Anno mundi 6900, anno Christi 1392 sind die Bulgaren an diesen Ort (id est bei Cronstadt) kommen

Zu der Zeit, als das Pfaffentum allhier in diese heilige Kirche ist eingeführt worden, wie es eigentlich zugegangen ist, vom Popa Petru, den (!) Alten, an bis auf den Pfaffen Popa Costandin, und wie viel Mühe und Arbeit es gekostet hat, bis diese Sach ist fortgesetzt worden, dass die Religion ist ungängert verblieben und von einem Geschlecht auf das andre ist kommen, ist der Lauf der Jahre gewesen a domino nostro Jesu Christo 1484, ab Adamo 6992, ab adventu Bulgarorum 92.

Zu den Zeiten, als die Bulgaren oberhalb Cronstadt noch keine gemauerte Kirche aufgebauet, sondern eine von Holz nur gemachte Kirche gehabt, ist ein Pfaff gewesen namens Popa Petru, welcher auch Pfaff ist verblieben bis in seinem Tod, und ist in die Kirche in die Bulgarei begraben worden. Aber noch bei Lebén dieses Pope Petru sein die Reschinarii von einem Dorf, bei des Hermanni Stadt gelegen (welche Cibinium genennet wird), her auf das Rathaus in Cronen (so wir Brassovia heissen) kommen und von Herrn Cibiniensibus damals Briefe einem Ehrsamem Rat der Königlichen Cronstadt mitgebracht und darneben von unsern Weisen Herrn begehret, dass ihnen von hieher sollte ein Pfaff gegeben werden, worauf sie den Herrn Cibiniensibus zu Gefallen*

* In manuscris: zugefallen

ihnen den Popa Brátul, des Popa Petru, des Alten Sohn, haben folgen lassen, welchen die Reschinarii auch in ihr Dorf Reschinar hingeföhret und bis in Tod zum Pfaffen behalten. Nachdem aber dieser Popa Brátul sich dahin begeben hatte, und der Popa Petru allhier gestorben war, nach etlichen Jahren, als auch der Popa Alde noch daselbst war, hat er in seinem Alter seinen Sohn Petru, welcher diesen Namen nach dem alten Popa Petru geföhret, zum Pfaffen gemacht, und seind also daselbst mit einander Pfaffen gewesen.

Im Jahr Christi aber 1495, ab Adamo 7003, ad adventu Bulgarorum 103 überfiel diese an diesem Ort wohnende Christen eine recht heilsame Begierde, dass sie hingingen und mit grosser Ehrerbietung im Namen wie auch mit Vorbitt des Negoe Rekomie Bassaraba Waiwod aus der Wallachei einen Ehrsamem Rat ersuchten und in tiefster Demut anhielten, bis ihnen die Kirche von Stein aufzubauen vergünstiget wurde; welches Baues Ausführung mit Hülfe des Negoe Wajda geschehen ist, worneben denn die Altväter und allhiesige Christen in der Bulgarei, reiche und arme, grosse und kleine, zugesteuert haben, bis der heilige Altar, der Chram (!) zusammt dem alten Glocken-Turn ist ausgefertigt worden!

Zu der Zeit haben die hier wohnende Christen abermal an den Ehrsamem Senat allerdemütigst supplicieret und begehret, in die Hermannstadt zu schreiben, dass ihnen ihr Popa Brátul zuwiederkehren sollte zugelassen werden, welches aber (weder) das Dorf, noch der Hermannstädter Rat vergönnet hat, sondern haben seinen Sohn, den Petru, herbracht. Hernach in Jahr Christi 1515, ab Adamo 7023, ab adventu Bulgarorum 123, die 24. Octobris ist der Popa Brátul Todes verblichen und begraben worden.

Von der Zeit aber, dass der Popa Petru bei diese von Stein aufgebaute neue Kirche ist gebracht worden, ist er auchderselben bis in seinen Tod vorgestanden, allhier gestorben und ins Vorhaus dieser Kirche ehrlicher Weis begraben worden. In wärender Zeit, dass er Pfaff hier gewesen, ist die Schlacht geschehen beim Schloss von Erde zu Marienburg im Jahr Christi 1528, ab Adamo 7037.

Damals ist auch Rathaus oder Trompeter-Turn reno-

veret oder verneuert worden, und als man geschrieben Anno Christi 1541, Anno Adami 7049, Anno adventus Bulgarorum 149 ist er Todes verblichen.

An seine Stelle ist getreten sein Sohn Popa Thoma, und dieweil dieser keine männlichen Erben gehabt, so hat er seiner Schwester Sohn einen beneben sich genommen. Weil er gelehrt gewesen, hat er Selben bei sich gehalten, und sind also mit einander der Kirchen vorgestanden. Der Popa Thoma aber, nachdem ihm im Alter seine Pfaffin gestorben, ist er in die Wallachei ins Kloster Renkeschow gezogen und ein Caluger worden und hat auch daselbst sein Leben beschlossen Anno Christi 1572, Anno Adami 7080 die 21. Novembris, Anno adventus Bulgarorum 180.

Seine Stelle hat betreten der Popa Dobre, nach dem Popa Thoma aber nicht lang gelebt, sondern eben in dem Jahr die 13. Decembris gestorben. (Der Popa Thoma und Popa Dobre sind mit einander Pfaffen gewesen 25 Jahr, der Popa Dobre, ein Vater des Popa Michai, ist ohne den Popa Thoma allhier Pope gewesen 6 Jahr und in Monat Decembrie, wie vor erwähnt, sein Leben geendiget).

Diesem succedierten in der Kirchen zu Pfaffen der Pope Vassilie und der Pope Voikul. Der Pope Vassilie endigte aber sein Leben auch gar bald. So ward in seine Stelle der Popa Voikul der oberste Pfaff, welchem an die Seite gebracht wurde der Pope Jane.

Zu der Zeit ist auch der Pope Micha aus Servien-Land von seinem Studieren ankommen, ist aber zu keinem Kirchen-Amt gelangen können, massen er auch selber nicht willig gewesen, einiges Unwesen in der Kirchen oder zwischen den Leuten anzurichten, sondern hat der Zeit von Gott erwartet. Um welchen aber damals die Bälger von Rosenau kommen und von einem Ehrsamem Senat und den hiesigen Pfaffen selbigen ihnen folgen zu lassen begehret. Worauf er in die Wallachei* ist hingeschicket und allda ordinieret worden, als man geschrieben Anno Christi 1576, ab Adamo 7084, adventu Bulgarorum 184; und hernacher ist er gen Rosenau geführt und allda Pfaff gewesen 1 Jahr etliche Wochen.

* In manuscris: Wallache

Da denn zu der Zeit der Popa Voikul die 26. Januarii, Anno Christi 1578, Anno Adami 7086, Bulgarorum adventus 186 gestorben ist und mit Ehren unter die Mauer, so das Vorhaus vom gewölbten Gewölbchen unterscheidet, in die Kirchen begraben worden, seine Beine herausnommen (!)*, (N. B. Zu der Zeit regierte in Wallachia der Michne Waida, in Transsilvania Báthori Cristopf, Judex Coronensis Petrus Hirscher), so ist also der Pope Iane blieben und oberster Pope worden wie auch Stadt-Logufeth, und der Popa Micha ist nebens ihm Pope gewesen zur Zeit des aufrichtigen Christens Lucae Hirschers, Judicis Coronensis.

Item bei Lebzeiten dieser Pfaffen sind auch viele Bücher in Wallachischer und Servischer Sprach gedruckt worden, als man geschrieben Anno Christi 1580, Anno Adami 7088, adventus Bulgarorum 188. Ja, diese Hirten haben sich auch viel um die Herde und die Kirche bemühet, indem sie den Petre Wajda Dimitrie Csertsel, so ein Sohn des Petrasko Vaida in Vallachia ist, dahin bewogen, dass er mit allen Bildern der Heiligen ausstaffieret im Jahr Christi 1583, Anno Adami 7092. Bis auf diese Zeit ist die Kirche, da sie aufgemauert ist worden, 89 Jahr, adventus Bulgarorum 192 Jahr. Selbe haben auch der Kirchen viel Bücher zugebracht. Und hiemit ist der Popa Iane auch gestorben und Anno Christi 1591, Anno Adami 7099 ehrlicher Weise begraben worden.

In dessen Stelle ist des Popa Dobre sein Sohn, der Popa Micha oberster Pfaff verblieben und der Popa Bahle Unter-Pfaff, welcher aber hernach, dieweil ihm das Weib gestorben, und er zur andren Ehe geschritten, das Pfaffentum hat quittieren müssen. So ist anstatt seiner zum Unter-Pfaffen genommen worden der Popa Neogoszlaw aus der Walachei, aus dem Mark Flots, welchem der Pope Micha neben sich erwählet hatte. In wärender Zeit, dass dieser Pope Micha oberster Pfaff gewesen, hat der Moldavische Wajda der Kirchen Zusteur getan, und was der Petru Waida nicht zum Ende gebracht, hat dieser Aaron Waida vollends ausgefertigt von Gemälden, wie

* Ultimele trei cuvinte ilizibile, se pare că lipsește ceva în text.

auch den Turn in etwas erhöhen lassen im Jahr Christi 1595, Adami 7103, adventus Bulgarorum 203, die 24. Septembris.

Hernacher als der Lauf der Jahr-Zeitungen gewesen Anno Christi 1599, Adami 7106, adventus Bulgarorum 206, hat sich Michael Waida aus der Walachei aufgemacht, ist über die Gebirge kommen und die Dörfer angezündet, so hat sich damals der Weise Herr Richter Herr Cyrillus Greissing zusammt dem Popa Micha hinausgegeben, den Michay Waida befriediget und einen solchen Vertrag mit ihm getroffen, dass er Burtzländischen Distruct nicht verderben sollte.

Als man aber gezählet Anno Christi 1604, Adami 7112, hat ein Ehrbar Croner Rat den Pope Micha legationsweis bei den Sorbán Waida in die Wallachei expediert, welcher auf Treu und sichern Glauben in die Königliche Stadt Brassovia mit grossen Ehren ist eingeholet worden. Und nachdem dieser Sorbán Wajda allhier mit den Rats-Herren eine (!) starke Bündnis gemacht, ist er abermal mit einem ehrlichen Abschied und grosser Freude auf seinen Stuhl in die Tervesch zuruck gekehret.

Anno Christi 1605, Adami 7113, adventus Bulgarorum 213, die 25. Julii, für den Sonnen Aufgang ist der Pope Micha, des Pope Dobre Sohn, mit Tod abgegangen, zur himmlischen Ruhe gelanget und in die Kirche Ehrlicher Weis begraben worden.

Nach ihm verblieb der Pope Negoszlaw Pfaff und wollte den Pope Costándin, weilen er sich sehr jung, nämlich 18-jährig zum Pfaffen hatte machen lassen, nicht annehmen, sondern wollte ihn aus der Kirche ausstossen. In dem aber Anno Christi 1606, Adami 7114 ein Ehrsammer Senat zusammt dem Wallachischen Bischof Teocktiszd von Belgrad und dem Mitropolitul Luca aus der Tervisch dieses aus der Wallachei bürtigen Pfaffens Unrat und Stolz erfahren und betrachtet, haben sie ihn via iuris aus der Kirchen verstosen und dahin heissen ziehen, da er herkommen.

Ist also hernacher loco Popae Michae verblieben sein Sohn, der Popa Costándin, und ohnerachtet er jung gewesen, wusste er ihm den noch die Sorge auf die Kir-

che angelegen sein lassen. Zu de Zeit, weil niemand anders war, nahm er neben sich den Pope Sztán. Haben aber nicht lang mit einander friedlich gelebt, denn der Pope Sztán hat sich aufgeworfen und der erste sein wollen, ja sich auch andre Händel gemengt. Welche Zwietracht und Uneinigkeit sobald die Herrn Senatores Coronenses erfahren, haben sie ihn aus der Kirchen verstossen. Welcher sind alsdenn nach Fogarasch begeben und allda auf einem Dorf Pope worden, sein Leben also beschlossen, dass ihn Gott gestrafet, denn er neben seinem Sohn Vassilie in einer Scheuer verbrennet ist. Auf solche Weise hat dieser Ehrgeizige und Unfriedfertige Anno Adami 7140 sein Ende genommen.

Als nun der Proto-Pope Costandin allein geblieben, hat er neben sich zum Pfaffen genommen den Pope Michaille. Wie aber (der) Zernester Manoille mit Tod abgeheth, so lässt ein Ehrbar Rat auf Begehren der Gemein den Pope Micaille gen Zern folgen. Hier aber hat sich zum Pfaffen machen lassen der Pope Dimitrie und also des Pope Constandins Adjunctus worden.

Nicht lang aber dass Pope Dimitrie seine Preotásze stirbet, so verlässet er das Pfaffentum und schreitet zur andern Ehe, bekommt einen Erben und stirbt hernach im ungeistlichen Stande.

In dessen Stelle nimmt der Pope Costándin neben sich seinen Bruder, den Pope Vassilie, und ist mit ihm bis in Tod Pfaff verblieben.

Also fleissig hat dieser gute Pope auf die Kirche gesorget, dass er mit seinen Reden viele Christen bewogen zu weiterer Ausmundierung der Kirchen, und dass man die Kreuze auf dem Turn hat machen lassen. Er ist geboren Anno Christi 1587, Anno Adami 7095, mense Novembri, hat in dieser Welt gelebet 42 Jahr, ist Pfaff gewesen 23 Jahr, diese Welt gesegnet Anno Christi 1628, Anno Adami 7137, die 22. Novembris und ist hinüber ins himmlische Leben, davon Christus weisgesaget*.

In dem Jahr bin ich, Pope Vassilie, anstatt meines Bruders (Herr, gedenk sein!) verblieben, und ist neben mich kommen bei die Kirche die 3. Januarii der Pope

* In manuscris: weis gelanget.

Micheille, welcher ist zum andernmal bei dieser Kirche Pfaff worden, und hat gelebt 4 Jahr und 5 Monat, bis er endlich sein Leben geendet die 9. Junii, am Tag Trinitatis Anno Christi 1633, Anno Adami 7141. Ist in allem Pfaff gewesen 24 Jahr und ist in die Kirche ehrlich be-
graben worden.

In seine Stelle ist Klein-Pope worden der Pope Pavel, ein Sohn des Vassilie Diákuls, und ist gestorben und ins Vorhaus der Kirchen in seiner Elter Grabe geleget worden.

Nach diesem aber ist Pfaff der Pope George, ein Sohn eines hiesigen Christens Vlekul Rekney und ein Enkel des Popa Sztáns, welcher man von hier verwiesen hatte Anno Adami 7140.

ПРЕДОСЛОВІЕ.

Авторы: Радуга

Читатели! Мы приглашаем вас к чтению
этого труда, посвященного истории
нашей Церкви и ее учению.

Т

Ваше чтение должно быть внимательным и полным.
Следует читать не только текст, но и комментарии.
Важно понимать не только факты, но и их значение.
Нужно помнить, что история Церкви — это история
нашего народа, его веры и жизни.
Мы надеемся, что этот труд поможет вам
лучше понять нашу историю и нашу веру.
С любовью и уважением,
Авторы: Радуга

1918 г.

1918 г.

1918 г.

111

Prima pagină din Predoslovie către cititori, scrisă de Radu Tempea la Tilcul evangheliilor, copiat de Radu Tempea și Nicolae Ierei

Anno Mundi 6900. Anno Christi 1592
Dint' in Balgaron firi an iugra Ort
p. ec. bry Grombalt: Comy.

Leipzig
1592-1594
von Pope
Papst

In der Zeit als die Christenheit alhier
in der Zeit der Reformation...
...ab anno 1487. ab Adriano 6992. ab Adolphi
in Balgaron 92.

In der Zeit als die Balgaren abgefalt
...
...Pope Petrus...
...Pope Petrus...
...Pope Petrus...

Prima pagină din Cronica (în versiune germană) a
protopopului Vasilie, păstrată în Arhivele Bisericii
Negre din Braşov

931

Pope Micha is vorbunt afa Pope gaworden
 zuo Zeit der aysenlichen Eysenst. Luca Kesseler
 Judicus Cron. d. h. d. Entzunder drosen zueger
 Pflanz. und ein vol. Ringen in Wallachisten.
 Scriffte Pflanz gestandt worden als ein gaffel.
 der d. Chr. 1580. d. d. Adam 1033. d. d. Dal.
 gard. 158. In teuf. Pflanz haben sich ein mit
 ein in Pflanz mit der Pflanz bewiselt, in den zu
 der Petre Wajda Dimitrie Cserbet, so an Pflanz
 der Petraske Wajda in Wallachia ist, dasin bewisung
 Pflanz mit bewilligung der Pflanz der Pflanz
 angetragen mit der alte Pflanz mit aller Pflanz.
 der Pflanz ungeschicklich in Jahr Chr. 1580. d. d.
 Adam 1092. Pflanz drosen Zeit ist der alte Pflanz.
 der die Pflanz angetragen ist an der, Sg. Pflanz d. d.
 Jahr. 192. Pflanz Pflanz ein der Pflanz und
 Pflanz Pflanz. Pflanz Pflanz ist der Pflanz der
 ein gaffel an der, d. Chr. 1591. d. d. Adam 1099.
 Pflanz Pflanz, in der. In der Pflanz ist der
 die Dobre Pflanz der Pope Micha, aber Pflanz
 Pflanz, und der Pope Balth. in der Pflanz
 Pflanz, in der aber Pflanz Pflanz ist der
 Pflanz Pflanz in der zu der Pflanz Pflanz
 der Pflanz Pflanz ist gaworden in der, so ist der
 Pflanz zum ungeschicklichen genommen, in der der
 Pope Negoslav mit der Pflanz und den Pflanz
 Pflanz, in der der Pope Micha, in der Pflanz
 Pflanz. In der Pflanz, in der Pflanz Pope Micha
 Pflanz, in der Pflanz Pflanz ist der Pflanz
 Pflanz Wajda der Pflanz. Pflanz Pflanz und
 Pflanz der Pflanz Pflanz ist zum Pflanz gaworden
 Pflanz Pflanz Pflanz Pflanz Pflanz
 Pflanz Pflanz Pflanz Pflanz Pflanz

Ultima pagină din Cronica (în versiune germană) a protopopului Vasilie, păstrată în Arhivele Bisericii Negre din Braşov

CRONICĂ
DE POPA VASILIE
(1392—1633)

În anul de la zidirea lumii 6900, de la Hristos 1392 au venit bulgarii în acest loc (adică la Braşov).

Pe timpul cînd s-a început preoţia în această sfîntă biserică, așa cum s-a petrecut de la popa Petru cel bătrîn și pînă la popa Costandin, și cîtă osteneală și muncă a cerut continuarea acestui lucru, astfel ca religia să rămîna neschimbată și să treacă de la o generație la alta — scurgerea anilor s-a făcut de la Domnul nostru Isus Hristos 1484, de la Adam 6992, de la venirea bulgarilor 92.

Pe timpul cînd locuitorii Șcheilor nu ridicaseră încă o biserică zidită din sus de Braşov, pe cînd aveau doar o biserică de lemn, a fost un preot cu numele de popa Petru, care a rămas preot pînă la moarte și care a fost îngropat în biserică, în Șchei. Încă în vremea vieții acestui popă Petru au venit rășinărenii, dintr-un sat așezat lîngă orașul Herman (care se numește Sibiu), la sfatul din orașul Coroanei (pe care noi îl numim Braşov) și au adus cărți de la domnii din Sibiu, cinstitului sfat crăiesc al Braşovului, și pe lîngă aceasta au cerut de la domnii noștri înțelepți să le dea un preot de aici; și pentru a fi pe placul domnilor din Sibiu au lăsat pe feciorul popii Petru cel bătrîn, popa Bratul, pe care rășinărenii l-au și dus în satul lor, Rășinari, și l-au ținut acolo preot pînă la moarte. După ce a plecat acest popa Bratul acolo și după ce a murit aici, la cîțiva ani, popa Petru, pe cînd popa Aldea era încă aici, acesta la bătrînețe a făcut preot pe

fiul său Petru, care purta acest nume după al popii Petru cel bătrîn, și au preoțit apoi aici împreună ca preoți.

Însă în anul de la Hristos 1495, de la Adam 7003, de la venirea bulgarilor 103, creștinii care au locuit în acest loc au fost cuprinși de o dorință sfintă, încît s-au dus cu mare cinste și în numele și cu rugămîntea lui Neagoe Recomie Basarab voievod din Țara Românească și au cerut cinstitutului sfat, cu adîncă plecaciune, pînă le-a fost îngăduit să zidească biserica de piatră, care zidire s-a făcut cu ajutorul lui Neagoe voievod, dar au venit cu ajutoare și bătrîinii și toți creștinii din Șchei, bogați și săraci, mici și mari, pînă cînd s-a terminat sfîntul altar și hramul, împreună cu clopotnița cea veche.

În vremea aceasta creștinii care locuiau aici au cerut de mai multe ori cinstitutului sfat și au poftit să scrie la Sibiu pentru ca să lase pe popa Bratul să se întoarcă la ei, dar acest lucru nu s-a putut împlini, căci nu s-a învoit nici satul, nici sfatul Sibiului, ci au adus de acolo pe fiul său, pe Petru. După aceea în anul de la Hristos 1515, de la Adam 7023, de la venirea bulgarilor 123, la 24 octombrie, a murit popa Bratul și a fost îngropat.

Iar de cînd a fost adus popa Petru la biserica cea nouă, zidită din piatră, a și rămas aici pînă la moarte, unde a și fost îngropat cu mare cinste în tînda bisericii. În vremea cînd era el aici preot s-a petrecut bătălia de la cetatea de pămînt a Feldioarei, în anul de la Hristos 1528, de la Adam 7037. Pe atunci s-a fost înnoit și turnul sfatului sau al trompetiștilor de aici; cînd s-a scris anul de la Hristos 1541, de la Adam 7049, de la venirea bulgarilor 149, a murit (popa Petru).

În locul său a urmat fiul său, popa Toma, și fiindcă acesta nu a avut moștenitori băieți și-a luat pe lîngă sine pe fiul surorii sale. Pentru că a fost învățat l-a ținut la sine și așa au cîrmuit amîndoi biserica. Dar popa Toma, după ce la bătrînețe i-a murit preoteasa, a plecat în Țara Românească la mînăstirea Rîncaciov și s-a făcut călugăr și și-a încheiat viața acolo, în anul de la Hristos 1572, de la Adam 7080, la 21 noiembrie, de la venirea bulgarilor anul 180.

În locul său a intrat popa Dobre, care nu a trăit mult după popa Toma, și a murit în același an, la 13 decem-

brie (popa Toma și popa Dobre au preoțit împreună 25 de ani, iar popa Dobre, tatăl popii Mihai, a preoțit aici, fără popa Toma, 6 ani, pentru că, așa cum am amintit mai sus, a murit în decembrie):

Acestuia i-au urmat popa Vasilie și popa Voicul. Dar popa Vasilie a murit și el de timpuriu. Așa a ajuns în locul lui popa Voicul preot mare, iar alături i-a fost adus popa Iane.

În timpul acesta s-a întors din Țara Sîrbească de la învățătură popa Miha, dar n-a putut ocupa nici o slujbă bisericască, poate că nici el nu era învoit să facă vreo gilceavă în biserică ori între oameni, ci a așteptat vremea potrivită de la Dumnezeu. Au venit apoi pîrgarii din Rîșnov și l-au cerut de la cinstitul sfat să-l numească preot la ei. După aceea a fost trimis în Țara Românească și hirotonit acolo, cînd s-au scris anii de la Hristos 1576, de la Adam 7084, de la venirea bulgarilor 184; și apoi a fost adus la Rîșnov unde a preoțit un an și cîteva săptămîni.

Pentru că în această vreme, la 26 ianuarie, în anul de la Hristos 1578, de la Adam 7086, de la venirea bulgarilor 186, a murit popa Voicul și a fost îngropat cu cinste sub zidul care desparte tinda de boltă, în biserică, picioarele i-au fost luate* (N. B. În timpul acesta în Țara Românească domnea Mihnea voievod, în Transilvania Bathori Christoph iar judele orașului era Petru Hirscher), așa a rămas popa Iane preot mare, precum și logofăt al orașului, și popa Miha a fost preot pe lingă el, în timpul cînstitutului creștin Luca Hirschel, judele Brașovului.

În timpul vieții acestor preoți s-au tipărit și multe cărți în limba românească și sîrbească, în anul de la Hristos 1580, de la Adam 7088, de la venirea bulgarilor 188. Dar acești păstori s-au ostenit mult și pentru turmă și biserică, pentru că l-au înduplecat pe Petru vodă Dimitrie Cercel, un fiu al lui Petrașcu vodă din Țara Românească, să împodobească altarul, în anul de la Hristos 1583, de la Adam 7092. Pînă în această vreme s-au împlinit 89 de ani de la zidirea bisericii și 192 de ani de la venirea bulgarilor. Ei au adus pentru biserică și multe

* Ultimele trei cuvinte ilizibile, se pare că lipsește ceva în text.

cărți. Și astfel în anul de la Hristos 1591, de la Adam 7099, s-a pristăvit și a fost îngropat cu cinste și popa Iane.

În locul său a rămas preot mai mare fiul popii Dobre, popa Miha, și popa Balea preot mic, care însă după aceea pentru că i-a murit nevasta și s-a însurat a doua oară a trebuit să părăsească preoția. Așa a fost adus în locul său, ca popă mic, popa Negoslav din Țara Românească, din târgul Floci, pe care l-a ales lângă sine popa Miha. În vreme ce acest popă Miha era preot mare, voievodul moldovean Aron a făcut daniile bisericii și ceea ce n-a terminat Petru voievod a împlinit cu desăvârșire Aron voievod în zugrăveli, precum și pentru că a mai înălțat turnul încitva, în anul de la Hristos 1595, de la Adam 7103, de la venirea bulgarilor 203, la 24 septembrie.

După aceea, cînd era curgerea anilor de la Hristos 1599, de la Adam 7106, de la venirea bulgarilor 206, s-a ridicat din Țara Românească Mihai vodă, a venit peste munți, a aprins satele; atunci înțeleptul domn judecător Cyrillus Greissing, împreună cu popa Miha, au ieșit întru întîmpinarea sa și l-au mulțumit pe Mihai vodă și au încheiat cu el o învoială spre a nu strica satele din Țara Birsei.

Iar cînd se numărau anii de la Hristos 1604, de la Adam 7112, cinstitul sfat al Brașovului a trimis pe popa Miha în solie la Șerban vodă în Țara Românească, care a fost întîmpinat cu credință sigură și cu mare cinste în orașul crăiesc Brașov. Și după ce acest Șerban vodă a făcut aici o puternică legătură cu domnia sfatului s-a întors, după o cinstită despărțire și mare bucurie, la scaunul său din Tîrgoviște.

În anul de la Hristos 1605, de la Adam 7113, de la venirea bulgarilor 213, la 25 iulie, înainte de răsăritul soarelui, a murit popa Miha, fiul popii Dobre, a ajuns la odihna cerească și a fost îngropat cu cinste în biserică.

După el a rămas popa Negoslav preot și nu a vrut să-l ia pe popa Costandin, pentru că era prea tînăr, 18 ani, ci a vrut să-l izgonească din biserică. Dar cînd au aflat, în anul de la Hristos 1606, de la Adam 7114, cinstitul sfat împreună cu vlădica românesc Teoctist din Belgrad și cu mitropolitul Luca din Tîrgoviște, necuviința și trufia aces-

tui preot, venit din Țara Românească, i-au poruncit să plece din biserică de unde a venit.

Așa a rămas apoi, în locul popii Miha, fiul său popa Costandin, care deși tânăr a știut purta treburile bisericii. În timpul acela, pentru că nu era altcineva, și-a luat lângă sine pe popa Stan. N-au trăit însă multă vreme în pace unul cu altul deoarece popa Stan s-a trufit și a vrut să fie el primul, ba chiar s-a încurcat și în alte pricini. Aflînd neînțelegerea și vrajba aceasta domnii din sfatul Brașovului l-au scos din slujba bisericii. Carele s-a dus imediat la Făgăraș, ca popă într-un sat, unde și-a sfîrșit viața, din pedeapsa lui Dumnezeu, arzînd alături de fiul său Vasilie într-o șură. Astfel s-a sfîrșit acest poftitor de mărire și neîmpăcat în anul de la Adam 7140.

Cînd a rămas protopopul Costandin singur și-a luat ca preot pe lângă sine pe popa Mihail. Cum însă popa Manoil din Zărnești a sfîrșit prin moarte, la îndemnul obștei a trimis cinstitul sfat pe popa Mihail la Zărnești. Iar aici s-a făcut preot popa Dimitrie și a ajuns ajutorul popii Costandin.

Nu mult după aceea, murindu-i popii Dimitrie preoteasa el a părăsit preoția și a încheiat o altă căsătorie, a avut un moștenitor și a murit apoi ca răsopit.

În locul acestuia popa Costandin a luat lângă sine pe fratele său, pe popa Vasilie, și a preoțit împreună cu el pînă la moarte.

Deci acest popă vrednic s-a îngrijit cu strădanie de biserică, încît prin cuvîntul lui a înduplecat pe mulți creștini să termine biserica și să așeze și crucile pe turn. El s-a născut în anul 1587 de la Hristos, de la Adam 7095, în luna noiembrie, a trăit în lumea aceasta 42 de ani, a fost preot 23 de ani și a trecut în viața de dincolo, precum ne vestește Hristos, în 1628 de la Hristos, de la Adam 7137, la 22 noiembrie.

În acest an am venit eu, popa Vasilie, în locul fratelui meu (Dumnezeu să-l pomenească) și alături de mine a urmat la 3 ianuarie popa Mihail, care a mai fost odată preot la această biserică și a trăit 4 ani și 5 luni pînă la sfîrșitul vieții, la 9 iuni, de ziua Sfintei Treimi, anul de la Hristos 1633, de la Adam 7141. A fost cu totul preot 24 de ani și a fost îngropat cu cinste în biserică.

În locul său s-a făcut preot mic popa Pavel, un fiu al lui Vasilie diacul, și a murit și a fost îngropat în tinda bisericii în groapa părinților lui.

După aceasta s-a făcut preot popa George, fiul unui creștin de aici, Vilcu Răcnei și nepotul popii Stan, pe care l-au alungat de aici în anul de la Adam 7140.

PLÎNGEREA SFINTEI MĂNĂSTIRI A SILVAȘULUI
DIN EPARHIIA HAȚĂGULUI DIN PRISLÔP

(fragment)

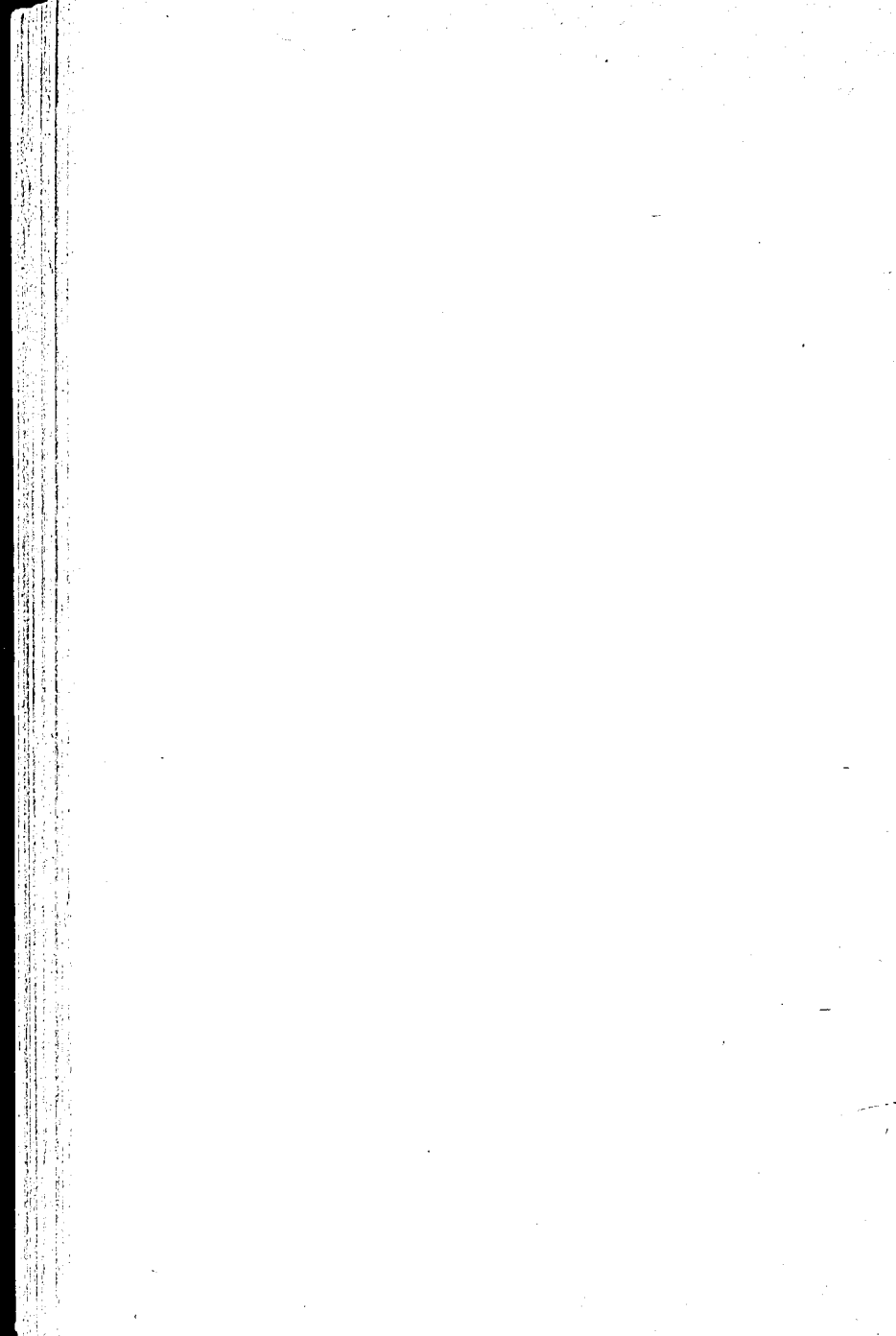
.....

Și atunci, Ardealul, cîtu-i de mare,
Au simțit de la papa mare turburare:
La anul șapte sute și unul preste o mie,
Pierzare cumplită și urgie
Atunci Athanasie mitropolia și biserica îndrepta
Și a norodului creștinesc grijă purta.
Atunci popii latinești om prea a lor voie au găsit
Pre acest arhereu, prea lesne de amăgit,
Sfătuindu-l patru dogme să priimească
Din credința lor cea latinească,
Că cu acestea (zice) legea nu să strică,
Nici credința cea bună să rădică.
Să le crează bine, așa l-au învățat și i-au spus,
Că va fi cu Hristos în ceriu sus,
Fiindcă la papa iaste aceia
A ceriului cheia;
El deșchide la toți și le face intrare,
Că preste toate iaste mai mare,
Și așa foarte s-au amăgit,
Ponturile papii au priimit.
Nu știu din ce au căzut — din prostie sau din mîndrie —
La atîta cumplită ticăloșie
Că fiind om muritoriu în lume
Și-au căutat titlul de mărime
Acestui vlă lică, deaca s-au unit, săracu,
I-au umplut papa sacu

De titlușuri înalte,
Mincinoase și deșarte:
Popilor și norodului le-au dat nădejde,
Precum că iobăgia să va piarde
Și vor fi nemișii ei!
Acest dar mare le-au făgăduit,
Cu care i-au și amăgit
Până s-au lepădat de Răsărit
Cu blestem și cu jurămînt.

.
(din *Cronici și povestiri românești versificate*, ed. Dan Simo-
nescu, București, 1967)

INDICE DE NUME ȘI LOCALITĂȚI

A

Aaron, domn al Moldovei: 59, 189, 196.
 Alba Iulia, oraș în Ardeal: 60, 62, 65, 66, 68, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 89, 90, 190.
 Aldulea, Aldea, preot în Zărnești: 76, 77, 78, 187, 193.
 Anastasie, episcop de Roman: 123.
 Ancuța, doamna, fata lui Constantin Brîncoveanu: 122, 148.
 Andraș, Prejmireanu, notar, vezi Prejmireanu.
 Andrei, arhiepiscop. 3, 183.
 Anghel, Atanasie, episcop unit în Ardeal: 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 88, 89, 103, 105, 153, 199.
 Anghelachi, logofețel de la Tirgoviște: 181.
 Aniter, Andraș, pîrgar, vezi Enyeter.
 Antim, mitropolit al Iconiei: 85.
 Antim, motropolit al Țării Românești: 89, 184.
 Antonie, arhiepiscop și mitropolit al Sucevei: 131.
 Antonie, domn al Țării Românești: 179.
 Apafi, Mihai, principe al Transilvaniei: 68.
 Arad: 171.
 Ardeal: 59, 71, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 88, 97, 98, 102, 103, 112, 115, 140, 153, 199.
 Aristarh, vel comis în Moldova: 132.
 Aromsechiul, vezi Trei Scaune.

Aron, domn al Moldovei: 124, 189.
 Arsenie, patriarhul Epecului: 172, 176.
 Atanasie, Anghel, episcop unit în Ardeal, vezi Anghel.
 Avram, orașan: 72.

B

Balea, preot mic: 59, 189, 196.
 Banatul Temișvarului: 116.
 Baran, Florea, preot, vezi Băran.
 Barladean, Solomon, mare vistiernic în Moldova: 125.
 Basarab, Neagoe, domn al Țării Românești, vezi Neagoe Basarab.
 Batâr, Criștof, principe al Transilvaniei, vezi Bathory.
 Bathory, Christoph, [Ștefan], principe al Transilvaniei: 59, 189, 195.
 Băilă, Radu, preot: 62, 63, 64.
 Băleanul, Constandin, mare comis în Țara Românească: 181.
 Băra, Todoran, șcheian: 71, 86.
 Băran, Florea, dascăl, preot: 71, 72, 73, 76, 77, 78, 86, 89, 90, 91, 92, 96, 97, 102, 103, 104, 114, 120, 132, 133, 135, 139, 140, 147, 150, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 166, 168, 170, 184.
 Băran, Todor, Teodor, dascăl, preot: 89, 92, 96, 102, 104, 114, 121, 130, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149,

- 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 170, 171, 172, 173, 176, 184.
- Băran, Gheorghii, diacon: 96, 121, 139, 150.
- Băran, Văşii, Vasilie, dascăl, preot: 144, 150, 151.
- Beci, vezi Viena.
- Belgrad, Bălgrad, vezi Alba Iulia.
- Belgrad (sirbesc): 115, 118, 119, 140, 152, 154, 155, 164, 167.
- Birt, Ilie, căpitan: 168.
- Bihnaş, Epifanie, boier moldovean: 125.
- Birsa, ţinutul Birsei, vezi Ţara Birsei.
- Blumina (loc lângă cetatea Braşov): 92, 94, 95, 196.
- Bolgaria (aici Şcheii Braşovului): 77, 78, 97, 187.
- Bolgarseg, Bolgarsec (Şcheii Braşovului): 51, 76, 164, 165.
- Braşov: 57, 59, 60, 63, 67, 68, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 89, 90, 91, 92, 93, 97, 102, 104, 107, 108, 110, 112, 113, 115, 122, 124, 129, 130, 132, 135, 144, 145, 151, 157, 160, 164, 165, 169, 179, 186, 190, 193, 195, 196, 197.
- Braşovechi: 94, 95, 96.
- Braşovia (apa după care e numită cetatea): 57.
- Bratu, Bratul, preot: 57, 58, 187, 193, 194.
- Brăilă, Dumitru, Albeţ, jurat al bisericii: 73, 86, 89.
- Breaza (tîrg în Ţara Românească): 180.
- Brîncoveanul, Constandin, domnitorul Ţării Româneşti: 106, 107, 122, 179.
- Buburuzea, Ion, gociman al bisericii: 70, 72.
- Buburuzea, Pătru, jurat al bisericii: 127, 151.
- Buceciul (munte): 180.
- Bucureşti: 71, 88, 89, 96, 111, 115, 173, 176, 181, 184.
- Buhlea, Ştefan, mare vornic al Ţării de Jos: 125.
- Burcoiul, Văşii, preot: 121.
- Buzău (tîrg): 63.

G

- Cacova (loc lângă cetatea Braşovului): 93.
- Callinic, arhiepiscop al Ţarigradului: 82.
- Callinic, mitropolit al Evripoului: 85.
- Cantacuzino, Constandin, stolnicul: 73.
- Cantacuzino, Gheorghie, domn al Ţării Româneşti: 115, 143.
- Cantacuzino, Mihai, spătar în Ţara Românească: 73.
- Cantacuzino, Şerban, domn al Ţării Româneşti: 69, 143, 181.
- Cantacuzino, Iordachi, mare spătar în Moldova: 132.
- Carloveţ, Carloveţi (oraş pe Dunăre): 163, 164, 172, 176.
- Carol VI (Carolus, Caroli), împărat al Germaniei: 97, 103, 116, 117, 152.
- Cărăuş, Ion, diacon, preot: 88, 92, 95, 173, 184.
- Cărăuş, Pătru, preot: 88.
- Căzan, Dan, jurat al bisericii: 73.
- Cernăteşti (în Ţara Românească): 142.
- Chişfalve, sat: 79.
- Chrestels, Paul III, jude al Braşovului: 159.
- Christoph, Voicu, negustor: 91, 105, 107.
- Cibini, (lat.), vezi Sibiu.
- Ciocrac (loc lângă cetatea Braşovului): 93, 94.
- Cîmpina (tîrg în Ţara Românească): 173, 180.
- Cîmpulung (oraş în Ţara Românească): 112.
- Cîmpulungeanul, Necula, dascăl, preot: 173, 176.
- Cirstea, preot, vezi Staicu.

- Clain, Ioan, Inochentie, episcop unit în Ardeal: 103, 107, 115, 120, 140.
- Climent, episcop de Rîmnic: 161.
- Climent, episcop la Oldrii, 184.
- Closius, Martinus I (Martin Clozius), notar: 159.
- Comarnic (tîrg în Țara Românească): 180.
- Conteș, logofăt de cancelarie domnească: 126.
- Copetenskii, Zaharia, arhimandrit la Pecersca: 183.
- Corbea, David (Davăd), ceauș spătăresc din Ungrovlahia: 86.
- Corbea, Florea, gociman al bisericii: 62.
- Corbea, Ion, preot: 62, 63, 68, 70.
- Corobiș, Darie, comis în Moldova: 125.
- Constantin, Nicolae, domn al Țării Românești: 126, 127, 146, 171.
- Constantin domn al Moldovei, 149.
- Constantin, Brîncoveanul, vezi Brîncoveanul:
- Costandin, pîrcălăbul Neamțului: 125.
- Costandin, Constantin, preot: 55, 60, 61, 62, 186, 190, 191, 193, 196, 197.
- Cotlea (Codlea): 155.
- Craiova: 112, 115, 143, 147.
- Crestel, Pal, vezi Chrestels.
- Crețulescu, Matei, mare stolnic în Țara Românească: 181.
- Crețulescu, Iordachie, mare logofăt în Țara Românească: 181.
- Criștof, Voicu, vezi Christoph.
- Cronstadt, vezi Brașov.
- Czako, David I., jude al Brașovului: 64, 65, 66, 67.
- D
- Dabija, mare vornic al Țării de Sus: 125.
- Damaschin, episcop de Rîmnic: 115, 116.
- Damaschin, episcop al Buzăului: 183.
- Dan, Constandin, jurat al bisericii: 127, 151.
- Daniil, episcop de Roman: 131.
- Daniil, mitropolit al Ungrovlahiei: 108, 112, 113, 120.
- Deadrij, Țiimîn, Deadrih, Șimon, jude, vezi Deidrich.
- Deal, (în Țara Românească): 112,
- Deidrich, Simon I., (Deadrih Șimon), jude al Brașovului: 66, 67.
- Dimitrie, preot: 61, 191, 197.
- Dimbovița (rîu): 180.
- Dobre, preot: 58, 59, 60, 188, 189, 190, 194, 195, 196.
- Donici, Darie, mare logofăt în Moldova: 132.
- Dosotei, călugăr: 184.
- Draut, Georgius III (Draut, Gheorghii), jude al Brașovului: 68, 92.
- Drăgan, Manole, jurat al bisericii: 105.
- Drăgășani (tîrg în Țara Românească): 151.
- Duma, Radu, jurat al bisericii: 103, 120, 127, 130, 143, 146, 151, 152, 153, 159, 160, 164.
- E
- Enachi, mare medelnicer în Moldova: 132.
- Enyeter, Andreas I, pîrgar: 159.
- Erbert, Samuil, vezi Herbert.
- Evropa, Europa: 96.
- F
- Făgăraș (oraș, ținut): 74, 75, 76, 77, 78, 88, 102, 103, 104, 106, 107, 150, 151, 191, 197.
- Feldioara: 58, 187, 194.
- Filstich, Stephan II (Filșteh, Ștefan), jude al Brașovului: 111, 114, 147, 150, 157.

Floci (oraș în Țara Românească): 59, 60, 189, 196.
Florea, preot, vezi Băran.
Frenț, secretarul episcopului Atanasie: 81, 82, 88.
Grid, Văsii, Vasilie, preot: 73,

74, 76, 77, 78, 86, 89, 96, 101, 102, 108, 112, 147, 151.
Grigorie, mare vistiier al Țării Românești: 181.
Grigorie, Ghica, vezi Ghica.
Grigorie, fiul lui Grigorie Ghica domnul Moldovei: 132.

G

Gavriil, mitropolitul Chizicului: 85.
Gavriil, mitropolitul Halchedonului: 85.
Ghedeon, episcopul Hușilor: 131.
Ghedeon, arhiepiscop și mitropolit Sucevei: 123.
Ghenadie, mitropolit de Alba-Iulia: 63.
Gheorghe, Ștefan, domn al Moldovei: 123, 125, 126, 131.
Gheorghii, diacon, vezi Băran.
Gheorghii, gociman: 73.
Gheorghii, preot, vezi Răchinea.
Gheroghi, preot, trimisul episcopului după plocon: 120.
Ghica, Grigore, domn al Țării Românești: 65.
Ghica, Grigore, domn al Moldovei: 130, 132, 146, 147, 148, 149.
Ghispod, Văsii, jurat al bisericii: 86.
Goia, pircălab al Romanului: 125.
Goldschmidt, Michael, jude (Golcimid, Mihai), jude al Brașovului: 63.
Govora (mănăstire): 115, 116.
Grecum, Iania, orașan: 121.
Greissing, Cyrillus, jude: 190, 196.
Grid, Eustatie, Statie, Eustatie Gridovici, preot: 96, 99, 101, 102, 114, 132, 133, 134, 136, 141, 143, 146, 147, 149, 152, 153, 157, 160, 164, 176, 184.
Grid, Jipa, Ioan, preot: 89, 90, 91, 100, 101, 103, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114.

H

Hațeg [Hațeg], ținut: 199.
Hăbășeșcul, Ioan, pircălab de Hotin: 125.
Hennek, Georg II (Henec, Gheorghii): 159.
Herbert, Samuel, jude al Brașovului: 163.
Herjel, Lucaci, vezi Hirscher.
Herjel, Piter, vezi Hirscher.
Herrmann, Michael I (Herman Mihai): 62, 63.
Hermannstadt, vezi Sibiu.
Hirscher, Petrus I. jude al Brașovului: 59, 189, 195.
Hirscher, Petrus I. jude al Brașovului: 59, 189, 195.
Hirs, Gheorghii, jurat al bisericii: 146, 149, 152, 153, 160, 164.
Hoban, Văsii, preot: 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 86, 90.
Hoban, Siicu, preot: 68, 71, 72, 74.
Hoban, Stanciu: 62.
Horezu (mănăstire): 122.
Hrisocola, mediciner în Moldova: 125.
Hristian, Simeon: 167.

I

Iamandi, postelnic în Moldova: 132.
Iane, preot: 58, 59, 188, 189, 195.
Iași: 126.
Ignatie, Leopold, vezi Leopold.

Inașu, Comșa, gociman la biserică: 70.

Inășoi, Inașul, Petcu, gociman al bisericii: 127, 147, 151.

Inochentie, episcopul Rîmnicului: 136, 149, 150, 151, 164.

Inochentie, episcop unit, vezi Clain.

Ioan, episcop unit, vezi Pataki.

Ioan, episcop unit, vezi Clain.

Ion, preot, vezi Corbea.

Ion, dascăl, preot, vezi Leu.

Ion, preot în Tohan: 76, 77, 78.

Ion, [Mavrocordat], domn al Țării Românești: 179.

Ionașcu, Monea, preot, vezi Monea.

Ionașcu, mare logofăt în Moldova: 126.

Iorest, episcopul Hușilor: 123.

J

Jigmon, Corniș, vezi Sigmond, Jipa, Ioan, preot, vezi Grid.

Jorga, Radu, jurat al bisericii: 152.

K

Kazoni (Kasoni), tezaurier, nobil din Ardeal: 106.

Kenehseg (Kenihzeh), conte, general: 105, 113.

L

Ladislaus, făgărășan: 76, 77, 78.

Lambrino, Manolache, mare logofăt în Țara Românească: 126, 127.

Leaotă, muntele lui ~: 180.

Leopold, împărat al Germaniei și rege al Ungariei și Boemiei, 74, 76, 77, 78, 97, 153, 160.

Leu, Ion, dascăl, preot: 146, 147, 149, 150, 152.

Luca, mitropolit al Tîrgoviștei: 60, 180, 196.

M

Manolachi, Manolachie, clucer din Țara Românească: 122, 181.

Manole, Stoica, jurat al bisericii: 152.

Manuil, preot: 61, 191, 197.

Marcea, Pătru, gociman al bisericii: 64, 67, 69, 70.

Marcea, Sava, chezaș: 101.

Marienburg, vezi Feldioara

Matei, fiul lui Grigore Ghica, domnul Moldovei: 132.

Matei, preot din Turchiș: 146, 147.

Merișanul, Barbu, mare pitar și ispravnic în Țara Românească: 181.

Miha, Mihai, preot: 58, 59, 60, 61, 188, 189, 190, 195, 196, 197.

Mihail, preot: 61, 191, 192, 197.

Mihai, orășan: 93.

Mihai Vodă [Viteazul], domn al Țării Românești: 59, 60, 190, 196.

Mihnea [Turcitul], domn al Țării Românești: 59, 189, 195.

Misail, episcop de Rădăuți: 131.

Mitrofan, mitropolit al Priconisului: 85.

Mogîldea, Neculai, ceașnic în Moldova: 125.

Mogoș, Vasilie, jurat al bisericii: 152, 160.

Moisi, Pavel, gociman al bisericii: 159, 160.

Moisi, Petrovici, arhiepiscop și mitropolit al bisericii Răsăritului, vezi Petrovici.

Moisi, mitropolitul Belgradului sîrbesc: 140.

Moldova: 59, 96, 125, 130, 131, 132, 149.

Moldoveanul, Toma, Gheorghii: 172.

Monea, Ionașcu, preot: 102, 144.

Moscova (Mosc): 71.

Munteanu, Stan, jurat al bisericii 151.
Murășvașarhei, vezi Tirgu-Mureș.

N

Nan, Dumitru, jurat al bisericii: 101, 127.
Nan, Toader, orășan: 144.
Neagoe, Basarab, domn al Țării Românești: 57, 187, 194.
Neagoslav, preot: 59, 60, 189, 190, 196.
Neamțu, Vasii, gociman al bisericii: 67, 69, 70.
Necula, diacon, vezi Cîmpulungeanul.
Neculce, Ioan (Niculcea, Ion) mare vornic al Țării de Sus: 132.
Neidel, Christophanus (Cristof): 159.
Neofit, mitropolitul Iraeliei: 85.
Nicanor Meletievici, episcop sîrbesc: 165, 168.
Nicanor, Proin, episcop al Cruședolului: 155.
Nicodim al Derconului: 85.
Nicolae, Nicolae Dimitrievici, mitropolit al Timișoarei: 167, 171, 172.
Nicolae, Alexandru [Mavrocordat], domn al Țării Românești: 179, 181, 184.
Nona, Dumitru, jurat al bisericii: 86.

O

Olt (rîul): 112, 116.
Oprea, preot: 64, 65, 66, 67, 70, 71.

P

Partenie, mitropolit al Comidiei: 85.
Patac (sat): 88.

Pataki, Patachi, Ioan, episcop unit al Ardealului: 88, 90, 91, 102, 107, 120, 141.

Pavel, preot mic: 61, 192, 198.
Pădure, Radu, jurat al bisericii: 103, 127.

Pătru, gociman al bisericii: 73, 103, 104, 109.

Pătru I, preot: 57.

Pătru II, (popa Pătru cel bătrîn), preot: 55, 57, 58, 186, 187, 193.

Pătru III, preot: 73, 187, 194.

Pătru, dascăl: 173.

Pătru, preot în Zărnești: 77, 78.

Petcu, preot: 95, 96, 99.

Petcu, preot, vezi Șoanu.

Petcu, preot în Săcele: 74.

Petcu, preot în Turchiș: 95.

Petrivardișani, Petrivarodișanț: 167.

Petrovici, Moisi, arhiepiscop și mitropolitul bisericii Răsăritului, de rit grecesc: 116.

Petru, Pătru, vodă, Cercel, domn al Țării Românești: 59, 124, 131, 189, 195, 196.

Poatochi, Potochi, Ioan, episcop, vezi Pataki.

Policianu, Sava, grec, șcheian: 76, 77, 78.

Popescu, Radu, mare vornic în Țara Românească: 181.

Postăvariul, Stoica, gociman al bisericii: 70, 76, 77, 78, 86, 89.

Potlogi: 73.

Prejmireanul, Andreăș, notar: 159.

Pricop, Radu, gociman al bisericii: 127, 147, 151.

Prislop, sat: 199.

Pui, Michael, nemeș: 79.

R

Radu, jurat al bisericii, vezi Duma.

Radu, preot, vezi Băilă.

Radu, preot, vezi Tempea.

- Ramadan, Dumitrachi, mare spătar al Țării Românești: 181.
- Raț, Ștefan, (Ișțfan), nemeș: 79.
- Razul, Costache, mare ban al Moldovei: 132.
- Răchinea, Gheorghie, preot: 61, 62, 63, 67, 192, 198.
- Rășinari: 57, 186, 187, 193.
- Răuț, Comșa, gociman al bisericii: 69.
- Răuț, Necula, jurat al bisericii: 86, 127, 152.
- Răuț, Vășii, preot: 67, 70.
- Regay, Gheorghie (Regai, Gheorghie) preot catolic, teolog, notar: 90, 102.
- Rîjnov: 58, 76, 77, 78, 188, 195.
- Rîm, vezi Roma.
- Rîmnic: 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 133, 134, 136, 141, 143, 144, 145, 146, 150, 151, 153, 154, 161.
- Rîncaciog (mînăstirea): 58, 188, 194.
- Roma, Rîm: 76, 82, 88, 102, 153, 154.
- Roman, mitropolitul Agatopoleosului: 85.
- Rosenau, vezi Rîjnov.
- Ruj, vezi Rusch.
- Rusch, Martinus von ~, secretar imperial: 118.
- Ruset, Nicolae, mare paharnic în Țara Românească: 181.
- Ruset, Neculae, mare logofăt în Țara Românească: 122.
- Ruset, Costantin, mare vornic al Țării de Jos: 132.
- Ruset, Andriaș, mare vistiernic în Moldova: 132.
- Ruset, Iordachi, mare paharnic în Moldova: 132.
- Ruzula, Grigorie, spătar în Moldova: 125.
- S.
- Satul Lung: 64.
- Sasul, Florea, jurat al bisericii: 86, 105.
- Sava, episcop al Rădăuților: 123.
- Sava, mitropolit al Belgradului: 62, 65, 66, 67, 90.
- Săcele: 74.
- Săcui, Săcuime: 92.
- Scarlat voievod, fiul domnului Moldovei Grigore Ghica: 132.
- Scheipner, Simon II: 159.
- Schram, Caspar, general: 142, 148.
- Seewald, Christoforus, senator: 159.
- Serafim, episcop al Buzăului: 63.
- Servia, Serbia: 116, 154, 155, 163.
- Sfetagora: 167, 168.
- Sibiu, Sibii, Sibiul: 57, 58, 82, 109, 111, 113, 118, 119, 120, 135, 136, 145, 146, 148, 153, 160, 186, 187, 193, 194.
- Siicu, preot, vezi Hoban.
- Sigmond, grof de Kornis (Corniș, Jigmon) guvernator al Transilvaniei: 105.
- Silvaș, mînăstire: 199.
- Simbăta, Simbăta de Jos: 102, 140.
- Simpietriu: 121.
- Slon (loc lângă cetatea Brașovului): 94.
- Smadul, preot: 62, 63.
- Staicu, preot: 64, 65, 67, 69, 70, 71, 74, 86, 89.
- Staicu, Stoica, șcheian: 64.
- Staicu, Cîrstea, diacon, preot: 69, 71, 72, 76, 77, 78, 86, 89.
- Staicu, Tudor, diacon: 71, 96.
- Staicu, dascăl: 96.
- Staicu, preot la Rîjnov: 76, 77, 78.
- Stama, Enachi, jurat al bisericii: 143, 173.
- Stama, Ianachi, mare postelnic în Țara Românească: 181.
- Stamatie, stolnic în Moldova: 125.
- Stan, Munteanul, Mihai, jurat al bisericii: 127.

Stan, preot în Făgăraș: 60, 61, 62, 63, 76, 77, 78, 191, 192, 197, 198.
 Stătie, preot, vezi Grid.
 Stoica, gociman al bisericii: 73.
 Stupini (sat): 121.
 Sturza, pîrcălab în Moldova: 125.
 Sturzea, Sandu, hatman, pîrcălab de Suceava: 132.
 Sturza, Vasile, mare stolnic în Moldova: 132.

Ș

Șafrangiu, Ștefan, grec, orășan: 76, 77, 78.
 Șarosi, Ianoș, secretar imperial în Ardeal: 79.
 Șcheii Brașovului, Șchei, Șchiai: 57, 59, 62, 64, 79, 86, 92, 93, 94, 95, 96, 103, 109, 112, 120, 124, 126, 127, 129, 130, 150, 165, 170, 172, 184, 193, 194.
 Șeipner, vezi Scheipner.
 Șeptilici, Elia, postelnic în Moldova: 125.
 Șerban [Radu], domn al Țării Românești: 60, 190, 196.
 Șerban [Cantacuzino] domn al Țării Românești, vezi Cantacuzino.
 Șetrariu, Petcu, gociman al bisericii: 89, 92, 172, 184.
 Șoanu, Șohanul, Radu, jurat al bisericii: 73.
 Șoanul, Șoan, Petcu, dascăl, preot: 132, 156, 157, 160, 176.
 Șohanul, Șoanu, Ion, jurat al bisericii: 127, 151.
 Șram, general, vezi Schram.
 Ștefan, egumen al Govorei: 115, 116.
 Ștefan, mitropolit al Țării Românești: 63.
 Ștefan, episcop al Rîmnicului: 117, 118.

T

Tănasii, gociman, vezi Zaraf.
 Tănasii, Vasilie, gociman al bisericii: 127.
 Teofilact, arhiepiscop al Bulgariei: 183.
 Tempea, Radu, orășan: 74.
 Tempea, Radu I, dascăl, preot: 74, 88, 92, 102, 147.
 Tempea, Radu II [cronicarul]: 89, 96, 102, 103, 114, 119, 135, 143, 146, 147, 148, 149, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 171, 173, 176, 184.
 Tempea, Radu III, dascăl, diacon, preot: 173, 176.
 Teodist, mitropolit al Belgradului: 60, 190, 196.
 Teodor, Todor, preot, vezi Băran.
 Teodosie, mitropolit al Ungrovlahiei: 72, 73, 74, 82, 85, 88.
 Teofil, episcop de Ardeal: 71.
 Tiede, Tige, Carolus baro de Tigius, comandant general: 118, 119, 153.
 Tighe, vezi Tiede.
 Tisch, baron, general la Brașov: 113, 115, 118, 119.
 Tiș, vezi Tisch.
 Tîrgoviște: 60, 181, 190, 196.
 Tîrgu Mureș: 105.
 Tîrlungeni (sat): 146.
 Tocile (loc lângă cetatea Brașovului): 93, 95.
 Todor, diacon, vezi Băran.
 Tohan (sat): 67, 76, 120.
 Toma, preot: 58, 188, 194, 195.
 Toma, preot: 103, 106.
 Toma, Gheorghii, Moldoveanul, gociman al bisericii, vezi Moldoveanul.
 Trei Scaune: 89, 122.
 Transilvania: 189.
 Tudor, diacon, vezi Stăicu.
 Turchiș (sat): 64, 68, 95, 146.

Ț

Țaco, Davăd, vezi Czako.
 Țară, vezi Țara Românească.
 Țarălungă, Dumitru, jurat al
 bisericii: 105.
 Țara Ardealului: 68, 76, 77, 78,
 83, 87, 103, 106, 109.
 Țara Birsei, Birsa, ținutul Bir-
 sei: 75, 76, 78, 88, 89, 90,
 91, 96, 97, 99, 103, 108, 113,
 120, 140, 145, 149, 153, 157,
 159, 173, 190, 196.
 Țara Craiovei: 122.
 Țara Moldovei: 123, 125, 131.
 Țara Muntenescă: 57, 58, 59,
 60, 63, 65, 88, 96, 111, 187.
 Țara Oltului: 90.
 Țara Rumânească: 62, 68, 69,
 70, 71, 109, 114, 116, 143, 144,
 146, 174, 188, 189, 190, 194,
 195, 196, 197.
 Țara Sirbească: 58, 176, 188,
 195.
 Țara Turcului [aici Țara Româ-
 nească]: 113.
 Țara Ungrovlahiei, vezi Ungro-
 vlahia.
 Țara Ungurească: 76, 88, 124,
 130, 179, 180, 181.
 Țerviș, vezi Zerbes.

U

Ugrovlahia, Ungrovlahia, Țara
 Ungrovlahiei: 83, 84, 86, 98,
 120, 141, 142, 143, 144, 171,
 179.
 Urez (mînăstire), vezi Horezu.

V

Valahia turcească [Țara Româ-
 nească]: 168.

Valahia dincoace de Olt, aus-
 triacă [Oltenia]: 116, 117, 118,
 119.
 Vallis, Valis, Francisc, coman-
 dant general: 119, 145, 146,
 148, 153, 155, 160.
 Varodin: 172.
 Vartolomei, ieromonah: 133,
 134.
 Vasilachi, preot: 63, 64.
 Vasilie I, preot: 58, 188, 195.
 Vasilie II, preot: 61, 62, 63, 186,
 191, 193, 197.
 Vasilie, Văsii, dascăl, preot,
 vezi Băran.
 Vasilie, Văsii, preot, vezi Grid.
 Vasilie, diac: 61, 192, 198.
 Vasile, hatman și pîrcălab al
 Sucevei: 125.
 Văcărescul, Costandin, mare lo-
 gofăt în Țara Românească:
 181.
 Văleni: 180.
 Văsii, preot, vezi Hoban.
 Văsii, preot, vezi Răuț.
 Vătaf, Vătaful, Gheorghii, go-
 ciman al bisericii: 76, 77, 78,
 86.
 Vătaf, Vătafu, Pătru, gociman
 bătrîn al bisericii: 89, 92,
 127, 184.
 Vichentie, Ioannovici, arhiepiscop
 și mitropolit al Belgra-
 dului sîrbesc: 152, 155, 164,
 167.
 Viena: 74, 88, 91, 102, 106, 117,
 118, 140, 163, 171.
 Vineție (sat în Țara Oltului):
 90, 102, 144.
 Vișcul, preot: 63, 64, 65, 66, 67,
 68, 69, 90, 134.
 Vlădeni (sat): 66, 155.

Vodă, vezi Costandin Nicolae.
Voicul, preot: 58, 59, 188, 189,
195.
Voicu, Criștof, negustor, vezi
Christoph.

Z

Zagrab: 102.
Zaraț, Tănasi, jurat al biseri-
cii: 103, 105, 120.

Zărnești (sat): 61, 62, 76, 78,
120.

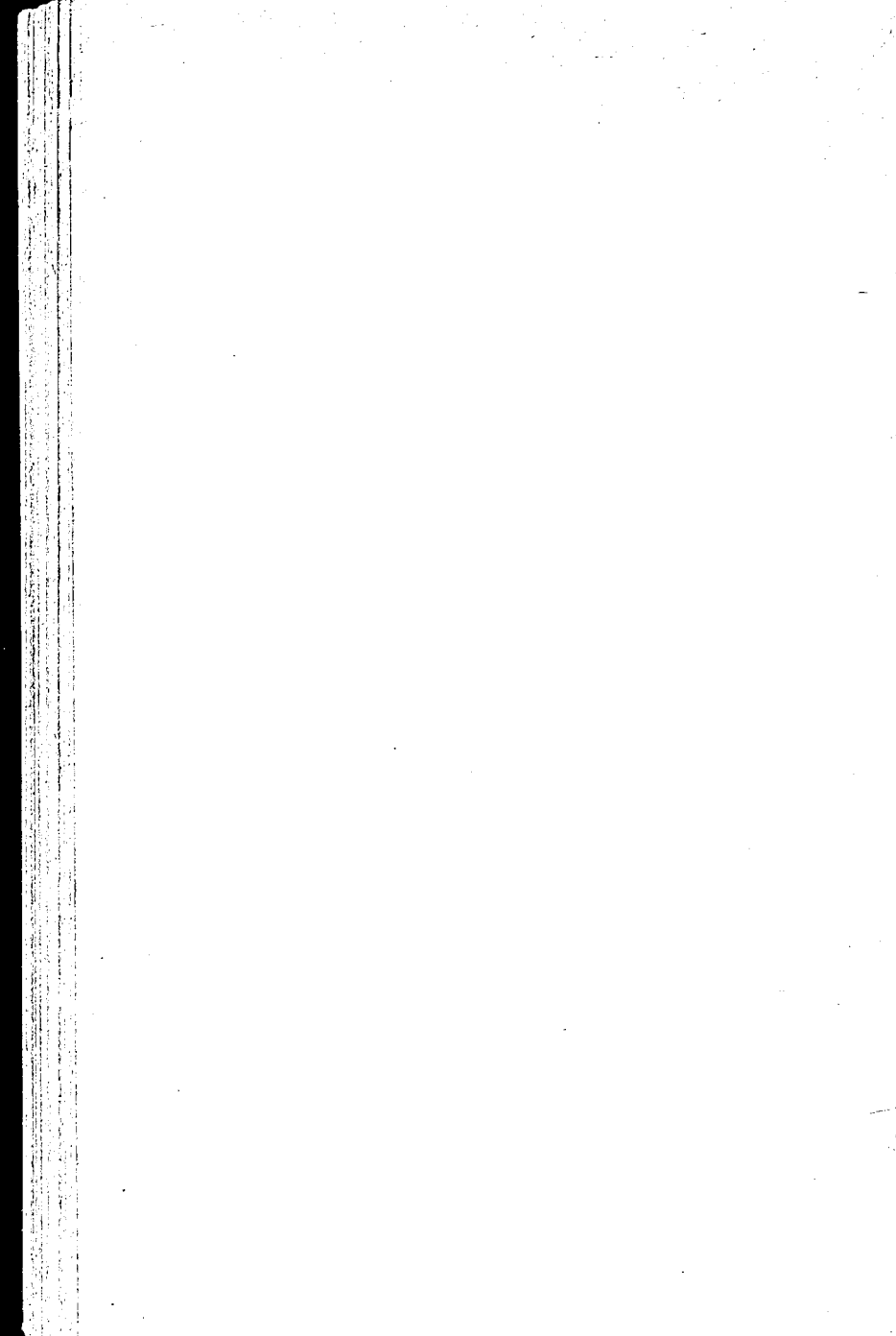
Zerbes, Johann, jude al Brașo-
vului: 60.

Zivolt, Criștof, vezi Seewald,
Christoforus.

Zota al Lucăi, grec, orășan: 76,
77, 78.

78,
o-
d,
76,

GLOSAR

A

acatist s.n. — rugăciune, slujbă
 acmu adv. — acum
 adet s.n. — dare, impozit
 adîncare s.f. — prăpastie, adîncime
 aghent s.m. — agent
 agneț s.n. — bucată scoasă de preot din prescură, în timpul oficerii liturghiei, pentru a o așeza pe disc, simbolizînd jertfirea lui Hristos
 airi adv. — altundeva, într-alt loc
 ajuns v. part. — mituit
 amestecătură s.f. — legătură, relație; intrigă
 anaforă s.f. — bucată de prescură împărțită la sfîrșitul liturghiei
 antimis s.n. — pînză destinată acoperirii altarului
 aorea adv. — cîteodată, din cînd în cînd
 arești s.n. sing. — arest
 aspri s. m. pl. — monedă veche de argint de origine turcească
 așezămînt s.n. — înțelegere, învoială, legătură de pace; locuință, loc unde se așează cineva
 au conj. — sau, ori
 ațița vb. refl. — a tărăgăna
 avgust adj. — august, epitet pentru membrii familiilor domnitoare
 baltă s.f. — întindere de apă provenită din inundații; loc pentru iernat oile

B

ban s.m. — rang boieresc, titlu de dregător delegat cu administrarea unor județe
 baște s.f. — ridicătură de pămînt care proteja o fortificație
 bîrbier s.m. — subchirurg, bîrbier care avea și îndeletnicirea de subchirurg
 becisnicie s.f. — nemernicie, ticăloșie
 bedreniță s.f. — vesmînt bisericesc în patru colțuri cu icoana învierii
 birău s.m. — primar
 birșag s.n. — pedeapsă, amendă în bani
 biruință, supt ~ — sub stăpînire
 bițoîn s.n. — taler cu picior purtat de epitrop în biserică, în care credincioșii pun bani
 bîntuială s.f. — neplăcere, su-părare, vătămare
 blagoceștie s.f. — evlavie, pietate
 blagocestiv adj. — evlavios, pios
 blagoslovenie s.f. — binecuvîntare
 bogoiavlenie s.f. — arătare
 boltă s.f. — prăvălie
 borfe s.f.pl. — boarfe
 bucate s.f. pl. — grîne, cereale, recolte
 burie s.n. pl. — butoiășe
 bute s.f. — butoi

C

cacoslov s.m. — ucenic în ale preoției, tânăr teolog
 cale, fără de ~ — pe nedrept
 canon s.n. — cîntare sau zicere spre lauda sfîntului zilei; pedeapsă pentru călcarea datoriilor preoțești
 canoni vb. — a pedepsi
 cap s.n. — capitol
 carte s.f. — scrisoare; act scris, dovadă, document
 carte de soroc — ultimatum
 catastif, catastih s.n. — condiță, registru
 catedră s.f. — conducere episcopală
 cateres, carte de ~ — destituire, carte de oprire de la preoție
 caterisit adj. — oprit de la preoție, destituit
 catisme s.n. pl. — catehisme
 catoliți adj. pl. — catolicizați
 căci că conj. — fiindcă
 cădea vb. — a ajunge, a evolua
 cămărași s.m. pl. — slujbași la odăile domnitorului; inten-denți
 cămară s.f. — visterie, fisc
 cătinel adj. — încetinel, lin, domol
 ce conj. — ci
 ceasuri s.n. pl. — rugăciuni din ceaslov pentru anumite ceasuri ale zilei
 căuta vb. — a privi; a fi nevoit
 căutare s.f. — inspecție
 ceașnic s.m. — paharnic
 ceaslov s.n. — carte de rugăciuni cuprinzînd rugăciuni pentru diferite ceasuri din zi
 ceauș (spătăresc) s.m. — comandant al lefegiilor spătărești
 ceput s.n. — început
 cerca vb. — a iscodi, a căuta, a se interesa

cercare s.f. — încercare, probă, cercetare
 certare s.f. — mustrare
 cestă s.f. — una din bucățile pe care le taie din prescură preotul la proscomidie; parte
 restăși pr. — același
 cfardiari s.m. sing. — egumen
 chizășie s.f. — garanție
 chiezaș s.m. — persoană care își ia răspunderea pentru cineva sau ceva
 chindie s.f. — după amiază între două și cinci
 cin s.n. — tagmă
 cirtă s.f. — ceva foarte mic, neînsemnat, dram, iotă
 ciudă s.f. — minune, miracol
 ciufului vb. — a lua în bătaie de joc, a batjocori
 clirici s.m. pl. — clerici
 cliros, clir s.n. — cler
 comis s.m. — rang boieresc, boierul de divan care avea în sarcină grajdurile domnești
 comision s.n. — comisie; sfat
 conferenție s.f. — sesiune, conferință
 conformului vb. — a confirma
 confuzie s.f. — ceartă, intrigă
 conteni vb. — a amenința
 copie s.f. — cuțit cu două tăisuri, întrebuițat la biserică la tăiatul prescurii
 coronă s.f. — coroană
 crai-birău s.m. — primar crăiesc
 credință s.f. — garanție, chezășie
 crușșag s.n. — înșelătorie

D

dajde s.f. — dare, bir, impozit
 dată adv. — îndată
 dărăbanț s.m. — dorobanț, soldat din infanterie
 deaca conj. — dacă, de, după ce, cînd

decretum s.n. — diplomă, decret
dejghinat adj. — dezbinat, rupt de religia ortodoxă
deliberatum s.n. — hotărîre, lege

deliu adj. — înfipt, obraznic
dêrege vb. — a repara
deres s.n. — act, document, învoire, privilegiu
despre prep. — de la, dinspre
despotului vb. refl. — a se discuta, a se clarifica
diac s.m. — psalt, cîntăreț la biserică; scriitor de cancelarie
director s.m. — conducător
discos s.n. — taler de aur sau argint pe care se pune agnețul.

dni — zile (sl.)
dogmate s.f. pl. — dogme
dux s.m. — duce
duce, ducut s.m. — monedă veche
ducere s.f. — plecare
dverii s.f. pl. — uși ale tîmplei bisericii

E

ego — a lui (sl.)
epatrafir, epetrafir s.n. — patrafir, fișie lungă purtată la gît peste stihar
epitrop s.m. — curator, administrator al bisericii
eres s.n. — rătăcire, păcat
exarh s.m. — titlu purtat de mitropolitul primat

F

fătărie s.f. — fățarnicie, prefăcătorie
felelui vb. — a răspunde
feloane s.n. pl. — veșminte preoțești de slujbă
florinți, florini s.m. pl. — fiorini, monede austriece

fumărit s.n. — dare, impozit pe fiecare casă locuită
funogiu s.m. — primar de sat

G

ghiliș s.n. — adunare, dietă
gîlci s.n. — inflamare a ganglionilor de la gît
gloabă s.f. — amendă
globi vb. — a amenda
gociman s.m. — epitrop al bisericii
gorștină s.f. — dare pentru pășunatul pe munte pentru oi
gubernat s.n. — guvernator
gubernium s.n. — guvern

H

harest s.n. — arest
hatman s.m. — comandantul oștirii
hăsnui vb. — a folosi
henteu s.n. — rădvan, caleașcă
hirotoni vb. — a investi ca preot
hram s.n. — patronul bisericii, serbarea patronului bisericii

I

i — și (sl.)
iconom s.m. — econom, îngrijitorul veniturilor bisericii
iereu, erei s.m. — preot
iermoni s.m. sing. — ieromonah, călugăr
ierta vb. — a scuti
iertăciune s.f. — scutire, îngăduială
iliricesc adj. — sîrbesc
informațion s.n. — informație
instrument s.n. — uneltire
instanție, instanție s.f. — cere-re, plîngere; instanță judecătorească
ipopsifios — cel care candidează la scaunul de episcop

i proci — și altele (sl.)
 ispiti vb. refl. — a-și da silința, a se încerca; a cerceta, a întreba, a se interesa
 ispravă s.f. — autorizație, numire, decret, confirmare oficială
 ispravnic s.m. — administrator, epitrop; cîrmuitor, guvernator
 isprăvi vb. — a obține, a izbuti, a pune la cale
 iurimeșter s.m. — judecător
 iurizdecție s.f. — jurisdicție
 izbrâni vb. refl. — a se rezolva, a se răfui
 iznoavă, de ~ — din nou
 izvod s.n. — document, însemnare

I

împerechere s.f. — neînțelegere, ceartă
 înglota vb. — a concentra
 învățătură s.f. — sfat, îndrumare

J

jelui vb. — a pretinde, a reclama, a învinui
 jeț s.n. — scaun înalt cu spețează și brațe, fotoliu
 jirtvă s.f. — jertfă
 județ s.m. — primar; judecată
 jupan, jupîn s.m. — titlu de politețe dat boierilor
 jurat s.m. — consilier

L

lazaret s.n. — spital
 leat, leato — an (sl.)
 left s.n. — giuvaer, medalion
 legat adj. — obligat prin jurământ, blestemat
 legătură s.f. — jurământ, obligație, angajament, tratat
 lege s.f. — religie
 limbi s.f. — pl. — popoare
 lipsi vb. refl. — a se scoate

lipsire s.f. — destituire
 list s.n. — filă, listă
 litie s.f. — slujbă religioasă cu procesiune, în care se cere belșug
 logofăt s.m. — întiul boier de divan
 logofețel s.m. — secretar într-o cancelarie

M

mal — mic (sl.)
 malavecernie s.f. — vecernie mică, slujbă religioasă mică care se face spre seară
 marazuri s.n. pl. — mofturi, nazuri, necazuri, supărări
 mascara s.f. — batjocură
 mădulari s.m. sing. — membru
 măsari s.m. sing. — tâmplar
 medelnicer s.m. — demnitar avînd în sarcină masa domnitorului
 megieșesc adj. — ceea ce ține de țaranul liber
 memorial s.n. — memoriu
 meseța — lună (sl.)
 mestecătură s.f. — intrigă
 meșteșug, meștersug s.n. — uneltire; speculă, șiretlic
 mijlocul s.n. — pătura de mijloc a orașenilor
 mitră s.f. — acoperămînt de cap de formă conică purtat de arhierii
 molitvenic s.n. — carte de rugăciuni
 moșie s.f. — țară, pămînt

N

namestnic s.m. — locțiitor, urmaș
 nestătător adj. — nestatornic
 națion s.n. — națiune, neam
 năpaste s.f. — nenorocire, calomnie, învinuire nedreaptă
 năstăvi vb. — a îndemna, a sfătui

neșezare s.f. — fapt necugetat,
neastîmpăr
nemîș adj. — nobil
nepărtătec adj. — neatent, care
nu ia parte
nescal, adj. neh. — niște
nescar — oarecare
nesilnic adj. — nesilit
nevoi vb. refl. — a se trudi,
a-și da silința
nimurui pr. neg. — nimănu
nociagoș — titlu de politețe:
domnia-sa
norie s.f. — localitatea sau par-
tea din localitate păstorită
de un preot
nujdă s.f. — pricină, necesitate

O

obezi s.f. pl. — greutate, nevoi
obicină s.f. — obicei
obrazе s.f. pl. — persoane
obroc s.n. — tain în natură
ocriv s.n. — impozit destinat
protopopului
oierit s.n. — dare pentru pă-
șunatul oilor
oltari s.n. sing. — altar
omor s.n. — mortalitate; epide-
mie
orație s.f. — discurs, toast
organe s.n. pl. — uneltiri
osfeștanie s.f. — sfințire
osirdie s.f. — zel, rivnă, stră-
duință
ostoi vb. refl. — a se domoli,
a se liniști, a se potoli
ot — de la (sl.)
otărît vb. part. — hotărît
otrust s.n. — sfîrșitul slujbei

P

palenu — întreg (sl.)
pan s.m. — domn, titlu dat bo-
ierilor mari
papistaș adj., s.m. — catolic
paraclis s.n. — slujbă religioa-
să închinată Maicii Domnu-

lui sau altui sfînt; locul din
biserică unde se oficiază pa-
raclisul
parie s.f. — copie
pașuș s.n. — învoire scrisă
patent s.n. — certificat
pater s.m. — preot catolic
păharnic s.m. — boier de divan
însărcinat cu vilele și pivni-
țele domnești
pentru să — pentru ca să
perjecuție s.f. — persecuție
petrece vb. — a îndura (ceva)
pisanie s.f. — inscripție votivă
de fundare a unei biserici
pitari s.m. sing. — boier însărci-
nat cu aprovizionarea curții
cu pîne
pîini s.f. pl. — lanuri, ogoare
pîrgari s.m. sing. — membru al
sfatului administrativ al ora-
șului, consilier comunal
pleca vb. — a convinge (pe ci-
neva), a determina (la ceva)
pleca vb. refl. — a se învoi
plocon s.n. — plocon, impozit,
bir
podgratie s.f. — cimitir
podgridie s.f. — cimitir
pofală s.f. — pompă, fast
pofti vb. — a cere; a invita
poftori vb. — a repeta, a sfătui
pol — jumătate (sl.)
politie s.f. — stat
polunoștniță s.f. — slujbă bise-
ricească făcută după miezul
noptii, înainte de utrenie
ponivos adj. — miop, prost,
nătîng
puncturi s.n. pl. — puncte
pont s.n. — punct, articol
postelnic s.m. — mare boier,
mareșal al curții
potopi vb. — a pustii, a nimici
potronic s.m. — monedă de
zece bani, veche monedă de
argint care valora șase aspri
poucenie s.f. — învățătură
poznat adj. — ciudat, năzdră-
van
prapor s.n. — steag bisericesc

pravoslavie s.f. — ortodoxism
precepe vb. — a pricepe
precepe vb. refl. — a se descoperi, a se observa, a afla (ceva despre o chestiune)
precestanie s.f. — împărtășanie, cuminecare
pregețatori s.m. sg. — șoviător
preobrajenie s.f. — schimbare la față
prepojit adj. — suspus
prepolovlenie s.f. — jumătate
prepune vb. — a presupune, a bănui
prescură s.f. — piinișoară pentru cuminecătură și anaforă
prestol s.n. — masa din mijlocul altarului pe care se pune crucea și evanghelia
price s.f. — discuție aprinsă, ceartă
pricepere, cu ~ — conștient, premeditat
prici vb. — a se certa
pricină s.f. — motiv, vină, ceartă, litigiu
pricestui vb. — a da cuiva împărtășanie, a împărtași
priita vb. — a urma
priimință s.f. — bunăvoință
prileji vb. refl. — a se întîmpla (să fie), a fi
prinos s.n. — dar oferit divinității, ofrandă
prinsoare s.f. — închisoare
prinde vb. refl. — a se lega cu jurămint
pristăvi vb. refl. — a muri
probrăzi, pobrăzi vb. — a certa, a ocări, a muștra aspru
procator s.m. — avocat, apărător
prociti vb. — a reciti, a repeta
proklet adj. — blestemat, afurisit
propovednic s.m. — propovăduitor
proscotidi, proscotidi vb. — a pregăti împărtășania, a sfinți pîinea și vinul pentru împărtășanie

proscomidie s.f. — locul în altar unde se pregătește cuminecătura
prost adj. — sărac
prostime s.f. — sărăcime, pătură săracă
proteștelui vb. — a protesta, a face contestație
protivnicie s.f. — împotrivire, dușmănie
protoprezviter s.m. — protopop
psifisi vb. — a înălța în grad, a fi ales într-un grad superior
publicăului vb. — a publica, a aduce la cunoștință

R

raștian s.m. — locuitor al unui oraș din Serbia
răvaș s.n. — învoire scrisă, act, scrisoare
răzbuna vb. refl. — a se împărăștia
răzvrătiri s.f. pl. — războaie
războli vb. refl. — a se îmbolnăvi
recomendăului vb. — a recomanda
rezidenție s.f. — reședință
rînsă s.f. — muguri de copaci, de arbori
rugăciune s.f. — rugăminte

S

sacristie s.f. — încăpere în care se păstrează obiectele de cult
săbor, sobor s.n. — adunare de preoți
scaun s.n. — reședință, sediu, capitală
scîrbă s.f. — supărare
scîrbi vb. refl. — a se supăra
scriitori s.m. sing. — funcționar de cancelarie
scrisoare s.f. — document scris, act

scula vb. refl. — a se ridica împotriva cuiva; a începe, a porni la acțiune
 sculă s.f. — giuvaer
 sfeti — sfântul (sl.)
 shizmatic adj., s.m. — credincios despărțit de biserica mamă, păstrînd însă dogmele ei de căpetenie
 sicriu s.n. — scrin, ladă
 sin — fiu (sl.)
 siriman s.m. — sărac
 slobozie s.f. — libertate
 slobozenie s.f. — învoire, permisiune
 sluger s.m. — dregător care aproviziona curtea domnească
 soedinenie s.f. — legătură, unire
 sor s.f. — soră
 soroci vb. — a decide
 spăsenie s.f. — iertare, izbăvire
 spăși vb. refl. — a se salva, a se izbăvi
 spătar s.m. — comandant suprem al oștirii, șef al armatei
 spiță s.m. — rang, neam ales
 star sud — jude bătrîn (sl.)
 stobor s.n. — împrejmuire de uluci
 stoliță s.f. — capitală, reședință
 stolnic s.m. — dregător însărcinat cu masa domnească
 sumeție s.f. — mîndrie, fală, trufie
 suplicațion, suplicat, șuplicat s.n. — cerere scrisă, pentru a cere o favoare

surpa vb. — a distruge, a nimic
 sveštenit adj. — sfințit

Ș

șahan s.m. — căldărar
 știrbi vb. — a vătăma, a încălca
 șut adj. — descoperit

T

talanturi s.n. pl. — haruri, daruri preoțești
 taler s.n. — monedă de argint austriacă
 teplotă s.f. — apa de cuminecătură
 ticăit adj. — vrednic de plîns, într-o stare jalnică, ticălos, mizerabil
 tindă s.f. — pronaos
 tînde vb. refl. — a se întinde
 tipic s.n. — normele cu privire la săvîrșirea serviciului divin
 tiran adj. — dușmănos
 tituluș s.n. — titlu, rang
 tîmpla vb. refl. — a se întîmpla
 tîmplă s.f. — catapeteasmă
 tîrnosi vb. — a sfinți o biserică
 toarce vb. refl. — a se întoarce
 toarce, întoarce vb. — a întoarce, a reda, restitui
 tocmît adj. — așezat, potrivit
 triod s.n. — carte cu rugăciunile din postul mare
 tropar s.n. — cîntec bisericesc de laudă
 țară, de ~ — de baștină, de loc
 Țară, în ~ — în Țara Românească
 ține vb. (biserica) — a sluji
 țercovnic s.m. — țîrcovnic, cîntăreț, dascăl de biserică

U

ug s.m. — ughiu, galben unguresc, monedă ungurescă de aur
 umerenie s.f. — smerenie, cumpătare
 uniat adj. — unit
 unie s.f. — unire (cu Roma)
 untra vb. — a intra
 urăciune s.f. — ură
 uric s.n. — act de privilegiu

uspenie s.f. — adormirea (Măicii Domnului)
utrenie s.f. — slujbă de dimineață

V

val s.n. — încercare grea, cum-pănă, turburare
vartă s.f. — casă de pază, arest, strajă, pază
văleat, vleit — anul (sl.)
vecernie s.f. — slujbă de seară
vel seamă — orice, din orice privință
velic, vel — mare (sl.)
vdenie s.f. — denie, slujbă religioasă de seară în săptămâna patimilor
vericare pr. — oricare
viclean s.m. — trădător
vicleni vb. — a trăda, a înșela
vidmului vb. — a controla, a vedea
vijgăului vb. — a chestiona, a ancheta
vistiarnic s.m. — mare boier,

dregător care avea în sarcină vistieria statului
volnicie s.f. — libertate; privilegiu
vornic, vornec s.m. — mare demnitar al curții domnești care avea în sarcină justiția vreme, a cerca ~ — a căuta ocazie

Z

zapus, zapis s.n. — act, document
zavistie s.f. — invidie, pîră, intrigă, discordie
zăduf s.n. — supărare, necaz
zătici vb. — a împiedeca, a stînjeni, a tulbura
zet — ginere (sl.)
zlot s.m. — monedă de argint, cu valoare variabilă
zminti vb. — a greși, a strica
zvează s.f. — steaua cu care e ornat capacul care acopere discul de anaforă

LISTA PLANȘELOR

Biserica Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului a cărei istorie este prezentată de Radu Tempea . . .	16— 17
Clădirea vechii școli din Șcheii Brașovului azi muzeu	16—17
Placa comemorativă de la intrarea în curtea bise- ricii și școlii din Șcheii Brașovului	32— 33
Vitrina în care este expus manuscrisul <i>Istoriei</i> lui Radu Tempea, păstrat în muzeul amenajat în clădirea primei școli românești	32— 33
Prima pagină din manuscrisul <i>Istoriei</i> lui Radu Tempea, cuprinzând titlul și subtitlul lucrării	64— 65
Pagina 11 r. din manuscrisul <i>Istoriei</i> lui Radu Tempea	64— 65
Inceputul capitolului <i>Plîngerea oilor în mijlocul lupilor</i> (p. 23 v.)	80— 81
Prima parte a capitolului versificat din <i>Istoria</i> lui Radu Tempea (p. 27 v.)	80— 81
Pagina 35 r. din manuscrisul <i>Istoriei</i> lui Radu Tempea	96— 97
Documentul prin care românii din Șcheii Brașo- vului se leagă că nu vor părăsi niciodată credința ortodoxă (p. 38 r.)	96— 97
Pagina 42 v. din manuscrisul <i>Istoriei</i> lui Radu Tempea, cuprinzând și o notă marginală a auto- rului	112—113
Inceputul capitolului (p. 47 r): <i>Aici vom semna în ce chip s-au supus eparhia.aceasta a Țării Birsei la episcopia Rîmnicului</i>	112—113
Cel de al doilea document în limba latină re- produs de Radu Tempea în <i>Istoria</i> sa	112—113
Pagina 59 r. din manuscrisul <i>Istoriei</i> lui Radu Tempea	112—113
Insemnarea (p. 61 r.) în care se vorbește de acti- vitatea tipografică a lui Petcu Șoanul	144—145
Pagina 66 r. cuprinzînd începutul capitolului: <i>Istoria pentru gilceville ce s-au făcut de popa Todor</i> Pagina 77 r. din manuscrisul <i>Istoriei</i> lui Radu	144—145

Tempea	144—145
Pagina 94 v. cuprinzînd o parte din <i>Obligația</i> popei lui Todor	160—161
Ultima pagină (101 v.) din manuscrisul <i>Istoriei</i> lui Radu Tempea, cu însemnări făcute de altă mină	160—161
Prima pagină din <i>Predosloviea către cititori</i> , scrisă de Radu Tempea la <i>Tilcul evangheliilor</i> , copiat de Radu Tempea și Nicolae Ierei	176—177
Ultima pagină a predosloviei, cuprinzînd și sem- nătura lui Radu Tempea	176—177
Prima pagină din <i>Cronica</i> (în versiune germană) a protopopului Vasilie, păstrată în Arhivele Bi- sericii Negre din Brașov	192—193
Ultima pagină din <i>Cronica</i> (în versiune germană) a protopopului Vasilie, păstrată în Arhivele Bi- sericii Negre din Brașov	192—193

CUPRINSUL

<i>Prefață</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	49
Istoria sfintei besereci a Șcheilor Brașovului	53
Anexe	
Izvod. Paria	179
Predoslovie către cititori	182
Chronik von Pope Vassilie (1392—1633)	186
Cronică de popa Vasilie (1392—1633)	193
Plângerea sfintei mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațâgului din Prislop (fragment)	199
<i>Indice de nume și localități</i>	201
<i>Glosar</i>	213
<i>Lista planșelor</i>	223